

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 4

BEOGRAD 1935 GODINE

KNJIGA 2

VI REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 20 JULA 1935 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

PRETSEDNIK
STEVAN ĆIRIĆ

POTPRETSEDNICI:

FRANJO MARKIĆ i Dr. JOSIP REŽEK

SEKRETAR

ANTE LJ. KOVAČ

Prisutni g. g. **Ministri:** Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova **dr. Milan M. Stojadinović**, Ministar poljoprivrede **Svetozar Stanković**, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja **Nikola Preka**, Ministar trgovine i industrije **dr. Milan Vrbanić**, Ministar pravde **dr. Ljudevit Auer**, Ministar fizičkog vaspitanja naroda **Mirko Komnenović**, Ministar šuma i rudnika **Ignjat Stefanović**, Ministar bez portfelja **Đura Janković**, Ministar prosvete **Dobrivoje Stošović**, Ministar finansija **Dušan Letica**, Ministar gradevina **Miloš Bobić**.

POČETAK U 8,15 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika V redovnog sastanka.

2 — Pitanje narodnog poslanika Vojislava Lazića na Pretsedništvo Narodne skupštine o pisanju štampe o radu Narodne skupštine.

Govornici: Potpretsednik Narodne skupštine Franjo Markić, Vojislav Lazić.

Dnevni red: Produženje pretresa u načelu o predlogu zakona o budžetskim dvanaestinama za mesece: avgust, septembar, oktobar, novembar i decembar 1935 godine i januar, februar i mart 1936 godine i naknadnim i vanrednim kreditima uz budžetske dvanaestine za mesece: april, maj, juni i juli 1935 godine i uz budžet državnih rashoda i prihoda 1934/35 godine.

Govornici: Dušan Popović, Aleksandar Lazarević, Manfred Paštrović, Milinko R. Milutinović, dr. Uroš Stajić, Novica T. Popović, dr. Janko Baričević, Petar Kosović, Milan Petković, Anton Videc, Mirko Urošević, Milivoje D. Perić, Dragiša Cvetković, Života Milanović, Fran Zupančič, Vasilije Trbić, Milenko Glišić, Milan A. Božić, Joakim Kunjašić, Đura Čejović.

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, otvaram VI redovni sastanak Narodne skupštine. Izvolite čuti zapisnik prošle sednice.

Sekretar Ante Kovač pročita zapisnik V redovnog sastanka.

Potpretsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, ima li ko kakvu primedbu na pročitani zapisnik? (Nema). Primedaba nema, zapisnik je primljen.

Pre nego što predemo na dnevni red hoću da Vam pročitam upit stavljen od strane narodnog poslanika g. Vojislava Lazića u smislu čl. 41 Zakona o poslovnom redu Narodne skupštine. Taj upit glasi:

„Gospodine Pretsedniče, rad Narodne skupštine i govori narodnih poslanika putem javnosti treba da se narodu prikažu onako kako je u stvari bilo. To je u interesu ugleda Narodne skupštine i to je u interesu javnog morala.

Nije jedini i prvi slučaj da se u javnosti putem štampe govori narodnih poslanika sa skupštinskih sednica i sa sednica skupštinskih odbora tendenciozno prikazuju čitalačkoj publici u pojedinim beo-

gradskim listovima, sa namerom da se na taj način nekome škodi i izazovu senzacije.

Tako i sa sinoćne skupštinske sednice beogradski listovi „Politika“ i „Vreme“ iznoseći rad Narodne skupštine nisu objektivno i tačno prikazali govore i izjave pojedinih narodnih poslanika onako kako je bilo i kako su izrečeni.

Pored drugih netačnosti naročito je izostavljena moja odbrana od napada i kleveta g. Mite Dimitrijevića, narodnog poslanika koji je rekao „da sam ja pravio lažno poravnjenje za deobu imanja sa mojom braćom odričući se svoga imanja u korist svoje braće da ne bi platio dugove“.

Kad su ovi listovi doslovce doneli ovu insinuciju g. Dimitrijevića upućenu na moju čast, onda je red bio da donesu doslovce i moju odbranu od toga napada a koja glasi: „Ja odgovaram g. Dimitrijeviću i vama svima da to nije tačno. G. Dimitrijević pa i svako drugi ko god hoće može imati u džepu poravnjenje moje sa mojom braćom o deobi našeg imanja jer je to izvršeno javno i pred sudom. Svakome je slobodno deliti se a i meni sa mojom za drugom. Ali da je to učinjeno u cilju izbegavanja plaćanja dugova to nije istina, to je kleveta. Ja pozivam ne samo g. Dimitrijevića, ne samo svakoga od vas nego i svakoga u ovoj zemlji da dokaže da je Voja Lazić ma kada i ma gde pokušao da izbegne plaćanje svojih dugova ili da je ma šta učinio da dug ne plaća. To nikada nije bilo niti će biti, a moje je pravo da se sa mojom braćom podelim kao što to pravo i vi svi imate da se sa vašom braćom delite“.

Smatram da je Pretsednik Narodne skupštine pozvan da zaštiti rad kako Narodne skupštine kao celine tako i pojedinaca narodnih poslanika od svake nepravde koja se putem štampe učini, naročito one štampe koja uživa puno goštoprimstvo u ovome Domu.

Stoga upućujem Gospodinu Pretsedniku ovo pitanje i molim ga da mi u Narodnoj skupštini odgovori:

Šta misli preduzeti da beogradska štampa bude objektivna u pogledu donošenja članaka u svojim listovima sa sednica Narodne skupštine?

Primite, Gospodine Pretsedniče uverenje o mom odličnom poštovanju.

20 jula 1935 god.

Beograd

Vojislav Lazić, s. r.
narodni poslanik”

Na ovaj upit narodnog poslanika g. Vojislava Lazića imam, kao predsedavajući ovoga doma danas, da odgovorim sledeće. Svakako je nemilo, da naša štampa naročito u pogledu ličnih vrlo delikatnih pitanja ne informiše javnost onako kako treba. Međutim, poznavajući objektivnost naše štampe, specijalno novina, o kojima govori u svome upitu g. Vojislav Lazić, držim da je to učinjeno omaškom. Sama Narodna skupština i njeno Pretsedništvo nemaju apsolutno nikakve ingerencije niti mogu imati ingerencije na pisanje naše štampe. Međutim, držim, da će štampa sama, uviđajući ovu omašku, sa svoje strane vrlo rado popraviti stvar, koja je faktično učinjena u nezgodnoj formi i na nezgodan način.

Ja držim da će se narodni poslanik g. Vojislav Lazić zadovoljiti sa ovom mojom izjavom. (Vojislav Lazić: Molim za reč, Gospodine Pretsedniče.)

Ima reč g. Vojislav Lazić da izjavi da li je zadovoljan sa odgovorom na postavljeno pitanje.

Vojislav Lazić: Ja sam zadovoljan ovim odgovorom Gospodina Pretsednika. I ja sam sa svoje strane smatrao, da će štampa uvideti da ovako, kako se je do sada dešavalo nekoliko puta ne samo meni, nego i drugim članovima ovoga doma, da će uvideti tu svoju pogrešku i da će u buduće to popraviti i da se to neće više dešavati. Naročito se žale oni iz Finansiskog odbora, da je štampa njihove izjave date u Finansiskom odboru u sasvim drugom smislu prikazala. Zadovoljan sam ovim odgovorom.

Potpretседник Franjo Markić: Prelazimo na dnevni red: Produženje pretresa u načelu o predlogu zakona o budžetskim dvanaestinama za mesece: avgust, septembar, oktobar, novembar i decembar 1935 i januar, februar i mart 1936 godine i naknadnim i vanrednim kreditima uz budžetske dvanaestine za mesece: april, maj, juni i juli 1935 i uz budžet državnih rashoda i prihoda 1934/35 godine.

Reč ima narodni poslanik g. Dušan Popović.

Душан Поповић: Господо народни посланици, приликом верификационе дебате, а ради краткоће времена, многе ствари су прошле без дискусије, на многе изјаве, које су том приликом пале није се одговорило, па сам слободан сад приликом буџетске дебате, да искористим ту прилику, да кажем неколико речи. Нарочито је том приликом много ударано против цркве, против њених службених елемената, који је хтео да руши државу или земљу. Поједини говорници су изједначавали режим са државом, сматрајући све оне, који су против режима за противнике државе, заборављајући при том да су режими пролазни, а земља наша и народ наш да је вечан. Ја сам уверен да је она жучност, која је кулминирала у Народној скупштини одмах при првим састанцима била услед још свежје борбе, коју су поједини кандидати имали да издрже на терену са појединим свештеницима било протукандидатима било противницима режима. Та жучност знам да је данас већ много мања. Али услед таквог става појединих свештеника, за који ево сви ми данас знамо да није био протудржавни ни протународни, него чисто протурежимски, говори о томе онако о српској цркви, о српском свештенству значи негирати сву историјску, традиционалну улогу и вредност цркве и свештенства, који су много и много више од себе дали за ову земљу него готово све институције и сви сталежи заједно. Пале су овде речи да се је поред католичког клерикализма појавио и православни клерикализам, да од српске цркве, као феудалног средњовековног поседника треба одузети материјална богатства, јер то није у складу са Христовом науком итд. Поставља се питање, зар се може и замислити, да је Светосавска српска црква, да је Светосавско српско свештенство, које је у вековној борби заједно са народом својим падало и дизало се, да је оно ма када водило некакву протународну или протудржавну политику ради заштите каквих специјално само својих верских или сталешких интереса. Та и у оном добу када је Црква заменила државу, када су патријарси заменили царе и краљеве и у том добу и црква и свештенство радило је и живело само за народ свој. Безбројни су примери, безбројни су докази за ову тврдњу. Само, човек, крајње не-

расположен и према цркви и према свештенству могао би и смео би противно да тврди. Кроз историју народа српског повлачи се, кроз све векове једна маркантна, чудесна, божанска чињеница, да црква, кроз векове служи свом народу и да никад с њим не долази у сукоб.

Тај факт најбоље демантује све ма и добро-намерне изјаве о некаквом православном клерикализму. А шта да се каже о некаквом материјалном богатству српско-православне цркве, о некаквом њеном феудалном богатству? Зар није српска црква увек у ставу молбе излазила да моли и за себе и за своје службенике? Има ли горег материјалног стања ма где, ма у којој установи него што је то случај са тешким материјалним стањем у српској цркви? Има ли горег положаја, има ли горе сиротиње него што је српско свештенство? Без уређених плата, без пензија, остављено само себи оно се данас пати као ни један сталез у нашој држави. А кад погледате наше свете задужбине, све је то оптерећено толико дугом да једва могу да таворе. Непријатељ народа српског око мио се на ове баш наше светиње, као на изворе нашег националног живота, рушио их и палио, пустошио тако да је још и данас потребно много материјалних жртава да се оне колико толико рестаурирају и отргну од потпуне пропасти. Па ни зато црква нема сретстава а не да поседује нека материјална блага, да плива у средњовековној раскоши и луксузу који може да ужива услед свога феудалног материјалног положаја.

Ако је свештенство и било против режима, оно је било у таквом ставу због тога јер је желело више слободе народу, хтело је да постигне нешто више за свој народ. Није то свештенство гласало за листу г. Мачека зато што је федеративно расположено, што жели некакву независну Хрватску, не, далеко је оно од тога, ја то позитивно знам, оно је родољубиво, оно је желело да се дође до бољег стања и поведе народ лепшој будућности.

Толико сам имао да кажем на оне приговоре који су овде у Скупштини пали противу цркве и свештенства, а сада да пређем на предложени буџет. Предложени буџет претставља нешто што је највише могла Влада да да од себе у овим изузетним тешким приликама наше земље. Немогуће је говорити о каквом великом пореском растерећењу народа када видимо да живот и развитак наше државе тражи све нова и нова финансијска средства. Какву велику компресију државних расхода немогуће је спровести јер развитак наше земље тражи све више и више па је и с тога немогуће спровести пореско растерећење. Стога и ово пореско растерећење са 33% земљарине, које се врло тешко породило, значи један велики успех. Нема сумње да би тај успех био ефикаснији кад би ово растерећење важило од 1 августа о. г., а не од 1936 али и оволико колико је постигнуто значи за свакога добронамернога човека један успех.

Ја сам из крајева који плаћају високу земљарину, где се основица чистог катастарског приноса множи са 32 па и оволико растерећење са задовољством прима у нади да ће се приступити ревизији чистог катастарског приноса, и тада када се буде установио чист принос према ценама производа не од 1925 или 1926 него од 1934 и 1935

године, пореска основица ће бити много нижа а пореско растерећење много веће и јаче. С тим у вези би наступило и растерећење осталих дажбина и приноса бановинских и општинских. У вези са овим разлагањем учинио бих напомену с обзиром на тешке економске године. Услед тешких атмосферских прилика и катастрофалнога мраза многи и многи крајеви наше земље су пропали, поједине површине у њима, засађене пшеницом као и многи млађи насади винограда потпуно су уништени. Ја бих учинио једну напомену, ако је то могуће да се земљарина с тих потпуно упропашћених површина за ову годину где је посађена пшеница потпуно избрише, а што се тиче младих насада винограда, чије насађивање кошта 20.000 динара по катастарском јутру, а који су потпуно упропашћени, да се земљарина брише за идуће три године, јер ови млади виногради, од којих се очекивао најбољи род у току идуће три године неће дати никакав приход. Ја ћу у том погледу поднети засебну претставку Господину Министру финансија и замолити га да се уколико то може бити, ови оправдани захтеви уваже, и овако поступи као што сам изнео. У погледу олакшице за пореске заостатке, које су од 12 година продужене на 15 година, ја бих имао једну добронамерну сугестију на г. Министра финансија. Ми сви знамо да је у своје време била објављена објава о отпису заостале порезе, али је то било везано за један кратак рок тако да многи дужници пореских заостатака нису могли у своје време да се користе тим правом, које им је давала објава. Финансијске дирекције данас су увиделе да и поред најбоље воље ти порески дужници нису могли да плате те пореске заостатке и због тога бих ја изразио сугестију да се још једанпут да један кратак рок за подношење молбе за отпис апсолутно ненаплативих пореских заостатака, да се тако могу том објавом и они користити.

У целом народу је симпатично примљена изјава г. Министра пољопривреде да хоће коначно да ликвидира са аграрном реформом као и изјава да дефинитивно и са трајном вредношћу ликвидира једним законом о заштити земљорадника питање њиховог задужења. Од нашег ослобођења па све до данас питање аграрне реформе потреса земљу као и питање раздужења. То су два горућа питања која су претрпела толико измена колико се и влада изменило. У томе питању није владала једна линија, већ се опасно врдало, што је све штетно утицало на државне и народне интересе као и на корисно решење. Аграрна реформа била је досад а и сад је извор свих корупционашких афера; она и данас потреса земљу. Крајње је време да се она једанпут скине са дневног реда и да добије своју завршну форму. На овом месту хоћу да споменем да је прошла Народна скупштина донела решење да се од шумских велепоседника експроприше 25% у корист оближњих села и општина. Поступајући по тим законским прописима већ у два-три маха излазиле су комисије на терен да утврде тих 25% које треба експроприсати. И када је све то утврђено, и када су стигли предлози Министарству шума и рудника, тада су се обратили на Министарство шума и рудника поједини власници молећи и тражећи да се они самостално са заинтересованим општинама и селима нагоде тако да ће један део површина, који треба да се експроприше, бесплатно уступити општинама и селима. Али на-

равно оно што су власници нудили бесплатно да даду општинама и селима, било је нешто најгоре и најмање. Није било ваљда ни 50% од предложених површина за експропријацију. Значи не би дали од свога земљишта ни 15, односно 12% од ових 25%.

Министарство шума и рудника да би утврдило право стање, и да би било добро информисано изаслало је комисију на терен да се посаветује са заинтересованима. Наравно да су се све те општине и сва та села изјаснила противу те молбе и нису хтела никако да се у том правцу са власницима нагоде.

Животни, битни интереси појединих општина и села траже да се та експропријација од 25% што пре ликвидира, да се експропријација спроведе и дефинитивно скине са дневног реда те да се тако не утврди мишљење у народу, да до тога уопште неће ни доћи, пошто се толиким развлачењем решења овога питања, даје подлога таквом резновању.

Што се тиче закона о раздужењу слободан сам да учиним неколико напомена. Вредност ни једнога закона не може се оценити са чисто теоријског гледишта. Његова вредност може да се утврди тек после његове практичне примене, после његовог увођења у живот. Нарочито је то тако утврђено за Закон о раздужењу. Нико не може спорити ствараоцима његовим добру вољу и добру намеру и искрену тежњу да помогну свима дужницима. Али живот је толико комплициран да када се чини једнима, другима се штети. То је нарочито било видљиво из примене досадашњег Закона о раздужењу. Дотерало се данас дотле да је услед оваквог Закона о раздужењу, какав је до сада био, наш кредитни живот готово сасвим замро. А ми знамо да без кредита нема живота.

Наш највећи војвођански привредник пок. Лаза Дунђерски рекао је: Кредит је други капитал, само ако се правилно употреби, он доноси користи и ономе који га је дао и ономе који га је узео.

И како је данас наш кредитни живот, услед оваквог Закона о раздужењу, потпуно замро, симпатична је изјава Министра пољопривреде који каже да је његова намера да оживи наш кредитни живот.

Овом приликом када је реч о томе Закону о раздужењу и када се мисли да се он мења, слободан сам да изразим неколико својих напомена.

Овако како је до сада било, стављање свих дужника под једну капу не иде. Ово генерализање је врло штетно. По мом немеродавном мишљењу морала би се спровести диференцијација дужника. Ја знам из живота да имаде земљорадника којима заштита није потребна. Али они се њоме користе, јер она постоји. Када она не би постојала многи би могли удовољити својим дужничким обавезама.

Ја сам члан наше месне земљорадничке задруге и знам да тамо има оваквих случајева: поједини задругари су дужни по четири до пет хиљада динара. И те дугове они никако не уређују и не дају више ни камате а у међувремену плаћају земљу коју купују по 9—10.000 по катастарском јутру, а на питање зашто не уређују дугове кажу: па кад не морам! И тако због тога што они не уређују своје дугове, сама задруга не може да дође до пара и не може да их врати оним својим штедишама који су откидали од својих уста и тамо ула-

гали. Треба извршити диференцирање дужника. Не знам за прилике у свима срезовима, али говорим овде о срезу који заступам. Ја сам сигуран да би бар 50% дужника могло одговорити својим дужничким обавезама. На тај начин би и сами новчани заводи као и земљорадничке задруге, које се никада у прошлости нису показале као вухерерске, као зеленашке него врло коректне, дошле би у могућност да буду много ликвиднији према својим штедишама и улагачима и на тај начин држим, да би и сам кредитни живот у нашој земљи почео да пулзира нормалније, нећу да кажем потпуно нормално, али би се ишло ка нормализацији.

У погледу чисте, суве политике не бих имао много шта да кажем. Наш народ у овим данашњим тешким економским приликама ни мало се таквом политиком не одушевљава. Он гледа у добром решењу свих његових економских проблема свој живот и свој спас и то очекује од Народне скупштине. Ипак хоћу да напоменем да је цео наш народ примио к срцу аманет Блаженопочившег Краља Александра и да стоји непоколебљиво на бранику државног и народног јединства. Он је већ сит разапинања те идеје народног јединства. Та идеја се разапине од постанка ове државе па све до данас. Народ наш спреман је по цену свих жртава да чува целину државну и да се заложује за народно јединство. Наш народ убеђен је да је ово један историски пут и да мора доћи до потпуног душевног асимиловања, до потпуног душевног стапања нашег троименог народа. Ако је то од Бога одређен историски пут никакве запреке томе на пут не могу стати, то се мора извршити. Кад ово говорим мени случајно пада напамет једно место из Светог Писма. Ви знате да су у прва времена хришћани били веома гоњени због науке Христа Спаситеља. То гоњење и мучење прешло је већ било сваку меру. Ипак међу мучитељима било је људи са финијим осећањима, са племенитијом душом, и кад су тако једном били извели хришћане пред суд, један члан Синедриона Гамолил устао је и рекао је овако присутним судијама: Људи, зашто ми мучимо и зашто ми гонимо ове људе? Ако је ово од Бога, зауставити не можемо, а ако није од Бога отпаиће и само. Ја тврдим да је народно јединство од Бога и да је то историски пут који се без обзира на ма какве запреке извршити мора. То је уверење које дели и цео наш народ. Уверен да ће и наша Краљевска влада уложити све своје напоре да очува народно јединство потпуно и оживотвори га, имајући поверење у Краљевску владу изјављујем да ћу гласати за предлог буџета. (Одобравање и плескање).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Александар Лазаревић.

Александар Лазаревић: Господо народни посланици, први пут долазим на ово место. Први пут говорим пред највишим форумом. Први пут говорим пред људима одликованим народним поверењем, па молим да ми се не замери ако што и погрешим.

Господо посланици, ми преживљујемо важне и судбоносне дане по нашу државу, и с тога баш ово што ћу рећи не сме бити израз моменталног узбуђења или расположења, већ мора бити реч правилно схваћене дужности једног народног заступника која му се намеће у овом важном и судбоносном моменту.

Господо, Краљевска влада тражи од нас, као народних претставника, да јој одобримо предложени буџет за буџетску 1935/36 годину и да је у исто време овластимо да може у сагласности са нарочито за то изабраним одбором донети три најважнија политичка закона и то: Закон штампи, Закон о зборовима, договорима и удружењима и Закон о избору народних посланика за Народну скупштину.

У погледу првог тражења имам да изјавим следеће: Државно газдовање, како је предложено буџетским дванаестинама, уопште није реално, а најмање рационално. У доба нечувене економске и финансијске кризе, у доба народне голотиње као никад до сада врши се повећање буџета и ако је народна моћ плаћања из дана у дан, из године у годину све мања и мања. И у месту да се државно газдовање упути ка повећању привредног просперитета и рентабилитета, ради се међутим тако, да привредни просперитет и рентабилитет свакодневно мора све више и више да опада. Буџетом се предвиђају милионске суме новаца за изградњу луксузних палата и других, бар за данашње време непотребних објеката, док се за подизање села и подизање привреде уопште не предвиђају довољни кредити.

Сељак је у аграрној држави њен темељ и ако се допусте да тај темељ отрули, оде држава. Сељак се мора поклонити највећа пажња и све оно што смета његовом напретку, треба хитно и на време отклањати, како би наша пољопривреда напредовала и цветала.

Дугови данас даве сељака, и ако се наш сељак за кратко време не излечи од ове опасне болести државни темељ може сасвим иструлити. Само једна вешта операторска рука може отклонити ову рак-рану са привредног организма. Одлагање решења овог питања само погоршава болест, и што се доцније предузме операција, све ће горе бити за сам привредни организам. Треба спасавати како дужника тако и његовог повериоца. У време доношења Закона о заштити земљорадника поверилац је могао добити 50% од целокупног свог потраживања, данас тешко да може добити и 25%, а ако се ово буде и даље одлагало може се десити да дужник буде доведен у такву ситуацију да не може дати ни једне једине паре на име исплате свога дуговања. Зато би ово питање раздуживања сељака требало одмах решити на тај начин, што би се донео закон, који би све старе сељачке дугове до једног правично одређеног процента, по моме мишљењу за 75%, избрисао, а повериоца пустио да се за остатак по моме мишљењу за 25% сам наплати.

Питање улога и улагача могло би се, аналого овоме питању, са извесним изузетцима решити. Поред дугова, сељак је преоптерећен и порезом. Прирезом и другим посредним и непосредним дажбинама. На наваљивање парламентарне опозиције, Краљевска влада се сагласила са Финансијским одбором да се земљарина смањи за 33%, али ово би имало да важи тек од 1 јануара 1936 године. Дакле за већи део буџетске године ово смањене земљарине не важи а важиће само за три месеца у 1936 години. Ово је тек колико да се замажу очи сељаку, иначе од свега овога сељаку слаба вајда. Сељак зна да је његово земљиште неправилно класифицирано и да као такво не може да даје онај чисти катастарски принос по коме је сељак опоре-

зован. Без нове класификације земљишта, односно без новог разреза земљарине, који мора бити у сагласности с ценама пољопривредних производа, нема олакшања сељаку у погледу пореског оптерећења. И још нешто: сељак би требао, а на крају тако мора и бити, да плати порез само на оно земљиште које му доноси изванредан приход а да се плаћања порезе ослободи за оно земљиште које му, из буди каквих разлога у тој пореској години није приходило.

Код овога пореза нешто што највише боли сељака, то је сам начин наплате. Држава је поставила за егзекуторе готово све неку децу, која су својом неспретношћу постала зољина жаока за пореске обвезнике. Неумешан и неупућени егзекутор упадне у најгоре време у кућу неког домаћина и викне: „Порез!“ Наравно, ако нема новаца егзекутор приступи попису, купи све што затекне и носи. Јаук и запомагање пореског дужника и његове породице не помажу. Овакав рад пореских органа наноси држави огромну штету и држава у лицу тих егзекутора постаје за народ највећи баук. Због овога негативног дејства држава би требала егзекуторе да повуче и да пренесе наплату порезе на општине, како је то и раније било. Поред овога народ се тако рећи пљачка са егзекутивним трошковима. Дешава се да један порески обвезник за порески дуг од 5 динара буде опоменут са оним оштампаним опоменама 5—6, па и 10 пута, те му се на тај начин направе егзекутивни трошкови двадесет пута већи од стварног пореског дуга. Кад се зна да порески дужник ове опомене и не прими, а често пута и без шиљања те му се опомене рецају, онда се овакав рад пореских власти не може назвати никако друкчије него ординарном пљачком народа. Поред овога Краљевска влада неће да поведе рачуна ни о томе да су цене монополских артикала у великој несразмери са ценама аграрних производа. Због овога 90% сељака седи у мраку и храни себе и своју стоку несланом храном а ово због тога што није у могућности да купи оно што је за њега најнужније.

О шећеру и дувану да не говорим. Иако су и то данас за нашег сељака животне потребе, услед баснословних цена ови артикли сељаку су неприступачни. У данашње време дуван се не може више сматрати као луксуз када сељаку причињава велико задовољство да запали једну цигару после окупане врсте кукуруза, или каквог другог тешког физичког рада. Због овога би Краљевска влада требала, ако жели добро сељаку, да монополисане артикле: гас, со, шећер и сељачки дуван, продаје као животне потребе по цени коштања, а да на другим луксузним предметима нађе за ово покриће.

Господо, један од најдржих и најопаснијих монопола по народно здравље и живот јесте монопол трговине са лекаријама. Ова институција даје могућност повлашћеним лицима-апотекарима, да на један повлашћен начин пљачкају народ, а нарочито сељака. Ово највише важи за апотеке у унутршњости које су читаве десетине километара удаљене једне од других, те је услед овог великог растојања сељаку немогуће да тражи тамо лек где је јевтинији, већ је принуђен да га купи у најближој апотеци, иако је можда пет па и више пута скупљи него што би се могао добити у другој апотеци. Овај монопол лекарија даје само велике и незаслужене зараде аптекарима, а народ мате-

ријално и здравствено због овога трпи велике штете, по готову када су још лекар и апотекар у мањим местима у нарочито добром пријатељству.

Због свега овога Краљевска влада мора, у интересу народном, ову штетну монополисану трговину лекаријама да укине и да дозволи слободну трговину лекарија, која ће бити од велике користи, како за потрошаче тако и за државу и за саме трговце ових лекова.

О инвалидима може се слободно рећи да се уопште врло мала, а готово и никаква брига, од стране надлежних не води; односно води се у толико што им се из године у годину инвалидска помоћ постепено одузима и на овај начин ови грешници, који своје нејпотребније делове тела дадоше за отаџбину, натерују се да са високим одличјима на грудима одлазе у прошњу. И није редак случај да данас видите ратног инвалида, са златном медаљом или којим другим вишим одликовањем, да седи на неком углу са испруженом руком за помоћ.

Господо посланици, ово је срамота за југословенску нацију и крајње је време да се о овим људима поведе мало рачуна, па да се свима ратним инвалидима поврати помоћ коју су раније примили и да им се на тај начин и овако тежак жвот олакша.

На све ово могао би се ставити приговор са друге стране да нема довољно новаца; али ја унапред тврдим да ме у то нико не може уверити. Ја видим, и сви ми видимо, да данас држава троши стотине и хиљаде милиона динара за разне луксузне и раскошне палате, паркове, кејове и друге објекте, у данашње време, другостепене важности, а за инвалиде, сиротињу, болесне, немоћне и невољне нема довољно кредита. Зашто се не би газдовало тако да у нашој друштвеној заједници буде што мање незадовољних чланова? Зашто се не би газдовало тако да народна привреда буде у сталном просперитету? Зашто се не би заливале и наводњавале плодне њиве и пашњаци, од којих би се очекивала сигурна добит, и зашто се једном не престане са заливањем и наводњавањем неплодних предела као што су камењаци и пећинске пукотине од којих народ има огромне штете.

Буџет државних расхода и прихода, за данашње време, за време највеће економске и финансијске кризе, превелики је. И народ под овим теретом грца. Треба народу олакшати овај терет, а Краљевска влада мора да зна шта треба да чини. Данас држава може добро и паметно да газдује и са много мање новца него што је поменути буџетом предвиђено. Народ чује и види да поједини људи, којима се може веровати, преко јавности тврде: како се државна имовина растура и краде, и то не на мале суме, већ на милионе и милијарде, па са пуним правом каже: када држава може и поред тих покрадених милиона да живи и нормално газдује, онда би било поштено да у будуће тај сувишни новац, који се на речени начин расипа, и не узима од народа.

Народ не зна да ли се државна имовина у тако баснословним сумама краде и расипа, али када се већ о томе јавно прича, онда се народ у чуду пита, да ли има кога позваног да ово испита и утврди, па да се у позитивном случају виновник осуди не робијом, већ на смртну казну, и то по специјалном закону који би се за ове случајеве морао донети, — а у негативном случају да

се клеветник истом казном казни, не за клевету учињену оклеветаном лицу, већ за злочин учињен према држави, јер он, намерним изношењем и проношењем неистинитих чињеница о крађи државних милиона, не шкоди толико части и угледу оклеветаног лица, колико наводи цео народ да губи веру у државу и њене органе, и доводи га до тога уверења да овакво државно уређење као штетно по народ треба мењати.

Народ тражи такву владу, која ће умети и бити способна да сачува државну имовину од крађе и расипања, а да у исто време истражи, ако их буде било, покрадене државне милионе и пронађене поврати државној каси. Када се тако буде газдовало, ја верујем да онда народ неће више грцати под теретима и да ће са сваком таквом владом бити задовољан. Са народом треба опрезно поступати. Народ зна да држава постоји због њега самог, и зато не избегава да даје све оно што држави треба, али зато са пуним правом тражи од државних органа, да то што приме од народа чувају као светињу и употребе само на ону сврху за коју је од народа и узето.

Народ је исправан у сваком погледу и он воли ову државу. Зато треба добро повести рачуна шта му се може и сме ускратити, а шта не може и не сме. Још пре устанка, под Турцима, народ је носио уза се оружје за украс и одбрану, а данас му је то законом забрањено и ономогућено. Закон о ношењу и држању оружја треба укинути и народу дозволити да слободно и без икакве таксе држи свако оружје, осим државног. Налазим да је наш народ у минулим ратовима заслужио да престане бити шиканиран од жандарма и полиције због оружја, са којим је он ову државу и створио.

Ево, господо посланици, ово би били у неколико минимални захтеви народа мога изборног среза, и док се они не би испунили, односно док ме Краљевска влада не би уверила у то да ће их испунити, ја не бих могао да гласам за предлог о буџетским дванаестинама за буџетску 1935/36 годину. (Пљескање на левици).

Што се тиче траженога овлашћења у § 63 Финансијског закона за 1935/36 годину, изјављујем: да нисам никада био противник слободне штампе, ни слободним зборовима и договорима ни тајном гласању а још унапред изјављујем да немам ништа противу тога, да се што пре иде на нове изборе, само ако то интерес државе захтева, — али не могу да дозволим толико понижење народних посланика, да морају за љубав дневница, што би их за неки месец више примили, своју законодавну власт, која им по чл. 26 Устава припада, и противу своје воље пренети на Краљевску владу. Ништа ја немам противу ма које личности у данашњој Краљевској влади, чак их као пријатеље и добре људе ценим и поштујем, али ми сви они морају признати, да је овај и овакав захтев Краљевске владе понижење за само Народно претставништво.

Ако Краљевска влада држи да овај парламентар ма из којих разлога, није способан да сам донесе потребне законе, онда Краљевска влада нека изволи о томе обавестити Крвну, па ће Крвна по испитаној ситуацији у својој надлежности донети потребно решење.

Мене су бирачи Среза опленачког послали у парламентар, да савесно обављам своју посланичку дужност на коју сам по доласку у исти и заклетву положио. Према овоме, ја бих се огрешио, и о све-

тињу положене заклетве, када бих гласао за тражена законска овлашћења.

Гласањем ових овлашћења ја бих са знањем повредио основни земаљски закон, јер знам да ни једним уставним прописом нисам овлашћен, да своју посланичку власт, пренесем на другога, а најмање на Краљевску владу, као извршну власт. У осталом народ је то право законодавне власти мени поверио и ја бих преносом овога права на друго лице извршио злоупотребу поверења народног. А на послетку, никакви државни интереси не налажу ми, да и поред свега овога треба да пренесем своје право законодавне власти на Краљевску владу.

Блаженоупокојени Краљ Александар I био је носилац југословенске политике и као такав је и Својом крвљу запечатио јединство југословенскога народа.

Господин Богољуб Јевтић, наш носилац земаљске листе на петوماјским изборима, био је први сарадник Краља Мученика, који је испоручио целом југословенском народу Његов последњи аманет: „Чувајте ми Југославију”.

Нико жив не може оспорити да господин Богољуб Јевтић није до последњег момента уживао поверење свога Владара, а то је поверење уживао само због тога, што је г. Јевтић умео да води политику, само онако, како је то Блаженопочивши Краљ желео.

Још пре одласка Краљевог за Француску говорило се је, да ће одмах по повратку Блаженопочивши Краљ поверити састав Владе господину Богољубу Јевтићу, што је усталом све тако и било.

По доласку за Претседника Владе, г. Јевтић је продужио да води исту политику и на томе програму спровео је петوماјске изборе у границама изборнога закона, кога је Блаженопочивши Краљ потврдио и прогласио, а на истом програму сви смо ми бирани.

Према овоме, сматрам да сам потпуно легалним путем ушао у ову кућу, а ако буде неки виши интерес државни захтевао да из исте изађем, ја ћу отићи, а Влади тражена овлашћења са горе наведених разлога не могу дати.

Гласају противу буџета и тражених овлашћења остајући доследан програму на коме сам биран и водићу строго рачуна да се последњи аманет Александра Југословенског, ма и по цену наше крви, очува. (Одобравање и плескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Manfred Paštrović.

Manfred Paštrović: Gospodo narodni poslanici, čitava je naša javnost ovih zadnjih dana uzbudena novim događajima koji su se desili u našoj unutrašnjoj politici. Sa svih strana, gospodo, čuju se razni komentari, prigovori i odobravanja naračun ove ili one političke ličnosti, ovog ili onog političkog programa.

Dolazeći, ono što se kaže, sa terena i pod dojmom raznih napomena i prigovora naših prijatelja, smatram svojom dužnošću da se sa ovoga mesta osvrnem na političke prilike u našoj zemlji, praveći eventualno i neke refleksije na dosadašnje vodenje državne politike.

Gospodo, da me ne bi krivo razumeli, moram da naglasim da sam ja Jugosloven ne radi taktičkih razloga, ili, jer mi je ta ideologija nametnuta, već me je život takvim napravio. Konac svetskoga rata

dočekaо me je u Zadru kao srednješkolca i to u borbama sa stoletnim neprijateljima našeg naroda, moja se je generacija iskristalisala kao jugoslovenska. I zato sve ovo što ovde govorim, govorim kao izradeni Jugosloven, kojemu je pojam Hrvatsva i Srpstva jedno te isto i koji isto toliko voli Srbe kao i Hrvate i Slovence. Ja se, gospodo, osećam Jugoslovenom i ako nas netko hoće da deli baš na Srbe i Hrvate, tada sam ja Hrvat i to Hrvat jugoslovenske orijentacije. To sam želeo odmah na početku naglasiti da gospoda narodni poslanici, koji budu pratili moje izlaganje, imadu u vidu, da ovo govori predstavnik mlade generacije i izradeni Jugosloven.

Gospodo narodni poslanici, nema dvojbe, da naša unutarnja politika ponovo proživljava promjene dubljega značaja. Po svemu izgleda da se vraćamo starim strankama i ako je bezbrojno puta naglašeno i istaknuto načelo: „Da što je juče bilo, da pripada prošlosti”. Ja, gospodo, protivu toga nemam ništa, t. j. volio bih da dotoga ne dode, ali smatram, da kad je već do toga došlo, da je nezdravo sprečiti taj politički razvoj. Ali ja moram ovdje da upitam da li je trebalo da dodemo do ovoga poslije toliko godina, i da li je trebalo da se vraćamo natrag? Koji su razlozi, koji su to problemi koji kočе naš државни razvoj i sprečavaju definitivnu konsolidaciju naše države.

Gospodo narodni poslanici, po mome skromnom mišljenju, dva su tu pitanja kardinalna, dva su važna razloga radi kojih se mi nalazimo danas u ovome položaju: nekonzekventnost državne politike i hrvatsko pitanje. Ima i drugih pitanja, ima i drugih razloga, ali ovo su dva najvažnija, dva kardinalna: nekonzekventnost državne politike i hrvatsko pitanje. Gospodo, hrvatsko pitanje postoji i svaki onaj koji to negira, taj svjesno ili nesvjesno drma temeljima ove države. Ludo je od svakoga a naročito od nas Jugoslovena, da kao nojevi guramo glavu u pjesak i negiramo postojanje ovoga pitanja ili prebacujemo to neraspoloženje u masama na drugi teren, na teren ekonomski, na teren finansijski ili kako se zove. Hrvatsko pitanje postoji i to kao čisto specifično pitanje a dozvoljavam da je to pitanje potencirano još i sa ekonomskim i finansijskim pitanjima, sa ekonomskom bedom, jednom reči: sa općim nezadovoljstvom u narodu. I nepriznavanjem i nepoznavanjem toga problema, dovelo nas je danas do ove situacije.

Gospodo, dozvolite mi da kažem otvoreno ono što mislim i molim Vas da me krivo ne shvatite. Krivica što je to pitanje postalo danas akutno ne leži samo u Zagrebu već i u Beogradu. Ovde leži mnogo krivice, pak ja se usudujem da kažem i veći deo krivice, jer odavde se vodi državna politika. Kažem, veći dio krivice, što je ovo pitanje danas postalo tako akutno. Molim da se razumemo.

Neka niko ne misli da s time želim opravdati politiku Zagreba. Daleko sam od toga, jer se tom politikom nikad nisam slagao. Ja nijesam nikada odobravao politiku živoga Stjepana Radića, a još se manje mogu složiti sa politikom slijedbenika mrtvoga Radića. Ali, gospodo, to mi daje još veće pravo da otvoreno kažem da je beogradska politika dovela ovu državu do današnjeg stanja i potencirala hrvatsko pitanje tako da je to pitanje postalo akutno. Ovde se ne vodi državna politika nego stranačka i političkih ličnosti. Vodi se politika na takav način kao da niko ne oseća odgovornost prema državi. To se, gospodo, u narodu oseća, narod to oseća i na to re-

agira. Molim vas, gospodo, ja dolazim sa terena, znate kako se u narodu komentira pad Uzunovićeve vlade i dolazak vlade g. Jevtića. Ja ću to da kažem pa neka me demantira ko može. Ta promena ne pripisuje se državnim interesima, nego ličnim interesima i interesima političkih ličnosti. U narodu se to komentira tako da su neki članovi bivšeg kabineta Uzunovića bili nezadovoljni radom g. Jevtića i da su oni drukali blamažu g. Jevtića u Ženevi, bez obzira što eventualna blamaža g. Jevtića znači blamažu čitave naše države. A g. Jevtić kad je došao na vlast ubrzao je bez ikakve spremne izbore, samo da se može osvetiti toj gospodi, bez obzira da li je to bilo u interesu državne politike.

Eto vidite kako se u narodu komentiraju ovi događaji, a ja, gospodo, videći kako su se stvari razvijale nisam daleko verovanju da ima i te kako istine u tom narodnom prepričavanju. Naravski ako se čitava državna politika vodi sa tog stanovišta i ako se u državne probleme gleda sa stranačkim i ličnim naočarima, onda se nemojmo čuditi da svari idu naopako i da je hrvatsko pitanje postalo danas tako akutno da ga u interesu opstanka ove države treba odmah i definitivno rešiti. Tu ne može da bude odgaganja, i izigravanja, jer je već kucnuo dvanaesti čas.

Tom pitanju, gospodo, nikad se nije posvetila ona pažnja koju je u interesu jedinstva naše države bilo potrebno posvetiti. Nikad se nijesu podrobnije ispitali razlozi i izgleda kao da se je bježalo od spoznaje istine u tom pogledu.

Taj se je problem, svjesno ili nesvjesno tretirao kao jedno stranačko pitanje. Još za života Stjepana Radića gledalo se je u to nezadovoljstvo Hrvata čisto stranački i kao stranačko pitanje riješavali su ga i radikali i demokrati.

Veliki deo demokrata tražio je vezu sa Stjepanom Radićem i pravili su nekakovi sporazum, ne kako će se urediti država, već kako će se uništiti radikali. A radikali su pravili Markov protokol i slične paktove ne kako će da uredi državu, nego kako će se osvetiti demokratima i tome slično.

Nažalost, izgleda da se vraćamo na 1928 godinu. Sad smo imali prilike da čujemo jednog radikalne stranke, g. Lazu Markovića, koji je putovao i pričao na tome putu o sporazumu sa Hrvatskom seljačkom strankom i, gospodo, iz toga izlazi da se danas vraćamo na to da se nadlicitiraju demokrati i radikali. Kad su videli da je g. Ljuba Davidović napravio neki sporazum sa g. dr. Mačekom, oni su počeli da govore narodu da jedino radikalna stranka može praviti sporazum sa g. Mačekom. U tome licitiranju išlo se tako daleko da je g. Marković kazao ovo: »Ja sam za rešenje toga pitanja i držim da se ne smije više nadglasavati. Kad bi se mene slušalo, ja bi predložio da u nekim pitanjima ne može da bude nadglasavanje između Srba i Hrvata«. To je jedna prosta politička trgovina. To je politika sa moralom i sa političkim moralom, jer bilo da dode g. Davidović, ili g. Laza Marković, to se pitanje neće rešavati kako treba, jer se vidi da se ono smatra jednim čisto stranačkim pitanjem.

Gospodo, u pretežno čitavom hrvatskom djelu našega naroda uvrežio se je osjećaj, da ih se upotrebljava kao stranački obračun između srbijanskih stranaka. Jeli to tako ili nije, to mi nije cilj da ispitam, već ja samo konstatiram šta se govori i šta se u narodu osjeća.

Zar mislite da i danas g. dr. Maček i njegovi sledbenici vjeruju g. Davidoviću i g. Jovanoviću, da će oni riješiti taj hrvatski problem? Ne vjeruju oni ni g. Svetozaru Pribićeviću, a kamoli g. Davidoviću i g. Jovanoviću. Zar mislite da su oni zaboravili na nepravde i progone tadašnjeg specijaliste za Hrvatsku g. Pribićevića? Ili mislite, da narod ne osjeća i ne zna, da se je g. Svetozar Pribićević udružio još sa pok. Stjepanom Radićem, kojega je on i stvorio tako jakim sa svojim postupcima, samo da se osveti Beogradu? To sve, gospodo, narod zna i osjeća, jer se ne zaboravljaju tako lako batine i progoni. I zato im narod i ne vjeruje, pa bili oni sada i najgrlatiji u poklicima: Živela slobodna Hrvatska, i šta ti ja znam.

Gospodo, hrvatsko pitanje treba riješavati na potpuno drugoj bazi, daleko od ličnih i stranačkih momenata. Treba imati u vidu da je za g. dr. Mačeka danas glasalo preko 600 hiljada Hrvata i da se ne može preći preko toga na dnevni red sa frazama i parafrazama jugoslovenskim, jer baš prava jugoslovenska ideja unitarizma zahtjeva konačno likvidiranje tog pitanja.

Gospodo narodni poslanici, ne mogu se i ne smiju generalisati svi glasači g. dr. Mačeka i kvalifikovati kao neprijatelji države. Deplasirano je bilo i te kako u izbornoj borbi upotrebljavati parole: Oplenac—Janka Pusta. Ako je istina da je čak i jedan aktivan Ministar bivše vlade g. Jevtića akcentuirao na jednom zboru u Skoplju te parole, onda ja odavle tvrdim, da je taj g. Ministar svijesno pomagao akciju naših izroda, akciju neprijatelja ove države. (Dr. Drag. Janković: To nije istina!) Gospodine Ministre, ja sam tako informiran, i ako nije istina, kao što vi tvrdite, ja povlačim tu reč.

Gospodo, najprije nijedna vlada nema pravo da se identifikuje sa državom, a kamoli sa Oplencom. Drugo je vlada, a drugo država. Nemojmo miješati i brkati pojmove. Ja mogu biti protiv te i te vlade, a voleti državu više nego koji aktivni ministar u toj vladi. A što se tiče Oplenca, gospodo, dozvolite mi da učinim sa ovoga mesta apel na sve vas narodne poslanike, a preko vas na čitav narod, da se u tu svetinju ne dira i da ju se ne uvuče u našu dnevnu stranačku politiku. Oplenac je, gospodo, danas svetište ne samo čitavog našeg naroda, već i čitavog slovenstva. Tu leži Kralj Mučenik, Čovjek koji je pao za veće ciljeve i ideale nego što je naša dnevna politika. Tome je dokaz doček Njegovih mrtvih ostataka u Splitu i Njegov posljednji put kroz plač i vapaj svoga naroda.

Oplenac, taj Božanski hram, mora da bude vječita goruća baklja jugoslovenstva, i momento svima nama, da u našim političkim strastima ne smijemo ići daleko, jer da se je za ovu zemlju prolio more krvi i da je za jedinstvo nacije i napredak ove države pao najveći njezin sin. I kao što druga zapovjed Božja glasi: „Ne uzmi isprazno ime Božje“, tako i ja apeliram na sve: „Ne uzmimo isprazno ime Oplenca“, jer je to svetište i biće uvijek, pak dogodilo se sa ovom državom što bilo da bilo, biće svetište svih Jugoslovena, pa gdje se god nalazili na kugli zemaljskoj.

Gospodo narodni poslanici, mi znamo da glasači za g. dr. Mačeka nijesu homogeni u svojim pogledima na državu i njego uredjenje. Govorim o prečanskom elementu, dakle bez g. Davidovića i drugova. Naročito ovih izbora koncentrisalo se je oko imena dr. Mačeka sve ono što je nezadovoljno. Od klerikalaca do komunista, od nacionalista do Fran-

kovaca. Ali, gospodo, opet kažem, deplasirano je bilo postaviti alternativu; da ko glasa za dr. Mačeka, da taj glasa za Janka Pustu.

Prvo i prvo „Janka Pusta” nema ništa zajedničkog sa našim narodom. Teroristi koji su se tamo skupljali, to su bili izrodi i plaćenici koji ništa zajedničkog nemaju sa svješću jednog naroda. (Uzvici: Tako je!) To su bili internacionalni zločinci, koji su služiti tajnim evropskim silama da poremete evropski mir. Zar mislite da je Kralj Aleksandar poginuo u Marselju samo zato jer je bio Kralj Jugoslavije? Ili, postoji li koji pametan čovjek, koji može misliti, a kamo li tvrditi, da je onaj Bugarin-Makedonac pucao na Kralja Aleksandra iz nekakvog nacionalizma hrvatskog? Gospodo, marseljska tragedija, tragedija je našeg naroda, ali istodobno to je bio atak na evropski mir i Kralj Aleksandar i Bartu pali su od metaka organizirane internacionalne bande, jer su bili pioniri i nosioci svjetskoga mira.

Nekima u Evropi ne ide u račun dugi mir! Malo je palo ljudi u svjetskom ratu! Ratna tehnika previše se je usavršila, a tvornice izbacuju previše ratnog materijala! Treba isprobati i potrošiti taj ratni materijal; treba rata i krvi! Nekome se je prohtjelo da ponovno Balkan prvi plane zato se je podržavala nesloga naroda na Balkanu! Ali na Balkanu živjeo je Čovjek, Ratnik, Junak nad junacima, koji je dao intonaciju mira među balkanskim narodima. Trebalo je tu zapreku rata, tog pionira mira ukloniti i On je pao u onom momentu kad je djelo mira dovršavao.

Gospodo, budućnost će, i to kad se bude pisala istorija naših dana ali potpuno objektivno, sigurno rasvijetliti malo bolje tu marseljsku tragediju. A to, što su se među tim ljudima nalazili i neki pojedinci, koji su se rodili na teritoriji naše Kraljevine, to ne daje nikome pravo, da od toga povlači neke konsekvence u generalisanju akata pojedinaca sa jednim čitavim našim plemenom.

I zato gospodo, još jednom podvlačim da je bilo i te kako deplasirano postaviti alternativu Janka Puste. Onaj, tko je tu alternativu postavio, taj je, gospodo, svjesno radio protiv naše unutarnje konsolidacije.

Gospodo, ja hoću da budem objektivn i neću negirati da se u Mačkovim redovima danas ne nalaze i elementi, koji bi ovu državu sutra bacili u zrak. Ima ih gospodo, ali ima i elemenata ima i ljudi koji možda više vole ovu državu od mnogo nas prisutnih. Ja se ne slažem n. pr. sa postupkom našeg slavnog kipara Ivana Meštrovića; sa postupkom bivših ministara u Splitu Dr. Tresića, Dr. Smodlaka, itd. itd. Ali, gospodo, daleko sam od toga da tim ljudima negiram patriotizam jer su glasali za g. dr. Mačeka. Ja, gospodo, ne mogu da sumnjam i nemam prava da sumnjam u njihov nacionalizam, jer nemam prava da kažem da su glasali za Janka Pustu što su glasali za listu g. dr. Mačeka. Pa uzmimo i same poslanike, koji su izabrani na listi g. Mačeka. Ne mogu se ni oni generalisati, kao što se ne možemo ni mi, poslanici, sa Jevtićeve liste. Ima n.pr. poslanika sa Mačekove liste, koje ja slučajno lično poznajem, koji ne bi n.pr. nikada ni za koji novac branili italijanske špijune kao što je to učinio jedan koji je ovde. (Glasovi: Koji je taj?) Nije prisutan, da je prisutan kazao bih. Ako je legitimacija patriotizma i jugoslovenstva za sve nas ovde prisutne fakat što smo izabrani na listi g. Jevtića, onda, gospodo, ja nijesam Jugosloven.

Nemojte misliti, gospodo, da ja branim politiku g. dr. Mačeka i drugova. Daleko sam od toga! To sam naglasio još na početku. Ali ne mogu se s time složiti, da je glasanje za g. dr. Mačeka značilo en généralité glasanje protiv države ili glasanje za Janka Pustu. Ja vjerujem da je komunističko-frankovački elemenat, glasajući za listu g. dr. Mačeka, glasao uvjerenjem da glasa protivu integriteta ove države. Ali taj je elemenat kod nas barem za sada još malobrojan. Nego tu je bojazan da se taj elemenat ne namegne g. dr. Mačeku u vodstvu i ne postavi na čelo te politike. I ta bojazan nalazi opravdanje u teroru opozicije za vreme izbora. I ako je bilo terora za vreme izbora, ima se pripisati tome elementu. I zato g. dr. Maček i njegovi drugovi nosiće historijsku odgovornost i pred onima, za koje oni misle da rade i pred pokoljenjima koja dolaze, ako se na vreme ne otresu tih komunističko-frankovačkih elemenata. Ali, gospodo, i na Beogradu je da pravilno ocijeni to hrvatsko pitanje i da uvidi već jedanput da se ovde ne radi o nekoliko ministarstava, o vlasti; da se ovde ne radi o stranačkim grupacijama i analogno tome o prebrojavanju glasova, već o unutrašnjem uređenju države. Ako se to pitanje opet shvati drukčije, kako se po dnevnoj štampi daje naslućivati, onda, gospodo, idemo od gorega na gore i ja ne znam kuda ćemo i šta ćemo. Kako da se to pitanje reši i na koji način, u to za sada ne ulazim i drugi su faktori pozvani, koji nose odgovornost pred narodom i državom, da oni ocijene ovu situaciju i da je meritorno riješe.

Gospodo narodni poslanici, na početku svoga razlaganja odmah sam rekao, da su dva, po mome mišljenju, kardinalna razloga, radi kojih smo došli do ove situacije: hrvatsko pitanje i nekonzekventnost državne politike.

Gospodo, hrvatsko pitanje nosi za sobom i tu nelogičnost i nekonzekventnost državne politike. Od početka pa do danas osjećamo nestabilnost u našoj državnoj politici. Gospodo, ja ovde svesno tvrdim da od 1918 godine do danas, nikad se nije jedna politika u Beogradu konsumirala. I ta nekonzekventnost, ta nestabilnost ubija polet i volju nacionalnim elementima. Da ne govorim o prilikama prije 6 januara, već pogledajmo malo od 6 januara do danas. Da li neko može naći od 6 januara do danas neku konzekventnost u politici? Molim pogledajmo malo oko nas ovde. Evo ovde uvaženog našeg Ministra g. dr. Korošca, pa neka me on demantira, ako nije ovo istina. Je li to konzekventnost državne politike, da biva g. dr. Korošec interniran a sedi posle kao Ministar unutrašnjih dela?! Je li konzekventnost državne politike da g. dr. Spaho bude interniran i da sedi sada kao Ministar?! Gde je, gospodo, ta konzekventnost i logika?! I to sve u kratko razdoblje. Ja ovde samo konstatujem nekonzekventnost politike, koja se provada ovde u Beogradu (*Dragiša Cvetković* upada u reč). G. Cvetkoviću, to se provadalo i prema vama. Ja sam, gospodo, daleko od toga da ovaj postupak kritikujem. Ja samo konstatujem a želeo bih da mi g. g. Ministri vjeruju, da ih ja rade gledam u ministarskim klupama nego u internaciji.

Gospodo, da ne govorimo o g. dr. Mačeku. Setite se, gospodo, sve vlade koje su dolazile posle 6 januara, dolazile su sa grančicom mira za sporazum sa g. dr. Mačekom, a svršavale su kako? — sa zatvorom g. dr. Mačeka. I vlada g. Bogoljuba Jevtića, koja je za mene prva promenila kurs šestojanuarske

politike, i ona je došla sa grančicom mira prema g. dr. Mačeku i ona ga je pustila vani i tome dala naročiti karakter tako, da su hrvatske mase, gospodo, klicale i samome g. Velji Popoviću. A da je vlada g. Jevtića ostala i dalje, ne znam kako bi se to svršilo, ali nije teško pogoditi, ako je verifikaciona debata bila službeno vladino mišljenje.

Ja, gospodo, ovoj Vladi ne želim ovo isto, ali bojim se da se je počelo na isti način.

Gospodo, kažite vi meni, kako se mi jugoslavenski nacionalisti možemo tu da snađemo u našem radu na terenu. Kažite vi meni, gospodo, kako činovništvo u ovoj državi može da radi, zatim, kako činovništvo može da u svome poslu bude prožeto idealizmom koji je i te kako potreban. Kako, gospodo, kada se svakih 24 sata menjaju dekreti, menjaju viši državni interesi prostim dekretima? Ja hoću, gospodo, da vidim toga državnog činovnika koji će u poslu pri radu imati onaj elan, imati onaj jugoslovenski idealizam! Oni će vršiti birokratski svoju dužnost, ali od njega se više ne može tražiti da u tome svome radu pokaže elana i idealizma.

Ja, gospodo, ovde svesno tvrdim, da jugoslovenski nacionalistički elementi u prečanskim krajevima neprestano bivaju žrtvovani od strane Beograda nekim višim državnim interesima, ali gospodo, koji su to viši državni interesi da mi neprestano bivamo žrtvovani. Kad bi bili žrtvovani višim državnim interesima, ni po jada. Ali, gospodo, koji državni interesi zahtjevaju da se jedan ministar internira, a poslije ponovo postavi za ministra? Zar su to viši državni interesi ili je to lična i stranačka politika Beograda?

Gospodo narodni poslanici! Od 6 januara pa do danas mislilo se je riješavati hrvatsko pitanje sa nekoliko ministara. Mjesto da se vodi konsekventno jedna unitaristička politika i dade podrška jugoslovenskim elementima, radilo se je obratno. Ili radi inostranstva ili radi tuzemstva, htijući svjesno ili nesvjesno varati same sebe i druge, svaki onaj, koji se je mogao podičiti da posjeduje legitimaciju Hrvatske seljačke stranke, bilo je dostatno za njega da postane faktor ako se priključi toj vladi. I onda se je govorilo na sva usta: pa ko kaže da su Hrvati protiv! Evo ovdje potpredsjednika i osnivača Radićevog pokreta Karla Kovačevića; evo ovdje Ivana Radića, sinovca Stjepana Radića; evo ovdje toga i toda ministra, bivšeg Radićevca itd. To se je radilo zato jer se nije smelo ili nije htjelo znati značaj tog hrvatskog pitanja. To pitanje pretresalo se je uvijek kao stranačko pitanje i mislilo se je da pojedinci u tom Radićevom pokretu nešto znače.

Gospodo, u Radićevom i Mačekovom pokretu, ima ljudi koji individualno nešto znače, ali gospodo, to nije i jedina snaga, već je to sam pokret i gospodo, kada vi te individualne snage pojedinaca skinete sa onoga pokreta, onda ta gospoda ne znače ništa, jer se oni tada smatraju izdajicama one sredine u kojoj se nalaze i oni tada individualno ne znače ništa. To, gospodo, Beograd ili ne zna ili neće da zna. Ja sam sklon verovanju, da on nije hteo da zna, jer ako se ovdje u Beogradu hoće uspjeti, treba lagati, jer Beograd beži od istine.

Da vam ispričam jedan interesantan i karakterističan slučaj.

G. dr. Andelinović kao ministar. (Jedan glas sa levice: Slava mu! Slava mu! — Opšti smeh)..., on će preživeti i vas, ako Bog da, g. dr. Andelinović kao aktivni ministar obilazio je jedanput srez i ja sam bio

zajedno sa njime. Kada je došao, obilazeći kraj, kod jednog sreskog načelnika, koji je g. dr. Andelinovića poznao vrlo dobro, g. dr. Andelinović mu je postavio ovo pitanje: „Gospodine sreski, molim vas da mi kažete kakvo je stanje u narodu”. To je srez u kome ima i katolika i pravoslavnih. Sreski načelnik postavio je g. ministru ovo pitanje: „Gospodin doktore, ja znam ko ste vi. Znam da ste vi jedan nacionalan čovek za koga sam dosta čuo o Vašem nacionalizmu. Ali ja Vas pitam gospodine doktore, hoćete li Vi da ja Vama na pitanje odgovorim kao dr. Andelinoviću nacionalisti ili kao Kr. ministru?” Na ovaj upit dr. Andelinović je rekao: „Pa, brate, kažite Vi meni kao dr. Andelinoviću”. „Slabo, odgovorio je načelnik, a naročito slabo među hrvatskim elementom.” Nato ga je dr. Andelinović pitao za što mu to nije hteo kazati kao Kr. ministru. „Gospodine ministre, kada bi ja odgovorio istinu, ja ne bi bio vredan sreski načelnik, jer gospoda, ako se kaže istina kakva je u narodu, onda se ne veruje, nego se baca krivica na činovništvo.”

Medutim znate gospodo, da se malo po malo, u nacionalističkim redovima ukorenjuje uvjerenje, da treba vikati i psovati na državu, ako se želi biti favorizovan u ovoj državi. I gospodo, u onim krajevima danas je nastala trka ko će više da psuje, jer ko više psuje i više on je istaknutiji i u redovima opozicije i u redovima vlade. Nekome će to možda izgledati paradoksalno, ali na žalost tako je.

Da li je potrebno, gospodo, voditi takovu politiku? Da li je potrebno bilo u Bosni i Hercegovini gurati nacionalne elemente u borbi protivu dr. Spahe i tu borbu podržavati, pa da se svrši tako da dr. Spaho postane Kraljevski ministar a u narodu sve veći jaz? Zar nisu naši državni interesi zahtevali da se odmah sa politikom dr. Spahe napravi kompromis i od Bosne i Hercegovine napravi najjugoslovenskija provincija, jer je imala sve uvjete za to, umesto da se stvori još veći jaz između hrvatskoga i srpskoga elementa.

A u Sloveniji! Tu smo barem imali dva razvijena fronta, liberale i klerikalce. Zašto, jesu li državni interesi zahtjevali da vlada pocijepa liberalni front? Je li se to učinilo zato da se prostre tepih pun cvijeća g. dr. Korošcu? (Jedan glas: Zato da g. dr. Korošec dođe na vladu?) Daleko bih otišao kad bih počeo nabrajati sve više državne interese koji su doveli do ovakvih anomalija u našoj državnoj politici.

Gospodo narodni poslanici, vrijeme je odmaklo i moram da završim. Ja se samo pitam, hoće li jednom i taj Beograd da vodi jednu konsekventniju ili dosledniju politiku? Dokle ćemo mi biti žrtvovani ličnim i stranačkim interesima?

Pa, gospodo, Beograd je onaj koji podržava ovo stanje u zemlji. Nije samo odgovornost u Zagrebu već u Beogradu i to mnogo veća nego što se na prvi mah misli.

Gospodo, nehотиčno ili hotimično nepoznavanje tog hrvatskog pitanja i nedosljednosti državne politike drmaju temeljima ove države. A to je u rukama Beograda.

Mi, nacionalistički elementi spremni smo na sve žrtve za spas i veličinu naše otadžbine. Beogradskom politikom bivamo danomice decimirani. Je li to interes države? Ako treba da budemo žrtvovani višim državnim interesima, neka nam i odrube glave, mi od toga ne bježimo, jer ne smatramo državu našom pričijom, već domovinom, kućom pokoljenja koja

za nama dolaze. Danas kada je hrvatsko pitanje postalo akutno i to krivnjom beogradske politike, mi baš kao jugoslovenski nacionalisti imperativno tražimo brzu i definitivnu likvidaciju toga pitanja. Mi se sa politikom g. dr. Mačeka ne slažemo, ali nećemo praviti nikakove neprilike bilo kome i pomagaćemo svakoga i to svesrdno koji će rješavati taj problem. Taj se problem može i mora riješiti, jer je kucnuo dvanaesti čas. Ako se u tome rješavanju budu tražile i naše glave, mi ih dajemo bez prigovora, jer to od nas zahtjevaju viši državni interesi. Mi toliko volimo ovu državu da je sporedno šta će s nama biti i nije važno da li smo mi na ovom ili na onom položaju. Ali, gospodo, ako Beograd misli nastaviti ovom dosadašnjom politikom i tražiti od nas da budemo spremni svaki čas na iluzorne žrtve, da bi se jedan bivši radićevac mogao paradirati u Kraljevskoj vladi kao predstavnik Hrvata, i da se još radi tog gospodina kidaju glave i noge onim malobrojnim nacionalnim elementima, e, gospodo, ja onda neznam kuda idemo, kuda plivamo!

Riješiti to hrvatsko pitanje da se ova zemlja jednom smiri i da se svi skupa posvetimo ekonomskoj obnovi zemlje, pak onda nam kidajte glave. Mi, gospodo, jugoslovenski nacionalisti ili Hrvati jugoslovenske orijentacije, kako sam rekao na početku, ostajemo i ostaćemo na istoj liniji i ako se u našim redovima danas govori da je opasno biti Jugosloven. Na toj liniji konsumiraćemo se do kraja pa dogodilo se šta se dogodilo. Sve nas manje ima i nije čudo. Ali odlučujuće faktore u ovoj zemlji upozoravamo na onu narodnu izreku: „Drumovi će poželjet Turaka, a Turaka nigde biti neće!”

Gospodo, narodni poslanik g. Voja Lazić u jučerašnjem svom govoru govorio je o žrtvama koje je pretrpela Srbija sa našim ujedinjenjem. Opet vas molim, gospodo, da me krivo ne razumete, ja te žrtve priznajem ali vrijeme je da te žrtve damo u zaborav, prestanimo sa tim žrtvama jer ćemo se onda cenkati jer i one žrtve koje su date na Jadranskom moru za očuvanje naših nacionalnih interesa od strane našega življa, te su žrtve i te kako velike.

Te su žrtve davane kroz decenije i decenije, pa zato apeliram na vas da mi poštujemo sve žrtve koje su dali Srbi, Hrvati i Slovenci, ali nemojte izlaziti više sa tim žrtvama, nego smatrajmo da su svi Jugosloveni učinili što im je bila dužnost. (*Vojslav Đorđević*: Istorija se ne zaboravlja) Ali na istoriju se uči, g. Đorđeviću. Istorija je nauka na kojoj pokolenja ima da se uče.

Ja hoću još jednu stvar da naglasim. Beogradska politika je nas izložila u prečanskim krajevima da nas tamo nazivaju izdajicama. A ja tvrdim da mi nismo izdajice nego borci jedne jugoslovenske ideologije, borci jedne jugoslovenske vere. A ako nas tamo nazivaju izdajicama to je krivica odavde, jer postupci Beograda nas dotle dovode. Ja od sebe odbijam takve nazive jer sam ja vojnik jedne jugoslovenske ideje a ne izdajica.

Ja sam govorio ovako načelno po mome dubokom shvatanju i mišljenju; a ne tražim da se neko sa ovim govorom složi. Ja sam govorio otvoreno i iskreno kao otvoreni i iskreni nacionalista. I zato opetujem da neću praviti nikakve smetnje svakome onome ko bude hteo da rešava oba pitanja i ko bude državu vodio boljem stanju.

Pred nama imamo predlog budžetskih dvanaestina. O njemu ne želim govoriti. Ja odmah izjavlju-

jem da ja ne pripadam ni jednom ni drugom klubu i neću glasati ni „za” ni „protiv”, jer neću da pravim nikome smetnju, a po mome uverenju morao bih glasati protiv, no ne želim da pravim smetnju onima, koji su sebi navodno postavili cilj da srede ove prilike. Ali kad je pitanje o dvanaestinama, tu postoje dva amandmana o kojima moram da govorim.

Najpre pitanje amandmana kojim se za beogradski kej odobrava 110 milijona dinara. Gospodo, ništa nemam protiv, Beograd je prestonica i mora da bude reprezentativni grad svih nas Jugoslovena. Ali u današnjim teškim prilikama u kojima živimo, da mi glasamo 110 milijona za beogradski kej dok naše jadranske luke ne mogu da prime nikakve brodove da se bar sklone od vetra, i to one brodove koji predstavljaju egzistenciju tamošnjeg naroda a ne nikakav luksuz. (Jedan glas: Da ga zapalimo!) Ne da ga zapalimo, nego ima vremena. Ne može se preko noći Beograd urediti kao Pariz i London. Kako mogu da glasam za ovaj amandman i kako da se vratim u svoj kraj kad od Solinske luke, u kojoj je država inkasirala za tri godine pet milijona dinara taksa, a država nije ništa učinila za tu luku. Imate jedan kej ali to je privatnom inicijativom, to je sama fabrika podigla. Ja kažem otvoreno da sam zato da se Beograd pretvori u London i Njujork, ali postepeno. Nemojte ovako da radite, jer se stvara utisak kao da u Beogradu postoji bojazan da će ova država da prsne i daj brže bolje da se Beograd sagradi.

Ja hoću da vidim onog poslanika Primorca, koji zastupa i najmanji kut našega Jadranskog mora, da li može da glasa za ovakav amandman, sve donde dokle naše luke budu u onom stanju u kome se nalaze. Ja, gospodo, ovo govorim za sebe, ali činim i apel na one koji ovo osećaju isto kao i ja. Ja sam Dalmatinac i volim Jadransko more kao i svi drugi poslanici onoga kraja tamo, pa neka me neko demantira ako nije ovako kao što ja govorim.

Gospodo, imamo još jedan amandman, a to je amandman, kojim Kraljevska Vlada traži široka ovlašćenja. Ponavljam da i ovde kazujem svoje mišljenje. Ja se ne bi ustručavao ni jedne sekunde da glasam ne samo za ova ovlašćenja nego i za još veća ovlašćenja ma kome bilo da izdamo, ali samo onome koji mi daje garanciju da će ovlašćenje upotrebiti razređivanju ovih pitanja o kojima sam govorio i konačno za likvidiranje hrvatskog pitanja. Ja sam demokrata doduše, ali sam u nekim stvarima ipak daleko od demokratizma. Kod mene vredi načelo: „Salus rei publicae, suprema lex”, i ja otvoreno kažem: ja ću glasati ako imam uverenja da će Kraljevska Vlada upotrebiti ta ovlašćenja za rešenje ovih problema, koje sam izneo. Ali, možda, gospodo, grešim, jer nažalost, današnja Kraljevska Vlada u njenom sastavu ne daje mi to uverenje. Evo zašto. Dozvolite mi da iznesem samo jedan slučaj. Gospodin Anđelić... (Jedan glas: Opet on!), da, opet on, — dao je jedan intervju u novinama, ali gospodo, Kraljevska Vlada je taj intervju zaplenila. Ja sam sa svojim drugom Mastrovićem podneo interpelaciju na g. Predsednika Ministarskog saveta i tražio hitnost. Gospodin Ministar Predsednik, odbio je hitnost a pored toga je ta interpelacija u novinama bila zaplenjena. Ja se pitam, gospodo zašto ta Vlada, koja nagoveštava i traži zakon o slobodnoj štampi dozvoljava da se zapleni intervju čoveka, o kome se može sve da govori, samo se ne može da govori i sumnja u njegov nacionalizam. Kad on govori ne može da govori

protiv ove države, već govori u korist ove države. Ja se pitam zašto Kraljevska Vlada pleni ovaj intervju? Da vam kažem zašto. Vlada neće da se zna istina. Bježi se od istine. Ja bih želeo da pročitam intervju ako mi dozvoli Gospodin Ministar Predsednik. U ovom intervjuu ima istine, od koje se beži a to je ovo, da Vlada g. Bogoljuba Jevtića sa nasleđstvom Vlade g. Stojadinovića želi da promeni kurs šestojanuarske politike, a da ne dira u temelje Ustava ove države. U narodu se poljulala vera u moral toga Ustava od 1931 godine. Nemože se gospodo promeniti politika 6 januara a ne dirati osnovni zakon od 1931 godine. G. Andelinović je tražio tu razjašnjenja, kako Kraljevska Vlada misli i kako Kraljevska Vlada ima stanovište kad se postavi pitanje revizije Ustava. Mi imamo prava da od Kraljevske Vlade tražimo to razjašnjene i to je ta istina, za koju cenzura nije htela da se zna i da se čuje.

E pa, gospodo, ja bih Kraljevskoj vladi dao sva ovlašćenja. Rekao sam ono malo pre: sva, jer neću da pravim nikakvo pitanje. Dao bih sva, i ako je potrebno da ja odmah sada napišem ostavku na moj poslanički mandat, u interesu višeg državnog interesa, ja ga odmah dajem, ali tražim da dam mandat onima koji će srpovesti tu politiku.

Gospodo, ja bih glasao za ove amandmane, ali posle svega ovoga ovde, ja tražim od g. Predsednika Ministarskog saveta neka mi kaže: da li je njemu poznato zašto je izvršena ova zaplena, je li to inaugurisanje slobodne štampe? Ako mi Gospodin Predsednik vlade na ovo odgovori i dađe mi garancije da će ova ovlašćenja biti upotrebljena za konačno i brzo likvidiranje onog kardinalnog pitanja u našoj politici, t.j. hrvatskog pitanja, ja ću, gospodo, ne samo to glasati, nego ću i još veća ovlašćenja glasati. (Odobranje).

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Milinko Milutinović.

Милинко Милутиновић: Господо народни посланици, када је реч о предлогу закона о буџетским дванаестинама или о давању овлашћења Краљевској влади да може донети законе политичке природе, ја могу да изјавим да ја против тога немам ништа да кажем. И ја сам за то да се даду народу слободни избори, слободно право гласа, да може свој глас да да онде где он хоће и за кога он лично жели, а не где му други наложе и диктирају.

Ја сам, господо народни посланици, увек биран, трећи пут сам биран. Противу мене су све власти радиле, па могу да кажем: да, ако хоће могу да и даље раде противу мене.

Господо народни посланици, једна је добра ствар што ми који бисмо хтели опет да се кандидујемо и да изађемо на изборе, имамо права да се кандидујемо, да се бирамо, а да не идемо да месецима чекамо кукамо и клањамо да нам се да пристанак да будемо примљени на листу. Збиља ја се томе радујем. Радује се и цео народ. Али било би још потребније да уз ове законе, када су већ могли ови предлози доћи, да се дају Влади ова овлашћења, потребно је бар да су и други закони донети, који би више обрадовали народ, него ови о слободним изборима, о слободном праву гласа итд.

Наш народ је гласао готово јавно и онда када су избори били тајни. Јер чим он ради јавно, значи да ће он дати свој глас за онога за кога он

јавно и говори. Потребније би било међутим, да када је могла Краљевска влада да поднесе ове предлоге, да је поднела и неке друге предлоге, који би били кориснији по наш народ, нарочито по наш сељачки народ, јер када се донесу потребни закони за наш сељачки народ, њему је свеједно да ли ће бити тајно или јавно гласање.

Ја ћу да напоменем да би било веће интересовање када би се донео који закон од једног већег интереса по село и сељака, него што је када ми имамо да донесемо закон о штампи, закон о слободним изборима и збору и договору.

Ја унапред изјављујем да ћу гласати за предложени буџет. Мене необично радује смањење пореза на земљарину са 33% али то ће бити свега од прилике до на три четири месеца 1935/36 године.

Поштована господо народни посланици, систем пореског закона је страхан. Елаборат садањег пореског закона је тако гломазан да у једној пореској управи данас тај елаборат могао би се товарити колима и колима. Ја ћу се само осврнути на систем елабората и пореског закона до 1929 године. Ја сам био претседник једне чувене општине у Срезу драгачевском девет година. Порески систем и порески елаборат до 1929 састојао се свега из распореда бр. 2, 4 и 6. Општинске управе тада су саме тај порез прикупљале и предавале. И мислим, колико се сећам, у распоред бр. 2 уношена је земљарина, у распоред бр. 4, колико се сећам, уношено је укупно задужење а у распоред бр. 6 преношен је дуг из године у годину. Шта видите, сада господо, код овог пореског закона и пореског елабората? Видите кад одете у пореску управу тамо имате Бог зна колико књига, кажем да се товари на кола, па не би троја четвора кола повукла. Па онда видите, господо, у оно време било је ја знам, код мене у пореској управи у Гучи шеф пореске управе и свега два порезника. Данас, господо имамо и шефа, имамо и неколико порезника и неколико егзекутора. Данас ти егзекутори врше наплате, трче, притежу народ овамо онамо и тек кад погледате никако та пореза није наплаћена и сам дужник не зна колики је његов порез, колико је задужење, колико још има да да. По пореском закону до 1929 сваки земљорадник је знао колики је његов порез, колико је задужен целокупном порезом, колико је дао отплате, колики му је дуг пренесен за прошлу годину. Сад, браћо и другови народни посланици, нико не зна ни колики је његов порез, ни колико је дао ни колико му је остало дуга. То ће потврдити сви сељаци који су овде у Народној скупштини. (Одобравање на левици). Зашто, господо посланици, да се не би могло вратити на стари порески систем који је био до 1929? Кажем да је онда био само распоред бр. 2, 4 и 6. То су свега три обична деловодника, а данас то што се налази по пореским управама то је једна катастрофа, то је једно чудо и ја предлагам, господо народни посланици, да се врати понова стари порески закон који је био на снази до 1929 год.

Господо народни посланици, што каже народ ко о чему баба о уштипцима, тако и ја морам као сељак да говорим о ономе што највише тангира и погађа наш сељачки народ. Ја не знам, кога је руководило, да у порески закон унесе некакав порез на поточаре воденице. Ја ћу бити, господо,

овде кратак. На пример законодавац који је доноси овај закон, он је чуо да постоје некакве воденице и некакви потоци, па су мислили да су то неке велике реке, али господа народни посланици који су ишли највише по селима видели су обичне поточиће и на тим поточићима сељаци су наместили једну малу колибицу која претставља воденицу (Гласови: Тако је!) А зашто је сељак наместио господо? Наместио је да себи и своје комшији самеле мливо, зато што код нас нема ни парних ни речних воденица, да би тамо могао да самеле своје мливо. Те поточаре, господа задужене су порезом. А колико те поточаре могу да мељу? Питање је, господа, да ли могу целе године да мељу или не могу. Поточаре воденице могу да раде само три месеца у години, марта, априла и маја, али и то је тешко. Видели сте да је маја месеца ове године била суша. Јуна јула и августа такође не могу због суше, а у зиму не могу због мразева, а ипак ти људи плаћају порез на те воденице. Сад да видимо, господа, колико тај сељак и та поточара, која свега три месеца у години ради, колико може самлети кукуруза и претворити га у брашно, и колико воденичар треба да дангуби и колико треба да узме ујма и да ли тај ујам може платити његову дангубу. Господа народни посланици, једна поточара воденица може да самеле за 24 часа на ово време 100 кгр. кукуруза. Колико тај сељак узме за тих 100 кгр. кукуруза док је самleo, колико узме ујма? Он узме 5 кгр. ујма по један динар од килограма то су 5 динара (Гласови: пола динара) и када он узме пет динара, ја вас питам, кад он треба данас да се храни, да чува воденицу да клепа оно камење и гвожђе, да ли може за тих пет динара да плати само храну за себе. Господа, ја вас питам да ли је то право да сељаци буду опорезовани за те воденице. (Гласови: није право!). Метите руку на срце, господа, па реците да ли је право или не.

Господа народни посланици, ја молим г. Министра и Краљевску владу да једном уредбом или једним обичним наређењем укине порез на те поточаре воденице. (Шовици: Тако је! Пљескање).

Господа народни посланици, има још једна страшна ствар у томе пореском закону. Ко је и кога је руководило да уведе опомену за наплату порезе. Кад један порески дужник дугује рецимо 10 динара порезе па ту порезу није платио, власти му шаљу опомену. Чим му они ту опомену пошаљу, они га задуже са 10 динара за ту опомену. Ја знам случајеве у пореској управи у Гучи да је човек дуговао 10 динара порезе а да је платио неколико пута по 10 динара за те опомене. А зашто је он тим опоменама задуживан? Да је имао новца он би одмах платио и онај дуг од 10 динара а не би чекао да му пореска власт још неколико пута по 10 динара нареже на име тих опомена. Ја мислим да је било много лакше да је тај порески дужник био позван да положи дужних 10 динара него да се задужи још неколико пута са по 10 динара због тих послатих му опомена. Питање је сада, господа, коме иде тај новац што га овај сељак плаћа за те опомене. Да ли то иде на оне егзекуторе? Ја очекујем од Краљевске владе и од надлежног г. министра да се ове опомене пореским дужницима једанпут укину.

Господа, порези су велики, од њих пате и занатлије и други ситни обртници, јер немају посла те им је зарада мала. С тога и они као и земљо-

радници не могу да издрже данашње велике порезе.

Монополски артикли продају се по тако скупој цени да сељак никако не може да створи могућност себи да набави и најнужније од тих артикала за своју кућу. На пример, да купи 1 кгр. шећера сељаку је потребно да данас прода 16 кгр. кукуруза, да купи 1 кгр. гаса потребно му је да прода 10 кгр. кукуруза, да купи 1 кгр. соли, потребно му је да прода 3 кила кукуруза. Можда ће се неко од господа посланика зачудити, зашто ја овде правим поређење увек са кукурузом, колико њега треба сељак да прода па да набави неку монополску намирницу. То чиним зато, господа, што код мене у Драгачеву нема пшенице него само кукуруза. Да купи једну кутију шибица потребно му је да прода кило и по кукуруза, а да купи паклу дувана потребно му је да прода 3 кила кукуруза. Потребно је међутим, господа, запитати се да ли сељак има тај кукуруз да прода па да набави ове монополске артикле. Код мене у Драгачеву данас многи купују храну да иххране своју породицу. И за то такав сељак нема кукуруза који би дао и продао па да набави ове артикле. Сиротиња не може нигде наћи зараде и посла где би могла створити по неки грош да купи себи ове намирнице. Зато је потребно да се цене монополским артиклима смање и доведу у склад са ценама земљорадничких производа. Господа, услед тога што ми земљорадници не можемо да подмиримо и своје најнужније потребе ми земљорадници дошли смо у тежак положај, а тако исто дошли су у тежак положај и ситни обртници и занатлије, јер су и они упућени на земљорадника. Због тога ми сељаци, на пример моје комшије и други земљорадници из мога среза, упућени смо сада на то да радимо са оним рђавим плугом.

А зашто је то тако? Зато, што сад треба да продам 1000 кгр. кукуруза па да купим један плуг; треба да продам 50 кгр. кукуруза да купим један раоник; треба да продам 40 кгр. кукуруза да направим мотику; треба да продам 60 кгр. кукуруза да купим једну косу. Одакле, кад немам ни за исхрану?!

Господа народни посланици, потребно је да се што пре створи могућност извоза наших производа да се нађу пијаце како би се цене нашим производима поправиле и како бисмо могли да за своје производе добијемо боље цене него што је то до сада био случај. Па кад би тога било, онда би и држави и занатлији, и раднику, и свима другима добро било.

Господа народни посланици, ја се морам дотаћи овом приликом једног пореског чиновника код мене у Гучи. Тај се чиновник зове Жарко Караџић. Тај господин је 8 година у Гучи у Пореској управи. Тамо се закабадахио као римски папа, њега нико не може да покрене, тај је упропастио драгачевски народ. Четири-пет година тражим да се тај господин уклони из Пореске управе. Он се тамо устоличио као римски папа, па чак шта више исмејава народне посланике кад врше своју дужност. Грађани варошице Гуче, у колико се сећам, децембра месеца, направили су штрајк и штрајковали су скоро 48 сати. Све кафане, пекаре и радње биле су затворене искључиво због Жарка Караџића, чиновника Пореске управе у Гучи. (Један глас са левице: Па шта каже г. Министар на

то?!) Ја сад то говорим зато што је овде Министар г. Летица. Нисам то до сада њему говорио, говорио сам прошлим министрима, али је све то било забадава. Ето тако чиновници улевају веру код народа за владу и за јединство да народ воли ову Државу и њене власти. Због овог Жарка Караџића све пекарнице, кафане и све радње биле су затворене 48 сати. Истина, они нису казали да је то због њега, али су морали то да учине, јер тај човек грубо поступа са грађанима варошице Гуче. Тај господин једнога сиромашка Гвоздена Тадића из Милатовића, који држи једну малу кафаницу — да уђеш унутра све што има у тој кафаници купио би за 150 динара — тај господин казнио је тога бедника са 32.000 динара. Та казна не може да остане у сили, али господин хоће само да петља човека, тако да се он жали и да га на тај начин упропасти њега и његову имовину.

Кад дођу наплате по кривицама које је тај господин изрекао, кад пресуде постану случајно извршне, и кад дође да се наплати томе човеку, тај човек који је осуђен дође у Пореску управу, али му овај господин каже: Иди код народног посланика Милинка Милутиновића па гласај за њега, па нека он плати казну. Г. Жарко Караџић, чиновник Пореске управе у Гучи, узео је једном сиромашу, Будимиру Алексићу из Миросаваца беднику коња и прибор у послугу. Идући на пут из Миросаваца за Гучу он је у путу упропастио коња и коњ је цркао, и оставио прибор тако да овај сиромашак ни до данас, има две до три године, не може доћи до свога коња и прибора. Ја сам се због тога жалио Министру г. Ђорђевићу неколико пута, али је све то било без успеха.

Господо народни посланици, ја нећу говорити приликом дебате у појединостима, и зато ћу се сада дотаћи још неких ствари.

Потребно је донети закон о сталности судија. Зашто? Зато што кад један судија дође у једно место, он, ако тамо дуже остане, улозна и свикне људе у том месту и зна да ли је један човек згодан и добар, или је рђав, и онда нико не може да га лаже. Потребно је у неколико изменити закон, јер они који имају више везе са селом знају да поједини људи краду, убијају и праве сто чуда. Један отидне и убије човека, али њега због тога не затворе, већ га пусте у слободу до суђења. И кад се тако ради, онда људи кажу: па сви ћемо редом да идемо да тучемо и убијамо.

Потребно је, господо народни посланици, смањити железничке тарифе за превоз наших пољопривредних продуката. Зашто је то потребно? Ево зашто. Ви видите да је овде на пијаци парадајз прво био 30 и 40 динара килограм, краставци две банке килограм, пасуљ 3 динара килограм, сир 15 динара килограм, кајмак 30 динара килограм итд. А пошто се ти артикли узимају код мене у Гучи, браћо и другови? Код мене у Гучи, господо народни посланици, данас се купи сир за 3 динара килограм, кајмак за 8 динара, парадајз за један динар, па и за пола динара килограм, док је овде у Београду парадајз продаван и по 40 динара килограм. Данас се овде у Београду пасуљ купује по 3 динара килограм, док је код мене у Гучи три гроша килограм. Па, зар не би и наш сељак волео да дотера овде своје производе и да их прода по бољу цену? Хтео би он то радо, али су велике подвозне таксе на желез-

ници. Зато је потребно смањити железничке тарифе за превоз земљорадничких производа.

Зашто су државни шумари, господо народни посланици? Ја мислим да државне шумаре држава плаћа за то да чувају државне шуме и да буду у државним планинама, а не на пијаци. Код мене, на чачанској пијаци, данас шумари иду и одузимају дрва оном сељаку — беднику. Навешћу неколико случајева који су се десили пре 15 дана код мене, на чачанској пијаци. Тамо сељак сиромашак, који нема за што да купи кукуруза и хране за своју породицу, оде и отсече у своме забрану кола дрва.

Та кола дрва док их је насекао, док их је истерао и извукао на једно брдо пробавио је пола дана, а док их је отерао на чачанску пијаци, пробавио је и два дана. И кад стигне на чачанску пијаци, та господо шумари, који се шетају по чачанској пијаци изађу пред њега и питају: пријатељу имаш ли уверење од општине. Онај бедник није понео уверење и шумар му заплени сва дрва. Тако је ономад, ето га ту г. Станковић народни посланик из Чачка, који ће то посведочити, одузето тим бедницима 14 кола дрва на чачанској пијаци.

Господин Крстић, шеф Пореске управе у Чачку рекао је људима овако: идите и донесите од ваше општине уверење оверено од полицијске власти, да сте дрва исекли у свом забрану па ћу вам дрва вратити. И ти су бедници отишли својим кућама а од кућа у општину. Нису код нас општине ушорене, него један сељак треба да пробави 2 сата док оде до општине. И сељак оде, извади уверење од општине и док га извади и овери га код полицијске власти кошта га то уверење по 30 динара само за таксу. И кад је такав сељак дошао код шефа Пореске управе у Чачку, овај није хтео да му врати дрва. И, господо народни посланици, шта све није тај бедник радио, колико је све кукао и молио, све му то није ништа помогло.

Зашто не би г. Министар шума могао да укине ту Уредбу, па да нареди да сваки сељак који има свој забран узме једанпут за подину дана уверење, да у време кад отера дрва на пијаци, има уверење да су та дрва отсечена у његовом забрану (Један глас: Не требају ни та уверења). Чак не би требало ни то уверење, јер зашто држава плаћа шумара, него да борави у државној шуми и да чува државну шуму.

Ја молим Краљевску Владу да овај став укине и да изда наређење да шумске управе издају распис општинским судовима, да ови саопште грађанству на збору, да се могу узимати једанпут уверења која ће важити за годину дана, да су дрва које је сељак дотерао на пијаци отсечена у његовом сопственом забрану.

Господо народни посланици, потребно је што пре донети измене закона о инвалидима. Ја сам видео и у моме крају и свуда где сам пролазио, видео сам примере и знам да је тај инвалидски закон скандалозан, видео сам да има људи који су остали без своје инвалидске потпоре, на коју треба да имају право. Тако н. пр. има случајева да једна удова која има четворо ситне деце, млађа је жена, па нешто врдне и одједанпут родило се дете. И она због тога изгуби право на инвалидску потпору, и то њој се родило мушко дете а она

четворо женске деце са првим мужем. Господо народни посланици да ли је право да она због тога изгуби инвалидску потпору, кад је она родила сина, који ће сутра бранити ову државу. Место да јој се изађе у сусрет, она губи инвалидску потпору.

Па има и оваквих случајева, да је инвалид, који је примао инвалидску потпору умро, а умрла је његова удова, али су остала његова деца. У мојој општини има н. пр. двоје деце једнога инвалида који је умро, од којих је једно сакато а једно ћораво; једно је ћораво у једно око а при томе сакато, а друго је потпуно сакато, а овоје су прешли 16 година, и немају права на инвалидску потпору, јер у инвалидском закону се каже, да ова деца која су навршила 16 година немају никакво право на инвалидску потпору. Па да ли је ово праведно? Има личних инвалида који су били испод 30% инвалиди, па су и они изгубили право на потпору. Стога је право и овим људима да се поврати право на инвалидску потпору. Ја тражим враћање строгог инвалидског закона.

Потребно је господо народни посланици, неопходно је потребно што пре донети закон о заштити земљорадника. Није довољно само одлагање, није довољно само донети закон о заштити земљорадника, него тим законом треба обухватити и остале класе народа. Ако нетко мисли, да може некако народ платити дугове, и да се може помоћу тога одлагања нешто учинити грдно се, господо, вара. То се питање никако не може ријешити без отписа дугова. Наше су цијене господо пале за 75% и праведно је да се наши дугови отпишу за 75% (Воја Лазих: Преко интереса наплатили су све).

Поштована господо, нека господа кажу и ја сам слушао да причају да се сељак задужио за то што је луксузирао. То је нетачно. Сељак се задуживао за то што је правио шталу, зидао грађевине, куповао имање и т. д. Набављао је справе које су му требале за обрађивање земље. Господо, народни посланици, кад се сељак задуживао, он се је обртао позади, да види нашта се задужује. И задуживао се зато, што су цене биле његовим производима велике и кад се обрнуо видео је да има у тору и обору од чега може да плати дуг, на основу онога што има он се и задужио али господо дошао је пад цена, који је неиздржљив и ако неко мисли да сељак може да плати дугове то се грдно вара.

Господо народни посланици, ми смо сви држављани исте државе, и то како они, који живе у вароши, тако и ми сељаци који радимо на селу. Ми морамо подједнако сви да трпимо. Ми смо узели паре од оних што имају, па господо, да ли је право да ми прогутамо ћускију (Чује се са левице: А они да једу колаче!). Кад смо сви држављани исте државе, онда треба да трпимо сви заједно. Код мене у Чачку сад има људи, који купују један од другог књижице, на пр. један дугује десет хиљада динара, а неко има књижицу којом потражује двадесет хиљада динара и овај дужник купи од онога књижицу од 20.000 динара за 10.000 динара и тако се сами код завода обрачунавају. Па зашто онда Краљевска Влада не може прибећи једном таквом закону, којим би на овакав и сличан начин приступила решавању дугова. Имајући у виду и сматрајући да ће Краљевска влада да прибегне решењу и овога питања, а упам-

тите, господо, нека никаква влада не иде на изборе, док се ово питање не реши, и само она влада која ово питање реши моћи ће ићи на изборе и на њима проћи, — ја изјављујем да гласам за буџет. (Гласови са левице: А не за овлашћења?). И тражим да господин Министар финансија господина порезника који се устолочио код мене као римски папа, телефонским путем премести. (Одобравање код већине.)

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. др. Урош Стајић.

Др. Урош Стајић: Господо народни посланици, буџет, односно буџетске дванаестине, које су биле предмет дискусије у Финансиском одбору, а сада пренете на дискусију у пленум Народне скупштине, те буџетске дванаестине по моме мишљењу су нереалне. Истина је, да је г. Министар финансија рекао, да је тај буџет наследио и да га је као таквог морао да прими. То је тачно, али г. Министар, односно Влада, ако су видели да је буџет нереалан и да не одговара пореској снази обавезника, требао је да га смањи. Напротив ни Влада, ни г. Министар финансија нису га смањили, него повећали са неких 300 милиона динара. Ја немам, господо, ништа против тога да се та повећања чине, кад се има могућности, али те могућности нема и онда се мора кајити да стеже, и никако се није смело дозволити да се нови издаци чине, да се нова оптерећења товаре народу, кад он није у стању да их поднесе. Ми стално истичемо, а и сада нарочито наглашујем, да су најважнији економски и социјални проблеми. Економска криза која је обухватила цео свет, обухватила је и нас. Она није пролазна, није коњунктурна, то је дубока, структурна криза која тражи корените реформе. Ми те тенденције код данашње владе нисмо могли да видимо, нарочито у овом буџету, који нам је поднешен. И у Финансиском одбору, а и овде у Скупштини од стране предговорника ударано је гласом на то, да је стање земљорадника и осталих привредних редова тешко, и да они не могу да поднесу велики буџет и овако велике терете као што им овај буџет ставља на леђа. Вероватно да Влада не увиђа тежину овога, али ви то морате господо и браћо моја, ви који сте сви колико год вас има, агитовали приликом ових избора са том паролом, са паролом социјалном и економском. Зашто? Зато, што су оне народу годиле, што је њих народ тражио. Значи, да је за народ прво и најважније питање било питање економско. Ми смо могли видети како је то питање наглашавано и од свих говорника. И оно ће бити наглашавано и даље, остаће као такво и наметнуће се и приликом решавања самог хрватског питања, у коме економски проблем претставља главни елемент.

Овом приликом морам се вратити на главни део мога говора, на економско стање нашега народа: да ли наш народ може да поднесе овај буџет који је нереалан, а који ми треба да примимо. Неоспорно је, господо, да су сељак и село, нарочито наглашавам те речи, јер их је сам г. Министар финансија у своме експозеу нагласио, најважнији и најмногобројнији привредни ред у нашој држави, наш највећи произвођач и највећи потрошач.

Што би рекао Хитлер: „Blut und Boden“. „Крв и земља“. Крв из које проистиче нација и земља на којој почива нација. Тај сељак је данас и село наше у процесу пролетаризације. Потпуно проле-

таризовање је само питање времена. У колико се оно сада одржава, одржава се само грубом експлоатацијом самога себе. Ту не може да се говори о неком стандардизованом животу, може се само говорити о експлоатацији самога себе, о изгладњивању, о напуштању села, о бежању у вароши и стварању још веће беде у варошима, зато што се гомила једна огромна радна снага која не може да се запосли, и обара наднице варошким професионалним радницима који иначе живе у бедности због незапослености. У нашој земљи је 75% ситан посед, до 5 ха. Тај ситан посед чини гро нашега сељака, гро сељачког сталежа на коме почива целокупна наша сељачка привреда. Тих 75% налази се данас у најтежем и најочајнијем положају. Они су понајпре захваћени кризом и они су понајпре почели да пропадају. Они су и највише презадужени, јер те дугове које су навукли, навукли су не ради произвођачких циљева него ради попуње дефицита који је наступио на њиховом поседу и на њиховом господарству услед привредне депресије. Те су дефиците попуњавали или печалбарством, одлажењем у варош, и емиграцијом тражећи зараде и хлеба у туђини или новим задуживањем. Узрока пропадања има више. Прво, диспропорција цена између сељачких производа и производа које сељак купује. О томе су говорили и предговорници, и ја не бих имао ту много што да додам. Та је диспропорција врло велика. Док су цене пољопривредних производа пале за 50% и више, докле су цене артикала које потребује сељак, било за своју производњу било за своју кућу, пале за свега 10 до 15%. Откуда је то дошло? Зашто није исти пад цена наступио код индустрије као што је то случај био код пољопривреде? Одговор је врло прост: Зато, што пољопривреда није организована, а индустрија је организована. Зато, што је индустрија могла да регулише своју производњу, док пољопривреда то није могла да регулише. Даље, што је индустрија уживала све повластице у погледу кредита, заштитних царина, тарифских ставова, док пољопривреда то све није уживала. Индустрија је поткрадала државу порезима и другим дажбинама; пример Нашице. Пољопривреда није то чинила. Отуда је настала разлика између цена пољопривредних производа и цена артикала које потребује сељак. Отуда је пољопривреда осетила кризу и повукла са собом и остале привредне редове који су од ње живели.

Господо, мене ништа не изненађује диспропорција у ценама пољопривредних производа и производа приватне индустрије. Али ме изненађује огромна диспропорција у односу цена артикала које држава производи.

Господо, ви сте били сведоци говора многих посланика овде и у Финансијском одбору, да држава ни за паре није смањила цене најосновнијим артиклима, које троши сељак, од доба кризе на овамо. Ја разумем, кад то чини приватно акционарско друштво и приватна индустрија, који раде за профит и који немају милости, кад је у питању профит, али кад то чини држава ја не могу да разумем. Држава се не сме изједначавати са приватним индустријским и акционарским друштвима, и не сме бити немилосрдна према народу, као што је овде случај.

Господо, ја сам у том смислу поднео једну интерпелацију. Та интерпелација прочитана је

овде и г. Министар финансија није хтео да прими њену хитност. То је стављено овде на гласање. Ја, господо, знам врло добро, да је свима вама у народу речено и да ви сви то врло добро знате, да се монополским артиклима треба да смање цене. Ни један од вас није устао да дигне свој глас, да тражи од г. Министра финансија хитност те интерпелације. Не знам како то да протумачим. Сматрам, да сте се огрешили о битну дужност, коју сте требали извршити према својим гласачима, огрешили о главно и витално питање које сте стално наглашавали и с њиме агитовали на зборовима. Говорили сте: како цена соли треба да се смањи, јер со и гас највише троше сељаци. Ђорђе Вајферт не поједе соли ни за кило, а најпростија сељачка кућа потроши 50—100 кила. Знате каква је борба за камену со. То знате, па сте, ипак, остали глуви и нисте ме хтели помоћи. Ја од тога не правим питање, али дозволићете ми, да ћу имати права да кажем вашим бирачима, да ме нисте хтели помоћи, кад је то питање изнето на решавање.

Господо, као што нису у сагласности цене сељачких производа са ценама оних артикала, које он потребује, исто тако у диспропорцији су његови приходи према свему ономе, што он има да плати. Између економске снаге села и државних, бановинских и општинских терета, који села оптерећују, нема равнотеже. Та разлика, такође, јако отежава економски положај села и води га пауперизовању.

Има врло велики број — и то претежан број домаћинстава, чији готово цео приход иде на отплату државних пореза, терета, дажбина уопште, биле оне државне, бановинске или општинске. И када он цео свој приход да зато, онда можете себи претставити, у каквом се положају налази пољопривредна производња и сеоска привреда уопште. У многим случајевима данас сељак плаћа порезу од имовине, од главнице. Њему се данас продају производна средства, продаје му се имовина, продаје му се најбитније средство производње — земља. То је такођер један од узрока који води сељака пропадању.

Господо, ви сте чули из експозеа господина Министра финансија да је Влада дужна да чува национални новац — чврст динар. Ја на то одговарам: Ми имамо здрав динар, али имамо нездраву и болесну привреду. Да ли ће се тај динар с обзиром на такво стање привреде моћи одржати? Господо, пољопривреда не трпи стабилизирану валуту и то на високом паритету. Мерило вредности је данас вредност жита а не вредност динара. Доказ је зато што земље са слабијом стабилизираном валутом, суделују у светском извозу са 50%, а земље са потпуно стабилизованом и високом валутом, само са 32%. Код нас је динар стабилизован на високом паритету више него у многим земљама чији је национални доходак далеко већи. Стабилизацију динара овакву, каква је код нас извршена, није тражила наша привреда. Њу су тражили банкарни. Људи који су имали пара. Та стабилизација, што је најглавније, дошла је у најнесретније време, дошла је у време када је наступила криза. Инфлациони период у свима земљама јако је утицао на раздужење сељака. Код нас инфлациони период није утицао, због тога, што је вођена рђава државна царинска и финансијска по-

литика, тако да сељак није могао искористити тадањи просперитет и коњунктуру која је била повољна за његове производе. Тако је стабилизација пресекала раздужење сељака и она је наравно за повериоца донела аутоматски једно повишење тражбина, а за дужника аутоматско повишење дуговања. Сељак је доспео у најтежу ситуацију, јер је вредност новца повећана, а цена његових производа је пала за 50%. Претварање његових дугова а исто тако и претварање пореских дажбина из инфлационистичке у стабилизовану новчану јединицу, значило је за њега повећање дугова.

Господо, привреда се не саображава валути него валута привреди. Валута високога квалитета смањује могућност продаје пољопривредних производа, извоз опада, а са тиме и сума новца коју сељак добија за своје производе. У време инфлације сељак је имао пара, није се задуживао, у време дефлације нема пара и задужује се. Из дана у дан његова ситуација је све тежа.

Уз то је дошла и Народна банка са својом убитачном политиком отказивања кредита банкама, тако да су дужници били приморани да траже кредит на другој страни, под тешким погодбама. Та њена политика довела је дотле да се сељак још више задужио и да су му наметнути још већи терети. Јер, као што је било и пре, тако је и сада, Народна банка више штити интересе својих акционара, него привреде и народа.

Ништа боље нису поступили ни министри финансија. Њихова цела улога, као што рече један наш друг у Финансиском одбору, сводила се на буџетске полицајце који имају да убирају што веће приходе у државну касу и да из ње немилилице расипају. Баш у време кризе, када је била највећа тешкоћа код сељака, ми видимо да се исто тако расипа као и у доба просперитета. Подижу се банске палате од неколико десетина милиона динара и у њих се уноси намештај од неколико милиона динара. Луксузно се газдује и данас као у доба просперитета. Међутим, тада је држава исто тако требала да степне кајиш, као што је урадио и сељак. И шта сада, господо, имамо? Имамо дефлациону привреду а инфлациони буџет, буџет од 15 милијарди, када се узме заједно са бановинским и општинским наметима. И ја постављам питање вама с обзиром на данашње економско стање сељака, на његову економску ослабелу снагу на извоз који је минималан, на цене његових производа које су пале испод минимума, да ли може тај буџет од 15 милијарди наш народ да поднесе, да га издржи и исплати.

Господо, имајте на уму да сељак почиње данас економски да мисли. Баш пре мене говорио је брат Милинко Милутиновић. Он је изнео шта га кошта једна жижица и шта кошта све друго што сељак купује, шта га кошта једно јаје или метар кукуруза и све друго што он продаје. Он је дошао до закључка да се у овој земљи расипа, и да се сељаку стављају све већи терети, које он не може да поднесе. И код њега се ствара незадовољство. Један наш друг, рекао је, да се код народа ствара револуционарна инкубација, нерасположење, ситуација која неће донети добра. Она се је манифестовала у неколико код прошлих избора а ја верујем да ће се она манифестовати и на идућим изборима, нарочито с обзиром на данашње жетвене изгледе који су катастрофални и

који ће донети глади, не само оним крајевима који су одувек патили од хроничне глади него и оним крајевима који су друге хранили. Ја на тај моменат, господо, упозорјем Краљевску Владу и кажем да је она врло рђаво поступила када је имала могућности да буџет смањи и да га доведе на ону меру на којој би могао бити реалан, да га народ може поднети и платити, а она то није учинила.

Ја се морам вратити и на један други моменат који је такођер утицао на срозавање и слабење наше привреде. То је наша трговинска политика.

Трговинска политика је од почетка била антиаграрна. Она се није никада руководила интересима производње и произвођача. Она је више водила политику протекционизма индустрије, него протекционизма аграрне производње. То се манифестовало и приликом склапања трговинских уговора а то се манифестује и у свим њеним поступцима. Наша рђава трговинска политика упропастила је многе гране наше привредне производње, производњу афиона, свиле ит.д. Она је нашу житарску производњу довела у такво стање да је постала нерентабилна за нашег земљорадника. Ми смо, посподо, житарска земља, и данас немамо једну модерну аграрну трговинску политику. Ми немамо силоса. То је питање покретано, али је пропало. Нашло се срестава за сасвим друге непотребне ствари али се за то није нашло. Међутим не може се наш извоз регулисати, нити он уопште пружити оне користи које би могло пружити да имамо силоса. Без силоса се не може вршити ни кредитирање. Уопште то је питање постало врло актуелно, нарочито данас, кад се налазимо у врло тешком положају у погледу извоза.

Господо, у свима земљама ради се на питању регулисања тржишта. Немачка је створила Reichsnährstand тако звано централно надлештво исхране сталежа, па је створила Centralstellen, такођер организацију која има да води рачуна о производњи и продаји. И једно и друго су у рукама организација произвођача и потрошача. Ту не може бити шпекулације, шпекулација је онемогућена. Немачка производња долази до пуне цене до које треба да дође. Код нас регулисаног тржишта нема, нити има тенденције да се приступи решавању тога.

Ни у погледу извоза не водимо добру политику. Ми имамо добре потрошаче које не користимо. Тако, имали би одличног потрошача и купца у Совјетској Русији. Њен систем привреде, колективизација, уништила је сточарство и она јако оскудева у сточним производима, у месу, у маслу, у кожама. Још за дуги низ година она неће моћи успоставити своје сточарство, да буде онако какво је било у предсовјетској Русији. Ми место да искористимо ту огромну пијацу, ми то не чинимо. Поставили смо посланика за Москву, али он седи у Београду. Све су готово државе успоставиле трговинске везе с њом, па и Бугарска. Ми не користимо ситуацију, на крајњем Истоку, где се грозничаво спрема и Јапан и Русија, која гомила резервне хране, нарочито од сточних производа. Ми стојимо ван тога. Наши производи тамо не иду, или ако иду, иду преко Беча и Прага па чак и преко Берлина. Сматрам да је то капитална грешка, и стављам то питање Влади у дужност,

као моју сугестију коју треба да прими, да трговинско питање са Совјетском Русијом реши што пре.

Господо, исто је тако упицала рђаво на нашу привреду специјално на нашу пољопривредну производњу наша царинска и тарифска политика које су једна и друга биле антиаграрне. Високим царинским ставовима ми смо заштитили индустрију, и то индустрију која није национална. Ја не делим много индустрију на националну и ненационалну, јер капитал је капитал. Он дави нашега човека исто тако, као што дави и туђег. Тај капитал, који се налази у нашој индустрији, са 80% је ненационалан и сваке године благодарећи високим заштитним царинама странци износе милијоне из наше земље. Ми имамо потпуно паразитску индустрију, која живи на рачун пољопривреде и нашега потрошача, сељака. Тарифски ставови су били исто тако упућени против наше пољопривредне производње. За жито се плаћало а и данас се плаћа 140 динара, за стоку преко 400, а за све индустријске производе испод 100.

Кредитна политика, оваква каква је, такође је један од узрока економског пропадања нашег села. Земљорадничког кредита у правом смислу те речи није било код нас. Гро сељачких дугова налази се не у државним новчаним заводима него код приватних банака и код зеленаша. Код зеленаша се налази сељачких дугова око 2 милијарде и 200 милиона динара, исто толико и код приватних банака. Обрнуто ономе што је данас у Бугарској где се гро земљорадничких дугова налази у Земаљској банци, односно у државној новчаној установи. Наше највеће државне установе не кредитирају пољопривреду. Народна банка кредитира новчане заводе са неких 600 милијона, индустрију кредитира са 5—600 милијона, трговину са 400 милијона, а пољопривредну производњу, где директно произвођач учествује, преко задруга свега са 40 милијона. Државна Хипотекарна банка подиже град, село је напуштено. Аграрна банка је подбацила у својим циљевима и задацима. Свој је капитал умртвила у хипотеке на великопоседничка имања, а с друге стране у колико је и дала сељаку, тиме су се користили поверници паланачке банке, које су сумњива и дубиозна потраживања на тај начин олако наплатиле. Сви ови моменти упицали су неповољно на сељачку привреду и сељак је дошао у врло тешку и безизлазну ситуацију.

Да ли да помињем просветну и здравствену политику?

Просветна политика је исто тако анти-сељачка. Систем наставе је потпуно несавремен, а основна настава на селима је градска. То није сеоска настава. Три универзитета, два факултета и 170 гимназија служе за фабриковање чиновника. Ми сваке године имамо 15.000 свршених академичара. Имамо 110.000 гимназиста. То је све непродуктивно. Већина тих младих људи иде у непродуктивне струке. У продуктивне струке они не одлазе.

Ако узмемо сразмеру ђака по универзитетима и стручним школама, видећемо огромне разлике. Данас готово сви иду у чиновнике. Најлукретивније је бити чиновник. Сматрам, да када једна земља дође у положај да је у њој најбоље бити чиновником, да та земља није на добром путу.

Према буџету ми смо успели да имамо данас, које државних, које општинских, које бановинских чиновника, заједно са пензионерима, 507.000. То значи да на четири дома долази један чиновник. Ја вас питам може ли земља да поднесе тај терет? Мене ништа не изненађује што је сељак, произвођач наш, који посредно и непосредно сноси овај буџет, дошао у положај, да не може одговарати својим обавезама, и да неће моћи даље одговарати својим обавезама.

Здравље је, господо, код нас, као што је случај са црквом, постало предметом трговине, предметом профита. Преко 70% народа рађа се и умире без лекара и лекова за то што су и лекари и лекови скупи. Апотека је данас као у средњем веку, као у доба еснафа, монопол појединих породица. Сиротињи је немогуће да се лечи. Лекарске службе социјализиране, приступачне како сиромашу тако и богаташу, немамо. Данас може да се лечи онај који има пара. Ко нема пара има да умре или да пусти да га лече бабе и врачаре.

И онде, где се јавља приватна иницијатива, као што су здравствене задруге, и ту се чине тешкоће и омета им се рад. Рије се против њих да не могу опстати.

Резултати ове и овакве политике ево какви су: Село и сељак данас се налазе у пуном процесу пауперизације. Данас сељак дугује преко 7 милијарди динара, од тога дугује преко 2 милијарде банкама, а преко 2 милијарде динара приватнима, претежно зеленашима. Тај најмногобројнији и најважнији привредни ред у држави данас никоме ништа не плаћа, али му нико ништа и не даје. Тај највећи привредни ред у држави данас је оглашен за банкрот. Он је данас банкрот. Држава га је заштитила према поверницима, а према себи није, да би могла убирати од њега порезе и дажбине. Данас преко 70% сељачких газдинстава не само што не производе за лијацу, него не могу ни за себе. Они и своју главницу задужују.

Огромне људске енергије на селу стоје незапослене и неискоришћене, и ја морам да се са иронијом насмејем кад читам извештаје Народне банке о минималном броју незапослених, кад у ствари имамо милионе незапослених. Села наша стоје потпуно неискоришћена, она обилују радном снагом и те енергије су незапослене, неупотребљене, услед чега су упућене на радње које се граниче са криминалом.

Ниске цене и нерегулисаност тржишта чине нерентабилним пољопривреду, изазивају пропадање сељака, а затим и пропадање осталих привредних редова. Услед тога код нас се ствара незадовољство, револуционарна психоза, коју ће они, којима треба, умети искористити. Овакво стање сељака, господо, определило је нашу групу да пођемо у изборе са г. Левтићем који је истакао економске и социјалне проблеме за свој изборни програм. Сматрамо да ти проблеми и данас постоје. И хрватско питање у великој се мери заоштрава нашом економском невољом. Код многих ћете чути да је за ову кризу Београд крив и мене неће ништа изненадити ако кажу да је и за ову сушу Београд крив, јер заиста водила се политика која није била добра.

Да напоменем и једну ствар коју сам дужан да поменем. У верификационој дебати писам хтео да узмем учешћа из једног простог разлога што

нисам могао да говорим о терору одоздо а да не говорим и о терору одозго, јер сам морао ипак да кажем да се ја нисам сматрао задовољним политиком која се спроводила за време избора. Благодарени неумешности или пристрасности изборна је политика била рђава. Приликом пријема кандидата није било објективног критеријума. Приликом пријема владали су сасвим други моменти а не објективни моменти, и стога, господо, ми смо створили једну Скупштину која личи на Нојев ковчег. Има нас пуно али сваки са својом политиком и са својом идеологијом. Отуда ова аморфност, безидејност, због које су могла да се праве шаржирања из руке у руке. Г. Којић и г. Веља Поповић увели су г. Јевтићу тројанског коња (Веселост) од кога неће видети вајде ни ова влада. Тако се могло десити да је Народна скупштина тесто, из кога може свако да меси хлеб.

Данас видимо један велики део наших другова, с којима смо били заједно у Југословенском клубу, на другој страни. Које су побуде биле да они тамо оду? То би се могло објаснити оним како су вођени избори и како се без критеријума примало. Ми смо засебна група, земљорадници и задругари, и ми смо ушли са једним програмом. Ми смо идејно повезани, ми смо знали шта хоћемо и знамо зашта смо ушли. Ушли смо за то, да поставимо економска и социјална питања која данас притискују земљу. На тим питањима ми смо изградили свој програм, и за тај програм ми смо се борили читавих 15 година. И ја сматрам да су ова питања данас најактуелнија. Могу се данас стварати конзорције, партије и организације било социјалне било политичке, али оне не могу да опстану ако нису идејно повезане. И данашња Влада која се изградила из неколико старих партија, јесте чист политички конзорцијум. И зато ја исто тако не верујем ни у трајност удружене опозиције која је такође безидејна, јер се је покупила за један извесан циљ. И онога момента кад тај циљ изврши она ће се разићи, јер није идејно повезана. Ми се, господо, данас враћамо на старо, враћамо се на старе партије, враћамо се на старе методе, враћамо се на све оно што је ову земљу кроз пуних 15 година потресало. И ја не видим како ћемо из овога изаћи и да ли можемо створити нешто боље него ово исто што је до сада било. Данас се, господо, у свима земљама јављају идеје и покрети који треба да обухвате целу земљу. Оваква Влада, господо, не представља никакав покрет, она није довољно ауторитативна, да води политику и управља на основу овлашћења. Она то не може да врши, јер то може вршити само један велики интегрални покрет или једна велика политичко-национална организација. И видите да се готово цео свет у том правцу креће, да се напушта стара политика која је до јуче била. Садашња политика не може да се одржи а не може да се одржи и зато што нема привредне демократије. Ви видите, господо, да се у једним земљама прелива од изобиља, да се и пшеница и сточни производи уништавају, а да у другим земљама умиру милиони људи од глади. Распоред добара није равномеран, нема привредне демократије и зато се траже нови путеви. Отуда су постали нови системи — совјетски — фашистички систем. Не знам којим ће системом да пође наша Влада и наша земља. Она изгледа мисли и даље да оперише ста-

рим системима и старим методама не аплицирајући нове системе који се заводе у другим земљама. Ја мислим да од тога неможе бити ништа. То је реакција, која ће нас бацити најмање за 10—20 година натраг иза држава које испред нас иду.

На крају имао бих да кажем и о овлашћењима која су претресана у Финансијском одбору и примљена. Свакако да ће их и Скупштина примити. Господо, нико није против слобода, против политичких слобода, али противу метода на који начин се мисле да се ови закони донесу, ја сам у принципу противан. Таква овлашћења дају се само у оним земљама где влада реакција или диктатура, у земљама где влада ауторитет једне личности. Ја не знам која је та личност и ауторитет те личности у нашој земљи?! Хитлер има таква овлашћења. Пилсудски је имао таква овлашћења, има их и Стаљин и Кемал Паша и Мусолини. Али то је већ један изграђени систем. Код нас система нема, ауторитета личности нема, и зато ми дајемо могућности да се са тим овлашћењима и са тим преседанима праве злоупотребе. Јер онога момента кад ово постане преседан, оно ће постати и правило, и ми сами себе онемогућујемо, онемогућујемо и ову сенку од парламента у којој народ гледа неко своје право, неку своју контролу. Ми не треба да будемо ти који вршимо политичко самоубиство. Утолико устајем против ових овлашћења, иначе ме неће ништа изненадити ако Влада добије овлашћења да може да донесе уредбу о Уставу, која има законску снагу, или да донесе уредбу да нас све стави на оптуженичку клупу и да све оне који су оптужени, стави на колац или намакне нам уже. Таква се овлашћења не могу давати, и ја сам против тих овлашћења.

О самом буџету немам шта да кажем. Ја сматрам да је он нереалан и да не одговара економској и пореској снази нашега народа. Ја ћу гласати против ових и оваквих буџетских дванаестина којима се товари државни буџет са још неколико стотина милиона, те исти тиме постаје још нереалнији. (Пљескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. Новица Поповић.

Новица Поповић: Господо народни посланици, узевши ријеч да говорим у овом високом дому није ми циљ да вас засјеним говорничким талентом, нити реторичком стилистиком. Циљ ми је да Вам искрено и од срца изнесем у најкраћим потезима своја опажања преносећи их као опажања и осећај својих бирача, чији сам вјерни тумач, јер су ме у овај дом упутили да без устезања изнесем садање њихово стање и да отворено кажем какав је њихов живот и под каквим околностима преживљавају најтеже данашње привредне прилике.

Господо народни посланици, ја уопште нијесам присталица политичких славопојки, нити волим патриотску разметљивост. Ми смо од уједињења до сада много патриотизмом разметали и пјевали сувопарне политичке декламације. Много пјевали али мало радили и урадили. Односно, наш је рад био негативан и благодарећи једном таквом деструктивном раду пожњели смо нежељене плодове. Многи су патриотизам присвојили и огласили га својиним и што су год јаче подвикивали с времена на време да је једин-

ство у опасности и да се мора мачем и огњем бранити, иза тога поклича бојим се да није највећма ширила своја пуста и велика крила: мајка корупција, тетка протекција и као те двије скоро узаконјене радње рђава и тешка администрација. Отуда је у нашој младој држави наступила општа пометеност, једна врста да речем хаотичног стања. Утрнуло је осјећање савјесности, одговорности, дужности, а патриотизам се претворио у парадну ријеч. Да ли пак патриотизам смије постати тврђава за збјег политичких људи, који не желе, да полагају рачуне народу за рад државних функционера.

Допустите ми, господо народни посланици, да бацам један летимичан поглед на поједине гране државног живота и да изнесем оно што видим и осјећам и што осјећају моји бирачи. Наравно, све што будем рекао биће бледа слика онога што постоји. Јер моја критичка опажања не могу бити ни плоднија ни јаснија од ових, која будем изнео.

Господо народни посланици, да узмемо у разматрање аграрно питање. Оно је болно и преболно. Тамо су утрошени милиони, преко којих се створила народна сиротиња пуна очајања и незадовољства. Тиме су се постигли негативни резултати. Незадовољство на обје стране. Староседеоци притјешњени, а досељеници раскућени и упропашћени. Имања су дијељена не по потреби и заслугама, него по богатству и јачини цепа. Сиротиња је данима и годинама обијала прагове појединих аграрних повереника гола, боса и гладна, али се нико није нашао да ту сиротињу збрине, помогне и отклони њихову биједу. Помамна материјална бијес, која је загосподарила човјеком и убила све моралне осјећаје, учинила је да сиротиња није имала приступа, а имања су добијали сити и богати и преко ових њихова родбина, те су тако стваране нове спахије и нови бегови. При оваквом стању ствари не чудите се што имате један велики број очајних незадовољника, који су изгубили вјеру и у постојање Божанства. Колонистичка политика спроводила се и онамо где јој уопште мјеста нема, гдје нема великих поседа, гдје је сама сиротиња, којој је требало пружити кору хљеба а никако јој одузети и оно што има. Нарочито у мјестима гдје је народ једне крви, једног језика и национално потпуно поуздан. У оваквим радњама ја гледам један несавестан рад, штетан по друштвени морал и поредак, јер се оваквим радом стварају непријатељи државе. Ја Вас питам, господо народни посланици, шта ви очекујете од човјека, који је национално потпуно поуздан и у кући има вишеструку задругу, а од некретнине свега од 18—36 ари земљишта, па му се и то узме за сврхе колонизације и власт га избаци. Хоће ли тај човјек да буде национално поуздан и ко је крив што се у њему разбуктала мржња противу државе и државног поретка. И дотле, док се на једној страни узима и последњи залогај из уста, на другој се страни остављају недирнути и нетакнути велики поседи баш онима, господо, за које немамо довољно гаранције да су национално поуздани. Овакви потези требали би што прије да буду исправљени, ако хоћемо да створимо уверење да у овој земљи поред позитивних закона постоје и морални закони.

Није ништа боље ни са питањем шумских комплекса. Створен је један више бирократски закон, који је пренебрегао потребе сељака. Поступак по овом закону за вођење спорова врло је комплициран и врло је штетан за државу и народ, а то се у свим случајевима приликом решавања спорова у пракси показало. Министарство шума није претходно утврђивало који су шумски комплекси државни, каквим је путем држава до њих дошла, нити је пак водило рачуна да ли су та земљишта неопходно потребна за привредни и економски живот дотичних општина и села. Често пута спор између државе и приватних постајао је на основу обичне изјаве чувара државне шуме, да је дотично земљиште државно. Сећам се за један такав случај у Срезу андријевичком, где је један чувар државне шуме поднео извештај Шумској управи ове садржине: „Виситор је својина господина Министра шумника и рудника”. Ето та је изјава створила Виситор спорним комплексом и сад се наставља спор приватних са државом. А дотле, док се спор рјешити, грађани су били изложени прогањању и страховитим казнама за попашу. У оваквим случајевима народ губи вријеме плаћа адвокате и на крају држава губи спор, јер га је неправедно и повела а уз то губи и новац. Суд за ограничавање добио је дневнице, адвокати хонораре, а народ и држава изгубила паре и време. Са толиким баснословним новцем, који није морао да се утроши у споровима за одузета народна добра, могао се створити један привредни план а могло се је толико горућих питања скинути с дневног реда. Има много спорова који су у многим мјестима очајно рјешени, те се отуда чује свакодневни вапај грађана па је јасно да се и они морају у интересу сељака и његовог опстанка подвргнути ревизији, јер морамо знати једно, да је први сељак узео ранац на леђа и пошао у освети Косова. И зар неће сутра, ако наступи ново Косово, опет први узети ранац на леђа и поћи да брани границе своје простране домовине. А многи, који данас угодно живе, увјерен сам да ће наћи дебелу ладовину, одакле се неће чути ни звук највећих топова. То су та врло осјетљива питања, која сељака економски убијају, а то се мора избјећи, ако се хоће да сељак заволи своју домовину.

Господо, народни посланици, ни са пореским облицима не стоји боље. Ја бих желео једног од наших истакнутих финансијера, који ће моћи да каже колико у нашој земљи има пореских облика и ко више опорезује. Ту се просто вршила утакмица, али ја свима и свакоме са овога мјеста кажем ако се овако и даље продужи, да ће порески такмаци брзо сустати, јер ће наступити моменат кад неће имати кога и шта опорезовати. Зато се морају редуцирати многе врсте пореза, које су наметнуте од стране државе, бановине и општине, поред оних пореза које су дискретне природе. Мора се строго водити рачуна о пореској моћи пореских лица, особито сељака, чијим су производима пале цијене испод минимума и који својим приходима не могу да подмире ни своје најнужније потребе, а камо ли да исплате оволике и овакве врсте пореза. Такође је крајње вријеме да се поведе рачуна о личним и материјалним издацима у нашој земљи, јер то захтјевају народни и државни интереси. Привредна моћ државе таква је да се морамо озбиљно забринути, да ли она може издржати оволике и овакве издатке и докле. Обич-

но до сада постојало је било правило: да се за снижење издатака врше редукције. Али се редукција једино примењивала према служитељима, дневничарима, обично према сиротињи, а никад се није покушало са редукцијом великих и високих звања, и са укидањем високих тантијема, којима су многи пресићени. Док на другој страни имате толики број школованих младих људи, који су с мукама довршили школовање, а данас обијају прагове појединих министарских канцеларија, тражећи ма какво запослење ради коре хљеба. Овакав нездрав и неправичан друштвени однос изазива револт код наших младих људи, који иду у лијево и од овога их не може одвратити ни загушљиви гасови, ни револверски хитци. А кад та иста омладина још посматра да се наши најбољи родољуби услед добивених рана на бојишту, онеспособљени за свако привређивање, потуцају и просе милостињу, а ратни и послератни богаташи одмарају се и пирују у хладу незнаног јунака, онда није чудо што су код њих усахнула патриотска осећања. Вријеме је и крајњи је час да се тантијеме, непотребна звања и велики хонорари потпуно укину. Тиме ће се моћи један велики број наше школоване омладине запослити и спасти свестране пропасти. Омладина је гаранција наше будућности. Упропастимо ли њу, упропастили смо наш најјачи ослонац, упропастили смо гаранцију наше државе.

Господо народни посланици, бацимо један поглед на наше законодавство, Онај је народ правно задовољан, који има срећено законодавство и у којој је закон светиња, како за оне који га примењују, тако и за оне, над којима се примењује. А код нас не мислим да је баш тај случај. Непобитна је истина да ми имамо сплет закона и да они коштају суме новаца. Главна одлика нашег законодавства је, што су сви закони пропраћени уредбама и правилницима, изменама и допунама, тако, да су се они који их примењују, начили у врло тешком положају при примени таквих закона. У многим случајевима догоди се, да правилник за примену закона корегује сам закон. И тако се десило да је наше законодавство из измена, допуна и правилника. Вријеме је да једанпут добијемо једно концизно и јасно законодавство, наглашавајући да је крајње вријеме да се посвети највећа брига правосуђу у нашој земљи и да се ово одржи на достојној висини, јер народна пословица врло згодно каже: „Правда држи земљу и градове“.

Укидањем појединих судова у Црној Гори, господо, нанесена је велика неправда тамошњем народу. Проширење територија окружних судова може да се поднесе у местима где су равнице, где су добре комуникације, где има жељезница и где је уопште олакшано човјеку да дође у окружни суд. Али замислите ви једнога грађанина који је дужан да пређе 250 км. па да дође да тражи правду или када је принуђен да дође у тај суд по позиву. А замислите случајеве када морају деца и жене да иду по позиву на извесне процесе на толику даљину, по зими, кад су предјели урасли у сиијегу, зар нису онда њихови животи изложени коначној пропасти. Ја мислим да укинете судове у Колашину и Андријевици треба што пре повратити, јер то је неопходно потребно онамошњем народу.

Давши овако један легитиман преглед по извесним гранама државног живота, ја ћу да нагла-

сим да је Црна Гора по интенцијама великог југословенског песника Његоша преко своје Народне скупштине проговорила давши себе у велику уједињену државу.

Господо, осврнућу се на просветне прилике и ограничићу се на кратак приказ стања основних школа у моме срезу.

Положај основних школа биједан је, или боље рећи очајан је. Скоро ни једна школска општина нема школске зграде, која одговара педагошким правилима и хигијенским прописима. Ових и не може ни имати под данашњим околностима јер народ нема моћи да их подигне. Учитељује се по сеоским влажним кућицама. Врши се стално одвајање школа и гдје треба и гдје не треба. Општинске самоуправе налазе се у једном безизлазном финансијском положају. Не може ни своје особље да исплаћује, а издржавање школа је скоро обустављено. Додаци учитеља за стан и огрев наметнути општини не исплаћују се, јер се нема одакле. Пореска моћ грађана је таква, да му се нема шта узети. Ове додатке самоуправне не могу даље исплаћивати и то служи као повод за сталне сукобе општинске самоуправе и учитеља. Ово питање треба што пре скинути с дневног реда. Ово је можда и разлог што је надзор над основним школама бољећив и што је завладала у многим случајевима нехатност учитеља према школама. Ни једно ни друго није добро и мора се што прије поправити и довести у ред. То захтјевају васпитни интереси нашег подмлатка, а васпитни темељи основне школе не могу бити остављени ни нехату ни самовољи. Држава са своје стране постала је врло осетљива у одређивању кредита за подизање основних школа. Ту се штеди и то добро се штеди, док о' штедњи на другој страни не знам шта бих рекао. Каже се само.

Господо народни посланици, стање народног здравља је још црње. По свему изгледа да то није тако важно питање, па му се не посвећује велика пажња. Вероватно је, да су меродавни страховали од брзог множења, па су се побојали гдје ће се толики народ смјестити. Сигурно то је и био разлог што је у моме изборном срезу хигијенско старање потпуно занемарено, те зато свијет страда и без Божје умире. Постојала је једна Здравствена станица, па су и њу укинули. Ето, колико се води рачуна о народном здрављу онога краја чије је становништво будни чувар наше границе према Албанији и изложено је пограничним свакодневним сукобима. Нема сад где да се укаже ни најмања лекарска помоћ, осим у кафанам од стране надрилекара. Тако овај народ страда без лекова и лекара и умире без ичије помоћи. Једино му је остало да се свештеници моле Богу за њихово оздрављење. Најближу лекарску помоћ може наћи у Беранима, Андријевици или Пећи, а то је пут од 70—80 км. који је за гладну и босу сиротињу много даљи, него за сите Америка. За најмању операцију треба ићи до Цетиња, а ни тамо нема лекара за све врсте болести, као н.пр. очног лекара. За такве болести мора ићи болесник у Скопље, Београд, Загреб итд., а то је за сиротињу немогуће и она је остављена на милост и немилост простој судбини. Најочајније је стање зими, када су снегом прекинуте комуникације и кад је овај крај потпуно отсјечен од осталих, те тада све епидемијске болести комотно и без икакве препоне тјерају у гроб обично младеж — дјецу. Успоста-

вљање здравствених општина сматрам за највеће здравствено зло, те са овима треба што пре ликвидирати, а здравственим приликама поклонити већу и бољу пажњу, као и уређењу постојећих болница у Црној Гори, јер су ове по својој досадањем уређењу врло рђаво сређене и уређене.

Господо народни посланици, инвалидско питање чека још увек на праведно рјешење. Још увек гладују они, који су дали један дио свога тјела за ову земљу. Удовице и дјеца оних, који оставише своје кости за нашу слободу, још увек лутају од немила до недрага тражећи кору хљеба. То је, господо, наша национална срамота, којој се мора што пре лек наћи ако не желимо да синови тих највећих националиста изумиру од глади и да буду све друго, а не националисти. Напомињем да је то питање у Црној Гори најболније и најосетљивије и да се преко њега не може и не сме ћутке прелазити и остављати га нерјешеним или рђаво рјешеним.

Господо народни посланици, Црна Гора по интенцијама свог великог песника Његоша а преко Велике Народне скупштине у Подгорици проговорила је мушки и искрено давши себе у велику југословенску државу. И тада јој се вјековни сан претворио у јаву. Она је као држава ушла у састав нове државе са једним националним еланом, који је прожимао, вјерујући да ће у новој великој отаџбини њена витална питања бити коначно рјешена, јер су то питања велике Југославије. Као члан Велике Народне скупштине у Подгорици још су ми свјежи утисци неописиве народне радости, која је манифестована и у последњем кутку Црне Горе. Та радост није смјела нити смије бити претворена у дубоку жалост, јер би то био велики злочин према јединству и државној целини. Црна Гора се истински залагала, бранила и брани данас државно јединство и државну целину, али нажалост од многих се то сматра њеном слабашћу. Они, који су о корењу, церовој и буковој кори бранили српску част пуних 500 година, не могу равнодушно подносити да се њихова горућа питања стављају у последњи ред, или су уопште избрисана из реда. Не можемо више бити задовољни са голим обећањима. Било их је доста и превише. Од данас ми верујемо само дјелима и ничему више. Нама није криво од малог дјела, већ од кривога. А могу слободно рећи, да немамо ни кривога ни малог.

Господо народни посланици, Црна Гора као покрајина преко својих претставника никад није водила уцењивачку политику, јер уцењивати своју сопствену домовину била би највећа срамота. Али зато није било ни поштено ни политички, потцењивати њену искреност и лојалност. Већ је требало још одавно приступити решавању главних проблема, којим би се рјешило привредно питање ове покрајине, а то је изградња Јадранске пруге и исушење Скадарског језера. То би била прва и једина награда овој покрајини, која је у најмучнијим данима српске историје била војнички логор и мушки бранила нацију и њене светиње. Ја нисам никада био нити сам сада присталица милостиње, а то не жели ни народ Зетске бановине, јер не воли ништа што га понижава. Хоћемо рада и зараде, али не на тај начин, да се кредити дјеле као што пада киша из кумулусних облака: негде падне све, а негде ни капи. Мој изборни срез био је те среће да је за време свих влада и свих режима

имао велики број егзекутора, шумара, финансијских органа и стални кулук. Али није имао никакве среће у расподјели кредита и ако је мој изборни срез заиста једна чврста национална фаланга. Зато је право и време да се све крупне и очевидне грешке исправе.

Господо народни посланици, дајући свој један летикичан поглед на досадање политичко и економско стање у земљи, наглашавам, да се мора приступити коренитим реформама свим гранама државне управе и морају се најхитније решавати сва привредна социјална питања, јер ће овим бити рјешена и сва политичка питања, па и хрватско, које ништа није друго, до плод рђаве политике, који су је водили тако, да се никад не одвоје од министарских фотеља. Целокупна досадања политика сводила се на лични двобој политичких амбициозних такмаца, а то је народ и државу много коштало. Трка и грамзљивост за министарским фотељама изазивали су у нашој земљи сталне државне потресе и били главна сметња за консолидацију прилика у земљи. Није потребно говорити колико је тешко економско стање у земљи, али треба да нам је јасно то, ако не желимо новију и тежу политичку буру, морамо бремзирати све политичке страсти оних политичара, који претпостављају своје интересе општим. Морамо радити поштено, истрајно и савесно на побољшању економског стања. Наше методе не смеју да буду ни топ ни пушка, већ слободан рад на опште добро домовине. Ми морамо браћи Хрватима пружити братску руку помирицу, па ако је ни свјесно или несвјесно одбију, грех пред историјом биће њихов. Свакојак не може се претпоставити да ће браћа Хрвати изневјерити идеју својих великих учитеља Штросмајера и Људевита Гаја и да ће негирати смернице великог југословенског родољуба Стјепана Радића; чија је трагична смрт и смрт његових истинских другова, дубоко за срце ујела сваког истинског Југословена. Хрвати врло добро знају да је домовина очни вид, а ко је свој сопствени вид сопственим ноштима ископао. Не. Хрвати ће умјети да чувају заједничку државу и све жртве морају се преболети. Само једном братском и правичном искреном политиком расхладиће се мржња која је од непријатеља споља и унутра свакодневно убризгавана. И доћиће до правог братског измирења. Тај братски загрљај срушиће све наде наших непријатеља, који стално на прагу наше домовине изгвирују и чекају поремећеност да ово искористе у своје сврхе.

Господо народни посланици, декларација Краљевске владе поставила је принципе измирења духова и чување Југославије уз хитно решавање економско-социјалних питања. Врло је zgodно и на један врло симпатичан начин нагласио Претседник Владе читајући декларацију, да аманет Краља Ујединитеља и Краља Мученика није аманет дат појединцу ни групи, да га чувају. И они који су идентификовали државу са собом и својом политичком групацијом, нијесу учинили никакву услугу земљи. Кобно је стварати државне противнике на власти ради власти. А може ли се рећи, господо, да је добро када се фабрикују народни посланици и када се отима народно поверење, ма од кога то долазило, ма ко то спроводио. Јер се на тај начин ствара клика, која је безобзирна и нескрупулозна. Тим путем се ствара још и политич-

ka zakrжљalost i moralna trulost, jer se vrši jedan presedan na politička схватања и убеђења. Али, јели могуће укалупити мисли, запечатити мозгове и обогалити људе. Па и кад би било могуће коме би требала једна убогаљена државна и друштвена цјелина. Зато, они који мисле добро држави, морају свјесни бити да су политичке слободе први услов за један конструктиван и напредан рад: У увјерењу, да ће садања Краљевска влада оправдати наде које се у њу полагају, а на име: да ће хитно приступити рјешењу привредно-економских и социјалних питања, да ће ублажити тешки живот земљорадника и радника; да ће закон бити примењиван према свима једнако, да неће бити повлашћених и потлачених, да ће приступити Закону о раздужењу, да ће приступити консолидацији земље, доношењем неопходно потребних закона: Закона о слободној штампи, Закона о збору и договору, Закона о избору народних посланика са тајним гласањем, и ја ћу гласати за предложене дванаестине. (Одобравање и плескање).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. dr. Janko Baričević u ime grupe Jugoslovenskog kluba narodnih poslanika.

Dr. Janko Baričević: (Pljeskanje na lewici) Gospodo narodni poslanici, jelte, vama je jasno, da ću ja glasati protiv ovoga budžeta i da ću glasati protiv poverenja ovoj Vladi. To ne naglasujem radi toga, što bi to bilo u pitanju nego samo zato, da ispunim jednu uobičajenu parlamentarnu formu. I sad prelazim odmah na obrazloženje toga mogа stava.

Prilike i odnosi, u sredini kojih se vodi ova budžetska rasprava, tako su važni i sudbonosni za našu zemlju, da ovoj raspravi treba posvetiti našu naročitu i napregnutu pažnju.

Naša je zemlja proživjela jednu krizu, a sada se valja i savija u grčevima jednog novog, težeg i mučnijeg iskušenja.

Jugoslovenska nacionalna politika Blagopokojnog Kralja imala je svoj epilog u Njegovoj marseljskoj pogibiji. Da li je to bio epilog ili samo početak epiloga? Ja sam sklon da verujem — ako uočim sve događaje, koji su se strahovitom brzinom razvijali od onda do danas — da je Marselj zbilja samo početak epiloga. Zar vam se ne čini, da je jedan dan epiloga bio 19 juna, kada je g. Bogoljub Jevtić bio primoran da podnese ostavku svoje vlade? Želio bih, da ovo pitanje izazove razmišljanje i ocenjivanje ove Skupštine — ja na to pitanje neću da odgovorim.

Šestojanuarski akt i režim, koji je za njim slijedio, imao je svoje vatrene pristalice, ali i svoje odlučne protivnike. Gledan ma sa koje strane, 6 juna je događaj u historiji naše države i našeg naroda, koji neće nikad moći biti izbrisan: On je značio i bio — jedan potres. Potres, koji je sve snage naše nacije stavio u kretanje iz temelja. To je bio vladarski akt, to je bio akt kuće Karadorđevića. Taj akt je dekreтирао држави име Jugoslavija, on je postavio i saziдао u temelje ove државе jugoslovenski unitarizam, државни i nacionalni. Od tog principa je septembarski oktrosani Ustav stvorio један „noli me tangere“, koji je — po zamisli njegovog tvorca — imao ostati nedotakljiv i svet za svakoga! Za tuđina i za domaćina.

Svi unitaristi u ovoj zemlji htjeli su narodno i državno јединство, radili su za nj. Ali kad je ono nađošlo једностраним aktom Kraljevим, mnogi — i najbolje namjerniji, a među njima je bila i moja malenkost — јecnuli su se i namrštili ponavljajući riječi

Danteove Žrančeske Da Ramini: „Ed il modo ancor m'ofende“.

Htjeli su Jugoslaviju i jugoslovenstvo, ali nisu htjeli ovakovu proceduru, ma da je istina na nju upućivao naš tadašnji zatrovani partizanski život i nemogućnost pozitivnog nacionalnog rada u parlamentu. Istorija će suditi, tko je bio u pravu: da li oni, koji su htjeli ubrzati tempo događaja, ili oni koji su htjeli riješenje tog pitanja ostaviti laganom i prirodnom razvoju stvari. Ali se tu postavlja pitanje: zar u zbivanjima naroda nisu Cezari, Napoleoni, Bismarki, Garibaldi, Aleksandar I Karadorđević, Mussolini, Hitleri i ostali prirodna, potrebna meteorska pojava u redovnom razvoju stvari? No, čin se zbio, istorijski momenat je udaren. I kad je on već tu, da li se može, da li se smije ići natrag, da li je korisno po državu i narod, uzeti spužvu i njom preći preko ploče, koja se pisala od 6 januara 1929 do 19 juna 1935?

Ovaj uvod, ove refleksije bile su potrebne, ako se hoće tačno i ponderantno sačiniti analiza i razmotriti i ocijeniti Vladu g. dr. Stojadinovića: njenu генезу, njen sastav, njeno značenje, njenu volju i njenu ulogu.

Neposredno prije no što je g. dr. Stojadinović obrazovao svoju vladu, postojala je Vlada g. B. Jevtića. Da nelogičnost događaja bude frapantnija iznesimo karakter te Vlade. G. B. Jevtić bio je један od najužih saradnika velikog државника i patriote, kojemu sudbina nije dala da dovrši svoje djelo. Po prirodi same stvari on je bio u činčine upućen i upoznat sa namjerama, planovima i ciljevima Blagopokojnoga Kralja Aleksandra. I to baš u pogledu unutarnje politike naše zemlje.

Šta je bilo logičnije, šta je bilo prirodnije, nego da njemu bude povjereno, da odgovorno i uspješno nastavi da radi na Kraljevom djelu! Tu nije u pitanju firerstvo, tu nijesu u pitanju lični prohtjevi i ambicije, nego savjesno i znalačko vršenje patriotske dužnosti, koja veže svakog građanina ove zemlje bez iznimke.

Da se to izvrši potreban je bio pogodan, odgovarajući instrument: Narodna skupština, koja je u svojoj golemoj većini — većini sposobnoj za dugi, plodonosan rad — homogena i po svojim sastavnim djelovima sposobna da svoju odgovornu i važnu ulogu u ovom periodu našeg nacionalnog života izvrši.

Gospodin Bogoljub Jevtić je zato išao na izbore. Program je bio: jugoslovenski nacionalni i државни unitarizam, riješenje sociјалnih i ekonomskih problema naročitim obzirom na golemu seljačku većinu našeg naroda i značajne reforme u političkom pravcu.

Petomajski izbori su takovu većinu u Narodnoj skupštini i dali. Skupština je bila sposobna i voljna, da u punoj mjeri odgovori postavljenom zadatku.

Sjećate li se, gospodo narodni poslanici, naših prvih klupskih i skupštinskih sastanaka u ovoj istoj dvorani? Zidovi su odjekivali od urnebesnih i oduševljenih poklika i aplauza Gospodinu Bošku Jevtiću, stakla su zvečala. I to je bilo iskreno, spontano.

Ja znam, da su te manifestacije išle i lično g. B. Jevtiću ali znam i to, da su one u suštini bile adresirane kolektivnoj volji ove Narodne skupštine, da predano i muški primi u svoje ruke izvršenje preuzetih dužnosti prema narodu i Kralju. Volja g. B. Jevtića, da u tome ozbiljnom radu dade svoj jaki udio, izvan je svake sumnje.

U toј nepomućenoј slozi, u toј — da se tako izrazim — skladnoj simfoniji težnja i gledišta, nenadano je zazvečala oštra disonanca: rezolucija udružene opozicije i rezolucija S. D. K. od 3 juna ove године.

Ova Narodna skupština u svojoj celini je tim rezolucijama bila revoltirana.

Sušтина je tih rezolucija:

- 1) Poseban hrvatski narod sa svojim posebnim hrvatskim narodnim individualitetom;
- 2) 1 decembar 1918 značio je za Srbe proširenu veliku Srbiju, a Hrvati su htjeli suverenitet hrvatskog naroda;
- 3) dalji opstanak ove države moguć je jedino ako se udovolji opravdanim zahtjevima hrvatskog naroda;
- 4) hrvatski narod je zastupao svoje pravo, da u svojoj kući bude svoj gospodar;
- 5) jedini legalni predstavnici hrvatskog naroda jesu hrvatski zastupnici, izabrani na listi g. dr. Mačeka;
- 6) g. dr. Maček je vođa hrvatskog naroda;
- 7) petomajski izbori uopće nisu bili izbori;
- 8) apstinencija od skupštinskog rada;
- 9) zahtjev, da se razjuri — ispisima verba — ova Skupština.

Svakome, tko neće da zatvori oči pred istinom, gornje rezolucije bile su otvorena i javna poruka g. dr. Mačeka da on:

prvo: ne priznaje jedan od temelja ove države — narodno jedinstvo;

drugo: ističe puno i neprikosnoveno pravo Hrvata na posebni državni suverenitet, što potresa i drugi temelj ove zemlje: državno, teritorijalno jedinstvo;

treće: traži puno gospodstvo u Hrvatskoj, a to znači i sve atribute samog suvereniteta i punu njihovu primjenu po poznatoj doskočici g. dr. Mačeka: moje pare u mom džepu, moja puška o mom ramenu. Dakle: finansije i vojska. Drugo je suviše napominjati, jer finansije i vojska involviraju u sebi sve ostale atribute državnog suvereniteta;

četvrto: G. dr. Maček neće u nikojem slučaju ovakovu državu;

peto: o ovoj državi voljan je razgovarati, ovu državu još bi mogao primiti, ali pod uslovima: a ako se njegovi uslovi ne prime, onda opstanak ove države nije moguć.

Gospodo, ovo je napisano crno na bijelom, jasno i nezavijeno, pod potpisom g. dr. Mačeka — ostali potpisi nisu važni — a to je rukavica ravno bačena u lice Jugoslavije i Jugoslovenstva.

Te rezolucije g. dr. Mačeka stvorile su u parlamentarnim krugovima atmosferu punu elektriciteta. Takova atmosfera — sasvim prirodno utjecala je na ton i pravac debate o izvještaju Verifikacionog odbora.

Neizbježno je bilo, da poslanici jugoslovenske nacionaliste zauzmu stav prama tim denuncijacijama, punim prijetnje opstanku ove zemlje. Jugoslovenski nacionalisti u ovoj Skupštini dali su odgovor g. dr. Mačeku. Da li je pala po koja teža riječ? Nije važno. A nije ni čudo, ako se dobro vagne izazov rezolucije g. dr. Mačeka.

I kad sam ja u svom govoru okarakterisao rezoluciju kao obaranje 1 decembra 1918, obaranje Svjetskog rata, obaranje istorije našega naroda, i naglasio, da sa tim i takovim radom Jugoslovenstvo ne može da pravi kompromise ova Narodna skupština se sa tom tvrdnjom vidno i odrešito solidarisala.

Podvlačim ovu okolnost zbog jednog opažanja, kojeg ću malo kasnije iznijeti.

Govori jugoslovenskih nacionalista uzvitali su veliku prašinu u redovima pristalica g. dr. Mačeka. Primiti smo bezbroj pisama, punih najprostijih grd-

nja i najljućih prijetnja glede ovog zadnjeg, u jednom su selu prijetili, u drugom se nisu bojali.

Naši govori označeni su kao hrvatožderski, kao kanibalsko lizanje hrvatske krvi.

Eh, gospodo narodni poslanici, vrijeme je, da se još jednom podvuče, što hoće jugoslovenski nacionalisti, koja je i kakva je njihova politika i koji je stvarni sadržaj njihove jugoslovenske ideologije.

Ima u ovoj Skupštini jugoslovenskih nacionalista, koji su sinovi hrvatskog dijela našeg naroda. I to dobri, čestiti i odani sinovi, koji istinski ljube, vole ovu grudu zemlje, na kojoj su se rodili. Svaki puta kada zaore horovi: „Lijepa naša domovino” naše se grudi šire, srca nam podrhtava od ganuća, a oči nam plove po plavom Jadranu i surim klisurama Primorja, po šumovitom Gorskom kraju, pitomom, valovitom Zagorju i njegovim starodrevnim kurijama, po ravnom Medumurju, Podravini i Posavini. Uzneseni tim divnim panoranama naše koljevke prelazimo preko teških poraza prošlosti i griješaka sadašnjice i kličemo: „Još Hrvatska nij' propala”.

Mi znamo jedno, a to je: da je Hrvatima prijetila propast od Talijana, Švaba i Madara i da je ta davorija bila bojni poklič na odbranu baš tih nasrtljivih i pohotljivih tudina.

I jugoslovenski nacionalisti su bili oni, koji su od svoje mladosti, gledajući u sebe i svoju vjeru u opstanak svog svijeta, prstom Grgura Ninskog ukazivali na istrajnost u borbi, vjernost narodu i gotovost na žrtve, samosvjesnim protestom protiv izdajica: „Još nas ima, još Hrvata”!

I zagrcavali smo se od milog uzbuđenja — pa i oni, koji se nisu rodili u tom divnom kraju — Domjanicevim sentimentalnim: „Taj dragi, taj slatki naš kraj”!

To i takovo današnje jugoslovensko pokolenje bilo je najoduševljenije u vjerovanju svomu, bilo je najhrabrije u borbi i davanju otpora tudinu, bilo je najsvesnije svoje hrvatske biti. I zato što je to pokolenje volelo svoju Hrvatsku, zato što je žarko obožavalo i poštovalo mučeničku prošlost Hrvatske, zato što je Hrvatsku i Hrvate htjelo u buduće zaštititi od nametnutih poniženja prošlosti, to pokolenje Hrvata je prigrlilo jugoslovenstvo vjerom fanatika, nadom utopljenika i ljubavlju žrtve i samozataje.

Mi jugoslovenski nacionalisti u punom saznanju stvarnosti, da nema puta velikoj Hrvatskoj, nismo htjeli primiti ni primili ni veliku Srbiju. Odbijajući ropstvo pod tudinom, nismo primili ni hegemoniju, prevlast jednog, srpskog dijela našeg naroda.

I stekli smo uvjerenje, da je čuvanje našeg ponosa i obistinjenja naših težnja garantovano u jednoj novoj ideologiji u jednom širem, obilnijem nacionalizmu, koji će i svojim vitalitetom i svojom unutar-njom snagom i brojem, i svojom teritorijalnom opsežnošću biti štiti svih odlika i svih moralnih i materijalnih interesa Hrvata. Jedno novo ime, jedna nova nacija, — u biti stara od dana postojanja Hrvata, Srba i Slovenaca — ima da bude apoteoza svih hrvatskih odlika u tijesnom, nerazdruživom amalgamu svih vrlina i Srba i Slovenaca.

Taj novi amalgam, to jugoslovenstvo nije i ne smije biti negacija časti i imena hrvatskog, srpskog i slovenačkog, nego ona ima da bude njihov viši stepen, savršeniji razvitak i oblik. Jer bez jugoslovenstva šta bi bilo ovjekovečeno u ovoj zemlji? Ono, što je i danas: ljubomorna zavist, međusobno sitničavo brojanje zalogaja, manja ili veća potkradanja jačeg na štetu slabijeg, pronalaženje i uzimanje Ministara u razne

vlade, koji tobože imaju da maskiraju pretstavnike Hrvata.

Ah, ne, mi jugoslovenski nacionalisti, nećemo prestavnike Hrvata, koji će biti neuticajni, nemoćni i samo figurativni „Ministri za Hrvatsku” po peštanskom uzoru i koji bi bili neovlašteni prvaci neke hrvatske nacionalne manjine u ovoj državi. Mi nećemo da budemo nacionalna manjina! Hoćemo da budemo jedno, hoćemo da budemo sastavni dio ove nacije i države, u kojoj postoji samo jedno, solidarno, kolektivno pravo i dužnost.

Nitko u Jugoslaviji i u jugoslovenstvu da nema više dužnosti od drugih, nitko da nema manje prava od drugih. Ta puna jednakopravnost, ta puna ravnopravnost interesa i časti, ta puna i dosljedna solidarnost u pravima i dužnostima nema da bude samo na papiru, programatska, teoretska, nego da bude stvarno aplicirana i provedena u svim pojavama javnog i privatnog život. Nema protekcije zbog srpskog plemenskog imena, nema zapostavljenja zbog hrvatskog plemenskog imena.

To idealno jedinstvo težnja i interesa, praktički i svestrano sprovedeno, biti će najbolja i najveća propaganda za veliko i sveto Jugoslovenstvo.

Ja imam jedan osjećaj, jedno nepokolebljivo uvjerenje: Hrvati i hrvatski interesi bili su za vječna vremena ugroženi u ma kojoj više ili manje tijesnoj vezi ma sa kojim tudinom — susjedom. Ime, jezik, slavenska rasnost, sve bi to bilo sa zemljom spravnjeno u kraćem ili duljem periodu vremena.

Posledica bi bila, da bi jedan dio Hrvatske dio današnje i buduće Istre, drugi dio današnji i budući Burgenland, treći dio, današnja i buduća županija Zala. I zato, — kao i zbog mnogog drugog, — što sam u tom pravcu hrvatski egoista, — zato jer sa pijetetom gledam unatrag na prošlost Hrvatske, zato i mnogo više puta zao, gledam unapred, u budućnost, punu sreće Hrvata u jedinstvenom integralnom jugoslovenstvu (Burno pljeskanje).

Jugoslavija i jugoslovenstvo jedina su preostala garancija, da nećemo biti tudinska kolonija, i da nam se neće oteti naša slavenska rasnost. „Extra Jugoslavi non est vita, si est vita, non est ital!”. Van Jugoslavije nema života, a ako ima života, nema takvog života.” (Burno pljeskanje).

Ima li razloga, da se Hrvati žale na stanovite postupke na izvesne metode, na određeno neko stanje? Pretpostavimo, da tih razloga ima (Glasovi: Ima, ima). Ako ih ima, zašto ih ima? Zato i samo zato, jer još nije provedeno pravo, čisto, iskreno jugoslovenstvo, zato jer postoje konkurencije posebnih, srpskih interesa, posebnih hrvatskih interesa i posebnih slovenačkih interesa. U toj konkurenciji Hrvati doživljuju dragocena iskustva: *duobus litigantibus tertius gaudet*.

G. dr. Mačeku, — koga usijane glave hoće da naprave hrvatskim de Valerom — događa se da se g. dr. Spaho, po g. dr. Mačeku nazvani „veliki prilog” u umišljenoj izbornoj pobjedi opozicije, kandiduje sa svojim ljudima na g. dr. Mačekovoj listi, kroz nju dolazi ponovno do nekog političkog značenja i dok se crnilo na glasačkim listama nije još ni sasušilo, — uskače prvom prilikom u Vladu g. dr. Milana Stojadinovića pod egidom oktobarskog Ustava, koji je g. dr. Maček do kraja pobijao i pobija. Ako Beograd ima svog gospodina „me voila”, i te šehar Sarajevo imaš svog tipičnog „me voila”. Konačno... eh, konačno g. dr. Maček izvlači iz ropotarnice radikaliju. Čemu to? Zar da opet bude malo „r” kao i godine gospodnje 1925. Eto u čemu se mi Jugosloveni iz

Hrvatske razlikujemo od g. dr. Mačeka. Mi nećemo da ono, što je hrvatsko u ovoj zemlji, bude ma kakvo malo slovo. Hoćemo da budemo jednakopravni, ravnopravni sastavni i nerazdvojni — odlučujući dio jedne velike cjeline, jednog velikog slova: Jugoslovenstva. (Pljeskanje).

Ta uloga, ta snaga, ta mogućnost saodlučivanja nepostizava se bavarskim punktanim i irskim avanturama, nego smišljenim i istrajnim radom za dobro cjeline, a po tome i za dio te cjeline, za Hrvate. I zato treba biti Jugosloven.

Ispovijedam iskreno i pošteno: zato što sam Hrvat, zato sam Jugosloven, zato hoću integralnu Jugoslaviju.

Radeći protivno, g. dr. Maček pruža mogućnost stanovitoj političkoj kliku beogradskoj, da u danoj prilici iz pelivanskog cilindra jedanput sa izborne lste dr. Mačka izvuče i uvuče u Vladu g. dr. Spahu, drugi put da iz apstinencije prebaci isto tako u Vladu g. dr. Korošca. A račune, plaćaju naivni i nepolitički Hrvati.

Ovo je jedanput trebalo kazati. I ja to kažem iz iskrene ljubavi prema mom rođenom hrvatskom kraju, prema mom rođenom hrvatskom dijelu jugoslovenskog naroda, bez obzira na to, da li će mi i ponovo pobožni hodočasnici sa Marije Bistrice po zagrebačkim ulicama vikati: „Dole izdajica dr. Janko Baričević!” Moje je duboko uverenje, da bih bio izdajca kada bih drugačije radio.

Proglašuju nas izdajicama? E pa dobro, naš je odgovor miran i sabran: svoj rad i poštenje naših namjera podvrgavamo sudu budućnosti i istorije. Tu smo do kraja samosvijesni i ponosni.

Jer — to treba naglasiti — mi ne spadamo među one, koji svoju političku egzistenciju grade na krajnostima bilo Zagreba bilo Bograda. Mi ne zaoštravamo odnose, da u mutnome lovimo svoje političko značenje i da na jednoj ili drugoj krajnosti postanemo silom prilika jezičak na vagi. Mi ne računamo sa preteranostima g. dr. Mačeka, koje ga onemogućuju za konstruktivnu državnu politiku pa da šajločki tražmo svoju funtu mesa za učinjene usluge.

Mi imalo svoj opredeljeni politički stav i nacionalno uverenje i po njemu se ravnamo. Najbolji je dokaz taj, što se danas prama današnjoj Vladi nalazimo na levlci, ma da nas niko tamo nije terao. Sve protivno!

Zato mi ne perkoresciramo, dapače, mi želimo saradnju g. dr. Mačeka u Jugoslaviji i jugoslovenstvu, za Jugoslaviju i jugoslovenstvo. (Pljeskanje).

Neka g. dr. Maček primi iskreno veliku ideju jugoslovenstva — niko srećniji od nas; neka mu bude vlast, neka mu bude položaj, neka bude ugled srećan i beričetan.

Ako g. dr. Maček hoće striktnih obračuna sa onima, koji sadanju njegovu politiku najoštrije pobijaju, ako traži zadovoljštinu u obliku naših glava, — mi ćemo mu ih dati — od Boga mu prosto — to će biti i premala žrtva, kad se jednom dokrajči bratoubilačka borba u našoj zemlji i našem narodu. (Pljeskanje).

Eto sve ovo danas rečeno je tumačenje mojih nedavnih riječi: da nema kompromisa sa eventualnim unitaristom g. dr. Mačekom, nego zajedničkog rada, a sa separatističkim g. dr. Mačekom opet nema i nije ni moguć kompromis, no bitka i borba do kraja.

Mi ne želimo da igramo eksperte za Hrvatsku. Za Beograd je i prije bilo eksperata za Hrvatsku.

Njih je svojedobno pok. Stjepan Radić anatemisao. I za divno čudo ta ista lica postala su danas g. dr. Mačeku u Zagrebu eksperti za Srbiju i Beograd. (Pljeskanje i smeh).

Eto, to je bila vera nacionalna, to su bile političke ideje, koje su nas pokrenule, da u verifikacionoj debati zauzmemo poznati stav.

I, kako vidite, on je logična posledica onog, što sam imao čast, da do sada iznesem.

A sada se redaju događaji sunovratnom brzinom.

Skupština se još nije pravo ni konstituisala. Vlada g. Jevtića još nije imala ni mogućnosti ni prilike, da u parlamentu i sa parlamentom stvarno radi. Čuju se samo neka šuškanja, došaptavanja „Budite blagi kao golubovi, a mudri kao zmije“; nekoliko se glava sagiblje jedna prema drugoj u tihom, misterioznom savetovanju. I odjedared na zadnjoj sednici vlade g. Bogoljuba Jevtića — ona ima mnogo sličnosti sa biblijskom „Zadnjom večerom“ — četiri ministra te Vlade izazivlju ostavku cijele Vlade. I to uoči važnog puta g. B. Jevtića u Pariz, u času kada je Vlada bila gotova da pristupi radu i reformama. Jedna od razlika između biblijske zadnje večere i zadnje sednice Vlade g. B. Jevtića jeste u tome, što g. Jevtić nije imao samo jednog „trinaestog“ imao ih je četiri.

Taj se prepad pravdao — parlamentarnim uzusom. Videli smo kasnije taj divni uzus.

G. dr. Stojadinović bez sumnje nosi svu slavu ovog podviga, ali kako je sportski hrabar, zacijelo zna, da on snosi i punu odgovornost. Ovo naročito podvlačim. Podvlačim i to, da će se sve što ču o toj stvari dalje govoriti, odnositi na slavu, ali i na ličnu odgovornost g. dr. Stojadinovića. To zato da ne bude nesporazuma i podvaljivanja.

Sada se vidi, da je pad Vlade g. Bogoljuba Jevtića bio pripreman po sadanjem Pretsedniku vlade. To se i ne taji. To ide na slavu g. dr. Stojadinovića, njegove spretnosti u borbi iza kulisa, njegove umješnosti u prepariranju jedne ekipe ljudi.

G. dr. Stojadinović pripremao je vješto i značaki scenariu, činove, glavne uloge, komparse, u punom uvjerenju da će — kad se na političkoj pozornici pojavi kao glavni junak komada — dobiti i potreban broj statista.

Da li je ovo zadnje tačno predvidio? Da li je pogodio? Glasanje biti će odgovor i njemu i cijeloj našoj javnosti.

Mjesto bivanja zove se imenom: politika. Naslov komada: „Après moi le déluge“. Scenario je: zidovi puni maslinovih grančica. — Zamislite, gospodo, maslinove grančice, iza kojih se vidi bokerska rukavica na jednoj atletski građenjoj šaci. —

Glavne uloge: Gospodin Ambicija, gospodin Apevit, gospodin Vlast, gospodin Podvala, gospodin Bezobzirnost. Čudno zar ne: Mnogo ženskih kvaliteta! (Odobranje na levlci, protesti na desnici). Glavni junak: Deus ex mahina. Na pozornici vidite naročiti namještaj: jedna golema kasa, stanoviti broj ministarskih fotelja, jedan ormar sa odjeljenjima pod naslovima: dekreti za banove, načelnike ministarstava, pretsjednike opština; veliko odeljenje sa natpisom: kandidati na novim izborima. Jedan pisaci sto sa natpisom: hrvatsko pitanje stišavanje duhova.

Komparse, gospodo, nesavremene: Glavni odbor, g. Davidović, g. Korošec, g. Spaho. Pardon ova dva potonja znali su postati savremenat! Klu komada gromoglasna i sa puno sjaja pripremana pojava

g. dr. Mačeka. Ne zamjerite ovu šaljivu digresiju. Prelazim odmah na daljni razvoj političkih događaja.

G. dr. Stojadinović svijestan je toga, da bi njegova Vlada bila mrtvorodenče kada ne bi umio blefirati javnost. I on blefira, savršeno i uspješno, kako on to zna.

Priprema dolazak g. dr. Mačeka u Beograd. Vješto servira, da to znači riješenje hrvatskog pitanja. Ali tu mu se događa omaška: način, kako je do poziva g. dr. Mačeka došlo, pomalo iznenaduje. Jedan sekretar Banske uprave u Zagrebu ide pokorno u stan g. dr. Mačeka. U ime bana Savske banovine moli g. dr. Mačeka za prijem. G. dr. Maček milostivo podjeljuje audijenciju. I ban, gospodo, ne zaboravite, ban u Hrvatskoj, lično ide na noge g. dr. Mačeku i kao najviši državni dignitar u Zagrebu isporučuje u formi „invitation diplomatique“ poziv za Beograd.

Gospodo narodni poslanici, ovo neka bude bez komentara!

Ljudi oko g. dr. Stojadinovića, potpomognuti punom parom od kampanje vanparlamentarne opozicije u Beogradu, bacaju prah u oči javnosti i nastoje da je uvjere, kako dolazak g. dr. Mačeka u Beograd znači najskoriju likvidaciju hrvatskog pitanja i likvidaciju svih sporova, te ulazak u političko blaženstvo u ovoj jadnoj zemlji.

Ali događaji govore drugačije. Predimo preko same audijencije. To je stvar Krune i u to se ne pačamo. G. dr. Stojadinović nakon odlaska g. dr. Mačeka obrazuje svoju vladu.

I sada g. dr. Maček daje prvu pilulu. Evo doslovne njegove izjave u Zagrebu:

„Milo mi je, što sam prilikom svoga boravka u Beogradu mogao nakon dugog vremena stupiti u kontakt sa vodama srbijanske opozicije gospodom Ljubom Davidovićem i Jocom Jovanovićem i sa cijelim nizom uglednih srbijanskih političara koji“, — sad dolazi gospodo ono što je naročito značajno — „svi uvidaju da je unitarističko uređenje države doživelo slom“.

Tačka, gospodo narodni poslanici. A sada dolazi pitanje: Ko je imao pravo? Da li skepsa nas, jugoslovenskih nacionalista, ili blef g. dr. Stojadinovića u pogledu stava g. dr. Mačeka? Jer, g. dr. Maček nakon svoje audijencije ne da traži tek uklanjanje unitarističkog uređenja države nego oblo i doslovno postavlja tvrdnju da je to uređenje doživelo slom! Već doživelo slom! Još više: da je o tome uspio da uveri i g. Ljubu Davidovića i g. Jocu Jovanovića, kao i „cijeli niz uglednih srbijanskih političara“. Gospode! Kako se brzo šire izvjesne epidemije.

Ova izjava g. dr. Mačeka je dalekosežna. U tome se ne moramo varati. Jer, koja je antiteza unitarizmu? Šta ima da dode poslije sloma unitarizma? Formalno dualizam, trijalizam a ubiti puni separatizam. Jer, g. dr. Maček nije govorio o centralizmu čija bi antiteza bio decentralizam, samouprave, nego govori o unitarizmu. A čim njega nema, onda neminovnoću Usuda dolazi separatizam. Evo, gospodo narodni poslanici, o ovom i ovakvom g. dr. Mačeku ja sam nedavno postavio svoje uverenje da sa njim nema kompromisa. Da li ova Narodna skupština, da li Jugosloveni predviđaju mogućnost kompromisa sa ovakvim stavom g. dr. Mačeka, da li se takav kompromis hoće?

Evo, ovo je prvi uspeh g. dr. Stojadinovića i njegove vlade. Ovo je i geneza te Vlade. A sada njen

sastav. On je značajan i u socijalno-ekonomskom i u nacionalnom i u političkom pravcu. U ovoj Vladi sjede četiri bankara. Kad znamo kakovu ulogu, u svojoj većini, vrše banke u ekonomiji naše zemlje, onda je suvišno naglašavati da je ova Vlada najkrućeg kapitalizma. Prema tome ova je Vlada u protivimbi sa većinom našega naroda, seljakom i malim čovjekom, ona je nesavremena jer po svojoj ideologiji i po zvanju svojih prominentnih članova ide protiv duha vremena, protiv stremljenja najvećih umova svijeta da se podjela materijalnih dobara učini pravednijom i snošljivijom; ide protiv opravdanog zahteva našeg sela da se i seljaku omogući život dostojan čoveka. Ovo biva potencirano još okolnošću da je Vlada na oba svoja boka postavila po jednog pretstavnika klerikalizma: katoličkog i muslimanskog. Ova činjenica valjda ne znači jedan napredni plus, jedna socijalna levičarskija podrška Vlade g. dr. Stojadinovića. Jedini zadržugar u ovoj Vladi, da delo bude savršenije, ode u — policiju!

A u nacionalnom pravcu? Septembarski Ustav postavio je jedno načelo: postoji samo jedan jugoslovenski narod i nacionalnost u ovoj državi. Pojava g. dr. Spahe u Vladi g. dr. Stojadinovića jeste negacija ovog principa. Muslimanske mase, pod sugestijama i rukovodstvom g. dr. Spahe, jesu flotantna vojska koja je sad skretala ka srpstvu a sad ka hrvatstvu. U danim prilikama oblačilo se jugoslovensko ruho da se ono brže bolje skine, kako se dogodilo za petomajskih izbora i da se krene na dr. Mačekovu kandidaciju u pravcu njegove politike. Zato sudelovanje g. dr. Spahe u ovoj Vladi znači jedan minus u nacionalnom, jugoslovenskom pravcu.

Ništa manje ne znači g. dr. Korošec. Njegova uloga u katoličko-slovenačkom pravcu identična je sa g. dr. Spahe.

I još nešto: ima u Vladi g. dr. Stojadinovića jedna naročita pojava: ličnost g. Komnenovića. On je lično lojalan čovek, i baš zato što je takav nije krio svoja osjećanja. On nije nacionalni Jugosloven, on je Srbin. To je njegova koncepcija, a kao častan čovjek on ju i nije krio, on je njoj stalno davao vidna izražaja. On je pojedinac, njegovo Veliko-Srpstvo, dok je on običan čovek, dok je samo narodni poslanik, ne može imati utjecaja na naš jugoslovenski nacionalizam. Ali, kada se, obarajući par ekšelans jugoslovensku Vladu g. Bogoljuba Jevtića, u njegovu Vladu uzima jednog izrazitog Veliko-Srbina, onda takav sastav, jedne Vlade, nedvornno i nepobitno pokazuje da ta i takva Vlada nema na umu čuvanje jugoslovenskog nacionalizma, nego stvaranje triju nacionalizama. (Pljeskanje na levice.).

I zato, baš zato, ova Vlada nije kvalifikovana da vodi borbu protiv separatnog hrvatskog nacionalizma, jer ona u svojim sastavnim djelovima nije nacionalno jugoslovenska.

Politički ova Vlada pruža jednaku sliku. Ona je jedan staro-partijski konglomerat. U njoj je šef muslimanske organizacije, u njoj je šef Slovenske ljudske stranke, u njoj su članovi Glavnog odbora radikalne partije, u njoj ima utočišta jedan radićevski uskok itd.

U novinstvu je prisustvo svih tih lica u Vladi markirano i podvučeno značajnim i jasnim aluzijama kojima je naglašena njihova staropartijska pripadnost.

Išlo se još i dalje. Angažovalo se i inspirisalo čitavo novinstvo nagoveštajem da ova Vlada ima za

cilj da uskrne stare partijske formacije. U tome pravcu pokazao se i viđan, nervozan aktivitet pojedinih političkih lica.

G. dr. Laza Marković vodi propagandu za uskršenje radikalne partije, kojoj jedinoj prisvaja kompetenciju, da sprovede sporazum sa Hrvatima.

G. Vilder i g. dr. Kostić, nastoje okupiti ponovo po njima samima razasute kosti nekad lijepe i višetške S. D. S.

G. dr. Maček zbija organizaciju H. S. S.

G. Ljuba Davidović traži posvuda demokratsku stranku.

G. Joca Jovanović i g. dr. Dragoljub Jovanović zalijevaju jednu staru stalešku stranku, prvi diplomatskom vodicom a drugi demagoškom rakijom.

G. dr. Stojadinović sve to propušta, propušta i propagandu tih nastojanja kroz štampu u najvećem obimu, a plijeni svaku riječ jugoslovenskih nacionalista. Njegovi organi falsifikuju odluke Finansijskog odbora, davaju se krivi izvještaji o odborskom radu, plijene se izvještaji sa nacionalnih zborova u riječima: „na zboru se klicalo g. Bogoljubu Jevtiću” i u riječima „sa zbora je uz burne ovacije poslat brzogovorni pozdrav Nj. V. Kralju i Ministru vojske”, uništava se jedina novina koja je zadržala neovisan, kritički stav prema Vladi g. dr. Stojadinovića, zbor jugoslovenskih nacionalista u Zagrebu se zabranjuje itd. itd. Sine fine dicentes.

Kako se to zove običnim jezikom dostupnim svakom smrtniku? Negacija i rušenje jugoslovenskog nacionalizma, uskrnuće starih stranaka, a preko njih ponovno orgijanje plemenskih separatizama, mržnja, zavisti, podvala, apetita i ljutih borbi bez uzajamnog pardona.

Ganutljivi pohod mrtvih ostataka Kralja—Jugoslavjanina kroz cijelu zemlju nije bio Njegova sahrana. Njegova sahrana hoće se sada, sahrana i Njegovog djela i Njegovog jugoslovenskog nacionalizma. (Složni povici na levice: Tako je!)

Gospodine dr. Stojadinoviću, to je rezultat Vašeg djela, Vaše Vlade. Ako Vi to niste htjeli, još gore po Vas; to znači, da u ovim danima niste dorasli za mjesto koje zauzimate i za posao koji stoji pred Vama.

Iz svega do sada iznesenog, očito je i značenje ove Vlade: prelazni stadij ka jednom novom eksperimentu, punom mučnih peripetija i nepredviđenih rizika sa vrlo sumnjivim uspesima.

Očita je i Vladina volja: da, ne birajući sredstva i metode, stekne pravo da u tragičnoj historiji našega roda bude upisana crnim slovima, slovima poraza, slovima žalosti, slovima korote naše.

Još očitija je njena uloga: uspavljivanje jugoslovenske budnosti, narkotizovanje nacionalnih snaga, kočenje zdravih, otpornih tetiva našeg narodnog tijela.

Eto, to je preddeklaracijska Vlada g. dr. Stojadinovića.

G. dr. Stojadinović treba deklaraciju. On zna i osjeća, da zdravi instinkti ove Narodne skupštine zabrinuto gledaju u njegov eksperimenat. On je vješt borac u ringu, ali ga najedanput spopada napast da nokautira Narodnu skupštinu. (Smeh i pljeskanje na levice.) I zvanično stavlja do znanja, da će svoju deklaraciju vezati sa votumom povjerenja ovog Doma. Bez debate. U kuloarima konsternacija. Mjere se snage. Broj je još neizvjestan. Zato — uzmak. Strateški „umgrupirung” po stilizaciji austrijskog gene-

ralštaba za vreme rata. (Smeh na levlci.) U stvari poraz. Nema glasanja o deklaraciji.

Vlada se pretstavlja Skupštini. Vidne ovacije g. Bogoljubu Jevtiću, sramežljivi poklici g. dr. Stojadinoviću. Bura oduševljenja u cijeloj Skupštini kod imena g. Petra Živkovića.

Netko gubi živce, ne gospodari sa kolanjem svoje krvi, ona biježi sa lica i skuplja se ka srcu. Bledoća poraznog iznenađenja je frapantna!

Deklaracija: napetost slušanja i očekivanja.

Rezultat: limunada i razočarenje.

Vlada g. dr. Stojadinovića ostaje vjerna dosadašnjem pravcu naše spoljne politike. Dakle, ništa novo.

Za nju je osnovni pravac unutarne politike Ustav od 1931 godine. Gdje je novo?

U ekonomskoj i finansijskoj politici — ovo je doslovno — nastaviti će se poslednjih mjeseci novo započeti pravac, pravac pod vladom g. Jevtića.

Šta je sukus, srčika? Jednostavni nastavak Vlade g. Bogoljuba Jevtića! Na papiru? Jer da se ta maska nije uzela, kakav bi bio stav ove Narodne skupštine?

No deklaracija imade jedan „novum“ ili bolje reći dva. Prvo: smirivanje i stišavanje političkih zaoštrenosti. Kao prvi uspjeh tog rada, dočekuju g. dr. Stojadinovića krvavi događaji u Sisku, Sarajevu i Imotskom. G. dr. Maček ih nabraja još nekoliko. Vlada sve to fertušuje.

Drugi novum u Vladinoj deklaraciji je takove vrsti, da je zahvalna stvar doslovno ga citirati: „Ali taj amanet — razume se amanet Blagopokojnog Kralja da čuvamo Jugoslaviju — nije ostavljen na čuvanje jednoj ličnosti ili jednoj vladi ili jednoj političkoj grupi“.

Ovo, gospodo narodni poslanici, nije diskretna aluzija, ovo je otvoren napad. G. dr. Stojadinović je potpisao izborni proglas g. Bogoljuba Jevtića. G. dr. Stojadinović je u njegovoj vladi bio resorni Ministar. Ako se nekome više ne sviđaju francuski specijaliteti a la bon ton, najnovije engleske simpatije imaju jedan karakterističniji pojam: fernes.

Kad je te riječi čula naša javnost, prošli su je trnci od kraja nožnog palca do vrha kose. U mom kraju to se naziva: mala smrt! Ima svoje značenje.

Predimo, predimo preko toga, nakon što smo ovu stavku deklaracije neizbrisivo konstatirali.

Nastavimo sa nizanjem uspjeha Vlade g. dr. Stojadinovića. G. dr. Maček mu daje ripost:

„Kako vidim i za ovu Vladu je Ustav od 1931 godine polazna tačka. Akoprem svi, a naročito mi Hrvati, duboko smo uvjereni da to nije nikakav Ustav, da upotrebim oštar izraz. Vlada stoji na principu narodnog jedinstva, koje je obična fikcija, kaže g. dr. Maček. Vlada g. dr. Stojadinovića odlučila je ići putem predašnjih vlada, pa i Vlade g. Jevtića što se već pokazalo i u praksi, jer se nastavilo ubijanje hrvatskih seljaka. Hrvatsko pitanje se ne može riješiti na temelju Ustava od 1931!“ To je gospodo javna poruka g. dr. Mačeka g. dr. Stojadinoviću.

Sada smo načistu. Tajni savetnik g. dr. Stojadinovića, njegov najjači adut, preko kojega je došao na vlast, traži puno zvanično priznanje teorije triju naroda i reviziju Ustava. G. dr. Maček ne farba, on taj posao ostavlja svom savezniku na vlasti.

I sada čekamo odgovor na ovo alternativno pitanje, ali odgovor jasan i bez diplomatskih „ibis redibis“. Da li g. dr. Stojadinović prihvata teoriju o trima narodima i da li je njegova uloga da ju držav-

nim pečatom ozvaniči? Ako je to istina, što radi g. dr. Auer, biv. samostalni demokrata, dakle unitarista, non plus ultra, u njegovoj Vladi? Ako je to istina, koliko vredi deklaracija vladina o državnom i narodnom jedinstvu i o Ustavu iz godine 1931 i o Amanetu Kralja — unitariste?

A ako to nije istina? Ako to nije istina, čemu je Ministar pravde riskirao nedavnu amnestiju da za uzdarje dobije udarac i tešku uvredu od g. dr. Mačeka, koji mu poručuje: „Taj gest ministra g. dr. Auera posve je razumljiv, jer je u njegovom interesu, da se falsifikatori narodne volje ne obelodanuju i ne privode sudu zbog falsifikovanja prilikom izbora u sisačkom srezu“. Ko s vragom fikve sadi, o glavu mu se razbijaju.

Ako to nije istina, čemu je trebalo ovoj Vladi da bude zvanično zastupana sa dva ministra na Euharističkom kongresu u Ljubljani? I to — zamislite čudnu koincidenciju — po ministru policije i po ministru trgovine?

Čemu je time trebala dati ministarski imprimat za jednu novu klerikalnu tvorevinu, u vidu koalicije Stepinac—Korošec? Čemu je trebalo raznim marifetlucima oteti od Finansijskog odbora ominoza i odiozna ovlašćenja? No o tome drugom prilikom. Tada ćemo javnosti predati na sudenju sve postupke, koji su se u Finansijskom odboru dešavali.

Ali jedno treba utvrditi: ako ne postoji tajni pakt Maček—Stojadinović, da se mijenja Ustav od 1931 godine, da se ide u izbore za konstituantu, da konstituenta menja unitarističko uređenje države, što je onda ovoj Vladi trebalo diktatorskih ovlašćenja, da bez Skupštine, po svojoj miloj volji donosi najosetljivije političke zakone: o štampi, o zboru, dogovoru i udruženjima, o izborima narodnih poslanika? Čemu je služilo, da se Narodnu skupštinu natjera, da se odrekne same sebe, svoje životne snage i svog uvjerenja.

Na koncu još jedno teško i sudbonosno pitanje: Čemu je služilo obaranje vlade g. Jevtića? Čemu je služilo lomljenje kostiju ove Narodne skupštine koja je u početku bila i srdačna i bratski odana vladi gospodina Jevtića i ideologiji koja nas je dovela u ovaj dom? Zar opet pasija jednog političara, da bude nosilac i jednoga eksperimenta, ma koliko on skup bio?

Drugovi, braćo! Sjećate li se mojih prvih riječi na našem prvom klupskom sastanku? Jugosloveni u hrvatskim krajevima dali su maksimum svojih snaga i svojih moći na petomajskim izborima. Oni su od sebe dali sve do zadnjih napora svojih mišica u punoj vjeri, da je peti maj zadnja bitka. Nakon nje da će nastupiti dugi period ustaljene, nepokolebljive državne politike. Nakon nje, da će biti pošteđeni od novih plima i osjeka politikanskog avanturizma.

Hrvati, jugoslovenske nacionaliste ušli su u izbornu borbu poslednjim snagama svoje volje i svoje vjere, da je peti maj definitivn, a ne još jedna promjenljiva epizoda. U ishodu petoga maja gledali su obistinjenje, prvih istinskih duhovnih i materijalnih interesa Hrvata kroz čestito i pravično jugoslovenstvo. Očekivali su punu zaštitu tih hrvatskih interesa i zbog samih Hrvata, ali i zbog državne i nacionalne celine. Ako su svi udovi jednoga tijela zdravi, onda je zdrava i cijelina, onda je zdravo i tijelo. Znajući za međunarodne zapletaje, za apetite sa raznih strana, koji raljama gorskih pasa čekaju, da svaki odsiječe dio našeg narodnog tijela, batalili smo državnoprav-

ne zađevice po zdravom i praktičnom načelu „primum vivere deinde philosophari.”

Prije svega zbijmo sve snage našeg naroda, postavimo socijalne i ekonomske uvjete seljaka i radnika, zagarantujmo nedotakljivost naših granica, ulijmo respekt susjedima i velikim vlastima, a tek onda, nakon svega toga, pripuštimo sebi luksuz, sa raspravama o državnopravnim pitanjima, autonomijama, federacijama i Bog te pitao čega. Ovo potonje zato, jer smo bili svjesni da zdrav i sit narod neće više imati smisla za tričava zanovetanja ambicioznih nezadovoljnih političara.

I kada je taj napor od Hrvata Jugoslovena dan u punoj mjeri, došao je udarac g. dr. Stojadinovića. Nacionalisti su udareni u mozak i srce. Oni osjećaju u svim svojim živicima, da su izdani. Oni su prepušteni na milost i nemilost frankovačkih otrovnih jurišnih trupa. Predmetom su socijalnog i ekonomskog bojkota, zbog kojega se u krajnjem očaju počinjaju samoubojstva. Slušaju, kako se ostentativno i sa prozirnom namjerom zlorabi sveto ime Božje Majke sa epitetom „Kraljice Hrvata.” Gledaju rodenim očima, kako se iz jedne vjerske pobožne manifestacije stvara politička demonstracija. Kako se jedno katoličko svetište, drago i sveto svima nama katolicima, pretvara u zbornu mjesto političke propagande. U ušima mi zuje bjesomučni poklici pred kućom g. dr. Mačeka: „Živio pretsjednik hrvatske republike, živila samostalna i nezavisna Hrvatska!” Gledaju i slušaju i pitaju sami sebe: Zar za to poklonismo svoju vjeru kroz ovo teških sedamnaest godina jugoslovenskih muka. Zar za to martirij svetskog rata? Zar tu da se utope sve naše nade, nakon jedne jake i osjetne pobjede? Zar se nas vodi Pirovim stopama?

I njihove su oči uprte u Beograd. U onaj isti Beograd, koji je od njih tražio toliko žrtava, koje su mu u obilju dali!

Te oči nisu više oči bodroga ratnika, one su oči i strašan pogled premorenog ratnika. U njima upit: Zar će nas opet pozvati u borbu sa skršenim krilima, polomljenim kopljima, iskidanim mišicama?

Na Beogradu je, da sam sebi odgovori: Da li će ti borci u Hrvatskoj, oslabljeni i sakati, moći izdržati budući nalet onih, kojima se i odavde pomaže za pobjedu. Drugovi, to je moja ispovjest kao pred Bogom na samrti. Da li je ovo možda moj politički labudi pjev? Neka je! Ali sam ga zapjevao kao Indijanac na stupu: Muški, sa srcem, sa istinom. Tu mi jednog dana bude dobačen stih:

„Janko brani mrtva Vladislava
Što ga brani, kad ga ne odbrani”

Na to odgovara moja religija sa pobožnošću, ali i sa fanatizmom:

„Credo in unum deum
Credo in unam Jugoslaviam
Credo..... Credo.....!

(Burno pljeskanje na levici i povici: Živeo!)

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. Петар Косовић.

Петар Косовић: Господо народни посланици, и ако овако заморени после толико часова слушања, узимам реч овом приликом да проговорим нешто.

Почињем не о политици, него о своме крају. Уверен сам да народ и не очекује много од данашње политике, него гледа хоћемо ли му помоћи у невољи, која га је притисла. Један брат из Војводине у једном говору, јуче или прекјуче, упоређивао је

земљу из Војводине са земљом из Јужне Србије,* и налазио је да се Јужна Србија при опорезивању фаворизира на штету Војводине. Правио је упоређење између земље у Војводини и земље у Неготину на Вардару. Браћо, никаквога смисла није имало то упоређивање. Когод је живео мало у Јужној Србији и познаје Јужну Србију, тај зна да не може бити тога упоређења. Земља Јужне Србије је сиромашна земља. Тамо је земља песковита и јако изложена сунцу. Тамо нема вегетације, шуме су врло ретке. Има је нешто мало на северној страни планина, а на оној окренутој сунцу нема је никако. Та земља вреди у толико, у колико има воде за наводњавање, а у колико нема воде за наводњавање, та земља је ништавна. И господин из Војводине, поред свега тога рекао је, да треба упоређивати земљу из Јужне Србије са земљом из Баната! (Чује се: Срамота је оно што је говорио, а говорио је само за бираче). Чули смо га шта је говорио, и заиста је срамота, јер се зна и утврђено је да у Јужној Србији нема земље која спада испод четврте класе, него сва земља спада у 4, 6 па и 8 класу. Ето, браћо, хтео сам само ту напомену да учиним и да још нешто кажем о тој покрајини. Ја држим, да је она највише занемарена и највише заборављена, и да нема ни једне области код нас, која је толико пропатила, као Јужна Србија, и то, и пре рата и после рата. Вама је свима несумњиво познато, да је она била поприште борбе пре рата, јер се у њој водила борба на живот и смрт. Тамо су упадале чете и убијани људи још пре рата, а за време рата нема ничега што би се могло упоредити са борбама које су вођене у тим крајевима и са мучкама и страдањима тога народа.

Тамо је вођена борба не моментално не у једној битци него је тамо вођена борба пуне три године. Тамо су Кајмакчалан и Црне Чуке, тамо су и коте 1525 и не знам које друге. И можете мислити каква је остала земља после те ужасне борбе. Какав је живот у њој и живот тога народа. (Један глас: То треба тај господин да чује!) Ја жалим што тај господин није ту да ме чује. И браћо да вам напоменем да сам ја претставник Битоља и среза битолског и ја држим да нема већег марира, мученика у овом рату него што је Битољ. Пуне три године он је непрекидно бомбардован и трован загушљивим гасовима. Становништво што је тамо било то се разбегло а што није, умрло је од загушљивих гасова. И тако је Битољ, некад моћан и велики град, који је бројао преко 80.000 становника просто упропашћен, просто расељен за време трогодишње борбе. Бежало се ко је имао куда да бежи. Бежало се највише тамо где борбе није било, у Грчку. И после три године мало се је ко вратио на она згаришта, јер је Битољ био просто уништен, тако да од 80.000 становника колико је Битољ имао пре рата сада броји само 30.000, и то 30.000 кад би имало барем услова да спокојно живи, када би имало барем средстава да живи; него Битољ и даље изумире. Битољ претставља и даље гариште јер куће нису поправљене и подизане. Ни једно место тако страшно утисак рата не претставља, као што га претставља Битољ, некада напредан, некада богат, некада моћан град. Да вам напоменем да је пре рата Битољ имао 10 гимназија, да је имао многобројне установе, да је имао трговину развијену и културан свет. Данас претставља Битољ једно место које изумире. Желим поменути што важи за Битољ, то важи и за околину, па да пређем

и даље, то важи и за Охрид и његову околину, па да пођем и даље, то важи и за Прилеп и његову околину, и Ресан и његову околину. Све је то један крај који чини један комплекс а који је остао изолован, нема везе са осталом Отаџбином нема никакве везе, а о некаквој железничкој вези и да не говоримо. То што имамо то је шпилерај. Она иде од Градског до Битоља и путник пешке пре може да стигне у Битољ него том железницом. И тако је Битољ остао изолован од свих крајева, а уз то још и рат је донео нове границе. Само 12 км. испод Битоља постављена је граница Грчке, а мало даље граница Албаније. А све је то била земља која је била његова. Ти крајеви су отсечени и куда се некада трговало, сада се тамо више не тргује. Битољ никада није био везан трговином на север, јер то није у могућности, није то у природи његовој; у онако богате крајеве на север он није имао шта да тражи. Он је водио трговину са Истоком и Западом, са Солуном, а преко Солуна са Египтом и Турском.

Па, можда, ће неко упитати: Зашто и данас не водимо ту трговину? Може се трговати, браћо, и с другим земљама, са туђим земљама али да вам напоменем, да наше надлежне власти нису поклониле довољно пажње животним интересима тога краја. Ми немамо добре трговачке уговоре. Ми живимо са Грчком по уговору, који се продужује од месеца за месец, по уговору, који су то стварали људи, који не знају шта Битољ и околина имају да извезу. А са Албанијом нисмо доскора имали никаквог уговора. Политика је била преча од привредног живота народног и онда се није мислило ни на каква уговор са Албанијом. Тек сада, пре кратког времена, добивен је некакав уговор. Али, браћо, да би се могла успешно водити трговина, треба и других услова. Поред трговачког уговора треба да имамо и добре трговачке везе, треба да имамо и добре путеве. Да би могли трговати са Албанијом, треба да имамо везе, путеве, а ми тих путева немамо. Још одмах по ослобођењу увидео се тај страшни положај за Битољ и околину у економском погледу, па су онда меродавни људи помишљали, да се Битољу помогне на тај начин, што би се подигла пруга од Битоља за Ресан, од Ресна за Охрид, а може бити допије и за Дебар. Та би пруга ишла у близини албаске границе и могла би да има везе са Албанијом на три места: Крај Преспанског језера код Охрида, у близини Струге, и код Дебра, тако да би могли на три места имати приступ у Албанију и водити с њом трговину. Али се стало на томе. Чак пре 10 година трасирана је та пруга, али је на томе и остало. Међутим, браћо, да вам напоменем да је друга једна суседна земља искористила то и ухватила везу са Албанијом и она данас тргује са Албанијом. Та суседна земља је Грчка. Биће муке и поред железница да повратимо изгубљену везу са Албанијом, а некада је Битољ врло живо трговину водио са Албанијом.

И ја, браћо, са овог места као тумач онога краја, који пропада и изумире, упућујем један апел Краљевској влади г. др. Стојадиновићу, а жалим што он није овде, па се молбом обраћам на Претседника скупштине, да ову поруку достави г. др. Стојадиновићу, да Краљевска влада омогући.....

Претседник Стеван Ђирић: Господине посланиче, Влада је овде заступљена по Министру просвете г. Стојковићу и Министру физичког васпита-

ња народа г. Комненовићу. Дакле ставите апел Краљевској влади, а не Претседнику Скупштине.

Петар Косовић (наставља): Ја упућујем апел Краљевској влади, да нађе сретстава и могућности, да се почне грађење пруге од Битоља за Охрид. Постојао је некакав кредит од милијарде динара и он је разграбљен. Имућни и богатији крајеви добили су лавовски део, а они крајеви, који пропадају и који немају ништа, нису добили ништа.

Цела Јужна Србија добила је 10 милијона динара. А ја вас уверавам браћо и господо, да би један кредит од не много милијона јако задовољно тај крај, а друго запослио би се тамо онај сиромашни народ који нема од чега да живи. Уверавам вас, да је беда притисла тај крај више него ма који и ма где.

Ја живим у селу и знам како се у селу живи. Када се прође кроз село, браћо, не изгледа да ту живи свет. Изгледа да је то неко гробље а нарочито ноћу. Нигде осветљења, нигде лампе. Јер сељак нема да купи гас. Ви можете мислити какве мисли страшне могу да буду код тога света који живи у помрчини у којој никада није био; можете мислити какво задовољство може бити код тога народа, који тако мучним животом живи. Императивна дужност налаже Краљевској влади да што пре притече у помоћ томе крају. А помоћ, најјача и најважнија, била би у томе да се одмах приступи грађењу те железнице која је трасирана пре 10 година.

Браћо, имао би још по нешто да говорим о другим приликама у томе крају, н.пр. о школским приликама. Тамо имамо доста основних школа и нешто гимназија али у тој политици школској није било система није било некога плана. Ја сам добро упознат за радом наших учитеља по селима. Учитељ је ограничено сав свој рад на рад у школи, а на рад у народу никога и не упућује. Међутим по моме мишљењу тамо где су радиле стране пропаганде годинама, где су оне однорађивале тај наш елеменат, тамо треба да је апостолска мисија и учитеља и других просветних радника. Она се много разликује и треба да се разликује од дужности у другим крајевима.

Немамо плана и немамо система. Па чак могао сам опазити по нешто што ми изгледа чудно. Н.пр. присуствовао сам неким Св. Савским прославама и приметио сам да се тамо свуда прогони српско име. Н.пр. свуда где се помињу Срби и Српство, то се избацило и заменило нечим другим. Један пример да наведем. У једној школи декламује један малишан песму „Узо деда свог унука“ у којој има познато место где се каже: „Певао му српску славу и српске јунаке“ а они то заменили са „певао му нашу славу и наше јунаке“ (Гласови: То је жалосно, то је срамота!), па онда оно место где се каже: „ти не схваћаш Српче мало, ми старији знамо“ они заменили са „ти не схваћаш дете мало, ми старији знамо“. Осећате ли ви ту тенденцију? (Више гласова: Осећамо, осећамо!) Ја мислим да то ничему не служи одрицати се српског имена, поносити се српским именом не значи не бити Југословен. Напротив сматрам да је битно баш бити Срби да би били добри Југословени.

Па онда, браћо, прелазим на гимназију. Ја сам рекао да су тамо годинама радиле туђе пропаганде и ми када смо тамо дошли нашли смо елеменат који није био национално свестан и који се окрећао и упирао очи на другу страну а не ка нама у огромној већини. Ја то признајем, јер сам и сам

био учесник у раду у тим крајевима. Требало је систематскога рада да се поврати оно што је изгубљено. И онда дошла је и просветна политика, отворане су гимназије и у тим гимназијама примана су и деца која су била однорађавана. И ту није било неке планске политике. Један министар мислио једно и радио једно а други министар мислио је друго и радио друго. Један министар, по моме мишљењу паметно отварао је многе гимназије, јер ако хоћемо у истину да кажемо, једино су гимназије у правом смислу речи националне школе које национално васпитавају. Један министар отварао је те школе у потребном броју, други је дошао после њега и почео их затварати. Сматрао је ваљда да је тај народ који је ослобођен тек пре 17 до 18 година, жељан просвете и жељан културе, сматрао је ваљда тај министар да је тај народ сувише много стекао просвете и културе и почео је укидати гимназије. Тако, браћо, многа места која су имала бугарске гимназије т.ј. гимназије бугарске пропаганде егзархиске а добиле су и наше гимназије па су им одлуком тога министра укинута. Да споменем само једно место Струмицу један крај богат као оаза, мислим најбогатији крај у Јужној Србији, то место имало је у бугарско време бугарску гимназију. И ми смо кроз кратко време били отворили тамо једну нижу гимназију па је после укинули. Тако је било и по другим местима као на пример Ресан итд. Имале су гимназије и друга места па су оне укинута. Нисам приврженик стварања никаквог многог пролетаријата али сам приврженик, и то велики приврженик, да нарочиту пажњу обратимо на те крајеве где је годинама радила туђа пропаганда и да треба уложити напоран рад да се поврати оно што је изгубљено, јер је наука једна мука а одука триста мука. Тешко је одучити оно што је запојено туђом пропагандом и зато треба напоран рад. У толико је то више потребно што је тај крај скоро ослобођен, културе нема, запуштен, јер се турски господар није бринуо о васпитању раје. Раја је била тако рећи изван закона, ако се хтела школовати могла се је школовати само о своме руку и коуху. Те њихове школе биле су приступачне само Муслиманима. И ја опет чиним један апел и молим Краљевску владу да поклони у томе погледу најозбиљнију пажњу крајевима у Јужној Србији... (Живо одобравање).. и да школе које су постојале па укинута, које је један министар отворио а други их укинуо, поново отвори. То је наш национални интерес. Могу се школе затварати и у Србији, и у Босни и Херцеговини и у Војводини и свуда само у Јужној Србији то не сме бити.

Па онда, браћо, још и друге ствари падају ми на памет кад говорим о Јужној Србији. Има и других мука и патњи од којих тај народ страда. Једна велика мука и велика патња за тамошњи народ јесте што му сви производи иду у бесцење. Ја пратим кретање цена житарицама нарочито у Новом Саду и другим местима и упоређујем са оним ценама које ми имамо тамо, и уверавам вас — то знам из искуства — да су увек те цене за 30 динара по метарској центи ниже од цена на другоме месту. А можете мислити кад се жале овамо на ниску цену — и јесте ниска — шта ми да кажемо за оне наше грешне цене које имамо тамо. Тамо су трговци јевреји и мештани, који се картелишу у почетку сезоне и одређују цене како хоће. Никаква интервенција, никакви разлози ни са које стране не по-

мажу. А за пролеће не остаје ништа. Обично у пролеће скачу цене кад је онај сиромашак већ продао своје жито.

Економско стање је тамо тако бедно — да сматрам да нећу погрешити ако кажем и устврдим да нема краја који је беднији економски и бедније живи. Људи тамо морају јадници да плаћају порез, да одговарају својим обавезама, да поред порезе плаћају прирезе и бановинске и општинске. И још једна трећа ствар, која му је врло тешка, то је трошарина. Ја неznam има ли свуда те трошарине, али код нас ништа није омрзнутије код сељака него што је трошарина. Он је ту остављен на милост и немилост општинских чиновника, који га хватају на свима улазима у варош. Понесе неколико јаја, понесе кокошку да би јадник купио што му је најпотребније, и он то што добије дели са општинским трошаринцима. Највећи би севап учинио онај који би ту општинску трошарину укинуо. Он плаћа прирезе и општинске и бановинске, а мора ето да плаћа и прирез за варош. Јер и то је нема сумње прирез, а зашто и варошани не би могли плаћати прирез као што га плаћа сељак.

Тамо се код нас чуло да ондашњи Министар финансија а садањи Претседник Владе г. др. Стојадиновић носи се озбиљно мишљу да укине трошарину. (Војислав Лазих: Неће је он укинути!) Нас је то, право да вам кажем, обрадовало. (Гласови: И нас!) Тиме смо и агитовали за време избора. Говорило се да у 1936 години неће бити трошарине (Гласови: Зло ћете проћи!) Богами зло ћемо проћи, и ја жалим што г. др. Стојадиновић није овде да му то кажем, а молим да му се то саопшти.

Браћо, једна велика невоља то су шумари, шумски чувари. Ја смело тврдим да су шумски чувари управо шумски разорачи да су шумски чувари упропастили шуме. (Један глас: Како то?) Молим Вас да Вам кажем како то иде. Тамо има мало шума. Сама је голет, а где има шума она се много јаче упропашћује него у доба Турака. Шумски чувари су трговци и то добри трговци. Они подижу куће по градовима и примају кирију. Они су у дослуху са свима онима који секу и носе дрва, и они их искоришћују. Да вам наведем један случај из мога живота, па ћете видети илустрацију тога. Био сам директор гимназије па ми је једном требало 170 кубних метара за гимназију. Обраћао сам се Шумској управи и молио да ми одобри сечење, али ми је Шумска управа казала да ми не може одобрити толику количину, већ то мора Шумској дирекцији у Скопљу на одобрење, јер је у питању већа количина. Била је јесен, па сам се побојао да не буде доцкан и да не останем без дрва. И кад сам увидео да је то могуће, замолио сам Шумску управу да ми даде онолико колико може. И она ми је одобрила 20 кубних метара и са тих 20 метара ја сам добио 170 кубних метара. (Један глас: Дакле и ви сте ту били шверцер). И ја сам ту био шверцер и морам признати да сам вршио шверцерску радњу. Дакле, дошао сам ономе који ради са дрвима да му одобрење, одређено је колико имам метара и он ми извршио обрачун. Главно је да сам добио 170 метара, а није било поништено ни половину маркица на дозволи колико је требало да буде. И ко зна колико ће са том дозволом давати и за другога. Шумари су упропастителји наших шума, и стога што су то људи који немају спреме за тај посао. Један од бивших министара, који је сад наш колега у Скупштини, поставио је шустере

за шумаре. И, бога ми, шустери су се могли снаћи, умели су да спечале лепо имање. Да вам напоменем још нешто. Ако се одобри некоме да сече шуму, нема ту шумара да каже које дрво има да остане а које може да се сече, него се ту шума без милости коси и уништава. Због тога какво је уређење шумских управа ја сам стекао уверење да су с тим шумарима у вези и по неки чланови шумских управа и да они имају нечега заједничког са шумарима. Јер, тужбе не помажу. Они се упозоравају на те случајеве, али то све ништа не помаже. Препоручујем данашњем министру шума који је нов човек за ове ствари, а и ја сам му то већ лично и усмено казао и скренуо пажњу на ово, да обрати највећу пажњу на чување шума и на шумске чуваре.

Далеко бих отишао ако бих све причао, али допустите ми да вам још једну ствар кажем. Хигијенске прилике су тамо доле врло тешке. Болница немамо нигде, и где их имамо то су страћаре, то је ругло и срамота за данашње време, то је национална наша срамота. Људи леже као стока један поред другог и умиру један поред другог. По 20—30 њих су у једном простору, где се чак и нужда врши. Тамо је један ужас и човек не може да уђе у те просторе. Таква је болница у Битољу, некадашњем Битољу и садашњем Битољу и кад смо стигли да подигнемо касарне мислим да би било веома потребно да подигнемо и болнице и да нам то буде прва дужност.

Постоје браћо некакви срески лекари. Ја се увек питам и никако не могу себи да дам одговор зашта ће тамо ти срески лекари. Ја мислим да је била замисао да они треба да иду по селима и да лече. Међутим, они су постали канцеларијски људи, који су ту поред среских начелника, који врше администрацију и од тога даље никако. Ако се појаве кадгод у село, то је само када треба пелцовати децу. Па и тада често пута поруче да им се деца носе у варош, јер г. срески лекар не може никако да дође у село. Ја њих не кривим, немам ништа против њих лично, али мислим да би ту ствар требало на други начин уредити па да од тих среских лекара и народ има неку корист, а не овако да народ умире као стока без лекара и без лекова. То исто важи и за неке марвене лекаре. Они долазе само на трг када сељак доведе нешто од марве да прода даузму таксу. То је богат извор за њихово богаћење. А овамо — нигде их нема. Да оду у село, да виде како се тамо живи, да спасу неку краву или неког коња од болести, или нешто друго, нигде их нема.

Ето, браћо, то су кратке напомене које сам хтео да учиним. А да вас не бих много замарао ја ћу на крају да завршим овако:

Страшни су услови за живот. И рекох од оне милијарде динара, колико је одређено, Јужна Србија добија само 10 милиона динара. Блажена Јужна Србија! Богата Јужна Србија! Имућна Јужна Србија! (Један глас: Класични југ!) Јесте, класични југ, има све потребе подмирене, па не знамо шта ће јој и тих 10 милиона динара! Боље је да је та сума дата другом, срећнијем крају! Када су срећни, нека су бар срећни! Када пропадамо, нека бар пропадамо!

Е сада браћо да завршим са једном констатацијом. Сећате ли се прошлих избора и изборне борбе. Ја држим да је тешко наћи у нашим изборима тако тешку борбу као што је била последњих избора. Ми поједини кандидати борили смо

се на живот и смрт. На листи Господина Претседника владе у моме крају била су још два кандидата, а ја трећи и уз то још плус опозиција. Отворено изјављујем да никаквог утицаја није било од стране власти, а специјално за мене није било. Ја сам то осетио и то утицај који је био противу мене, мало, не много, али тек осетио сам. Изабран сам дакле по вољи народа. Верујем и убеђен сам да велики број народних посланика из ове скупштине може то исто рећи и за себе. Има и таквих где је полиција имала утицаја, где је власт мало утицала. Али зар је браћо, било такве скупштине у којој није било таквих изабраника. Таква скупштина није постојала. Ја не знам бар да је постојала.

Е сад, браћо, кажу треба да идемо кући кажу и веле да треба да будемо разјурени. Господа из Загреба тражила су у својој резолуцији и отворено рекла да нас треба разјурити. Хоће ли данашња влада то учинити, то не знам. (Један глас: Зато сте ви већина и недајте!) Али, браћо, мислим да се неће наћи влада, неће наћи таква влада која ће по захтеву господе из Загреба да нас разјури. Ја одмах отворено кажем, који сам пуном вољом народа дошао овамо да рачунам, да би то било страховито унижење и за народ и за нас. Какви бисмо ми изгледали бедници у очима народа кад нас одавде протерују. (Један глас: Гласајте за буџет а не за она овлашћења, иначе готово!)

Ето, браћо од мене се тражи и ја сам осећам да треба да дам влади да може да изведе своје планове. Какви су то планови видећемо, али нешто зебем, није баш све нормално. Ја сам, браћо, унитариста од главе до пете и демократа, али право да вам кажем, почео сам мало да се колебам у томе демократизму, почео сам мало да се колебам приликом ових избора. Чини ми се, браћо, ако се пође на изборе, може ђаво да изађе (Гласови: Може, може!). Ми смо мало осетили тога ђавола на Југу. Појавило се нешто чему се нисмо надали и што је изгледало успавано, да га нема и наједанпут... Ако се ми разјуримо, онда ти који су се појавили, добиће маха. Ти ђаволи изаћиће сасвим на површину. И кажем нека се влада добро узме у памет поводом овога питања и поводом свих других питања. Ја сам демократа али помало, помало, почињем стрепити од тога демократизма. Ја, браћо, сматрам да ми нисмо још увек довољно сазрели за крајње демократске институције. Ми, браћо, Срби, помало смо некако деструктивни, не волимо баш много власт и наша целокупна прошлост казује нам да смо онда били силни и јаки кад је била нека снажна рука над нама, а чим је дошао неки нејаки Урош, настаје расуло. Чини ми се да су такви и други Словени. Има нека прича како су Руси дошли тамо у Норвешку да траже себи кнеза од једног племена Варјази и онда су овако отприлике изразили своје жеље: ми смо велики народ, многобројан, многољудан и богат, али у нас нема слоге, дођите, заведите ред, па владајте! — И они су дошли, завели ред и почели да владају. Тако је постала династија Романова у Русији. Дакле, видите, и то нам нешто каже. Ипак, браћо, гласаћу за буџет у начелу а може бити и у појединостима као и за све мере, али браћо упућујем један апел Влади да добро отвара очи шта ради те да држава не претрпи неку штету. Код старих Римљана био је обичај да се обраћају оним највишим са речима: *Saveant consules t. j.*

да конзули пазе да држава не претрпи какву штету. Са овом опоменом и завршујем свој говор. (Пљескање и одобравање код већине).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, да ли желите да прекинем седницу? (Желимо). Онда са вашим пристанком прекидам ову седницу а у 16 часова наставићемо рад. Седница је прекинута у 14 часова.

(Наставак седнице у 16.30 часова)

Потпретседник др. Јосип Режек: Господо народни посланици, настављамо седницу. Реч има народни посланик г. Милан Петковић.

Милан Петковић: Господо народни посланици, сваки је државни буџет израз политике коју жели да кроз њега и његовим посредством спроводи Влада, која га подноси на претрес Народном представништву.

То би требао да буде и овај буџет, али он то није у пуној мјери обзиром на изузетне прилике у којима је поднесен и предложен овој Народној скупштини на претрес. Кад ово кажем ја само уважавам чињеницу, да је овај буџет, буџет дванаестина, а није и не претставља једну заокружену годишњу буџетску целину. Оваква изузетност овога предлога буџета настала је услед продужења путем указа буџета за 1934/35 год. у прва четири мјесеца 1935/36 буџетске године због расписивања избора у времену, кад се обично доноси буџет у Народној скупштини. Та околност, продужења пређашњег буџета на прва четири мјесеца текуће буџетске године, неминовно је повукла за собом продужење пређашњег буџета и на осталих осам мјесеци текуће буџетске године.

Из овога проистиче даља консеквенција, да Краљевска влада није ни била у могућности да кроз овај буџет дадне пуног изражаја своје концепције државне политике у цјелини и свог гледања на многоструке стране државног и народног живота.

Но у колико кроз овакав буџет није јој било могуће изразити свестрано једну своју државну политику и гледиште, могла су се барем кроз декларацију инаугурисати гледања Владина за будућност на најважнија и највиталнија хитна питања која дубоко засијају у државни и народни живот, а која не трпе одлагања. Декларација је — по времену кад је дата, а дата је само на неколико дана прије подношења овог предлога буџета овој Народној скупштини — декларација је могла и требала да каже и изрази оно што се није могло казати и изразити кроз овај буџет. Она је требала да буде допуна буџета.

По мом скромном увјерењу декларација је у том погледу подбацила, јер није макар вербално попунила празнине и безбојност буџета у погледу економске, финансијске и уопште привредне обнове земље и опште државне политике Владине и њезина програма. Многа крупна животна питања нијесу уопште споменута у декларацији или су само таксативно побројана.

Питање сељачких дугова и варошких занатлија и ситних привредника није уопште ни споменуто у декларацији. Исто тако нијесу споменута ни питања појевтињавања монополских артикала: соли, дувана, шећера, и других, и довођење у склад њихових цијена са цијенама земљорадничких производа и радничких надница као

ни питање дизања цијена пољопривредних производа уопште и њихово довођење у склад са ценама индустријских артикала барем наше домаће индустрије; питање саблажњивих појава корупције и проневерења државне имовине и њихово сузбијање нарочитим и безобзирним мјерама.

Господо народни посланици, сељак и сељачка државна политика треба већ једанпут да престану да буду демагошке фразе и средство за обмањивање нашег сељачког и радног народа. Они треба и морају да постану у истини руководно начело наше државне политике и садржина нашег унутарњег сређивања и консолидовања политичког, економског, финансијског и уопште привредног. Нема ту, господо, демагогије, него је стварност, жалосна стварност и истина: да се од марта до децембра не пали светлост у 95% наших сељачких кућа, него се вечерњи обед и вечерњи послови врше при светлости ватре. 100% сељачке деце од 2—8 година у крајевима босанско-херцеговачким не обува се уопште ни зими ни лети. Преко половине лекарских рецепата које лекари давају сељацима узалуд се пишу, јер се нема за што лек да купи ни у болести. И сва сила оваквих примера има који казују да је дванаести час ту, и да треба тражити лека овој недаћи народној. А другог лека нема, него свима могућим средствима настати да се решавају питања која проузрокују ову беду и ово стално сиромашење нашег народа.

Ја сам стално, господо, тврдио и тврдим и сада: није проблем ни тешкоћа само у дуговима и у немогућности плаћања сељачких дугова, него је и у томе, што је куповна снага народна спала на меру испод које не може даље ићи а спала је услед несразмере цена онога што народ купује и продаје и услед оскудице зараде. Јер, не плаћа сељак своје дугове већ пуне три године, па ипак се ништа није поправило, него на против иде све на горе. Највећи је грех према држави и према народу затварати очи и зачепити уши пред овом стварношћу. Треба имати љубави и одважности па гледати истини у очи и решавати ова питања што се брже може и како се најбоље може. Дванаести је час, и постоји озбиљна опасност да ова питања не почне у појединим крајевима сам народ решавати, а то ће бити по многе и многе тешко и немило решење, по државу и по све нас и опасно.

Ако држава приступи решавању ових питања са свом љубављу и добром вољом, народ ће то знати оцијенити и цијенити, а то ће бити и најпоузданије оруђе и средство против свих несавјесних и злонамјерних букача и политичких шићарџија. Јер питање сељачких дугова није ријешено простим одгађањем плаћања, осим ако се неће одгађати толико, да га сами повериоци ријеше дизањем руку од својих потраживања и сами их бришу.

Господо народни посланици, у колико је садашња привредна криза елементарна привредна недаћа, наш је народ подноси и поднијеће херојски, као што је издржао и поднио херојски и кризу свога робовања туђину. И као што се је ослободио с Божјом помоћи сам својом снагом, тако ће он одолети и ослободити се кризе сам својом снагом уз Божју помоћ. Али, ако за ту кризу и недаћу његову има ико кривице, ако је она, поред осталих узрока, макар и у једном свом дијелу последица несразмјере рада и зараде његове и повлашћених у овој земљи, онда он има право да тражи, да се

тај узток отклони, па макар то било и у цијену реформи и мјера, од којих ће повлашћени изгубити своје повластице и изједначити се са огромним дјелом сјоје браће и грађана ове земље.

А несумњиво има повлашћених. И то су они који се пресипају у обиљу и имају милионске зараде, док други немају ни коре насушног хљеба за данас, а често ни крова над главом, немају ни најелементарнијих услова за живот.

То су у првом реду они који не плаћају ни државних пореза; то су разне Нашичке, афераши и корупционаши, ратни и поратни богаташи, то су у већини случајева и анационални елементи.

Питање раздужења сељака расправља се код нас пуне три и више година. Чула су се и стручна а и мање стручна мишљења. Оно је зрело за решавање и по својој формалној и по својој битној страни.

Ја се сада нећу упуштати у излагање начина решења овог питања. То није ни циљ ове дебате, него остављам то, ако се укаже прилика, кад и ако Краљевска влада изађе пред Скупштину са својим конкретним предлогом. Једно ипак хоћу и у овој прилици да нагласим и подвучем, а то је, да се не може никако приступити дефинитивном и праведном решењу овог питања, док трају ове нездраве и несразмјерне прилике у односу цијена пољопривредних производа и других животних потреба, ако би се ово питање решавало на бази враћања дугова. Јер то би неминовно довело до потпуне пропасти дужника сељака, којих има надполовичан проценат. Без оживљења привреде и поправке односа цијена пољопривредних с једне стране и индустријских и монополских артикала с друге стране, не може се дакле никако ово питање ријешити дефинитивно и праведно на бази макар и делимичног враћања дугова.

Јасно је дакле, да је питање сељачких дугова и дугова уопште у тијесној неразлучној вези са питањем оживљивања привреде, са питањем дизања цијена пољопривредних производа и регулисања праведног и сразмерног односа цијена пољопривредних и једне стране и индустријских и монополских производа с друге стране.

За решавање овога питања био је устројен један нарочити одбор или комисија при Министарству пољопривреде у почетку ове године. Сви добронамерни пријатељи ове земље и народа поздравили су установу овог одбора, али до данас од њега није дошао никакав позитиван резултат у јавности, осим вијести о интервенцији Призада за регулисање цијена пшеници на нашој домаћој пијаци. Но баш зато што та интервенција има да дође од Призада, та је вијест примљена са извјесним страхом и скепсом услијед негативних резултата, коју је дала интервенција Призада у пшеничном питању у 1931 и 1932 години.

Стога би било од интереса да по питању интервенције Призада чујемо овдје у Скупштини ријеч позваних и компетентних, т. ј. госпде министара пољопривреде и трговине и индустрије. Ја верујем да ће они по том важном питању дати овдје своју ријеч у Народној скупштини, па ће се за сада суздржати од даљег излагања својих погледа по овом питању.

Иза ова два веома важна питања наше националне привреде и обнове њезине долази по мом

схватању и треће питање, које заправо улази у област овог другог питања, а то је питање снижења цијена монополских артикала и уопште довођење њихових цијена у сразмеран однос са њиховом неопходном потребом и куповном снагом потрошача. То су у првом реду со и шећер. Ако се може, макар и неоправдано рећи, да шећер не спада у најстрожијем смислу ријечи у елементарне потребе човјека и да се без њега у крајњој нужди може и бити, то се никако и ни у којем погледу не може и не смије рећи за со. Јер со је постала насушна потреба и људска и сточна. Па ипак има велики број нашег сиромашног свијета који врло често једе јело несољено, јер нема ни два и по динара да купи један килограм соли.

Господин Претсједник Краљевске владе као Министар финансија у једној својој изјави, коју је прије извесног времена дао јавности, наговестио је снижење цијена свих монополских артикала, а у првом реду соли. Не сећам се, да ли је у тој изјави таксативно набројао и шећер.

Ту су изјаву поздравили најшири слојеви нашег народа с великом радошћу и благодарности. И ако је то обећање извршено само дјелимично, народ још не губи вјере, да ће се ријеч с надлежног мјеста, дата јавно, испунити што скорије. Ко имадне ту срећу, мудрост и храброст да то обећање изврши потпуно, биће записан златним словима у аналима великих људи нашег народа.

Ја сам сазнао са извесне стране, истина не лично од уваженог Претсједника Краљевске владе, да он има један читав план у погледу реформе нашег монопола. Од тога што сам сазнао, а Г. Претсједник је ту, па ће бити љубазан, да нам каже је ли и у колико је ово моје сазнање основано на стварности, нарочито истичем дуван и реформе у погледу дувана.

Речено ми је, да је у том плану реформи Господина Претсједника, да се дозволи садња дувана у свима крајевима, где се је до скорих година садио, па ускраћена садња. У вези с тим замишљено је знатно снижење продајних цена дувана у унутрашњости, и ипак дјелимично повећање откупних цијена. Дуван би се наш извозио и продавао на стране пијаце у много већим количинама, а и у унутрашњости трошио би се у много већим количинама. На тај начин приход од монопола дувана за државну касу, као посредног пореског објекта, не би се смањило, а помогло би се великом броју нашег произвођачког и потрошачког становништва. Отпала би потреба и разлози криумчарења, а с тим у вези смањиле би се и монополске казне.

У колико је ово моје сазнање основано на стварности, народ би поздравио ову реформу с највећим одушевљењем и признањем.

Господо народни посланици, ја вас молим, да имате стрпљења, да ми поклоните пажњу, да макар и у најгрубљим цртама дотакнем се још два-три питања, која су, признајем, од много мањег значаја и важности од ових напред побројаних, али која и као мање важна имају своје велико локално и дјелимично значење.

У ред тих питања спадају јавни радови и њихово извођење по односној уредби. Несумњиво је, да су јавни радови и њихово извођење врло важан елемент за оживљавање наше народне привреде и њезину обнову. Зато је од велике важности начин извођења јавних радова као и праведна и

цјелисходна расподјела њихова на све крајеве земље.

У погледу начина извођења јавних радова имао бих као најважније да истакнем потребу, да се ови радови изводе у државној режији у колико је то могуће, да би се на тај начин дала могућност зараде што већем броју радног народа, па да тако сав новац дође у истини у народ, а не да велики део тога новца остане као зарада савјесних и несавјесних предузимача. У противном у многим биће промашен циљ јавних радова.

У колико природа извесних јавних радова буде тражила предузимачки начин њиховог извођења потребно је и цјелисходно уговором везати предузимаче, да морају извођење таквих предузимачких радова издјелити на што је могуће више дионица, да би се тим путем омогућила расподјела зараде на већи број лица.

У погледу цјелисходне и праведне подјеле јавних радова на све крајеве имао бих да истакнем потребу, да се у интересу цјелисходности и правичности ти радови изводе сразмерно по бановинама и према сиромаштву појединих крајева.

Праведна и цјелисходна расподјела јавних радова на све крајеве донела би признање народно, да се с мјеродавног мјеста води подједнако брига и старање о потребама свих крајева.

Ја овом приликом хоћу да констатујем да је у овом погледу до сада учињена, а и сада је учињена, неправда Дринској бановини, јер се на територији ове бановине нијесу предвидјели никакви јавни радови осим она одобрена 4 милиона за јавне радове а која је сума за простор од 38 срезова и сувише скромна а нарочито, када се има у виду да је предвиђена читава једна милијарда за извођење јавних радова.

Овим нећу да кажем, да слична неправда није учињена и другим бановинама. У колико су ови моји предлози безпредметни, пошто је Уредба о расподели јавних радова већ утврдила објекте и крајеве, где ће се изводити јавни радови, онда неодступно и енергично тражим, да се омогући још једном подуредбом, или нека се зове како се хоће, да се на јавне радове примају радници сразмерно по бановинама и срезовима, а не да се из једних крајева упославају 100%, а из других никакко. Доста је оних крајевима у којима се изводе ови радови, што добивају путеве или шта се већ ради у јавним радовима, и што ће велики дио новца свакако остати у тим крајевима, јер их радници морају трошити за исхрану и друге своје потребе. Ово је минимум наших оправданих захтева у погледу извођења јавних радова.

Уједно наше болно питање јесте и питање добровољачке земље у Панчевачком риту и војвођанским крајевима уопште.

Господо народни посланици, већ је пуних 17 година од свршетка светског и за нас ослободилачког рата, а ово се питање још потеже и не приводи крају. Многи су добровољци и помрли, а не имадоше среће да им се за живота даде земља и искупи обећање Блаженопочившег Краља Петра Великог. Ослободиоца и Витешког Краља Александра Мученика. Да је у овом питању само искупљење датог обећања бесмртних покојника, добровољци би били спремни да се сваког часа одрекну овог свог права из љубави и великог поштовања према великим покојницима и народним вођама, али ово је питање и питање привредно-економско

јер су претежна већина наших добровољаца сиромашни земљорадници, нарочито они из бивше Босне, Херцеговине и Лике. Питање поделе Панчевачког рита отеже се већ пуне три године и одлагања од пролећа до јесени и од јесени до пролећа из године у годину. И сад после три године влада већа неизвесност у овом погледу него што је била пре три године. Никаква оправдања за одлагање овог питања нема и не може бити и не смије бити, јер се је за решење овог питања и у подели Панчевачког рита заложио био у 1933 години и сам Блаженопочивши Витешки Краљ Александар. Стога ми енергично тражимо да се ово питање још овога лета приведе дефинитивно крају, а не можемо примити никаквих оправдања која се дају истом сада у 1935 години да треба осигурати насипе и одбрану од Дунава и Тамиша јер треба сву ту земљу претворити у родну земљу, јер је већи део површине Панчевачког рита обрастао шумом и шикаром. Све се је то знало и могло знати и прије три године, па се та оправдања до сада уопште нису ни спомињала ни износила.

Господо народни посланици, крајеви које имам част претстављати поред осталог имају велик интерес у коначном решењу питања судбине „Криваје“, једног великог шумско-индустријског предузећа, у коме учествује и држава са 26% акција, и то не само у ма каквом ријешењу него и ријешењу, онаквом како га постављају законски и праведни интереси државе и народа.

Претходне радње решења питања судбине овог привредног предузећа као укидање друштва, раскид уговора државе са друштвом, преузимање пруге и возног парка овога предузећа и друге ситне предрадње свршене су. Али се господо, стало на мртву тачку у погледу коначне ликвидације предузећа.

Још се, господо, расправља питање ликвидације стечајем или постепеном ликвидацијом без стечаја. Ја нисам правник и не могу стручно и зналачки улазити у ово питање, да ли да се предузеће потпуно ликвидира постепеном ликвидацијом или стечајем. Али има оправданих разлога и знакова да верујем, да се питање потпуне ликвидације намерно отеже и да ће се и даље отезати у правцу жеља самог Регенштрајфа и других лица интересованих посредно или непосредно. Један од знакова да ово верујем јесте и скорашње смењивање с положаја председника ликвидационог одбора лица, које у пуној мери заслужује наше поверење и својом стручном спремом и гласом до скрупула исправног нашег јавног радника. Нећу, господо, да улазим у позадину овог смењивања, само овом својом напоменом скрећем пажњу надлежног г. Министра шума и руда, да о овом важном привредном предузећу поведе пуно и дужно старање, да би пуном и што бржом ликвидацијом овог предузећа у смислу законске правде и интереса државних и народних кренуло напред питање оживљења и обновљења народне привреде у подручју досадашње делатности овог предузећа.

Основна проsvјета је најелементарније право свих крајева и свих грађана једне земље. Крајеви, које имам част претстављати, могу без претеривања рећи, прикраћени су у овом елементарном праву као ни један крај наше слободне и уједињене отаџбине. За многе од вас, господо народни посланици, изгледаће заиста бајка, кад вам кажем да у центру Дринске бановине и наше отаџбине

има простора с лијеве обале Дрине у дужину 60 до 80 км. и у ширину 30 до 45 км. и то насељених простора, а да немају ни једне једине основне школе унутар тога простора. И није господо чудо, ако се проценат неписмености у овим крајевима пење у два среза до 95%. За ово стање ја нећу и не могу да бацам сву кривицу само на државу. Има зато кривице и у несвјесности, непросвијећености и сиромаштву ових крајева.

Ја сам и у прошлој скупштинској периоди указивао на ово жалосно стање основне просвјете у овим крајевима са овога мјеста у два маха. Једном од тадашње господе министара документовао сам ово стање и са картом, графички. Али на жалост, мој глас остао је глас вапијућег. Стање је, с малим изузетком, остало исто и данас. И остаће за дуги низ година све док држава не притекне у помоћ овим крајевима.

У амандманима Финансијском закону и овлашћењима, датим Краљевској влади, Финансијски одбор унео је један амандман у § 10 а — нов —, којим се даје овлашћење Министру финансија, да из постигнутих уштеда по свима партијама буџета државних расхода може исплатити суму до 3 милиона динара за довршење већ започетих зграда народних школа у сиромашним крајевима.

Да би се помогло крајевима, о којима је реч, предлажем да се овоме амандману у § 10/а дода још и ова одредба: „Од ове суме има се дати милион динара за подизање школа у срезovima власничком, сребрничком и зворничком, дринске бановине, као најоскуднијим у основним школама.“

Овај додатак да се дода иза прве алинеје § 10/а у овлашћењима за Министра финансија.

Очекујем, да ће ме у овоме мом апелу и предлогу свесрдно помоћи Народна скупштина и тако одужити свој дуг према једном крају у коме живи честит и радан али сиромашан и непросвећен народ, који ће знати ценити ову одлуку и гест његове Народне скупштине. Молим и господина Министра финансија и просвете да приме овај мој додатак накнадно.

Заиста је и давно била потреба, да се донесу измене и допуне инвалидског закона, који је у многим својим одредбама крњ и непотпун, а дозволите да употребим израз и неправедан према многим нашим заслужним инвалидима. Само не могу да видим потребу, зашто да се ово доноси путем уредбе, зашто не кроз Скупштину и са једним нарочитим одбором.

Да проговорим, господо народни посланици, неколико речи и о политичком кретању нашег унутрашњег живота.

Каже се: Креће се наш унутрашњи живот, иде се у сусрет новим временима. Јесте господо, креће се и ни један пријатељ и доброжелитељ нема и не може имати ништа против тога да се креће, али наша је света дужност да пазимо и чувамо да се не окрене у нежељеном смеру, стрмоглавце.

Сви искрени пријатељи ове земље и народа имају дужност, а у првом реду народни изабраници имају дужност да све чине и учине да то кретање дође у смеру оздрављења наших унутрашњих политичких прилика.

Шта хоће опозиција? Она је то рекла у својим загребачким резолуцијама. Рекла је, да хоће распуштање ове Скупштине и нове изборе.

Шта хоће даље? Какав је коначни циљ тога њиховог опозиционог става? На то питање одговорила је она друга резолуција једног дијела опозиције, када је казала да хоће реорганизацију и ново унутрашње уређење наше националне заједнице.

Пошто ванпарламентарна опозиција хоће ново уређење питање је шта је коначан циљ тога новог уређења. Међутим то се не каже ни у једној ни у другој резолуцији.

Захтеви опозиције стога су нејасни, неодређени, магловити.

Наш одговор на то може и треба да буде јасан и одређен став у правцу чувања и даљних изграђивања државног и народног јединства. Нико нема право, да се игра и прави експерименте са нашим државним и народним јединством.

Хоће ли опозиција федеративно или конфедеративно уређење? Добро. Али према тој опозицији стоји други фронт оних који то неће, стоји опозиција према тој опозицији и та друга страна показала је на петомажским изборима, да је бројно јача.

И када бројно мања опозиција хоће и тражи, да се њен глас чује, има права и ова друга бројно јача страна тражити, да се и њезин глас чује и да се чује и послуша у сразмери са њеном снагом.

То је наш одговор, то је наше право и дужност, од којих нећемо отступити ни по коју цену. У овај јачи фронт спадају свакако и по логици ствари сви изабрани на листи г. Јевтића 5 маја ове године са свима својим гласачима без обзира где се ко и на којој страни налази овога часа у овој Народној скупштини.

Ослањајући се господо, на декларацију Краљевске владе г. др. Стојадиновића у овој Народној скупштини, коју су потписали сви њени чланови, мислим, да није претенциозно тврдити, да је овај фронт појачан са придоласком нових, који су доскора били противу овога фронта или ван овога фронта. Како је ово приступање нових национално-државотворном фронту извршено, ми не знамо у детаље, али констатујем чињеницу да је оно формално и видљиво ту. Како ће се то приступање нових даље развијати и изграђивати, нећемо да проричемо. Само према новинским вестима можемо да констатујемо, да је у изграђивању једна нова партијска формација, радикална заједница или странка, коју стварају присталице око бившег Главног одбора бивше радикалне странке, бивше Словенске људске странке на челу са г. др. Корошцем и бивше Југословенске муслиманске странке на челу са г. др. Мехмедом Спахом.

Било би господо, од интереса знати како се врши кохезија и уједињење ове политичке формације? Шта је њена база? Ко се је коме приближио или ко се је у кога претопио? Чија је идеологија преовладала у том новом јединству, или су одбачене старе а усвојена нека нова идеологија? Ово је интересовање свих људи, који прате наш политички живот оправдано и разумљиво.

Но, ако нам не даду одговора на ово питање компетентни, даће нам време, а ми ћемо дотле бити стрпљиви.

Да завршим. Буџет је потреба државе и народан са овога гледишта и становишта ја сам се ријешно да гласам за овај буџет, али то моје ре-

шење сада чиним овисним од тога, ако господа Министар финансија и Министар просвете приме онај мој предлог додатка амандману § 10 а, да се од оне суме од 3 милијона за коју се овлашћује Министар финансија да може издати од уштеда, на довршење започетих школа у сиромашним крајевима, даде један милион на подизање школа у срезовима: власеничком, сребрничком и зворничком као најоскуднијим срезовима у читавој нашој држави, а може бити и у Европи.

Што сам рекао о гласању за буџет не могу рећи и за овлашћења која се дају Влади да на основу њих може донети уредбе са законском снагом о изборима народних посланика, штампи, зборовима, удружењима и договорима. Не могу за то, јер неразумем зашто бјегати од Народне скупштине и њене сарадње кад је она тијело које има да доноси законе по нашем Уставу. А поред тога господо, ко нама гарантује која ће Влада доносити ове уредбе и да ли не би могло да се деси и та могућност да те уредбе буде доносила каква Влада са федеративним или конфедеративним тежњама, са којима се никад нисам слагао и нећу слагати, јер се не слаже ни онај народ, који ме је послао у ову Народну скупштину. (Пљескање).

Потпретседник др. Јосип Режек: Има реч народни посланик г. Антон Видец.

Anton Videc: Narodna skupštino, sećam se iz nemačke literature još iz davnih vremena gde se kaže: svako oponiranje jeste negativno, a negativno jeste ništa. Ako se jednoj lošoj stvari kaže da je loša, je li time štogod rečeno? Ništa! Ali ako se jednoj dobroj stvari kaže da je zla, time se može mnogo da škodi.

Gospodo, pred nama je predlog zakona o budžetskim dvanaestinama i naknadnim i vanrednim kreditima sa izveštajem Finansijskog odbora a čuli smo i ekspoziciju g. Ministra finansija kao i ostale govornike koji su govorili „za“ i „protiv“ toga predloga. Moram naročito da naglasim da se zahvaljujem Finansijskom odboru koji je u istinu uložio mnogo truda zajedno sa Kraljevskom vladom u taj važan posao. Držim da je neminovna potreba da mi taj predlog zakona primimo i izglasamo s obzirom na vanredne prilike koje su nagnale Kraljevsku vladu da što pre donese uredbu sa zakonskom snagom uz poznate uslove i da se baci na posao koji je preduzela, s obzirom na teške prilike u kojima živi naš celokupni jugoslovenski narod u ovo teško doba moralne i privredne depresije. Mi moramo da damo ovlašćenje Kraljevskoj vladi da posvršava najhitnije i najpotrebnije predradnje za veliko delo, koje je preduzela za političko smirenje našeg naroda i privredno oživljenje našeg zajedničkog narodnog života. Ali izgleda mi da ih mi nećemo doneti, jer vidim da Narodna skupština baš nije tako mnogo zauzeta za posao. (Vojislav Lazić: Kako nije? Zar ne vidite nas ovde?) Vidim ima vas, ali vas nema toliko mnogo. S tih razloga možemo mirne duše dati ovlašćenje toj Vladi, u toliko pre što je sama rekla da će izabrati odbor koji će raditi te poslove.

Politika jednog naroda izraz je narodne svesti i ona ne može ići dalje od te svesti. Njena akcija mora da se razvija u duhu prilika i onoga što se može učiniti, izbegavajući nemogućnosti. Rad politike zavisi od svesti; politika je u stvari derivat svesti, sinonim ljudske umešnosti. Politika izvire iz života ljudi, pa se prema tome ona mora voditi prema svesti naroda i prilikama u kojima živi narod, o čijoj

je politici reč. Mi moramo da vodimo narodnu politiku. Politika ima da se bavi rešavanjem političkih i društvenih problema, a da ima za sve drugo samo toliko interesovanja, koliko to drugo ima uticaja na ljudski društveni život. Prvi njen zadatak je da organizuje državnu zajednicu. Ta organizacija treba da potiče iz dobrog i tačnog poznavanja narodnih potreba i poznavanja svih onih životnih elemenata, koji potiču iz uzajamnih uticaja fizičkog, duševnog i umnog života gradana. Iz svesti treba da rezultira politika racionalne prirode. Državne institucije i ustanove moraju harmonirati sa stepenom narodne svesti.

Evropa je u jednom čudnom vrenju, a s njom i ceo svet. Borba velikih interesa i velikih ideja nikad nije u istoriji sveta imala takve razmere. Da se svet snade u tom haosu, nisu dovoljni oni sitni argumenti, koji su do juče smatrani kao veliki, niti ona mala politička nadmudrivanja, koja su doskora zvana mudrošću. Veliki mislioci i krupne akcije postali su neophodni i kod velikih, starih naroda, koji imaju odavno izradene ideologije i usavršene metode rada. Mlade države, koje su na vetrometini tih raznih duhovnih struja i interesa, mogu sebi uštedeti nekorisna lutanja samo ako ne potcenjuju napore da se prouči i izradi jedan trajniji i širi državni program. Je li tako? (Glasovi: Tako je!)

U Jugoslaviji je od njenog osnivanja bilo mnogo pričanja, bez dubine i bez patriotizma. Tražene su, većinom, samo formule da se pokriju interesi pojedinih ličnosti ili grupa. Problem je bio postavljen kao da se radi o nekakvoj podeli državnog plena a ne o organizovanju države. Partijski programi, čak i ustavi, bili su samo imitacija stranih. Zaboravilo se da je naša dužnost izgrađivati svoju nacionalnu državu. Istina je da danas u svetu nema više carinskih granica. (Glasovi: Oho, kako da ih nema!) Kažem da nema carinskih granica za ideje i da moramo jugoslovenski problem smatrati samo kao deo opšteg evropskog problema, dakle da najzgodnije moramo tražiti u nizu ideja koje vladaju savremenom Evropom. Ali priznajući tu liniju, mi ipak moramo izgrađivati svoj sistem, i po njemu voditi svoju politiku, jer Jugoslavija ima pored opštih i svoje posebne zadatke.

Evropa se već prestaje deliti na pobedioce i poražene. Nemačka već vodi samostalnu politiku velikog stila. Sovjetska Rusija je već postala članica Društva naroda i ima već pakt sa Francuskom. Poljska s uspehom pretenduje na ulogu velike sile, a Italija dominira u dvema srednjeevropskim državama. (Glasovi: Kojima?) Pa zna se. Turska je postala važan činilac balkanske politike. Sve su to nove i u mnogom neočekivane međunarodne promene posle skapanja Versaljskog mira. (Jedan glas: To je prvi koji govori o evropskoj politici!) Moram. O njima treba mnogo misliti i nikad na njih ne zaboravljati, ma u kakvoj našoj akciji, jer smo članovi Društva naroda i u Evropi smo.

Sadanje primirje u balkanskoj spoljnoj politici treba iskoristiti; oceniti snagu svoju i svojih protivnika, napraviti plan izmirenja. Na taj posao treba da se dadu svi inteligentni Jugosloveni i svi ljudi dobre volje, bez obzira na to da li su do sad učestvovali u javnom životu. Možda baš oni koji nisu do sad učestvovali imaju jače pravo i veću dužnost: pravo zato jer nisu grešili, a dužnost zato jer su imali kad razmišljati bez strasti. Kao član većine osećam i ja tu dužnost, jer je jugoslovenska ideja

postala osnovica državne politike. (Glasovi: Je li tako?) Tako je.

Za rešenje naših unutrašnjih pitanja i problema treba da imamo ne samo jedan zajednički politički program, već t. zv. zajedničku političku doktrinu. Ne verujem da ima koga među nama, koji još nema tačno izradenu premisu, naročito o državnom i nacionalnom jedinstvu ove zemlje, jer se bez takve tačno izradene i utvrđene premise ne može izgraditi ni finansijsko-ekonomski ni socijalni program naše zemlje. U koliko bi možda i među nama bilo razlike u tom pogledu, onda bi mogla da budu po mom mišljenju samo ova dva oprečna stanovišta. Jedno da popuštamo plemenskoj sentimentalnosti, a drugo je doktrina jugoslovenstva. Zato treba da se svaki od nas unapred opredeli za koju je od navedenih teza. (Glasovi: Za koju ste Vi?) To vi znate, — rekao sam već da sam član većine...

Potpredsednik dr. Josip Režek: Molim Vas, gospodine poslanice, da ne vodite razgovore, nego da održite svoj govor.

Anton Videc (nastavlja): Naš program, mora da obuhvati sva pitanja iz oblasti političke, kulturne, ekonomske i socijalne. Taj program treba da bude u stvari potvrda i programsko izlaganje onog, što je do sada već radila ova Kralj. vlada, pa i onog što su predašnje vlade u našem Parlamentu dobro uradile. Ali taj naš program treba da nosi u sebi i nešto više: uverenje njegovih tvoraca, da je prevladan put bio dobar, i da svojim rezultatima imade i moralan osnov, da bude primer za ugled i drugima. Jugoslavija jaka i snažna, zavidna izvana, koju moramo mi učiniti sretnom unutra mora da se digne u red država budućnosti, jer ona ima sve uslove da ona takova i faktično bude. I predašnje Vlade su doduše govorile o opštim interesima, ali nažalost ti opšti interesi ostali su nedovršeni. Ali mi ne smemo samo vršiti vlast i propovedati odanost državi; mi moramo našu državu stvarno ispuniti nečim novim i to ne samo političkim, nego i socijalno-ekonomskim. Možda će u prvi momenat naš stav prema starim vrednostima, i možda čak i vekovnim tradicijama izgledati preoštari, ali bi nesumnjivo svršio u slomu, ako mi umesto starog i onog što je bilo štetno ne damo nešto doista novo i korisno. Ali korisno ne samo za izvesnu i ograničenu grupu ljudi za pojedine delove naše otadžbine, za pojedina plemena, već za sav naš jugoslovenski narod, bez obzira kako se i da li se krsti. Mi Jugosloveni moramo biti srećniji i zadovoljniji u Jugoslaviji nego smo bili mi i naša braća u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca Staza, kojom treba da podemo, nije ružičasta, možda će biti katkada i krivudava kao naše ceste u Međumurju ali baš u tome će se ispoljiti veličina našeg političkog duha, što će poznavajući dobro prilike u kojima živi naš narod i društvene snage, sa kojima imamo da računamo, birati srestva i čas akcije onda, kada je za nas najpodesnije vreme, a otpor suprotnog fronta najslabiji.

Naš cilj mora da bude taj da mase oseće da odanost državi pod pritiskom bajoneta nije jedina uloga građana, nego staranje o njihovom blagostanju da je pravi cilj državne zajednice. Naša politička grupacija mora da dade doktrinu svoje politike, pošto je do sada već u kratko vreme postignutim rezultatima sebe dovoljno obezbedila na krmilu države i nema nikakve potrebe da ponovno pita narod iako to naši politički protivnici žele.

Mi moramo u neku ruku da kodificiramo svoje dosadašnje delovanje u jasno kazanim programskim tačkama o svima manifestacijama našeg javnog života i moramo da damo i svoje poglede na politička i društvena pitanja.

Svaka zajednica pa i narodna država sastavljena je od pojedinaca, koji su ustvari socijalne čestice. Kao obična posledica proizlazi da od kvaliteta ovih pojedinaca zavisi kvalitet društva čiji su oni članovi. Mnoge mane i nedostaci društvenog uređenja potiču od neznanja, nesposobnosti i pokvarenosti ljudi koji društvo sačinjavaju. Bez popravljenih i boljih ljudi nema popravljanja i poboljšanja društva, a ni bolje politike bez boljih političara. Društvo i nema druge uloge nego da posluži kao mesto gde se potstrekava individualna energija. To nam dokazuje istorija čovečanstva pa i naša istorija. Dok je društvo čestito i sposobno ono je napredno i solidno. Ako nema morala, poštenog rada i požrtvovanja za opšte dobro, nastupa dekadencija. Pokvareno i nesposobno vođeće društvo s jedne a neprosvećen i zapušten seljak s druge strane prouzrokovali su slom ruske carske vladavine. Čestiti, inteligentni i sposobni Anglo-Saksonci i Skandinavci baš su iz ovih razloga odskočili u napretku. Pojedinci, koji su kulturno superiorniji čine duhovnu elitu društva. Ta duhovna elita je pozvana da vodi i prosvetuje masu a ne da inteligencija ide za masom. Društvo naročito pojedinci treba da prosvete narod i da mu pruže bar osnovno političko obrazovanje a ne da ga zasenjuju i da na taj način masu pridobijaju za svoje političke ciljeve. Nažalost to je ovom prilikom kao 1925 učinilo vodstvo vanparlamentarne opozicije S.D.K. koalicija. Takva greška može nastati samo usled nedovoljne prosvete pojedinaca jer prosveta ubija ili barem ublažava u nama nagone i težnje, koje nas zavode na put sebičnosti, materijalizma i nasilja. Socijalni interes zahteva obrazovanje pojedinaca i sada imademo priliku kroz ove ferije pa i dalje da taj naš prvi zadatak izvršimo.

To je bio glavni povod mom prvom nastupu u zajedničkom klubu da se posvetimo svi u prvome redu propagandi u narodu. Dužnost je države i naša da njeni građani steknu dovoljno kulturno i izvesno političko znanje kako bi kraj otvorenih očiju mogli promatrati javne poslove, čije je kritikovanje u interesu države i naroda, a to neka bude glavni cilj opozicije u ovome domu i one izvan parlamenta. Država vrši odabiranje pojedinaca uzimajući ih u javnu službu, ali to odabiranje, naročito usled partijskog protekcijonizma bilo je katkada pogrešno i često su dolazili na važna mesta ljudi bez kvalifikacija, znanja i moralne vrednosti. Posledica toga bila je ta da je činovništvo izgubilo svoj ugled i značaj koji bi trebalo da ima. Tip moderno-kulturnog čoveka je nažalost suviše materijalistički. Princip je „živeti bez muke i laka zarada“. Takovi principi stavljaju u pozadinu opšte interese i rad za socijalno dobro. Tip mase pak je neprosvećen. Ne trudi se da stekne izvesnu kulturu, a pozvanima na žalost zbog egoističkih razloga nije u interesu prosvetavanje naroda.

Šta ima da radi seljak? Posle rata, za vreme konjunktura proizvodnje i plasmana seljačkih produkata, ceo ekonomski život bio je upućen na selo koje se obogatilo i postalo najglavniji politički faktor. I mesto da shvati značaj svoga položaja i da se prosveti i stekne političko znanje seljak se upustio u

finansiske i političke špekulacije. Ta politička neupućenost seljačkog staleža dovela je kod nas do partiske razuzdanosti i 1929 godine do ukidanja parlamentarizma. Seljak nije poznao osnovni ekonomski zakon, da posle prosperiteta dolazi opadanje, posle sedam debelih godina, dolazi sedam mršavih godina, kao što je to rekao g. Vilder. Niko ga nije na to upućivao i te su njegove finansijske špekulacije i nezasićenost, bile jedan od glavnih uzroka koji su doveli do materijalne dekadencije sela. Krajnje je vreme i mi moramo to učiniti za naš narod, naročito da našeg seljaka povedemo pravim putem pa će on uskoro uvideti na kojoj su strani njegovi pravi prijatelji.

Izjavljujem da ću glasati za predlog budžeta u punoj veri da će Kraljevska vlada do kraja izvršiti svoju dužnost prema celokupnoj našoj naciji. (Odobranje i pljeskanje kod većine).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. Мирко Урошевић.

Мирко Урошевић: Господо народни посланици, пре месец дана имали смо прилике да добијемо нову владу. Како је она састављена изложићу мало доцније. Али одмах је ова влада узела да тражи овлашћења за извесне политичке законе. Дакле, као што се види, Краљевској влади жури се много и није јој стало да ради са Народном скупштином, већ жели да што пре добије ова овлашћења, како би донела три политичка закона, да што пре распусти ову Скупштину и да иде на изборе.

Значи да се тражи да ова Скупштина абдицира на сва своја права и да пред лицем целе земље призна да је неспособна. (Узвици на левици: Тако је). Да ли ово сме допустити Народна скупштина, која је тек изашла из избора и тек пре месец дана положила заклетву.

Да ли Народна скупштина сме ма шта друго да уради пре него што испуни своја свечана обећања народу на петомажским изборима и противу програма на коме се бирала? Не, никада!

Ми смо дужни и морамо испунити обећања дата народу и најхитније извршити своју најсветију дужност према народу, па тек онда мислити на друге ствари. Ово учинити у толико пре прво што смо на овим изборима добили огромну већину за програм, који смо јавно износили бирачима на својим зборовима и друго, што по Уставу мандат траје четири године. (Један глас: Али сада то не мора да буде).

Да би смо испунили своју дужност и да би се одужили и својој савести и народу који нас је бирао, ми тражимо да ова Народна скупштина у првом реду донесе следеће законе: — и ако ова влада то не мисли учинити, али све једно јер и ми мислимо да она неће остати, — закон о раздужењу сељака; сви сељачки дугови имају се избрисати као да нису ни били. (Одобравање); нови закон о инвалидима, јер је срамота, и то велика национална срамота, да једна земља, и после 20 година од ослобођења, нема један инвалидски закон какав приличи једном великом и храбром народу, једној великој нацији; закон о потпуно слободној штампи, а као обезбеђење и гаранција биће нам Новинарско удружење (Смех). Дакле, на тој бази, господо повинари, ви то добро знате, а мислим и да ме врло добро разумете. Поред тога треба још укинути и закон о заштити државе.

Затим би било потребно најхитније решити и остала питања која у огромној мери дубоко засецају у интересе нашег сељачког народа, и то: 1) Питање цена пшеници и кукурузу; 2) питање цена за афијон; 3) снизити цене свима монополским артиклима, које сељак кулује, и то: простог дувана, соли у крупицама и гаса. Со у крупицама да се даје сељаку по цени коштања. Јер, господо, увек се каже, те не знам нема девиза, те не знам нема валута, да би се могла увести со у крупицама, а овамо могу да се увозе и најлепша крзна и бунде од 100.000 динара, а сељак за своје сопствене паре не може да добије оно што је најпреча његова потреба, со у крупицама, него га говече теза да му огули гуњче; 4) питање простих казана од дрвета за печење ракије, који су страховито опорезовани; и најзад 5) питање воденица поточара, које раде један а највише два месеца у години, а које су тако исто страшно и невероватно опорезоване.

Ово су, господо, најважнија питања, али она неће нити могу добити своја решења јер у овој влади седе четири господина министра, четири крупна банкара, и њима то не иде у рачун, нити они маре за сељака и сељачки програм. Њима су најпречи избори, а на то их гоне и њихови нови пријатељи, господа из опозиције, који само траже изборе и који би се бирали 365 пута у години. (Смех). Управо цела народна работа да се сведе и протекне у изборима и неким тобоже договорима.

Да видимо, господо, политичку страну ове Владе, да видимо декларацију Владе.

Декларацију Владе чули смо пре 15 дана. Она ни из далека не садржи оно што је имала декларација Владе г. Јевтића. Она је празна, кратка, али је ипак стигла да објасни Народној скупштини коме је покојни Велики Краљ оставио Аманет да чува Југославију. Дакле, Краљевска влада у својој декларацији то је потпуно објаснила; не једној личности, не једној политичкој групи, не једној Влади, већ југословенском народу. Као да је то онако неко стално говорио и с тиме се разметао да је покојни Краљ оставио то једној личности. Није то био ничији адут, то није био програм, то нису биле изборне пароле г. Јевтића. Према томе то је потпуно могло да изостане из декларације Претседника Краљевске Владе г. др. Стојадиновића. (Један глас из већине: То је све што сте разумели из декларације). Вероватно. Тако је. Прочитајте још једанпут, господине.

Долазак господина Јевтића на власт била је велика државна нужда, јер је питање одласка господина Узуновићевог кабинета била већ зрела ствар и ту промену цела земља је очекивала (Чује се: И данула је читава земља). И пре доласка на власт и пре него што је образовао владу, господин Јевтић је у прошлом клубу имао 149 посланика и у тренутку добијања власти добио је и оно resto.

Г. Јевтићева влада иако је била изборна, она је дала народу нарочито сељачком крупних ствари и великих олакшица. Додуше, у тој влади учествовао је и господин Министар Стојадиновић. У спољној политици г. Јевтић је дао што је највише могао дати један државник и о гарантовао је југословенском народу несметани мир и развитак.

Нећу да хвалим владу г. Јевтића, јер то ми није намера, али могу слободно рећи, да тај госпо-

дин Јевтић има једну велику ману, а то је скромност, јер је врло скроман човек.

Како је господин Стојадиновић образовао своју владу и с киме је разговарао и консултовао се? Да ли је разговарао са клубом и шефом истог док је имао мандат за састав владе? Не господине! Колико је мени познато и колико се сећам господина Стојадиновић кад је добио мандат он се је затворио у Претседништво владе и у своју вилу и тамо је разговарао са људима. Са киме је тамо разговарао то не знам, али са овим клубом није разговарао, нити је о томе обавестио шефа овога клуба, и кад је направио владу тражио је од ове Народне скупштине да му та Народна скупштина поклони своје поверење, али ми ћемо се вратити на ту ствар. Влада у декларацији каже, да је влада стишавања духова и заоштрениости. Да видимо да ли је заиста тако. Ко седи у тој влади, и да ли су ти људи били у влади и пре 6 јануара у такозваној „четворки”. Исту овакву владу чинили су једно, баш исто као и данас, крило „демократске” странке, исти господин Корошец и исто крило радикалне странке, сем господина Ђуре Јанковића, који само онда није био члан Краљевске владе нити је био члан Главног одбора, сем ако су га сада изабрали за члана Главног одбора радикалне странке. Али колико се ја сећам он није био члан Главног одбора. Дакле ти исти људи, иста крила, како у бившој радикалној тако и у демократској партији сачињавали су т.зв. „четворку”. И ти исти људи довели су до шестог јануара. Жалим што нема овде господина Министра унутрашњих дела, па да му поднесем да види један мали чланак из Загреба. (Један глас из већине приговара). Ја мислиу да народ није гласао за Мачека ни један од сто у нашем крају, господине, који ми додајујете, те према томе народ нас није упутио да водимо ову политику. Министар унутрашњих послова г. др. Антон Корошец из 1928 године сада нам говори о неким слободама, а што кажу браћа Хрвати када је канио да укине самоуправе, што доказује један инцидент између обласног одбора и пуковника г. Максиминовића, тадашњег великог жупана у Загребу. За време те такозване „четворке” догодило се оно убиство у Народној скупштини, и за време те четворке г. др. Антон Корошец као претседник Министарског савета и министар унутрашњих дела није дао ни трупке слободе. За доказ нека буде збор Селачко-демократске коалиције у Пожаревцу.

Тамо пише: „Пожаревац је проговорио”. Треба видети загребачке „Новости” од децембра 1928 године. Присутни на томе збору били су г. др. Светислав Поповић, Душан Иванчевић и још други. После тога збора на коме сам и ја говорио долази моје хапшење. То су биле слободе г. др. Антона Корошца, да ме ухапсе после збора.

Шта претстављају овде г. др. Корошец, г. Спахо, а шта г. Бобић и г. Јанковић у Главном одбору радикалне странке? Па, господине, један човек који је био пре 6 јануара члан Краљевске владе, један човек који је допринео бар један мали делић, да дође до 6 јануара, свакако је био г. др. Корошец. Он улази после извесног времена и у шестојануарску владу и излази из те владе. (Један глас: Биће да је био интерниран после тога!) Па ништа што је интерниран, то је баш најсмешније, најкомичније, што је ушао у владу, па је изишао, па овако, па онако, никако није могао да се снађе. (Смех.) Тај исти г. др. Антон Корошец није признавао 6 ја-

нуар, није признавао Устав од 1931 године, није признао изборе од 1931; нити је признао изборе од 1935, јер је на истим изборима провео чувену апстиненцију. Па добро, како тај човек може да дође у Скупштину, да седне овде, да гледа ове људе, ове народне посланике, да тражи од њих поверење, а толико је своје бираче наговарао да апстинирају?

Г. Спахо отишао је још и даље. Он је такође извесно време апстинирао а тако исто и он није ништа признавао. Ти људи све признају док су на влади и док су министри, а кад престану бити министри, они не признају ништа. Г. Спахо отишао је још и даље. Он је отишао на листу свога главног шефа г. др. Влатка Мачека и он је исто тако пљунуо на 6 јануар, пљунуо је на Устав, пљунуо је на изборе од 1935, на све је пљунуо. Пљунули су на све оно што је најсветије у овој земљи. И они су сад ушли у владу, они који су казали: ми овакву Скупштину не признајемо, ми у ову Скупштину као ни у прошлу немамо поверења. Па господине, откуда долази то да ми њих признајемо, откуда долази то, да ми њима поклонимо поверење? То је један парадокс.

Г. Ђура Јанковић и г. Бобић су у Главном одбору бивше радикалне странке. Шта они претстављају? Ја имам нарочито поштовање за г. Милоша Бобића. Са г. Ђуром Јанковићем то је друга ствар, ми смо другови, ја немам ништа против њега, али г. Ђура Јанковић није био члан Главног одбора.

Али г. Ђура Јанковић није био члан Главног одбора радикалне странке, како су то неки листови донели приликом његовог уласка у Владу. То је врло важна ствар. И, господине, кад би се и обновила ова велика радикална странка кад би се груписали сви у једно, и сви шефови и цео Главни одбор и кад би добила највећи број гласова, кад би добила 800.000 гласова, како је то било онда кад је она била у напону своје моћи, ми опет треба да имамо на уму то, да у овој земљи има 4 милиона гласача, од којих излазе на изборе три милиона, а то би тек значило једну петину од тога броја. Па може ли са 20% гласача да се управља овом земљом? Не може, и према томе ни велика радикална странка ни у ком случају и ни под каквим околностима не би била у стању да изнесе велико и тешко државно бреме на својим леђима не би била у стању да понесе тај терет. А то не би било ни право.

Господине, шта пише опозиција у новинама и шта говори на зборовима против нас. Ево да видите. Лист „Народ” у броју од 16 јула а у чланку „Старе и нове партије” каже између осталог и ово: „Г. др. Светислав Поповић издао је Прибићевића.” Па господине, ако би се пошло тим редом да се испитује ко је кога издао, онда би се далеко отишло. Прибићевић је, као што се зна, издао Давидовића. Али оставимо то сада. Дакле, овај лист сматра за важно то да је г. др. Светислав Поповић издао Прибићевића, а сасвим му је споредно то да је Прибићевић издао Отаџбину.

У истом броју под насловом „Репарације”... (Драгиша Цветковић упада у реч. Упадице са деснице). Ја сам служио Божу 15 година, а ти само 24 сата служио си честитога, мирнога, скромнога и паметнога претседника ове земље г. Богољуба Јевтића. Јест, само 24 сата. Дао ти је да будеш претседник Верификационог одбора. Освести се, шта то значи. (Један глас: Скупштина му је то дала.) Знаш ја како се прави листа. Могао би и ти да будеш да је то хтео претседник.

У истоме броју поменутога листа каже се „Репарација“... (Упадице). Ово важи и за вас., Већина и мањина у данашњој Народној скупштини изишла је из исте колевке... (Упадице).

„Правда“ од 15 јула доноси говор г. Јоце Јовановића—Пижона и каже: „да се иде на изборе и да се не ради са овом Скупштином која је полициска.“ Је ли то увреда за вас, господо народни посланици?! (Упадице. Један глас: Како за кога и како је ко биран!)

Г. др. Милан Костић на збору у Вуковару тражи... (Један глас са деснице: Како си ти биран?) Питајте све редом: и Десимира Јанковића и Драгољуба Јевремовића и Воју Ђорђевића, па нека вам они кажу јавно и отворено ко је Мирко Урошевић у округу пожаревачком. Ја говорим са пуним поверењем, а ти си бато, био соло кандидат. Г. др. Милан Костић на збору у Вуковару тражио је аутономију за Војводину, према томе господо народни посланици, сасвим је јасна ствар да њихов главни шеф г. Мачек хоће и федерацију. То су минимални његови захтеви.

Дакле, господо народни посланици, доласком на власт г. Милана Стојадиновића све су баријере порушене. Елементи сепаратизма и нереди узели су великог маха. Ми који стојимо на великој линији Великог Краља и на уређењу унитаристичком, скидамо са себе сваку одговорност за све евентуалности које би могле наступити у народу јер је у народу огромно запрепашћење и изненађење изазвао пад владе г. Јевтића. Какви су се све гласови чули?! Шта смо ми све данас доживели?! Да у једној Влади седи један министар који је, поред осталих ствари говорио и о неком праштању (цитира шта је говорио). Ко је тај господин који може да опрости? Шта је он? Кома да опрости? Зна се и по Хрватској какве се песме певају па се зна и за друге ствари. Има сведока који могу потврдити шта се говорило и певало (цитира шта се говорило и певало).

Завршавам свој говор овим печима: Велики Краљу наш, нека нас твој Велики Дух уразуми, ми ћемо чувати Југославију и учинићемо све да је спасемо!

Гласам против буџета и против овлашћења, јер немам поверења у ову Владу. (Одобравање и плескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Миливоје Перић.

Миливоје Перић: Господо народни посланици, предложена законска основа о буџетским дванаестинама дошла је на место правог буџета, прелазна државних прихода и расхода за годину дана. Отуда је она надомештај, сурогат правог буџета. Као таква предложена законска основа о дванаестинама није у складу са Уставом и од очигледне је штете по добар ред ствари у нашим јавним финансијама. Неуставна је зато, јер земаљски Устав у чл. 103 допушта законодавно продужење старог буџета само изнимно, само и једино у случају када је Краљевска влада поднела Народној скупштини на решење и одобрење буџет, па Скупштина није стигла да тако поднесени буџет прегледа, претресе, оцени, испита и одобри. У том случају, Устав допушта финансирање дванаестинама. Према томе, финансирање дванаестинама има привремени зна-

чај, има значај само донде, док Скупштина поднесени јој предлог буџета не размотри и не усвоји. У крајњем резултату финансирање има да се изврши по буџету. Као што, господо народни посланици, видите, ово није такав случај где Устав изнимно допушта законодавно продужење старог буџета. Ми нисмо у присуству поднесеног буџета од стране Краљевске владе. Народна скупштина није у застоју у погледу израде, решавања, прегледа и претреса тако поднесеног буџета. Земаљски Устав никако не допушта могућност да Краљевска влада не спреми и не поднесе буџет. Према томе, земаљски Устав као редовно средство финансирања, газдовања у државним финансијама предвиђа буџет, годишњи предрачун државних прихода и расхода.

Господо, ми смо јуче из уста садањег носиоца наших јавних финансија чули: Да је садашња финансијска политика наставак оне политике која је инаугурисана 21 децембра прошле године. Према томе, ми имамо већ седам месеци једну политику која је практикована за време прошле Владе и та иста финансијска политика спроводи се и под овом Владом. Морамо се запитати: Зар за седам месеци Краљевска влада, у којој је носилац наших јавних финансија у прошлој Влади био г. Претседник садашње Владе, није стигла да састави државни предрачун — буџет? Изгледа да се на томе послу за читавих седам месеци ништа није радило, нити ишта помишљало.

Предложена законска основа о буџетским дванаестинама је непотпуна. Она не садржи текст, садржину прошлог, старог буџета, који овом законском основом треба до добије поново снагу закона. Сем тога текст, садржина старог буџета није ни поднесена Народној скупштини.

Народна скупштина је имала за дужност да узме поново у разматрање и испитивање буџет прошлогodiшњи, јер цео прошлогodiшњи буџет израђиван је према потребама државним и приликама привредним у прошлој години. Многе потребе које су онда оцењене као прешне, неодложне и корисне и које су у прошлогodiшњем буџету нашле места, сада више нису. Многи расходи који су онда били целисходни, можда сада нису. Скупштина би била целисходни, можда сада нису. Скупштина би била дужна да такав текст прошлогodiшњег буџета узме у разматрање по редовном скупштинском поступку, по процедури коју нам Пословник прописује. Тако би се десило да би извесне партије, можда и главе, позиције, па и читави раздели могли бити брисани. Овако је тај закон непознат овој Скупштини. Непознат је овој Скупштини односно члановима њезиним. Није им познат ни у својству грађана, јер се буџет у потпуној целини не обзнањује у „Службеним новинама“. Није им познат, јер им није поднешен текст у својству чланова законодавног тела. Финансијски скупштински одбор, који је имао да претреса буџет, није ни влазио у испитивање прошлогodiшњег буџета. Тако ми имамо да решавамо, да се одлучимо да ли ћемо да прихватимо нешто што нам као члановима овога тела није познато, да ли ћемо прихватити главе невиђене и непознате. Исто тако стоји и са законском основом о ванредним и накнадним кредитима. Ванредни и накнадни кредити морају бити састављени у облику буџета. У свом рачунском делу морају да садрже и групу прихода и групу расхода. Као што видите из поднешене законске основе о ван-

редним и накнадним кредитима, група прихода где би били изнешени приходи који се очекују за покриће групе расхода није предвиђена. И тако та законска основа није цифарски приказала равнотежу, није цифарски показала да ће расходи који се предвиђају, који се траже, који су једним делом већ учињени, наћи своје сигурно покриће. То је, господо, потребно, јер није ствар Врховне управе саме да саставља буџет. Састав буџета долази у испитивање и дефинитивну компетенцију саме Народне скупштине. Народна скупштина је дужна да испита да ли су предвиђени приходи вероватни и довољни да покрију предвиђене расходе, да ли предложена законска основа не садржи притајени мањак. Народна скупштина је дужна да један буџет који није уравнотежен, да један буџет са мањцима, који су већ ту, да не допусти да се таквим буџетом спроводи финансирање у земљи. Господо, из законског дела предложене законске основе видимо да се мења систем техничког састава буџета. Два су ту система: систем плурални и систем интегрални.

У теорији и пракси и један и други имају добрих и рђавих страна. Господо, јасна је ствар да за наше прилике по моме дубоком уверењу, систем плуралног састављања буџета има своју предност. Он допушта потпуно расчлањавање буџетско. Расчлањавање буџета ствара буџетску специјалност, а буџетска специјалност омогућава већу, јачу и потпунију контролу. А где има веће, потпуније и јаче контроле, ту је сигурно да ће се државно газдовање водити боље. Господо, ми смо чули од досадашњег носиоца наше финансијске политике, да се наша финансијска политика променила од 21 децембра прошле године. Та је промена извршена углавном у два правца. Дотле је вођена политика тако зване буџетске дефлације, оданде почело се буџетском инфлацијом. Донде је вршена компресија и смањивање расхода државних, а сад се кренуло, као што видите из поднешене законске основе, повећању државних расхода. У погледу привреде та промена се огледа у томе, што је прошла наша финансијска политика имала став пасивистички, а садања према привреди има став активистички. Господо, оно што смо видели, то је, да се садашња финансијска политика води у знаку увећања расхода. Али што је интересантно у овој ствари то је, да је садашња финансијска политика смањујући извесне порезе, смањила и приходе; и тако имамо интересантну ствар, расходи се увећавају, а приходи смањују. Код таквог стања ствари излази јасно, да се не може очекивати буџетска равнотежа, и да је основа буџетска нереална, нестварна.

Господо, ако извршимо свестрану оцену буџета, крајњи резултат нашег оцењивања биће, да је наш буџет мален и да је неподношљив. Мален наш буџет јесте, ако се ставимо на становиште наших државних и народних потреба. Наше државне и народне потребе толико су многоструке и многобројне да један буџет десет пута већи један буџет од 70 милијарди у место 7 милијарди не би био довољан да их све подмири и задовољи. Неподношљив, ако се стане на становиште привредне моћи и пореске снаге народа. Господо, у данашњој привредној депресији, јасна је ствар да су порези највећим и најзнатнијим делом изгубили карактер и вид пореза. Постојећи порези су по-

стали и добили значај конфискације, јер умањују народну имовину, крајњи резултат њихов води народном осиромашењу. Ми смо у Финансиском одбору од једног еминентног стручњака чули и добили образложење да земља при садашњим околностима не даје земљишну ренту, а земљишна рента то је објекат за земљарину. Према томе, ако земља капиталистички обрађивана, не показује ренту, онда земљарина престаје да буде порез; а исто тако у много случајева код течевине ситних и малих паланачких трговаца и занатлија, којима њихово занимање не даје прихода да честито од тога живе; да од тога прихода могу честито да издржавају себе и своју породицу.

Највећим делом кажем индивидуални приход наших грађана тако је мален да, по одбитку трошкова око издржавања, не остаје онај вишак који се назива и значи пореску снагу народа. Када је сав наш народ у највећем делу без пореске снаге, и кад постојећи порези према томе имају значај не пореза на приход него пореза на иметак, пореза на имовну супстанцу, онда господо народни посланици, таква се пореза може одржати и оправдати једино у случају ако она служи на подмирење примарних, основних, народних и државних потреба. Али она нема никаквог оправдања, ако је употребљена на подмирење других потреба секундарног значаја, друге категорије, десете итд.; у том случају све те друге потребе које имају да се подмирују оваквим порезима, које имају значај пореза на иметак, јесу са гледишта наших јавних финансија прави луксуз. Господо народни посланици, не може се допустити према томе да државни буџет расхода, а то су потребе народа и државе, које су ту сврстане и које треба да се подмире у току буџетске године, не може се допустити да ту буде ма и једна потреба која није неминовна, — потреба која се мора подмиривати на овај начин, пореза на које имају значај порезе на иметак. Не може се допустити да се људима пореским обвезницима, н. пр. одузима њихов иметак а да се отуда добивеним новцем н. пр. зидају банске палате, да се новцем отуда добивеним плаћају високе пензије политичким синекуристима. Господо народни посланици, неминовна је ствар код оваквог стања ствари, да се наше јавне финансије доведу у склад са нашом народном привредом. Неминовна је ствар, да се изврши редукција расхода, да сви расходи који нису расходи из прве категорије буду брисани из буџета. Према томе имало би да се приступи и изведе административна реформа да се административни механизам који је компликован, сложен, тежак и велика кочница привредног живота, појефтини, упрости те да на тај начин буде од благотворног дејства по саме финансије и од благотворног дејства по читаву привреду. Господо, ако посматрамо у покрету државне расходе, сви државни расходи имају тенденцију да се увећавају у партију на личне издатке, а да се проценат расхода материјалних смањује. Према садањем стању ствари више од $\frac{2}{3}$ су лични расходи, нешто је мање од $\frac{1}{3}$ материјалних расхода. Отуда излази да буџет државни постоји више због људи, због чиновника, а не чиновници да постоје због народа и због државе. Очигледна је ствар да се тако стање ствари не може одржати нити прихватити. С друге стране да би подмирили многобројне по-

требе државне и народне морамо се постарати да се национална привреда оживи, да национална привреда ојача, да она може да буде у могућности, да стави врховној управи на располагање више сретстава за подмиривање државних и народних потреба. То оживљавање националне привреде има и треба да се изведе по смишљеном и тачно утврђеном плану. Активистичка политика у привреди не сме да се креће на парче и да ради без икаквог плаћа, насумце. Само рад интервенцијом у привреди, подстрекаван од стране државе, највише ће уродити добрим плодом, ако се та интервенција, та активистичка делатност Врховне управе буде кретала по смишљеном плану. Целокупна народна привреда јесте један организам, једна целина. Све гране привреде само су органи у тој целини. Према томе план за оживљавање привреде мора да иде у складу. И како је у главном, криза дошла до својих изражаја и погодила највећим делом само пољопривреду катастрофалним падом пољопривредних продуката средином лета 1931 г., то, у првом реду, мере активистичке у привреди морају и требају да се крећу у правцу пољопривреде. Морају да се по плану промишљеном утврде мере и спроведу, да се пољопривреда одоздо подигне и да пољопривреда употребом тих мера постане од нерентабилне рентабилна. Даље морају се довести у склад интереси пољопривреде са интересима индустрије.

Наша земаљска индустрија неће имати права да се назове домаћом индустријом све донде, докле је она у пуној или делимичној зависности од иностранства. Наша домаћа и земаљска индустрија не може бити домаћа докле је у њој страни капитал, док се у њој прерађују сировине добављене са стране и докле квалификовани радници у њој углавном су странци. Замислимо само случај рата, кад буду границе за увоз сировина затворене, и кад је та наша земаљска индустрија у немогућности да добави сировине, постаће од напредног предузећа само старо гвожђе фабрике.

Господо народни посланици, у законском делу предложене законске основе о дванаестинама има и прописа, којима се тражи сагласност и одобрење за оне уредбе, које је Краљевска Влада по законодавним овлашћењима из §§ 63 и 64 финанс. закона за 1934/35 годину донела. Господо народни посланици, те уредбе нису поднете Народној скупштини. Законодавно овлашћење постоји, да Краљевска Влада такве уредбе донесе али под условом, да те уредбе после тога одмах, на првом састанку Народне скупштине, поднесе Народној скупштини на проучавања, преглед и одобрење.

Као што видите у пропису законске основе која је пред нама спомињу се 25 и више таквих уредаба. То је велики посао. И Краљевска Влада није требала, нити је било места да ове уредбе уз закон о буџету приказује Скупштини и тражи њену сагласност. Ми смо од самог садашњег носиоца наших јавних финансија чули да те уредбе нису добре. Сам г. Министар је казао да оне нису како ваља. Па ако те уредбе нису добре, у толико их је пре требало прегледати, оценити и једним делом исправити. На овај начин је немогуће неподнете и непознате уредбе озакоњавати. Господо, то није имало никакве практичне вредности за те уредбе, да ли ће оне бити овако на брзо без икаквог претреса примљене или не. Јер те

уредбе имају законску снагу примене све донде, док од законодавног тела, од законодавних фактора не буду измењене или укинуге.

Ја не видим разлога ни потребе, зашто те уредбе нису поднете особено и одвојено од закона о буџету и зашто није омогућено Народној скупштини да их темељито преко својих одбора проучи, испита и у општем интересу своју одлуку донесе. Овако тражи се сагласност и озакоњавање извесних уредаба, које Народној скупштини нису поднете, о којима Народна скупштина ништа не зна. Душе ваља, чланови Народне скупштине те су уредбе могли познати као поданици или грађани у колико их се тицало; те су уредбе обзнањене прописно у „Службеним новинама“. Али њихово свекључно знање о таквим уредабама у својству грађанина или поданика није довољно, већ је потребно за њихово проучавање и њихову процену да чланови законодавног тела буду упознати у томе својству.

Скупштински Пословник прописује процедуру у којој има да се обавља то сазнавање, а та је процедура онаква иста као и за сваку другу законску основу.

Господо, има друга једна тежа ствар, а то су она министарска решења, чија је листа велика, која су у закону у односном пропису означена само по бројевима који не садрже и не дају ништа подробније о томе, нашта се односе, какав је њихов садржај, имали и колики је финансијски ефекат тих решења.

Господо народни посланици, ако се уважи чињеница, да ми живимо у правној држави, онда је јасан закључак да сви, и појединци и власти, јесу под законом. Према томе, врховна управа као и све локалне управе сва своја акта управе морају да саображавају и да базирају на закону. Када се ова управна акта и министарска решења подносе и када се тражи да се приме знању и одобре, онда значи да ти управни акти не задовољавају закон, да ти управни акти не потичу на основу овлашћења или допуштења у постојећем законодавству. Господо, како је сигурна ствар да ти управни акти имају финансијски ефекат, то и управни акти имају у ствари значај ванредних и накнадних кредита. Основно је буџетско право Скупштине, да се за сваки издатак у држави управна власт претходно, пре него што је учињен тај издатак, обрати Народној скупштини и од ње затражи своје одобрење.

Ово значи да су издатци по овим управним актима учињени, а да Народна скупштина о томе није била питана. Али господо, кад се то већ сада чини, онда је најобичнији ред да ти управни акти буду у садржини, у препису поднети Народној скупштини, да та садржина у препису буде претресана по скупштинској процедури, испитана од скупштинског финансијског одбора и после тога да буде та садржина предмет претреса у пленуму Народне скупштине. Овако се тражи, да се приме на знање и одобре извесни управни акти, које Народна скупштина по тексту и по садржини није ни упознала. Ја господо, овим морам да укажем на све опасности које оваква штетна пракса, која се већ неколико година одомаћила и упорно одржава, крије. Ми смо такав један случај имали где исто тако један кривни државни посао, један уговор о изradi железница, чији је финансијски ефекат ишао на једну милијарду и 300 милијона ди-

нара на овакав начин био поменут у финансијском закону за 1933/34 годину, па се доцније у 1934 години показало и открило, да такав управни акт садржи и претставља велику штету за државу и народно газдинство. А да овакве праксе, господо народни посланици, онда није било, сигурна је ствар, да би неко макар уочио рђаву страну тога уговора, запазио штету коју он претставља за државну имовину, на то указао и скренуо пажњу у Народној скупштини на један такав управни акт који је штетан по народне интересе и он не би могао да добије законску снагу.

Господо народни посланици, понавља се штетна пракса, која се практиковала још првих година после нашег ослобођења, а која се обновила још у прошлој скупштинској периоди, па се и овога пута понавља, а то је пракса, да финансијски закон који треба да послужи и да садржи само оне законске одредбе које се односе на извршење буџета, да финансијски закон врши реформу земаљског законодавства: да се у финансијски закон убацују одредбе које немају никакве везе са извршењем буџета. Та је пракса осуђена још одмах у почетку. Једни су такав финансијски закон у оно време називали омнибусом, други су га називали циганском торбом. Таква пракса двогубо је штетна. Јер господо, прво, законодавна реформа која се врши на овај начин, врши се на један начин, који није озбиљан, који није темељит, није кадар да детаљно испита и проучи ствари, чији се пријем тражи. Уз финансијски закон такве ствари обично не подлежу никаквом претресу. Оне се примају на брзу руку. То је господо, од очигледне штете по само земаљско законодавство. Одлука је законодавне власти, да ради споко али озбиљно и промишљено. Одлика је законодавне власти, да оно шта уради, да је то темељито и зрело урађено. Код законодавне власти не пита се колико је урађено, него како је урађено.

Овакве на брзу руку, са ногу, без икаквог детаљног претреса примљене уредбе не претстављају озбиљан посао, нису посао који треба да одликује један законодавни посао. Са друге стране господо такве реформе земаљских закона врше се под утицајем народних посланика. Поједини народни посланици на такав начин хоће да сврше извесну ствар која интересује њих или људе из њихових крајева. Један народни посланик коме у финансијски закон уђе таква једна одредба повољна за њега и његов крај обавезан је самим тим да гласа и одобрава финансијску политику Владе, са којом иначе није задовољан. На тај начин један буџет који би био рђав сам по себи, добија одобрење Скупштине са оваквом праксом која је устаљена да се у финансијски закон уносе реформе земаљског законодавства.

Господо, код оваквог стања ствари морамо се озбиљно запитати да ли један буџет који није потпун, са којим нисмо упознати и чије одредбе незнамо, буџет који је душе ваља владао и прошле буџетске године, али који нисмо видели ни испитали ни оценити, да ли такав буџет треба примити. Исто тако морамо се запитати да ли ове уредбе о којима сам Министар финансија каже да нису добре, које исто тако ми нисмо испитали, треба примити. И када се, господо, узму сва она министарска решења која носе само датуме и бројеве, која нису никако означена по својој садржини,

за која не знамо шта садрже и како гласе, да ли тако наведене управне акте који имају, сигурна је ствар, крупан финансијски ефекат за државну благајну, — да ли све то окупа треба примити? Господо, ако хоћемо по својој савести да радимо, ако хоћемо да поштујемо Устав и земаљске законе, такве ствари о којима ми треба да одлучујемо и да их прихватимо, да их прво испитамо и да се са њима свестрано и потпуно упознамо, сигурна је ствар да ни овај буџет ни ову законску основу о дванаестинама ни законску основу о ванредним кредитима заједно са финансијским законом не треба прихватити. (Одобравање и плескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. Драгиша Цветковић.

Драгиша Цветковић: Господо народни посланици, улазећи у ову буџетску дискусију ја морам да констатујем и да укажем на нередовност прилика у којима се налазимо и политички и финансијски. Сам факат да се буџетира путем дванаестина говори о изванредним приликама у којима се данашња Влада налази. Прво краткоћа времена за доношење једног новог буџета, а друго и саме прилике, довеле су дотле да Влада у ствари излази са једним буџетом, који није њен; излази са једним буџетом који носи ова тешка наслеђа из прошлости; излази са једним буџетом који не може да буде ни програм њеног рада, који не може да буде ни програм њеног погледа.

И говорећи о данашњој Влади, говорећи о њеном програму, о њеном раду, ми морамо, господо, да пођемо од овога факта и од ових констатација. Јер буџет није ништа друго до радни програм једне владе, а данашњи буџет је буџет раније владе мога поштоваоца и „пријатеља” г. Николе Узуновића. (Смех) Несумњиво то се зна и ништа није ново и ако се са овога места толико пута рекло и подвукло, да је буџетирање путем дванаестина нередовно и врло тешко. И несумњиво кроз такво буџетирање није се могло очекивати све оно, што је Влада имала у својим интенцијама. Са овога места многи говорници мањине говорили су о тешким приликама у којима се народ налази. О тешким приликама у којима се специјално наш сељак налази. И говорећи о тим приликама рекли су једну неправедну ствар, наиме да ова Влада није преко буџета, није преко законских овлашћења у Финансијском закону ништа учинила за сељака. Сви говорници, који су се данас изређали, са малим изузетком, говорили су да су на дневном реду тешке економске и финансијске прилике, у којима се наш народ налази, али сви ти говорници нису пропустили ниједан момент да не надовежу на своје говоре и своје политичке декламације. Са врло малим изузетком, неколико говорника једва су се дотакли тих финансијских и економских прилика и оних мера, које треба предузети за ублажење овога тешког стања.

Појма томе види се да је и код мањине преовладавала политика и да она критика, нарочито која је упућена у правцу тврђења да Влада више обраћа пажњу политици, а ништа не чини у економско-финансијском погледу није праведна, јер и са ове стране више се је говорило о политици него о оним питањима, која интересују народ.

Господо, исто тако и ја знам у каквим приликама наш сељак живи. Не мора човек носити

гуњ и опанак па да познаје прилике у селу. па да може искрено радити и осећати потребу за побољшање тих прилика. Господо, ја сам биран у једноме крају, где ме је бирао чист сељак; ја знам његове прилике; знам његове тешкоће и потребе и могу са овога места говорити сатима и сатима о свима недаћама и тешкоћама, у којима се налази наш сељачки народ. Али, господо, није довољно водити само разговоре, није довољно са овога места само давати лепе изјаве, него се треба окренути стварности па видети са каквим се могућностима располаже, у каквом се положају Влада налази и после каквих ситуација је дошла, па онда објективно и поштено рећи да ли је Влада и у овом кратком времену одговорила потребама сељака и да ли је својим радом доказала да је одани пријатељ тога ојађеног и намученог сељачког света.

Господо, ја ћу да напоменем једну крупну ствар коју је учинио као Министар финансија у прошлој Влади г. др. Стојадиновић: То је питање земљарине. Г. др. Стојадиновић ју је скинуо за 20%. Господо, ако има и ако је било оптимизма у оној изборној кампањи, ми морамо поштено и искрено да признамо да је тај оптимизам донекле у привредним и финансијским мерама, које је садашњи Министар финансија донео и учинио. (Пљескање). Ми, господо, морамо сваком да одмеримо равном мером и кад се са овога места хоће да каже да је данашња влада, у којој видимо доста чланова из прошле Владе, израз капиталиста и банкара, онда се мора водити рачуна да је та капиталистичка и банкарска Влада, како је они називају, учинила и радила тако да су интереси сељака били потпуно схваћени и да су интереси сељака били потпуно заштићени. И даље господо, у даљим својим одлукама, кроз Финансијски закон, спроводећи још поновно скидање земљарине, Краљевска Влада је показала да довољно води рачуна о интересима света са села и то јој признање са овога места треба јавно учинити.

Господо, набачена су многа питања са овога места. Сва та питања изискују читав низ реформи, сва та питања изискују један систематски рад. Не може се господо, за 24 сата тражити да се реши проблем раздужења сељака. Није то тако проста ствар, која се у истој форми јавља у свим деловима наше земље. Господо, у мојој бановини и мојој најближој околини, тај проблем раздужења сељака не јавља се у оној форми, у којој се јавља у другим крајевима. Зашто? Зато што је сељачки свет у мом крају живео својим редовним животом, животом према својим потребама, зато што је живео према своме стању. Код тога сељачког света у моме крају не јавља се то питање као главно и ја ни на једном збору нисам чуо ни од једнога сељака ни од једног од мојих гласача да је покренуо питање раздужења. Али има друго једно питање које је покренуто. То је питање кредита и каматне стопе, али питање раздужења у моме крају не поставља се у оној форми, у којој се питање раздужења поставља у другоме крају. (Милинко Милутиновић упада у реч. — Један глас: Немојте тако да говорите!). То питање не може се решити преко колена и онако како један крај захтева и тражи, него онако како општи интереси траже и захтевају. (Протести на левици. — Један глас: Па

то је претставник поверилаца а не сељака!). Питање раздужења сељака је проблем који се мора правилно проучити и решити онако како интереси сељака захтевају. (Милинко Милутиновић упада у реч и протествује). Ја, г. Милутиновићу, немам ништа против тога да се оним крајевима, где су сељаци зеленашким интересима упролашћени, изађе на сусрет и да се питање за те крајеве реши онако како интереси тамошњих сељака захтевају. Ја нисам противу тога и против тих решења али сам противу тога да се ломи преко колена и на пречац решава једно овакво питање.

Господо, са овога места покренуто је и питање инфлације. Наглашено је једно крупно финансијско питање. Наглашено је Влади, дате су извесне сугестије и тражи се да се то питање, исто тако као и ово прво, за 24 сата реши.

Ја, господо, налазим, да су све то проблеми које може да обради једна Влада у једном свом смишљеном плану, дугогодишњем плану, у једном систематском раду, а не на парче, не онако, како то извесна господа мисле.

Господо, са овога места критикован је и Финансијски закон. Речено је да у њему има свега и свачега. Чак мислим, да је један говорник рекао, — не знам тачно да ли овде или у Финансијском одбору — да Финансијски закон личи на циганску торбу, у коју се трпа све. Ја Вас, господо, позивам да ви прегледате Финансијски закон, да га упоредите са финансијским законима који су раније донешени, па да видите да у овом Финансијском закону нема онога што је раније било, да се Указ бр. тај и тај, решење број то и то, признаје и да од овог Финансијског закона није направљена циганска торба. Овај Финансијски закон обухватио је неколико овлашћења, која ће бити корисна за народ, неколико овлашћења која су од општег интереса. Нема никаквих личних ствари. И, господо, то је ствар укуса, кад се дође на ово место па се са ове говорнице говори онако, како не стоји ствар и изврћу чињенице.

Господо, да пређем на другу ствар, политичку.

Говорило се овде много о политичком саставу Владе. Говорило се и о томе да ли су дозвољени, путеви којима је данашња влада дошла. Господо, то је питање потпуно пречишћено. Ова Влада је дошла једним редовним путем и у прерогативе оних, који су позвани да доведу владу, ми не можемо улазити. (Пљескање и одобравање код већине).

Господо, да ли је тачно што је један предговорник рекао да се је закулисном радњом г. др. Стојадиновића и многим другим радњама дошло до образовања данашње владе? Господо, данашњу политичку комбинацију као такву, која чини данашњу Владу, ја сматрам великом гаранцијом да ће се питање народног и државног јединства, о коме се овде толико говори, очувати у оној истој форми у којој се оно и до данас чувало. (Живо одобравање).

Господо, ми смо слушали непрекидне придике и моралне лекције о народном и државном јединству. А ја вас, господо, питам ко је тај народни посланик овде, у овој Народној скупштини, који не стоји на темељима народног и државног јединства. (Одобравање). Ми, господо, не можемо дозволити да то буде патент једне политичке

групе, или патент једног човека, или патент једне групице, која себе назива југословенским националистима. (Живо одобравање код већине).

Сви ми, господо, стојимо на темељу народног и државног јединства. И ја сматрам за увреду, када неко хоће са овога места и да постави питање да ли смо ми, народни посланици, изабрани у овој Народној скупштини, присталице народног и државног јединства. (Одобравање и плескање).

Ја сматрам, господо, да је то блефирање и да се хоће да одстрани наша пажња од онога, што је главно и да се иде једним другим путем који је врло опасан.

Господо, ја не могу да дозволим, познавајући личност г. др. Корошца са којим сам неколико година сарађивао, ја не могу да дозволим, и као његов пријатељ и као народни посланик, да се о једном човеку који је често пута и у често критичним ситуацијама долазио на крмилу државне управе, ја не могу да дозволим да се о њему са овог места говори као о негацији народног јединства. (Живо одобравање и плесак). Господо, треба бити праведан, треба поштено рећи. Године 1928 кад је требало спасавати једну деликатну ситуацију, позван је г. др. Антон Корошец на чело управе ове земље. (Одобравање). Господо, 1929 године кад су настале оне прилике, опет је, господо, учињен апел на личност г. др. Корошца. И, господо, никад не могу да се с тиме помирим да се сумња у његову оданост овоме народу, у његову оданост државном и народном јединству. Ја знам, господо, још одавно када сам као студент сарађивао са г. др. Корошцем па до последњих дана, да је цео његов рад, цело његово деловање било у интересу народа и у духу народног и државног јединства. (Одобравање) Господо, кад се са овог места друкчије говори ја мислим да је то негација народног јединства и да се тиме чини рђава услуга нашој земљи и угледу нашега народа (Одобравање).

Господо, исти је случај и са г. Спахом. Не треба заборавити да се одмери правда свакоме, не треба заборавити да су у децембарској комбинацији били и г. Спахо и г. Корошец. Не треба заборавити да се је и пре избора правила једна комбинација која је могла бити остварена уз заједничко суделовање г. Спахе и г. Корошеца. И, господо, ја мислим да се је ту баш и погрешило. Ту је цела погрешка што се ова политика још онда није остварила, да није створен блок радикала, г. Корошца, г. Спахе и демократа који, господо, по мом схватању, претставља једну коректуру свих оних тенденција које би хтеле наш политички живот да одведу или сувише у лево или сувише у десно. Господо, таква политичка комбинација једино је позвана да ради на стишавању, ако се радни задатак ове Владе има да схвати као рад стишавања политичких страсти да се створи могућност да се пође путем решавања свих оних компликованих проблема, који се већ годинама јављају у нашој земљи.

Господо, постоји хрватско питање. Не могу се затварати очи, господине Баричевићу, пред постојањем хрватског питања и хрватског проблема. То питање постоји, оно се јавља у својој својој јасности. Покушало се да се једним начином реши. Није се успело. Полази се сада другим путем да се реши. (Један глас на левици: Којим путем?) Другим путем, да се доведе земља у нормално

стање. (Одобравање код већине). Стишавањем политичких страсти; створити једну нову политичку атмосферу, створити могућност за хладне разговоре, створити могућност да једни другима приђемо ближе те да разговарамо у једној другој атмосфери, него што је то до данас било. (Одобравање).

То је, господо, једини пут за решење хрватскога питања. И ја вас питам, господо, зашто за ових пет година оно није могло бити решено оним другим путем. Није се могло. Чинило се све, навијало се на све стране, али је проблем остао и даље. Проблем постоји. Он постоји и за г. Баричевића, — бар пре годину дана тај је проблем и за њега постојао, ако данас не постоји. И господо, ја мислим да је ово једини пут, да се једном земља доведе у срећен положај, да се изиђе из ових изванредних мера. Ја то, господо, најбоље знам, јер сам на својој кожи осетио за време пет последњих година шта значи бити у опозицији и шта значе изванредне мере. Зато и кажем да треба једанпут, и то што пре, да се прекине са тим изванредним мерама и да се дође у нормалан ток политичког живота; да се прекине са изванредним законима и законом о забрани штампе, да се прекине са изборним реакционарним законима и да се донесе закон о тајном гласању (Бурно плескање и одобравање) и да учинимо све што је потребно да се у земљи осети један нормалан политички живот. А кад дођемо до једног срећног и нормалног политичког живота, онда ћемо доћи и до решења свих оних проблема, који се сада овде постављају и који тако дуго потресају нашу земљу.

Ја вас молим, господо, да овако схватите ствари. По мом дубоком уверењу хрватско се питање овако поставља и пред њим се више не може стајати затворених очију. Оно се мора решавати и ако ова влада успе, ако ништа друго, оно бар само то да допринесе и доведе до разумног и хладног разговарања, она је већ тим самим учинила једно велико дело. (Одобравање — Један глас на левици: А интернације?) Интернација је било онда кад су били други на влади, а откад је дошао на владу г. др. Стојадиновић интернирања није било. Интернација је било и пре владе г. Јевтића а и за време оних влада, које су довеле до данашњих прилика.

Господо, да пређем сада на законска овлашћења која тражи Влада преко Финансијскога закона. Господо, изванредне прилике правдају изванредна овлашћења. (Један глас: Које изванредне прилике?) Изванредне политичке прилике о којима сам до сада говорио, правдају изванредна овлашћења. Не траже се та овлашћења, како један говорник са овога места рече, да се изврши ревизија Устава. Зна се пут којим се врши ревизија једног Устава. Али, господо, ако ова овлашћења треба да донесу један бољи закон о штампи, ако ова овлашћења треба да донесу један бољи изборни закон и ако ова овлашћења уопште треба да донесу боље законе од оних који сада постоје, — онда ја, господо, дајем овлашћења Краљевској Влади да може горе да замени бољим. (Бурно плескање).

И, господо, из тих разлога, верујући прво у лични састав владе, јер сам казао већ да и по овом личном саставу она потпуно одговара тежњама народним и, верујући дакле, у њу, ја гласам

за буџет и за ова тражена законска овлашћења, уверен да гласам за боља времена. (Одобравање и пљескање већине).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Живота Милановић.

Живота Милановић: Господо народни посланици, суштина парламентаризма састоји се у буџетском праву. Буџетско право треба да је огледало унутрашње и спољашње политике једне државе. Ово основно начело парламентаризма долази до изражаја само у парламентарним демократијама. Наша земља, господо, није парламентарна демократија, она није ни диктаторска држава. Ми смо изабрали нешто горе, изабрали смо лажну демократију. Та лажна демократија, господо, није се родила ни са г. Јевтићем ни са г. др. Стојадиновићем она живи у нашој земљи још од првога дана њеног стварања.

Господо, иако сам демократа по своје уверењу, иако никада то своје начело нисам мењао, ја овде јавно кажем: ако бих дошао у прилику да бирам између једне поштене диктатуре или једне лажне демократије, ја бих се увек одлучио за оно прво. (Глас са деснице: То се зна!)

Господо, захваљујући тој лажној демократији у нашој земљи ми смо државу довели у један безизлазан положај и данас се све патриоте питају како ће се земља извести из тога положаја. Господо, наш велики народни песник Његош, приказујући прилике у својој отаџбини, казao је ово: „Све је пошло ђавољјем трагом...” (Говорник цитира цео стих.) И ја се питам и као националиста и као ратник: Да ли наша земља није пошла ђавољјем трагом. Али, господо, наша земља заудара керенштином. (Приговори). Господо, та керенштина огледа се у нестабилности наше државне и националне политике. Владајуће партије пре 6 јануара, или боље да кажемо одмах после рата, после уједињења ове државе, истрошене, изморене, исцепкане, нису биле способне да приме одговорност политичку, да приме одговорност за уређење земље коју им је налагала нова ситуација у нашој Краљевини. И те партије, неке безидејне, безначелне, са једне стране србијанске, са друге стране све политичке групације из крајева бивше Аустроугарске монархије нису имале једнога идејнога програма ни у питању нашег државног и народног јединства, ни у питању нашег економског и социјалног поретка и уређења.

Не само то, господо, него те партије не само што нису са другим партијама колаборирале, него су се и међу собом клале, цепале су се на групе и групице и целокупна њихова политика и њихова идеологија сводила се на то да дођу на власт. Правиле су пазаре, правиле су политичке погодбе, а све те политичке погодбе редовно је плаћала наша држава. Тако владајући без једног утврђеног система, без једне одређене државне и националне политике, те партије су се показале неспособне да воде ову државу. Завршетак њиховог успеха било је, господо, убиство у Народној скупштини. Нека се нико од господе не буни. Ко је то дело створио? Да ли су га створиле владајуће партије, или они који никад нису били ни у влади, ни у Народној скупштини? Чим се догодио такав један несрећан случај, носиоцу државне власти није ништа друго преостало, него да учини оно

што је учинио, да распусти парламенат, суспендује Устав и да заведе један нов политички систем. Систем 6 јануара, господо, одобрио је народ у овој земљи. И ја сам га начелно одобрио, али никада у њему нисам суделовао, јер сам био против метода које су владале после 6 јануара.

6 јануар имао је један недостатак. Уместо да су 6 јануара дошли на управу земље нови људи, јер свака нова политика тражи нове људе, несрећа ове земље баш и јесте у томе, што смо ми све ситуације у земљи мењали са једним истим људима. Ми смо мислили да је довољно ако у једној ситуацији буде г. Божа у Министарству правде, а у другој ситуацији у Министарству просвете. Ми смо сматрали да је та ситуација нова, да је та ситуација тиме решена. Али, господо, није тако. Нове ситуације траже и нове људе. 6 јануар имао је ту своју ману, што је на управу земље довео баш оне људе који су и створили стање до 6 јануара.

Господо, после 6 јануара народу је лакнуло: Народ је очекивао нешто боље, и то боље било је и дошло само за оно време док је на челу владе био генерал г. Петар Живковић. Чим се он повукао са државне управе, чим је поново почео политички живот, чим се народ почео звати на зборове, онда је опет почело све исто, све по старом. И, господо, једна највећа погрешка политике 6 јануара била је стварање Југословенске националне партије. Та партија није имала међу собом ничег идејног. Људи који су били у њој нису имали ничег заједничког међу собом. Они су дошли у ту партију на мобу и радили су; цео возни парк ове државе превлачио је наш јадни народ с једног краја земље на други; правили су Потемкинова села, а најгоре је било то, што су говорили: „Владалац то хоће. Краљ то жели”.

Господо, та и таква политика није овој земљи донела ничега доброг. Шта више завршетак такве једне политике био је Марсељ и Женева.

Јасно је, господо, да се са том и таквом политиком морало кидати. Јасно је да се морало тражити нових путева. И у томе тешкоме добу када земља губи највећи ауторитет, када губи једини ауторитет у овој држави, када губи свога славног Краља Александра... (Општи повици: Слава Му!)... у то доба требало је највеће слоге требало је прибраности, требало је људи да земљу извуку из једног таквог стања, из једног таквог хаоса.

И, господо, нико није био позванији за то место, него г. Богољуб Јевтић. (Гласови на левици: Јесте, јесте). Господин Јевтић, дугогодишњи сарадник пок. Краља знао је у детаље нашу спољну политику, знао је интенције Његове унутрашње политике, и, господо, он је дошао на чело државе.

Господо, г. Јевтић дошао је на Владу и расписао је изборе. Ушао је у изборе са једним утврђеним програмом наше националне и државне политике, ушао је у изборе и са једним утврђеним социјалним и економским програмом. Са тим програмом и са њим на челу изашла је и ова целокупна Народна скупштина. Ти су избори и завршени, дајући резултат који нам је познат. Један плус његове политике — хоћу да потврдим речи једног говорника, ако се не варам г. Мите Димитријевића, — био је тај, да је у изборе ушла и Хрватска сељач-

ка странка. У изборе је ушла и целокупна удружена опозиција. Они су у изборима добили један леп број гласова који није за потцењивање. Истина, њима је криво, вероватно зато, што су остали у великој мањини од Владе г. Богољуба Јевтића.

Логично је, господо, да свака опозиција која на изборима изгуби удара после избора у протесте, удара у жалбе, па је се и наша ванпарламентарна опозиција сложила у томе да ови избори нису били слободни, да је било терора итд., идт. и господо, у моменту, кад је изабрана Народна скупштина требала да почне свој рад, догодило се оно, што у нашој политичкој историји није било никада, да једна влада која је ишла са једним позитивним програмом и националним и социјалним и добила већину на изборима, да се тој влади не да могућност ни да почне извођење свога програма. Јединствени случај не само у нашој политичкој историји него и у историји других држава.

Господо, нећу да улазим у то, како је дошла влада господина др. Стојадиновића. О томе су говорили и други пријатељи и колеге пре мене, а напослетку нећу да дирам у право Круне и подвлачим да је ова влада дошла с обзиром на Устав редовним путем. Господо, када је влада господина др. Стојадиновића дошла, било је разних мишљења. Једни су хтели да донесу суд о њој, пре њене декларације, једни су хтели да је осуде пре него што дође до састанка Скупштине. Ја, господо, нисам био зато. Ја сам био зато да сачекам владу са њеном декларацијом и да на основу онога, што нам она сама каже дамо свој суд. И, господо, ја тај свој суд имам. Подвлачи се као велики успех владе г. др. Стојадиновића то што је у владу ушао г. др. Корошец и господин Спахо. Моје је мишљење да у овој земљи господин Корошец никада није био проблем као ни сам господин Спахо. Ако је реч о проблему наше унутрашње политике онда је проблем г. др. Владимир Мачек. Ја господин др. Корошца познајем дуго година и он је, хоћу да вам кажем, мој лични пријатељ. И ја се само питам коме је требало да г. др. Корошца тера у интернацију у Врњце, Тузлу и Хвар. Ја не видим пријатељи и господо те разлоге. Има разлога које су наводили Словенци који припадају, како то они кажу, напредној групи и напредној струји. Ја нисам хтео да им наседам, иако сам више пута путовао по Словенији и био на разним задружним конгресима на којима нисам могао да запазим да је господин Корошец у овој земљи нека личност, на коју би требало бацити политичку анатему.

И, сад кад сам питао Словенце из те напредне групе зашто су пришли влади г. др. Стојадиновића, они су ми казали да је г. др. Корошец примио државно и народно јединство и нас ништа сада не дели од њега. (У сали жагор и граја). Ако је то тако ја могу да кажем, да г. др. Корошец није примио сада први пут југословенску идеологију, него много раније. (Војко Чвркић: Још 1917 године у Бечком парламенту, кад је читао познату декларацију).

Али, господо, подвлачим није се ништа добило са уласком у владу г. др. Корошца и Спахе, јер тиме још није решено наше државно-правно питање, ако хоћемо о томе да говоримо и неће се решити све дотле док се не реши питање са Хрватима, питање са г. др. Мачеком. Док се то питање не буде решило, дотле ми нисмо наш унутрашњи про-

BLEM уредили. (Војко Чвркић: Нису хтели с вама ни да говоре!) И све дотле док се не уреде односи са Хрватима, дотле, док се не уреде односи са г. др. Мачеком, дотле ми нисмо још решили питање наше унутрашње политике. Али господо, молим још једно. Кад се говори о споразуму за споразум требају два човека. За споразум треба пристанак и друге стране. Није споразум, господо, то, ако једна страна диктира другој, него је споразум то ако обадве стране поуштају од својих прохтева. Са ове стране, што се тиче нас, Краљевска влада каже да је приправна да попусти и она је попустила: дала им је слободу збора, дала им је слободу штампе али други човек није попустио од својих захтева ни за једну јоту. (Гласови: Откуд знате?) Ја знам зато што данас г. др. Мачек прославља свој рођендан у Загребу, и све радње у Загребу искићене су хрватским заставама и што су демолиране све радње оних људи који нису хтели да истакну хрватске заставе. То што се догађа у Загребу, догађа се и у Сплиту. То је доказ да друга страна није од својих захтева попустила ништа.

Господо, ми смо очекивали после изјаве Краљевске владе и њене декларације да ће претставници Хрватске сељачке странке, или како каже г. др. Мачек да није више претставник Хрватске сељачке страке него вођа хрватског народа, да ће бити попуштања и са друге стране. Тога попуштања до данас нема и у томе Краљевска влада није до данас успела ни за једну јоту.

Господо, рекао сам да ћу рад Влади проматрати по њеном раду, по њеним делима. Ја нисам опозиционар ради опозиције. Ја сам зато да у овоме Дому, помогнем сваку ону Владу која би стварно и искрено радила у интересу народа и државе.

Али је зато и моја дужност да све што буде радила зло, да то изнесем пред народ и да је за то осудим. Господо, влада у погледу националном и државном до данас није, као што рекох, ништа учинила. У економском погледу њена је декларација, господо, одвише мршава. Она у економским питањима не обећава народу ништа. Она је својим доласком на власт пожурила да ствара политичке партије. И штампа и претставници тих политичких партија данас су се дали на посао, као да је данас најважније питање политичких партија. И, господо, у Финансијском одбору овде г. Министар грађевина је рекао једним појачаним тоном: Није овде главни проблем економски и социјални, главни је проблем политичко питање.

То је рекао и ја имам другога, који су били у Финансијском одбору и који ће то потврдити. Господо, ја мислим, да се овде г. Министар грађевина затрчао. (Чује се: Није!) Ја мислим, господо, да на дневном реду нису важна политичка питања. На дневном је реду, господо, решавање економских и социјалних питања (Пљескање на левици). Господо, Француска револуција није избила зато што су се тражиле политичке партије. 25.000 гладних Француза није ишло на барикаде да траже политичке партије, него да траже хлеба. Санкилоти и париске пиљарице када су продрле у двор Луја XVI, нису тражиле партије, него хлеба и сомунa.

Господо, Владина декларација не говори ништа о раздужењу земљорадника, не говори ништа о повећању цена земљорадничких производа. Исто тако Владина декларација не говори ништа

о смањењу цена индустријских производа. Господо, као што су се смањиле цене земљорадничких производа, тако мора да се смање и цене индустријских производа. Све је то остављено и препуштено времену и приликама, а ја вам кажем, ма колико ви упирали прст на ову малу групу људи, ви прешите, јер немате рачуна да спречавате организовање земљорадника. То је најјачи сталез, а и ако такав земљораднички сталез на жалост нема ни до данас своје организације. Ви, господо, и трговцима и занатлијама дозвољавате њихове организације, тражите њихове Коморе, али земљораднички народ нема ни до данас своје коморе, и његову организацију не треба да спречавате. (Пљескање на левици. — Узвици на десници: Постоји организација г. Јоце Јовановића! — Граја.)

Господо, Краљевска влада нека мисли како хоће, али она земљорадничко питање мора да реши, ако неће да дозволи да га земљорадници сами реше. (Узвици на левици: Тако је!) Решиће га они мимо свачије воље. Пита се како и на који начин. Наш земљорадник жели да живи. Он је плаћао плуг раније 450 динара, кад је метар пшенице био 250 динара, а данас пшеница стаје 100 динара, а плуг 900 динара. Где је ту та сразмера, да земљорадник може да издржи те терете? Па није, господо, само то. Ми смо ударили на таксе. Ударили смо царинске тарифе. Зашто? Да би домаћа индустрија могла да пљачка наш земљораднички сталез. (Пљескање на левици). Један плуг који долази из иностранства данас кошта 900 динара. Један плуг који се лије у ливаоници у Осеку кошта исто 900 динара. Немојте господо, да се буните кад се говори о земљорадничком сталезу, немојте да се буните јер сви ви браните своја права. Ви тражите инжињерске коморе, професори траже своје удружење, сви траже своје организације, па онда немојте да замерате, да земљорадници, најшири слој нашега народа, тражи своју организацију.

Господо, каже један овде наш колега, па када, вели, говорите о раздужењу земљорадничких дугова, то значи, да треба да вршимо инфлацију. Ја кажем, господо, нема другог излаза: или спустити цене индустријских производа или инфлација. Другога излаза, господо, нема. Ако нећете ово прво ви ћете морати ово друго. Ако нећете ни то друго, ја вам кажем да ће земљорадник да поцепа своје менице. (Пљескање на левици).

Господо, заштита банака је испутала још један највреднији слој наших грађана. Она је упропастила наше улагаче. Око десет до дванаест милијарди динара ситних улагача наших вредних малих штедиша лежи по банкама, да се никада више не појаве на овај свет. Банке су се заштитиле, оградиле су се кинеским зидовима, а цех плаћа највреднији слој наших грађана, а у нашем законодавству, господо и браћо, нема ни једног слова који штити наше улагаче. И докле год се не поврати поверење у народ, докле год народ не буде стекао поверење у те институције нема привредност просперитета, нема напретка. (Гласови на левици: Тако је!)

Господо, не иде тако. Господо, толике су банке затвориле шалтере, толике су банке згрнуле народне паре, потрошиле их и нико није за то одговарао, нико није за то ни покушао да се убије. Овако стање не може да иде. Земљорадник је дошао до просјачког штапа и он даље већ не може,

господо и браћо. Није само дошао, господо и браћо, до просјачког штапа земљорадник, него је дошао и занатлија, дошао је и радник, дошао је ситни трговац. И кад те класе буду пропале у овој земљи, онда неће вредети ни оне, које имају милионе. (Пљескање на левици).

Ја вам кажем, господо, и кажем Краљевској влади: Водите рачуна да не буде доцкан, да народ сам почне да решава своје питање. И ако народ сам почне да га решава или буде почео да цепа менице, неће бити добро ни вама, господо чиновници, ни банкарима, ни капиталистима. (Пљескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, пре него што бих дао реч наредном говорнику, ја вас молим да у својим говорима не вређате верске осећаје својих другова. Реч има народни посланик г. Фран Зупанчић.

Fran Zupančič: Visoka skupštino, poštovana gospodo narodni poslanici. Moj predgovornik pominjao je u svome govoru i nas Slovence i ja moram radi toga dati njemu objašnjenje radi našeg držanja prema ovoj Skupštini i današnjoj Vladi. Proračun budžeta u celome svetu je najvažniji rad Narodne skupštine, ovo je kruna svega rada narodnih poslanika; to je tako naročito u zapadnoj Evropi; u Engleskoj vidimo kolika se briga i staranje posvećuje jednom budžetu i njegovom donošenju i koliko se engleski narod do najsitnijeg čoveka zanima donošenjem jednog budžeta i koliko se o tome raspravlja. Gospodo narodni poslanici, ako smio iskreni i otvoreni, moramo s ovoga mesta podvući, da se kod nas o tome ne vodi dosta računa. Mi smo očekivali da će uprkos današnjih teških i očajnih prilika koje postoje u zemlji, predložiti Skupštini umesto dvanaestina jedan nov proračun. Mi Slovenci smo naučeni na rad, ja moram to da konstatiram, i moram istaći pre svega jednu neprijatnu činjenicu, da se predlaže predlog o dvanaestinama umesto potpuno savremenog i potpuno savršenog budžeta. Predlog o dvanaestinama bazira se na jednom starom budžetu, na budžetu iz 1934/35 godine. Na budžetu kojeg je izradio prijašnji Parlament koji se je iskazao da je bio nesposoban, da nije vodio računa o prilikama u zemlji. Ja mislim da ovakav stari budžet nije sposoban da služi kao osnova za današnje dvanaestine i za novi budžet. Trebalo je da se donese novi budžet koji bi bio prilagodan promjenjivoj situaciji u narodu, koja bezuvjetno traži svestranu štednju. Narod to svakako opravdano traži i dužnost ovog visokog doma je da povede o tome računa. Zato preporučujem veliku opreznost, jer je privreda vrlo osjetljiva i nije dobro da se tretira budžet na ovakav način. Budžetske dvanaestine uvedene su bile već prije sastanka sadašnjeg Parlamenta, pak je ovaj visoki dom bio postavljen u tom pogledu pred svršen čin. Ovo treba da se utvrdi.

Naš seljak, koji je najmnogobrojniji u državi, traži mere da može racionalizirati svoj posao, racionalizirati svoj red. Budžetskim dvanaestinama se to ne može postići. Dvanaestine, u ovo doba, su nesreća naroda a osobito seljaka. To je zaista u stvari prošlogodišnji budžet, kod kojeg sastava mi nismo saradivali. Stoga mi ne možemo da ga branimo. Što se dodataka tiče, možemo preuzeti na sebe odgovornost, ali svi dodatci u bistvu nisu ništa drugo nego samo krpljenje starog budžeta. Vlada može samo da napravi uštede i da uštedama pomogne tamo gde je potreba neizbežna, a to je pogotovo kod našeg seljaka, radnika i za-

natlije. Naš seljak je više nego u očajnom položaju i ne može da podnosi porez. Medutim o tome se nije vodilo dovoljno računa.

Naš seljak zemljoradnik nema od zemlje nikakvog čistog prinosa a iz toga razloga ne postoji nikakva osnova za oporezivanje. Prema tome oporezivanje se vrši u pogledu nečega što u stvari ne postoji.

Poreski organi postupaju bezobzirno upropaćavajući egzistenciju naših posednika. Oduzima se na licitacijama pošto-poto stoka, alat pa čak i hlebac. Sve to izaziva veliko neraspoloženje u narodu, koji energično protestuje protiv ovakvog postupka.

Nastaje dakle javno pitanje, koji su razlozi zbog kojih moramo Vladu da podupiremo.

Razlozi su sledeći: Prvi je taj što je Vlada u svojoj deklaraciji naglasila, da je ona Vlada smirenja, da je Vlada koja će dati narodu političke slobode u duhu demokratije. Razume se da je to važan razlog za nas. Drugi je razlog taj što je Vlada naglasila da će dati prvenstvo ne samo političkim pitanjima koja se smatraju kao prvenstvena, nego će dati prvenstvo i ekonomsko-socijalnim pitanjima.

Mi Slovenci smo bili i to ćemo uvek biti braća sa braćom Hrvatima pošto smo uvereni da je u najprečem interesu države ako živimo sa njima u bratskoj slozi. A pokojni Radić jednom prilikom kazao je da Skupština mora biti socijalna Skupština ili Skupštine nema. U državnom interesu dakle važno je i jedno i drugo. Hitno je vođenje političkih razgovora sa vanparlamentarnom opozicijom, koji razgovori ne mogu i ne trebaju da se odugovlače, jer je stvar veoma hitna.

Razume se, da je nužna potreba, da se vodi istodobno briga i račun o više nego očajnim ekonomsko-socijalnim prilikama u zemlji. Posve je u redu da ima Vlada u svome programu i jedno i drugo. Ovo su razlozi koji su merodavni za naše držanje. Vrlo rado ćemo videti Vladu na ovom uspešnom radu.

Kao što rekoh mi Slovenci smo uvek za sporazum sa braćom Hrvatima. Izabrani smo bili na izborima za poslanike na osnovu politike sporazuma, smirenja i sloge. Svadja u našoj državi mora da prestane. Život u braku u porodici je takođe kompromis. A kamo li još život u jednoj velikoj mladoj državi. Tko odbija kompromis taj neće dobra ovoj državnoj celini. Ne zaboravite, da su van Parlamenta jake moralne i socijalne sile koje se ne mogu bagatelisati i za koje smo citirali gore navedene reči pokojnog Radića.

Gospodje tovariši poslanci! Ako hoćemo imeti mirno, moćno in dobro urejeno domovino, potem je potrebno predvsem pomirjenje duhov, potrebno je, da bude brat priznal brata. Zavladata mora najprej bratska sloga in navdušenje, ki je potrebno za vzajemno, konstruktivno in kompromisno delo. Doseči se mora pošteno, pravično in zakonito vladanje na podlagi popolne enakopravnosti. Naša vlada ima naloge, da prinese politične zakone, nov volilni red, zakon o tisku, zborih in posvetih, z eno besedo vrnila nam bo politične svobode v duhu demokratije. Videli bomo vlado na delu in iskreno ji želimo najboljšega uspeha v teh eminentno važnih državnih vprašanjih, ob katerih je odvisna lepša bodočnost naše domovine. Vsi želimo močne in dobro urejene države. Predvsem je potrebno pomagati našemu zadržanju.

Nič manj važni niso gospodarski in socijalni problemi, katere hoče vlada nužno izvesti. Dvigniti cene kmetskim pridelkom, odpraviti neznosno denarno krizo s povspešenjem denarnega obtoka, olajšati pretež-

ka davčna bremena, ki tlačijo naše osirotelo ljudstvo, dobi prva in glavna naloga sedanje vlade. Tudi tozadevno želimo videti vlado krepko na delu in obdarovano z vsestranskimi uspehi. Slovenci imamo brez dvoma poleg skupnih državnih zadev tudi svoje specijalne zadeve, težave in potrebe. Imamo pač za to dovolj razloga, da postavimo v svojih važnih gospodarskih in socijalnih zadevah svoje posebne izdelane postulate. Gotovo nas najbolj zanima razvoj denarnega vprašanja, ker je dosegla organizacija v denarstvu pri nas najvišjo stopnjo. Radi tega tudi najbolj občutimo današnjo nelikvidnost denarnih zavodov in s tem tudi težo denarne krize. Vsi posvečamo največjo skrb temu, da se po etapah normalizira obtok denarja. Brez tega je vsak napredek v našem gospodarstvu nemogoč. Pri tej priliki moram posebno poudariti da vlada tudi pri nas v Sloveniji vsled teh okolnosti in obćih razmer velika beda. (Pritrjevanje na levici). Posebno ko vidimo n.pr. kako naša kmetica komaj čaka, da se izleže jajce izpod kokoši, da ga hitro pobere in teče k trgovcu da kupi tam soli, da lahko skuha kaj za svojo družino. Vidite gospodje tako je z našo silno močno in bogato Slovenijo (Klici na levici: tako jel).

S vprašanjem nelikvidnosti denarnih zavodov je tesno povezano tudi vprašanje zaščite našega kmeta. Važno vlogo pri tem igra višina obrestne mere za debitorje, med katerimi je tudi naš zaščiteni kmet. Diskontna mera Narodne banke v višini 6% je za današnje razmere za naš gospodarski položaj v Evropi daleč previsoka. Ta mera se mora postopoma zniževati na višino povprečne diskontne mere sosednih evropskih držav, ki znaša okrog 2%. Na ta način bo stvarno pomagano vsem ogroženim gospodarskim panogam. Kmet ni v stanju plačati današnjih obresti, ker jih njegova kmetska obrt ne prenese vsled nerentabilnosti kmetijstva. Kmet ne more zmagati niti zemljarine, ker nima nikakega čistega donosa iz obdelane zemlje. Toliko manj je mogoče, da bi plačeval obstoječe njemu odmerjene visoke obresti. Znižanje obrestne mere je nujna in neodložljiva potreba. Le z izdatnim znižanjem obrestne mere se bo odstranil obup dolžnikov, šaj tudi obrtnik in drugi gospodarski sloji ne premorejo visokih obresti v teh težkih časih. Obrestni meri je potrebno, da posvetimo še posebno pažnjo. Ugotoviti moramo, da je današnje razmerje med obrestmi kreditorjev in debitorjev neugodno. Diferenca teh obresti je daleč prevelika. Tukaj se mora napraviti znosnejše razmerje. Naj navedem tukaj sledeći primer.

Pred svetovno vojno so bile v naših krajih obresti za vloge 4—4½%, za kredite pa 5—5½%. Le za posebno riskantne posle se je zaračunala še kaka posebna provizija. Danes se pa plačuje: za vloge 2—3%, za kredite pa 7—10% (Ogorčeni klici na levici: Tako jel!) Ta diferenca je naravnost kričeča in so obresti za debitorje daleč pretirane. Režija pri denarnih zavodih in bankah je z malimi izjemami mnogo previsoka. Ona pa tudi ni v nikakem skladu z razmerami današnje težke gospodarske depresije. Koliko pa računajo naše zadruge za svoje režije? Samo pol ali pa tri četrtine %, medtem ko banke računajo 5—7 krat toliko; to je oderuštvo, to se mora ukiniti. (Ogorčeni klici: Tako jel!) Postoje n.pr. banke ki imajo še vedno po 4 in več ravnateljjev in po 6 in več prokuristov. Čemu to treba? Naj se izvrši revizija vseh denarnih zavodov, da se ugotovi, koliko imajo posamezni denarni zavodi namesčencev in naj se na tej podlagi napravi takoj remedura ter

Ljudstvo osvobodi svojih tlačiteljev, da ne bode naši hranilci in nesrečni dolžniki nosili na eni strani breme težke gospodarske krize, na drugi strani pa te času neprimerne režije. (Klici: Tukaj treba napraviti modus vivendi!) Ako se bo ta revizija, ki je nujna in skrajno potrebna izvršila, potem se bo tudi diferenca med aktivno in pasivno obrestno mero spravila v sklad z današnjimi gospodarskimi prilikami. Tozadevno je uspeh že v naprej zasiguran in odleglo bo tako vlagateljem kakor dolžnikom.

Nadaljne važno gospodarsko vprašanje za nas tvorijo trgovske pogodbe s sosednimi državami na osnovi gospodarskih sporazumov in gospodarske politike. Carinski zidovi, ki so jih stvorile politične prilike, so neprijetna in škodljiva zapreka našemu izvozu. Le z odstranitvijo te ovire bo mogoče, da se izravna razmerje med cenami kmetijskih pridelkov in med cenami industrijskih proizvodov, ki je danes preveč napeto. V ta okvir spada tudi naše lesno gospodarstvo v celoti, ki ga hočem prikazati tu, v tem visokem domu, kot naše najbolj pereče in specijalno gospodarsko vprašanje, kateremu je potreba nemudoma in neodložljivo posvetiti vso pažnjo od strani državne uprave. Na tem vprašanju je zainteresirano vse ljudstvo naše banovine.

Pripomniti je, da so skoraj vse države že uredile trgovske odnose z Italijo, le naša država to še vedno iz neznanih vzrokov odlaga. Mislim, da so časi dovolj resni, da se taka pereča življenska vprašanja našega narodnega gospodarstva po nepotrebem ne odlagajo. Recipročni in kompenzacijski dogovori so nam nujno potrebni. S temi dogovori bomo mogli doseči potrebne koncesije za naš les in za naše kmetijske pridelke.

Slovenija je eminentno zainteresirana na vprašanju našega lesnega gospodarstva. Brez sile, ki nam jo dajo naši poslanski mandati, brez najožjega sodelovanja s parlamentom ni mogoče doseči potrebnih, prenujnih uspehov. Ministri se prepogošto menjajo in so zato tudi neinformirani ter se ne morejo poglobiti v obsežno akcijo mednarodnega sodelovanja, nočejo uvideti naših specijalno težkih in obupnih razmer.

Konjunkturna doba lesne trgovine je trajala do l. 1929. V tej dobi je predstavljal izvoz lesa preko eno milijardo dinarjev in je dosegel l. 1929 rekord z dvema milijardama dinarjev. Ta doba je bila velik podvig lesne industrije in trgovine ter krepak razmah našega gospodarstva v obče. Toda po tej dobi je že l. 1931 nastopila depresija radi zmed in neprilik, ki so nastale na mednarodnem lesnem tržišču. Sledil je velik padec cen lesa in nastale so najrazličnejše ovire v izvozu, kar dokazuje tudi naša trgovinska bilanca, ki je l. 1932 in 1933 padla pri izvozu lesa in lesnih proizvodov od 906 milijonov dinarjev v l. 1931 na 506 mil. dinarjev v l. 1932.

V l. 1933 pa je znašal izvoz 660 mil. dinarjev! To pomeni padec izvoza po vrednosti za 27.15% napram vrednosti v letu 1930. Te svote pa se sploh ne dajo primerjati s svotami v konjunkturni dobi, kajti ta primera je naravnost katastrofalna. (Klici: Tako je!) L. 1932 je nastopila v naši lesni trgovini in industriji težka kriza, ki je v veliki meri pozročila padec prometa, padec cen in zaslužka. Sledila je redukcija obratov in s tem prizadela one široke mase delovnega ljudstva, ki je za časa konjunktore živelo od lesnega gospodarstva. Kmet, ki mu je sekanje lesa iz gozdov prinašalo dober, stalen dohodek, je ob nastopu krize izgubil svoje dohodke iz sečnje.

Danes dobi le še bagatelno takso na panju, v oddaljenih legah pa celo nič. (Klici: Tako je!)

Težke in neurejene prilike, ki so zavladaile na inozemskih tržiščih ob ruskem dumpingu, so odvzele naši lesni trgovini in industriji mnoga nekdanja dobra in stalna tržišča, tako da je ostala za naš izvoz do predkratnim skoraj edina Italija, ki našega izvoza ni ovirala.

Naša lesna trgovina in industrija je prehajala ob tem stanju polagoma v propadanje in tudi v sedanjih prilikah na tujem in doma ne vidi izhoda iz tega težkega položaja, zlasti še, ko je postalo tudi italijansko tržišče za nas dvomljivo in negotovo. Italija, najboljša odjemalka našega lesa, nas je lansko leto z ozirom na politične prilike pri izvozu našega lesa jako obremenila. Uvedla je devetkratno povečane uvozne carine na uvoz lesa. Kako je vplivala ta uvozna carina na naš izvoz, se vidi iz primerjave izvoženih količin preko postaje Rakek: Izvozilo se je od 23. marca do 23. aprila 1934 jelovih tramov 5.873 m³, jelovega rezanega lesa 8.350 m³, bukovega rezanega lesa 2.420 m³ in hrastovega rezanega lesa 964 m³, skupno torej 17.603 m³, od 23. aprila do 23. maja 1934, torej tudi v dobi enega meseca, ko se je uvedla carina, je znašal izvoz lesa preko iste postaje: jelovih tramov 4.063 m³, jelovega rezanega lesa 3.246 m³, bukovega rezanega lesa 1029 m³ in hrastovega rezanega lesa 700 m³, skupno torej 9.038 m³.

Ta sestava kaže, da je v teh dveh mesečnih razdobjih padel izvoz v celoti za 8.569 m³, to je za približno 50%, pri rezanem lesu pa celo za 60%. Kaj to pomeni za naše gospodarstvo in naše slovensko gospodarstvo, to bo uvidel oni, ki ve kaj pomeni les in lesna trgovina za Slovenijo. Ta italijanska carina je najtežje prizadela naš izvoz iz Dravske banovine, ker gre naš les v pretežni večini v severno Italijo. V te kraje pa izvažata tudi Avstrija, ki je že prejšnja leta uživala 20% popust pri prevozu po železnici, katerega naš les ni bil deležen. Po paktu, sklenjenem l. 1934 v Rimu, pa je dobila Avstrija še 30—40% ten preferencial napram oni carini, ki jo moramo plačati mi. To pomeni za Slovenijo naravnost smrtni sunek. (Klici: Tako je!) V tekočem letu je Italija v prvih mesecih omejila izvoz naših proizvodov do skrajnosti. Uvedla je kontingentiranje na podlagi lanskoletnih mesečnih dobav. S tem je nastal položaj tako nesiguren, da je stanje več kot obupno. (Klici: Tako je!) Ljudje ne vedo več, kaj bi storili in kako bi si pomagali. Zato sem primoran obravnavati to vprašanje tudi na tem mestu in ga pokreniti z mrtve točke. Položaj postaja z vsakim dnevom obupnejši, tako da sploh ni mogoče izvažati več v Italijo, drugih krajev pa za izvoz nimamo. Avstrija nas je tako potisnila z italijanskih tržišč, da je zaščita za nas več kot potrebna. (Klici: Tako je!) Z ozirom na težavni položaj, ki je nastal v Italiji, je zahteva našega lesnega gospodarstva, da se uredi odnosi med našo državo in Italijo na osnovi gospodarske politike. Italija je zainteresirana v svoji uvozni politiki napram nam tudi na kompenzacijskem izvozu iz Italije v našo državo. Nujno potrebno je, da se razmerje, ki je predvsem močno oškodovalo naše lesno gospodarstvo, uredi s trgovinskim sporazumom, da bo zasiguran gotov kvantum izvoza našega lesa v Italijo. Izravnati se mora predvsem razlika med našo in avstrijsko prevozno tarifo.

V naši zunanji izvozni trgovinski politiki je potrebno, da se pospešuje izvoz naših gozdnih proiz-

vodov. Po naših konzulatih je treba forsirati zanimanje za to strokō. Treba je, da se v inozemskih državah na osnovi kompenzacije in odstranitve ovir, zagotovi primeren delež naše lesne proizvodnje.

Poleg teškoč na inozemskih lesnih tržiščih, s katerimi se naša lesna trgovina bori, pa ugotavlja naše slovensko lesno gospodarstvo, da so tudi notranje težave naše lesne trgovine in industrije potrebne remedure.

Ena izmed važnih zahtev naše lesne trgovine v notranjem prometu in v zvezi z izvozom je prilagoditev raznih dajatev, ki jih v svojem poslovanju prekomerno prenaša naša produkcija, sedanjemu kritičnemu položaju lesne trgovine in industrije.

Treba je predvsem, da se nujno izvede revizija železniških prevoznih tarif. Ta tarifa, ki se doslej vkljub vsem prizadevanjem in dokazovanju o prekomerni višini ni v nobenem pogledu izpremenila, tare naše lesno gospodarstvo. Pri tem je važno, da naš les ne uživa v izvozu jadranske tarife; še vačneje v pogledu na naše prevozne tarife pa je, da je Italija dala Avstriji preference za uvoz lesa v Italijo v višini 30—40%, kar občutno škoduje našemu lesnemu izvozu.

Z našimi visokimi tarifami naši izvozniki ob tej veliki razliki in obremenitvi s carino na uvoz v Italijo ne morejo tekmovati v ceni z italijanski trg osvajačim avstrijskim lesom.

Težkoče povzročata tudi notranja železniška tarifa. Prevoz lesa iz severnega predela Dravske banovine v Beograd znaša celo vrednost blaga, za kar imamo konkretne primere. Zato pa se razvija v vedno večji meri v tem predelu splavarstvo po Savinji in Dravi. Splavarstva se poslužujejo sedaj tudi velika lesna podjetja, ker so stroški znato nižji nego pri prevozu po železnici. To je v škodo železniškemu prometu in jasen dokaz, da tarifna politika pri nas ni prožna in času primerna.

Prav tako povzročata velike težkoče neprimerna tarifa za prevoz na večje ali manjše oddaljenosti. To se izraža tudi v izvozu lesa iz severnih predelov Dravske banovine, ki radi visokih stroškov iz prevoznine na veliko daljavo do italijanske meje ne morejo izvažati lesa na italijansko tržišče. Na večjo razdaljo bi se morale tarife progresivno znižati.

Vse to so težkoče, ki tarejo našo lesno trgovino v pogledu prekomernih tarif.

Z ozirom na te težkoče, ki jih povzročajo prekomerno visoke tarife, je potrebno, da se v notranjem prevoznem prometu prevoznina porazdeli po oddaljenosti od kraja utovarjenja blaga do kraja iztovorjenja tako, da se da za prevoz na progi 50 do 100 km 20%no znižanje na predpisano tarifo; — na razdaljo od 100 km. dalje pa 50%no znižanje.

Velike režijske stroške povzročajo naši lesni trgovini tudi tehtarina, tariranje, nakaznina, dostava vagonov, previsoka najemnina ležarinskih prostorov na železniških postajah, zato naj se primerno znižajo.

Pomanjkanje denarja v težki denarni krizi, ki je odvzela vsako investicijsko voljo, zapora denarja, ustavitve kreditov, to je zlo, ki je pripomoglo do kritičnega položaja našega lesnega gospodarstva. Visoka obrestna mera je veliko zlo, ki tlači to našo gospodarsko panogo. Tudi v visokem ceniku je nepotrebna ovira i šikana. Topogledno smo napravili predstajko na Gospoda ministra finansija, a brez zadostnega uspeha. Naša izvozna trgovina ima mnogo možnosti, da bi izvažala svoje proizvode v prekomor-

ske kraje. Za izvoz velikih količin proizvodov pa je potreben kapital in kredit.

Naša trgovina ni bila zmožna, da prevzame velike prekomorske dobave. Potrebovala pa bi za take dobave potreben kredit. Poslovni ljude pa so z zaščito denarnih zavodov ob vsak kredit. Nemogoče je, da bi izvoznik, kateremu leži v denarnih zavodih zaledeneli kapital, mogel s tem denarjem razpolagati. Prav tako je nemogoče, da bi dobil na dobavo kredit. Zato je naša izvozna trgovina tudi ob skupnosti izvoznikov, za dobavo v prekomorske kraje nemogoča.

V interesu narodnega gospodarstva bi bilo, da bi se rešilo vprašanje denarne krize, zlasti z obzirom na kredite. Brez obtoka denarja in za razgibanje gospodarstva potrebnih kreditov je vsak napredek nemogoč.

Zato je nujna potreba, da naši merodajni činitelji, posebno gospod minister financ, nemudoma podvzamejo ukrepe, da bodo prišli zamrzli kapitali v promet, da bo možno razgibati vse stroke narodnega gospodarstva, ki bo v korist državi in narodu.

Naše celokupno lesno gospodarstvo, ki je združeno v centralnem odboru lesnega gospodarstva Kraljevine Jugoslavije, ki ga tvorijo pokrajinske organizacije lesnih področij, je enotno v težnji, da državna uprava po svojih organih posveti vso pažnjo tej važni gospodarski stroki ter pospešuje tako v zunanji kakor v notranji gospodarsko-trgovinski politiki njegove pereče težnje in zahteve. Nujna ureditev uvoza v Italijo je prvenstvena. Urediti se mora takoj kliring z Grško.

Francoske preference Avstriji so za nas zelo interesantne. V interesu našega gospodarstva je, da naš trgovski minister zahteva za nas iste preference, da se na ta način izjednačimo.

Važno poglavje vsake vlade tvori skrb za delo in kruh brezposelnim, ki jih je pri nas zelo mnogo. Ustvariti je treba zopet konzumenta in tako bo olajšano vsem gospodarskim slojem s pozitivitvijo prometa. Semkaj spadajo v prvi vrsti za lečenje krize napovedana velika javna dela, ki so za nas posebne važnosti.

Gospodje narodni poslanci, naša borba za zvezo z morjem je tako stara kot naša država. Odkar živimo v tej državni zajednici, smo se borili za zvezo z morjem. Ko so nam bili odvzeti primorski kraji in z njimi Trst in Reka, smo izgubili naše oči, in od tega dneva datira naša borba za zvezo z morjem. Leta 1919 smo zahtevali progo št. Janž in Sevnica in je bila progata trasirana. Leta 1922 je naša delegacija dosegla, da je pri zaključitvi posojila in zakona o Blairrovom posojilu bil odobren kredit za graditev te proge. Toda kaj se je zgodilo? Denar namenjen za to progato se je vporabil v druge svrhe, a mi smo bili prevarjeni. (Glasovi: sramota.) Bodite prepričani, da je vsled tega našemu narodu odvzeto zaupanje v zakone. Da navedem drug slučaj. Od 60 milijonskega kredita za pričetek javnih del ze bilo rečeno, da dobi Slovenija 6 milijonov. A kaj se je zgodilo? Zgodilo se je, da dobimo namesto šest milijonov, samo en milijon 700.000, a štiri milijone in 300.000 se je transferiralo v Južno Srbijo v Niš. V imenu slovenskega naroda, v imenu svojih kolegov vlagam protest proti takemu nepravilnemu postopanju, posebno še, ker se tako postopa za našim hrbtom brez naše vednosti. (Glasovi: tako je!)

Potrebna so sledeča dela:

I) Zveza Slovenije z morjem. Kot prva etapa te zveze je zagotovljena progata št. Janž—Sevnica in

se dela pridno na terenu in v pisarnah, da se bo izvršil čimpreje razpis te železnice.

II) Razne cestne gradnje.

III) Cesta Ljubljana—Sušak.

Ena milijarda investicijskega posojila bo omogočila nabroj javnih del v državi, ki bodo ublažila breposebnost. Poživila bo promet in omogočila zaslužek. Pri tem je seveda ukazano najboljše gospodarstvo in zahtevano največje varčevanje in računanje z vsakim dinarjem. Breme, ki ga bo s tem dolgom na novo dobila na rame država, se mora z vestnim in poštenim izvajanjem javnih del zmanjšati na minimum. Tudi v tej smeri želimo vladi kar največ spretnosti in sposobnosti, da bo kronano nje delo s splošnim zadovoljstvom naroda.

Končno naj podčrtam princip samouprave, za katerim stremljivo ljudstvo. Ljudstvo želi, da se največji in najvažnejši del uprave prenese na samoupravo. Najbolj hrepeni ljudstvo po banovinski samoupravi. Zato željno pričakuje od te naše skupščine zakon o banovinskih samoupravah. Ta zakon mora temeljiti na popolni dekoncentraciji financ in poslov. Mora pa tudi zagotoviti neodvisnost v administraciji, če hočemo izlečiti državo od slabe in nesposobne administracije, ki je eden glavnih vzrokov splošnega nezadovoljstva poleg gospodarske krize. Birokratizam je tisti, ki tepe in ugonablja ljudstvo, ubija v človeku dostojanstvo. V dobi diktature se je uradniški aparat privadil delati na svojo roko in se utrdil v mnenju, da je on tisti, ki vlada. Z vspostavitvijo samouprave bo temu znatno odleglo.

Od zakona o banovinskih samoupravah zavisi boljša in srečnejša bodočnost banovin in države same. Za čim širšo, čim popolnejšo in neodvisnejšo samoupravo in sodobno administracijo sem prepričan, da se bodo angažirale vse najboljše sile tega doma. Ljudstvo tudi to nestrpnost pričakuje, da se mu odvali težak kamen od srca, ker gleda z nezaupanjem v današnjo državno upravo. Ta uprava je preveč zašla v zastareli, nezdrav birokratizem, ki je za današnje čase neprimeren, tako, da se ljudstvo čuti naravnost tlačeno. Morala v javni upravi je v stalnem padanju ter se nemorala, brezsrčnost in brezobzirnost čim bolj širi. Gotove centralne oblasti s svojim okostenelim birokratizmom naravnost ogrožajo vestno, dobro, solidno delo pokrajinskih oblasti. Mečejo jim polena pod noge ter jim z nerodno, nesposobno in pretirano, neumestno kontrolo pripravljajo nepotrebne večje izdatke. Pri vsem tem pa so izdatki centralne oblasti same ogromni, toda povsem nepotrebni. Dispozicije centralnih oblasti so dostikrat brez glave, brez preračuna, naravnost nesmiselne in škodljive.

Ako ta apel in poziv s tega mesta ne bo zadostoval, bom prinesel ob prvi priliki tozadevne dokaze.

Na nekvalificiran način se izterjavajo davki in se pri tem brezvestno uničujejo eksistence, ne da bi bilo pri tem pomagano finančni upravi. Slovenski poslanci smo že takoj pri prihodu v Beograd napravili tozadevno predstavko na gospoda finančnega ministra, ter ga zaprosili, da se preneha z dosedanjo prakso izterjevanja davkov potom licitacij sekvestriranih predmetov, ki se prodajajo po smešnih cenah na škodo obupanega dolžnika in države ter v korist brezvestnih špekulantov.

Pred nekaj dnevi se je dogodil zopet na novo en tak slučaj, ki ga tukaj konkretno navajam:

V Križišču, srez Krško, so pred enim tednom prodali kmetu bika vrednega 800 dinarjev za samih 100

dinarjev. (Glasovi: sramota) To je žalosten slučaj, ako to ni pljačka, potem sam ne vem, kaj je pljačka.

Ne morem prezreti, da ne bi pri tej priliki skrenil pažnjo na žalostne razmere v državni bolnici v Ljubljani. (Glasovi: Pa Vi imate dosta bolnica, a mi na jugu ih uopšte nemamo.)

Potpredsednik Franjo Markič: Gospodine poslanice, to spada u specijalnu debatu. Molim Vas da završite.

Fran Zupančič (nastavlja): Vse naše bolnice so prenapolnjene, ker so mnogo premajhne in pretesne. Saj se ni za razširjenje bolnic zadnjih 17 let skoro nič naredilo. Razen tega so zelo slabo oskrbljene, tako z zdravili, kakor z instrumenti in opremo. Kakšne so posledice radi teh nedostatkov, je slovenski javnosti dobro znano. Prosimo gosp. ministra za socialno politiko in narodno zdravje, da posveti temu prekarnemu položaju vso svojo skrb in pažnjo.

Z ozirom na vse gori navedeno, vidimo, da je pretežni del vzrokov nezadovoljstva naroda v slabi upravi in je zato borba za decentralizacijo povsem upravičena. Radi tega ni gledati hrvaškega vprašanja s stališča, kakor so to storili posamezni depasirani govorniki v verifikacijski debati. Že takrat bi jih bil rad zavrnil, ker so po nepotrebem žalili naše brate. Nikakor ni umestno, da se v današnji prenapeti dobi razprtije še poostrujejo. Mislim, da je skrajni čas, da se podzamejo vsestransko potrebne mere v pomirjenje in za pospešitev dosege bratskega sporazuma. Vsi se moramo zavedati, da „Sloga jači, nesloga tlači“. Če bomo složni, se nam ni nikogar bati.

Nujna potreba je, da se zanimamo za razne napisane in nenapisane načrte glede preureditve uprave v naši državi.

Mnogo načrtov tega zakona je slabih. So pa tudi dobri med njimi in tudi jaz poznam take, ki so sprejemljivi za vsakogar, ki iskreno, pošteno želi državi boljše bodočnost. Zato se naj to prevažno vprašanje ne zanemarija. Vsi, ki smo bili poklicani dne 5. maja t. l., da sodelujemo pri tem velikem poslu in je naša politična avtoriteta angažirana v to, da čuvamo, da se plamen sovraštva in prepir ne bosta še naprej netila, s težkim srcem poslušamo nepremišljene izpade brata proti bratu.

Pri vsem tem pa naj še mirno gledamo, kako se vrši naša javna uprava neovirano po starih, času neprimernih metodah, kako se gospodari in razpolaga s težkimi milijardami, ki jih je iztislil davčni vijak iz vseh slojev našega obupanega ljudstva. Odločno obsojamo vse tiste, ki hočejo z nadaljnimi prepri in sovraštvi podaljšati življenje slabi upravi, ki je največja nesreča našega ljudstva.

Simon Gregorčič je naš največji slovenski pesnik in želim končati z njegovimi stih: „Za naroda korist in prosveto delujmo vsi skupaj z ljubeznijo vneto, za narod goreči, živeči, trpeči, a sluge nikomur kot narodni sreči. (Odobranje in ploskanje.)

Потпредседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Василије Трбић.

Василије Трбић: Господо народни посланици, имам част вечерас да говорим пред празним министарским клупама. Господо Министри и сувише су запослени и сматрају да није неопходно потребно за време, када народни посланици говоре о политици Владе, да буду овде.

Господо народни посланици, овде се од пре два дана у пленуму а раније у Финансијском од-

бору говорило о државном буџету, о дванаести-нама које износе на милијарде. Говори се о милијардама онако како се некад није говорило ни о милионима. Слабо се повело рачуна о томе, одакле ће се те милијарде да добију. Ко ће то да плати? Да ли ће да плати го и бос сељак, или пропали мали трговац, или пропали занатлија? О свему се другом водило рачуна само се готово није водило рачуна о томе, одакле ће те милијарде да дођу. И баш зато што се за последњих неколико година није ни мало водило рачуна о томе од кога се узима тај новац и на који се начин узима, криза која је неминовно имала да дође у нашу земљу, само је појачана и потенцирана тим невођењем рачуна о томе, од кога се и како се узимају паре.

Поставља се овде и непрестано третира једно питање, а то је како да се помогне земљораднику. Међутим ми га никако не можемо и нећемо помоћи овако како ми радимо. Мере које је предузела Краљевска влада нису такве мере које могу да помогну земљораднику. Те мере су само зато да би се засениле очи сељаку, а не да би се он помогао.

Влада је у економско-финансијском комитету или у не знам коме још другом комитету, решавала о питању цена пшенице. И како га је решила? Решила га онако како је најгоре за нашег сељака. Одредила је цену 120 динара и разуме се не свуда, него онима који су на главној железничкој прузи, који су на пловном каналу, који су покрај река и пристаништа. Дакле њима је сада одређена цена пшенице 120 динара. Те су цене одређене сад када 70% наших земљорадника мора да прода жито, а предвиђена је цена од 140 динара, за онда када наш сељак не буде имао жита него када га буду имали прекупци, трговци, када га буду имали они који буду имали пара и тада ће цена житу да се подигне. Ето тако ова Влада мисли да помогне нашој земљи и тако она решава житни проблем код нас. Влада и сви они који су сарађивали са њом заједно са чувеним Призадом, који је, како изгледа, постао неопходан за ову земљу, повели су рачуна о извозу пшенице и непрестано то питање третирају као најважније. Међутим, за нашег сељака не може да буде то главно питање, питање извоза пшенице, него је за њега проблем о унутрашњој потрошњи. Како може Влада да нашу унутрашњу потрошњу развије и да помогне нашем земљораднику? На један врло прост и једноставан начин. Када се већ држава почела да меша у сва питања, онда она треба да узме то питање и да га решава. Има за то могућности, јер су многа друга питања узета да се решавају и то на начин какав се раније није познавао.

Цео земљораднички свет дугује држави порезу и сад шта треба да се уради нашем сељаку? Држава треба од њега да купи пшеницу најмање по 200 динара од 100 килограма. У свакоме срезу имао би бити постављен по један селектор да се пречисти пшеница и та пшеница да се преда млинарима и да је млинари плате за готов новац. Кад би се тако урадило да се забрани млинарима да могу куповати на другим местима пшеницу док се не потроши ова количина коју је држава купила, онда за то не би био потребан никакав обртни капитал. Међутим у нашој држави, главно је да се има обртни капитал. Потребна је само једна добра воља јер ће се пшеница узети за порез, сељак

ће се раздужити бар држави за порезу, а растерећиће се тиме и држава и млинари и сељаци од својих обавеза. Ове године рачуна се да ће бити можда 10.000 или 15.000 вагона пшенице за извоз, а можда ни толико, и ко ће бити тај срећник који ће тада да прода пшеницу по 120 динара па после трговци на њој да зараде? Дакле, ако се је хтело истински да помогне сељаку ту пшеницу требала је да откупи држава и на тај начин се може помоћи сељаку ако се хоће.

Затим, господо, цена соли, гасу и дувану такође је од велике важности за све сељаке. Али о томе је питању надуго и нашироко говорено и ја немам потребе да понављам оно што су остали говорници о томе казали. Казаћу само неколико речи о дувану. Једно пакло дувана кошта 3 и по динара. Узмимо само да један сељак потроши годишње само 200 пакла дувана то је 700 динара, за три брата у једној задрузи то износи 2100 динара. Значи да један задругар треба целу годину да ради и да служи негде па тек да може дувани себи и своја два брата. Је ли то могуће, господо? Апсолутно није могуће. Зар не може дуван да се даје јефтинеје? Може ако се хоће. У Јужној Србији држава откупљује дуван по пола динара килограм, истина понеки плаћа и по 7 динара килограм али сигурно да једну трећину или једну четвртину откупљује по пола динара. Од једнога килограма дувана може се направити хиљаду цигарета и продавати 20 цигарета за један динар па да држава добије 50 динара и ако узмемо да режијски трошкови износе највише 30 динара опет ће држава зарадити 20 динара и неће бити на штети. Дакле и то питање може да се реши ако би се само хтело. Али господа и у Министарству финансија и у Монополској управи они су књига у тврдом повезу и ниједан предлог који је користан за нашега сељака не може да продре код тих установа.

Постоји, господо, једно специјално питање у Јужној Србији и ја као посланик из Јужне Србије дужан сам да се позабавим са неколико речи и тим специјалним питањима која интересују Јужну Србију. То је питање опијума и питање дувана.

Питање опијума дошло је у једну фазу да више не може ни да се реши. Од једне велике цене од 1.000, 700 и 600 динара дошао је опијум на 180 и 190 динара. Купује се на један несрећан начин тако да том куповином нико није задовољан осим неколико шпекуланата који купују за рачун Призада. Често пута купују опијум људи који немају појма шта је опијум.

Пре неколико дана био је један случај да је у једном месту одређен да купује опијум за рачун Призада и један поп. Тај поп никад није проучавао питање опијума нити зна шта је опијум, али је неке тако требало да поп купује опијум ради извесне зараде. Разуме се да би та зарада требала да иде произвођачу, али место да заради произвођач, зарађује поп и овај у место да је у цркви и да врши службу божју, њега одређују да купује опијум.

Питање трговинског уговора између наше земље и Грчке је врло важно за произвођаче у Јужној Србији. Јужна Србија је раније имала прилике да има живих трговачких веза са Грчком, јер на 1.400.000 становника колики број има Вардарска бановина, ако их сматрамо као произвођаче, имамо исто толики број потрошача само у две

вароши у Грчкој. Атина има милијон становника а Солун 400.000 становника. Од прилике на сваког произвођача у Јужној Србији долазио би по један потрошач у тим двама варошима. Нисмо ми били добри произвођачи, нити су они били добри потрошачи, али је ипак факат да смо ми били исто онакви произвођачи какви су они били потрошачи, и за нас је то било добро. Међутим за последње две године трговина са Грчком је онемогућена. Наши извозници знају врло добро да један човек, који једанпут, двапут или трипут изнесе робу и стоку и одвезе у Солун, по четврти пут нема са чиме да купи робу, јер је новац остао у неким депозитима, па до њега врло тешко долази. Зато бих ја молио Краљевску Владу и г. Министра трговине да приликом закључења новог уговора са Грчком поведу рачуна о томе, да наши трговци извозници сасвим не пропадну и да гледају да омогуће бољу и лакшу трговину између наше државе и то Јужне Србије и Грчке.

Господо, имамо још једно болно питање. То је питање дувана. О том питању има 15 година како говоримо овде у Скупштини и 15 година није нико ништа предузео, ма да су ме сви чули, да се то питање постави на другу базу и да се омогући већа производња дувана у Јужној Србији. Наш државни монопол ограничио се готово само на то да ми производимо онолико дувана колико можемо потрошити у сопственој земљи. Само један мали вишак успела је Монополска управа да пласира у иностранству. Она се вечито жали како је криза у свету, како се дуван не продаје и како нема купца за дуван. Међутим, из статистике коју је дала Бугарска, Турска и Грчка види се да су прошле године, односно ове године али то је прошлогодишња берба, те три државе продале иностранству 80 милијона килограма дувана. И док су те три државе успеле да продаду иностранству 80 милијона килограма дувана, наша је држава, мислим, једва успела да прода 2—3 милијона килограма, што је врло жалосно, јер наша држава исто тако као Грчка и Бугарска бар као Бугарска може да производи дуван и да га прода. Али шта смета да ми можемо продати наш дуван у иностранству? Квалитет нашег дувана је раван квалитету бугарског дувана, али тамо продају дуван слободно трговци док је тај артикал код нас монополисан и њега продаје код нас једна бирократска установа Управа државних монопола. Управа државних монопола може једино нама да продаје дуван и ми смо принуђени од ње дуван да купујемо, и господа из Монополске управе не морају никад да замарају свој мозак где ће и како ће да продају наш дуван. И ја мислим, да још нико у тој установи није умро мислећи о нашем дувану како ће и где ће да га прода, те се баш зато до сада и није успело да се нађе прођа нашем дувану.

А сада господо, има још једно специјално питање из Јужне Србије. У Јужној Србији је разрезан порез на земљиште и шикаре и извршен на основу привременог пописа и класирања. Овај попис извршен је брзо тако да има великих грешака у несразмерном оптерећењу. Нарочито су погрешно класирани сеоски пашњаци и шикаре, које су тамо проглашене за шуме. Има тако тешких случајева у Јужној Србији да један сељак, да би платио држави утрински порез мора да распореди на једну овцу по 50 до 70 динара да би тако

платио држави порез. Када се зна да једна овца никада не може да да 70 динара прихода, онда се да замислити у каквом се стању налазе ти људи који морају да плаћају порез на те шикаре и пашњаке, који ни на једном другом месту не би били проглашени за пашњаке (*Живота Милановић*: Г. Дошен каже, да ви држави мање плаћате!) То је друга ствар шта каже г. Дошен. Он је ипак увидео да је боље држати краву за виме, него за рогове, ма колико да су рогови дебљи од сиса. Међутим ми поред тога још плаћамо и допунски порез и допунску таксу. На тај начин ми плаћамо два пореза, што фактично није ни у једном крају, јер се нигде не плаћају два пореза, нигде се не плаћају две таксе, него само код нас у Јужној Србији, — а то г. Дошен, када је говорио, није знао.

Господин Министар финансија, када не би сада разговарао овде са г. Љубом Јовановићем и када би хтео да чује ово, он би ту могао да помогне. Држава не добија много од тога, али би он могао да помогне народу, јер то не чини нешто нарочито за државну касу, а за оне који дају то је једна велика сума и они тешко њу дају. Ја бих молио господина Министра финансија да он прими на знање ово и да тај народ у Јужној Србији ослободи од допунске таксе на утринском земљишту.

Ово нису само једини јади у Јужној Србији. Тамо се води, господо, једна политика Потемкинова. Некоме су потребна Потемкинова села у Јужној Србији. И шта бива, господо!? У Јужној Србији влада над бановином један човек, за кога је г. Раденко Станковић, Краљевски Намесник, у Сенату у своме говору рекао да је многоструки фалсификатор. Тај господин, да би се прославио у Јужној Србији, наредио је да се цела Јужна Србија окречи и то, споља, разуме се, не изнутра, јер није важно да се окречи изнутра, где нико не види, него је важно да се окречи споља па да људи кажу: види како је добро, овде се живи, овде је све бело. Али у Јужној Србији 20% становништва још станује са стоком. У једном истом одељењу живе људи и стока, а 75% станова у Јужној Србији нису окречени изнутра. То не види господин. То господин Бан не види, јер ту нема никакве рекламе, али види да треба споља да се окречи. И наређено је и у року од пет шест дана окречена је цела Јужна Србија, нарочито поред путева, тако да неко кад прође ово види и каже: Пази како је овде благостање. Због тога благостања израженог на тај начин дошло је до тога да креч у Јужној Србији буде скупљи од шећера, јер када се нешто тражи цена му је већа, а мора да се сврши за пет дана, и тако су људи плаћали пет шест до осам динара оку креча да би окречили плотове. Када бисте ви прошли кроз Јужну Србију, ви бисте видели да су сви плотови окречени. На тај начин се изражава благостање у Јужној Србији! Ето, господо, како се тамо ради.

Кад би дошао објективан човек у Јужну Србију и видео живот сељака, он би дошао до оваквог закључка: кад би сељак у Јужној Србији живео тако као сељак у Шумадији, он би банкротирао у року од три месеца, а кад би живео као сељак у Војводини, он би банкротирао за 15 дана. Од таквог народа узима се новац, купују се луксузни аутомобили и то по три-четири да би се и на тај начин изразило у фигури благостање Јужне Србије и њен веома јаки економски положај.

Добро би било кад би г. Министар финансија мало завирио у те рачуне, кад би видео зашто се то ради и да ли може то да се спречи и те паре које иду улудо на неке непотребне луксузе да се даду на нешто корисније, да се даду за грађевне основних школа, да се даду за учитеље, и за друге виталне потребе те да народ тамо види какве користи од тога, а не само нека лица, која су дошла да се провозају бановинским аутомобилима да би направиле једну рекламу бану Вардарске бановине, за кога је Краљевски Намесник казао да је многоструки фалсификатор. Али, господо, у овој земљи треба бити рекламер па да се постигне нешто. Поред тога треба бити још пузавац, треба се рекламирати на све стране и пузити и то добро пузити и онда се на тај начин стиче све, а то тај г. бан врло добро зна. С једне стране рекламира себе а с друге стране пузи и на тај начин постиже успехе. Ипак он неће бити и није једини који на тај начин стиче каријеру у овој веселој земљи.

Од тога пута којим је пошао бан Вардарске бановине није баш много отскочила и Влада с буџетом за помагање зидања основних школа. Она је предвидела свега 3 милиона динара за све основне школе у целој земљи, али је зато предвидела 5 милиона за санацију бродарског синдиката. Изгледа да ће ова Влада, која је дошла да санира прилике у овој земљи, успети једино да санира бродарски синдикат.

И сад, господо, ова Влада потражила је овлашћење од Народне скупштине да донесе три важна закона: закон о штампи, закон о збору и договору и закон о избору народних посланика. Ја мислим да у овој Скупштини нема ни једнога посланика који није зато, да се ти закони донесу и то да се донесу најлибералнији закони. Никада, господо, Скупштине нису биле реакционарне. Владе су биле реакционарне а скупштине нису никад биле реакционарне. Увек су од Скупштине потицали предлози за те законе и то за најлибералније законе али владе су биле те, које нису дозвољавале те либералне законе. Сада, се, господо, тражи овлашћење да те законе донесе Краљевска влада. Скупштинска већина, односно владина већина у Финансијском одбору, изгласала је то овлашћење Краљевској Влади и ова Народна скупштина треба то да потврди својим гласањем. Ако су ти закони тако потребни као што Влада каже, онда је Влада могла те законске пројекте да изнесе пред Народну скупштину и Народна скупштина сигурно би те законе оберучке прихватила, изгласала и ставила Влади на расположење да јој послужи као инструменат за једну будућу бољу политику.

Питање је зашто Влада није тако поступила? Зашто она бежи од Парламента да он те законе донесе? Можда има за то много разлога, али ја мислим да је главни разлог у томе што се у самој Влади још нису сложили какви треба да буду ти закони. Јер, као што видите, ова Влада, оваква каква је, не само што није хомогена, него је далеко од тога да буде хомогена. И ја мислим да је један од главних разлога баш тај, што је Влада нехомогена и што тражи овлашћења а нема готових законских предлога да их изнесе овде пред Народно претставништво. Господо, шта се преноси са Народне скупштине на Владу? Преноси се једно право које нема Скупштина. Ово право законодавне

власти ми овде вршимо у име народа. Народ је тај који има ту власт а не ми, а ми смо само његови делегати овде да у име његово вршимо ту власт овде. Ко нас је овластио да ми ту власт можемо сада пренети на другога? Ми то право немамо. То није наша власт, то је власт народа.

Господа из пречанских крајева и из Србије знају како је народ дошао до ових права и до ове власти. Он је до њих дошао путем борбе против тираније Турске и Аустро-Угарске а и против тираније двора за време Обреновића. Дуго је трајала борба у овој земљи за та народна права и та права која су добијена престављају један велики успех оних бораца који су се борили за њих. А сада се тражи од нас да ми та права пренесемо на Владу. Нас нико није овластио нити нам је дозволио да ова права пренесемо на друге. Господу, која од нас траже сада то овлашћење хоћу да потсетим на један догађај из 1928 године за време владе пок. Веље Вукићевића. Пок. Веља Вукићевић који је онда имао исту овакву коалицију као што је данас има г. др. Милан Стојадиновић — само је на место Игњата Стефановића био Воја Маринковић а били су ту још и г. Милан Грол, г. Корошец и г. Спахо — г. Веља Вукићевић дошао је онда у Радикални клуб, позвао тамо неколико својих личних пријатеља и казао им ово:

„Браћо и пријатељи, први уставни фактор тражи од мене да прво ми у Радикалном клубу решимо, а затим да се то реши и у другим клубовима, да се један део власти Народне скупштине пренесе на првог уставног фактора. Ако не би дошло до тога, ако се та права не би на Њега пренела, казао је даље г. Вукићевић, могло би доћи до рђавих последица по наш парламентаризам и по цео наш политички живот.“ Онда су ти народни посланици, које је г. Вукићевић био позвао на ту ужу конференцију, одговорили г. Вељи Вукићевићу овако: „Не можемо никоме преносити ни пренети део власти који припада народу кога ми овде заступамо као његови преставници и у његово име, т.ј. у име кога народа ту власт вршимо. Ми нисмо овлашћени од народа да његову власт преносимо на другога. Народни посланици само су вршиоци те власти у име тога народа, али се са том његовом влашћу не могу правити никакве трговине и ко буде ма на који начин ову власт узео од народа, нека за то прими и пуну одговорност, али народни посланици не могу учинити овакво издајство према народу.“

Такав је, господо, одговор дат онда кад је један део власти тражио први уставни фактор, у кога је цела земља имала пуно поверења да ту власт неће злоупотребити. Њему се није дао тај део власти, јер је Народна скупштина сматрала да нема овлашћења да своју власт преноси на другога.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине посланиче, дужност ми је да Вас са овог места упозорим да не увлачите у дискусију Круну.

Василије Трбић (наставља): Ја не увлачим Круну у дискусију. Ја говорим о томе да данас један део власти треба да се пренесе на једну владу, и то, господо, на какву владу? Је ли то влада која је изашла из ове куће? Је ли то влада коју је народ бирао, којој је народ дао поверење? Не! Један велики део те владе дошао је право са улице овамо! И тој влади ви хоћете да дате један део законодавне власти, — власти, која је само народна и

чији смо ми само делегати овде. Ја кажем да не постоји ни једна влада којој би се могла та власт делегирати, а најмање овој влади.

Каже се, Господо посланици, да је ова Влада, влада народног смирења, међутим она то није и не може да буде. Она не може то да буде зато, што је она наставак владе пок. Веље Вукићевића и што ова влада води исту ону политику, коју је водио и пок. Веља Вукићевић, а то је политика опкољавања и слабења Хрвата. Водећи такву политику ова иста четворна група родила је и С. д. к., тј. сељачко-демократску коалицију, која је изашла као резултат опкољавања и слабења Хрвата. И ова влада продужује само ту политику и она не може да буде влада смиревања. Да она то није, доказ је не само што се дешавало и десило за ових 15 дана у Хрватској, него што се десило данас у Загребу. Данас се десило у Загребу то, да су под силом масе морале бити извешене хрватске заставе у целој вароши, па чак и на српским домовима, на пример на Српској банци, која је на то била присиљена.

Ја немам ништа против тога, немам ништа против хрватских застава, али сам против онога страха који је натерао онај свет да извеси хрватске заставе. Ето, господо посланици, то је резултат ове владе! И колико ће још бити таквих резултата, још страшнијих и горих.

Затим, господо, влада која је поднела овај предлог о овлашћењима, тражила је да се директно њој даду овлашћења, а после се предомислила па тражи да се та власт преда њој преко скупштинских одбора, који треба да буду бирани по Пословнику. Господо, Пословник Скупштине је јасан. Скупштински одбори нису никаква егzekутивна власт Народне скупштине. Они имају само да претресу један законски предлог и да га поднесу Народној скупштини, да о њему Народна скупштина решава за или против. Један законски пројекат кад дође у одбор није дефинитиван закон, макар се изгласао он у одбору, јер тек Скупштина о њему дефинитивно решава.

Затим се каже да ће исти такав одбор бити и у Сенату. Међутим, један закон мора да буде готов или у Сенату па да иде у Скупштину, или у Скупштини, па да иде у Сенат. Та два одбора не могу да раде ни истовремено ни сваки посебно о једном оваквом закону. Ако Народна скупштина да овлашћење Краљевској влади, онда нека влада сама донесе тај закон, али да Скупштина изабере одборе, а да се тај закон не враћа натраг у Народну скупштину, то значи гажење Пословника. Шта ће нам то да газимо скупштински Пословник, тј. закон по коме ова Скупштина се управља и постоји. Ја не знам какав ће изгледати тај закон који ће такав један одбор да изгласа и да преда влади да га влада обнародује као закон.

То су крупне погрешке и зато бих ја молио господу народне посланике ако су већ решили да се влади даду овлашћења нека даду, али ни у ком случају да се не праве такве папазјаније. Довољно је понижење за Народну скупштину што се ти закони не износе пред њу. Не треба нам и друго понижење: гажење Пословника и то баш од стране саме Народне скупштине.

Пошто у ову Владу немам поверења, то изјављујем да ћу гласати против предлога Закона о буџетским дванаестинама као и против Финансијског закона. (Одобравање и плескање на левици).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Миленко Глишић.

Миленко Глишић: Господо народни посланици, после овако лепих говора, изнесених из срца свију који овде претстављају народ и сачињавају у овом дому ту нашу основну и темељну јединицу, и највећу нашу бригу, ја мислим да вас нећу много замарати својим говором, јер знам да сви треба да дођемо на ред и да кажемо оно што нам на души нашој лежи, да то кажемо као изабраници народа. (Гласови: Тако јел!).

Хоћу пре свега да напоменем ово: Ми смо овде послати 5 маја да у овоме Дому покажемо вредност и изнесемо невоље и потребе оних наших бирача који су упрли своје очи у нас да им помогнемо и да им донесемо један нови напредак наше државе. И заиста цео наш народ гледа данас једино у нама највећи спас. Зато ја мислим да не бисмо требали да будемо тесногруди и да једни другима чинимо какве ситне замерке, него треба да заборавимо на све оне околности мањег значаја које су пореметиле равнотежу у нашем државном или у приватном животу.

Износећи сви ми извесне потребе и нужде нашега народа ми гледамо да у истини дамо оно што смо му обећали и што смо дужни да дамо нашем народу, и што он од нас жељно очекује.

Ја се нећу упуштати, господо, да кажем: ово или оно фали. Куће нема где дима нема. Ни једна влада, ни једна кућа не може бити без погрешке. У целом свету заљуљали су се таласи муке и незгоде, и верујте ми да је у целом свету горе него код нас: Код нас треба имати само мало љубави и воље, па ћемо постићи све оно чему гредимо и шта желимо. Ми смо данас једна земља у којој би требало да је среће да буде све најлепше и најбоље. Како је стање у другим земљама, код нас у истини може да буде најбоље.

Колико је то тачно могу вам одмах потврдити. Ми данас, колико нас год овде има, не можемо се похвалити и казати да тече мед и млеко. То не тече. Али можемо рећи ово: Да можемо направити да тече мед и млеко само ако има љубави и слоге међу нама. Ја хоћу да вас замолим, господо, и другови, да се узмемо добро у памет да смо ми у моменту овога времена изгубили нашег домаћина, који је одиста имао један терет на својим леђима, и који га је носио у најгоре доба у целој Европи. И кад је Он могао да то пренесе без икаквг потреса и мука и да нам то преда у руке, ја мислим да поред Његовога аманета ми треба да се сложимо овде и да заборавимо на све ситнице и препреке које долазе и са једне и са друге стране, и да се бацимо на рад на који нас је народ послао и што од нас очекује.

Нећу да вас замарам, ја ћу прећи на оно на што мислим. Није потребно оних преговора и разговора. Кључ свих тих мука и болова јесте финансијска мука и невоља, која мори цео свет па мори и нас. И ја мислим да она Влада која буде тај Гордијев чвор разрешила, да ће лепо решити све проблеме. Ја мислим да је питање земљорадника, занатлија и трговаца то болно питање за које молим вас и Владу да прво њега узмемо у разматрање, да то буде полазна тачка и да се са те тачке пође; да се пружи хлеба гладноме сељачку, гладном занатлији и трговцу, јер сви они оче-

кују од Владе и нас овде спаса. Кад Влада буде то решила, отклониће све тешкоће и муке које ми овде износимо и о којима говоримо. Није питање ни овога ни онога. Трбух тражи хлеба, а душа тражи живота. А ово што се приговара, те не знам она партија или она вера — сви смо ми браћа, сви смо ми добри, само треба да створимо себи хлеба и ваздуха. А ми ћемо створити себи хлеба и ваздуха ако будемо на првом месту узели да решимо то болно питање, а то је да се скине та мука са сељака, трговца и занатлија. А оне ће се моћи скинути кад будемо казали: хајде да то отклонимо. Ја ћу да замолим Краљевску Владу и вас да се одбору који буде изабран да прави ово или оно, стави у задатак на првом месту да пронађе пута и начина да се ова болест смакне са душе народне. Хоћу да замолим Краљевску Владу да на прво место узме у разматрање питање како ће и на који начин да се реши питање дугова сељака, занатлија и трговаца. То треба да буде наша полазна тачка са које ћемо моћи и све друго да урадимо. Ја бих браћо и господо, учинио један предлог. Ја мислим да је свима овде то у души, али нико не каже како ћемо. Али да је само за десет или за пет година задњих откидано по две милијарде у буџету и стављано у један фонд, ми бисмо имали десет милијарди, а толико не износи целокупан дуг и данас не бисмо морали да третирамо то питање и да се ломимо око тога и да правимо замерке једни другима, него бисмо имали ваздуха да га дишемо. Ја вас молим да ме погрешно не разумете. Ако Влада хоће да иде оним путем којим треба ићи, треба да је замолимо да узме прво у разматрање ову ствар. (Глас са левице: Дакле, да се узме по две милијарде од сваког Министарства!). Ја сам казао: Да се је од целог буџета одвајала извесна сума, били би до сад дугови плаћени.

Потпретседник Фрањо Маркић: Молим Вас, г. посланиче, да се не упуштате у дискусију са господом посланицима.

Миленко Глишић (наставља): Ја бих вас замолио за још неколико ствари. Ми кукамо овде да нема ово и оно. Износимо како је тешко са извозом пољопривредних продуката и како су цене мале и незгоде велике. И ја се с тим слажем. Каже се, и то је жалосно, да ми данас продајемо 100 кгр. пшенице за 100 динара. А ја ћу вам рећи да ми не продајемо 100 кгр. пшенице за 100, него за 10 динара. Јер, сељак данас плаћа за 100 комада жигица 5 динара, за 200 комада 10 динара. Кад се узме да су артикли које наш сељак троши данас за хиљаду од сто скупљи, онда се цене морају довести у равнотежу која се може поднети. А како ће се то довести у равнотежу, када је учињен један велики дуг кроз један период времена, тако да народ не само што не може да плати тај дуг, него не може да издржи ове превелике терете који су на њега наваљени.

Хоћу сада да вас замолим за нешто што се тиче мога краја. У моме крају нема никаквих путева. Мој крај је воћарски и сточарски. Ових дана био је град у пет општина, тако да је уништено дрвеће и све упропашћено, и они људи тамо нису у стању да подмире ни најмању своју потребу. Ја не тражим да се том народу да каква помоћ, не тражим никакву милостињу, него молим Владу да

вотира једну суму на име јавних радова, за изградњу путева, како би онај народ могао бар хлеба да заради. Ја мислим да се може примити тај мој захтев. У моме крају сељак једе зобни хлеб који не би јели ни пси. Да се не би помислило да ја изврћем чињенице, ја ћу донети тај хлеб једног дана да га видите. Зато молим Краљевску Владу да пружи могућност тим сиромашним људима да могу зарадити бар толико колико им је потребно за хлеб.

Хоћу да напоменем још и ово. Има маса инвалида и инвалидкиња којима није била дата могућност у своје време да добију своје право. Ја бих молио г. Министра финансија да то прибележи и да се да могућност оцу који је изгубио сина, или жени која је изгубила мужа, па нису умели благовремено да добију своје право, да дођу накнадно до свога права.

Ја вас молим, господо, да ме не разумете погрешно. Ја нисам дошао овде да чиним нешто изузетно. Хоћу да учиним само оно што сматрам да треба да учиним према моме крају и народу из оног краја, да му будем прави и искрени заступник и да се старам о њему колико умем и знам.

Хоћу да вас замолим, да у првом реду будемо сложни и да не правимо један другоме замерке, јер само ако будемо сложни и братски загрљени, моћи ћемо превести овај тешки брод онако како треба и како ће то одговорати оном најсветијем аманету који нам је остављен у извршење. Јер, ми ћемо, господо и браћо, носити на души велики грех, ако не будемо сложни и братски радили за добро народа и државе, него ако будемо интригама, смицалицама и празним разговорима гурали један другог овамо или онамо.

Потребно је господо да један другоме опростимо и да у слози и љубави радимо и не дозволимо да нам се ико са стране смеје. — те да покажемо да смо достојни чувања ове наше куће о којој су наши претци сањали да је створе. Ја сматрам да сам у праву када братски кажем да ми је ово жеља и да је то жеља и целог нашег народа, који гледа у нас као у своје достојне претставнике, који ће умети сачувати ово о чему се пет стотина година сањало. Изјављујем да ћу гласати за буџет, пошто сматрам да ће ова Влада узети у решење најглавније питање народног живота, да се земљораднички, занатлиски и трговачки дугови реше на једној правичној и по државу корисној основи, пошто ови сталези то стварно забрављају и ово решење од ове Владе очекују. (Одобравање и плескање код већине).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Милан Божић.

Милан Божић: Господо народни посланици, дубоко сам увјерен да је сваком од нас дужност да критички посматра око себе све ствари и догађаје, да их критичким оком оцењује и да бдије над правилним и природним развојем нашег државног и народног живота. Полазећи од те основне дужности желео бих, излажући своје дојмове и погледе у том правцу, да будем објективан о чему сам увијек водио рачуна.

Наш политички живот, ма шта се о њему рекло, ма шта се о њему мислило, поред све моралне бијеле нашега времена, поред свих оправданих и неоправданих експериментисања, текао је

до пре краткога времена нормално, јер не треба заборавити да нигдје и никада ниједан народ није могао да искује своје јединство и своју чврстину без тих трења, без тих размимоилажења и непоразума често замашнијих и дубоких. Вјера у снагу нашега народа, даје ни поуздања да и у овом тренутку, као и у свима ранијим, мирно и поносно гледам на нашу будућност.

Па ипак, и поред свега тога ми не можемо и ни смијемо остати скрштених руку, очекујући резултате из развоја самих догађаја, без наше сарадње и нашег утицаја. Треба бити свјестан тога, господо народни посланици, ко нас је послао овамо. Послао нас је народ, који је поштење, јунаштво, правду и човјечност стављао изнад господства, изнад живота и изнад царства земаљскога. То треба добро упамтити, јер у томе схватању лежи и величина и пропаст наша.

Да би смо могли бити творци срећнијег и љепшег живота, наш рад треба дакле да потиче из тог народног извора. Да би смо опште могли створити нешто од трајне користи ми у свом раду не смијемо да се удаљавамо од тих основних, најглавнијих народних схватања и осјећања. Народни морал треба да буде у неку руку устав свих наших акција, јер само оно што ниче из народа, што проистиче из његове душе, може да дâ основу за велика и корисна дјелања.

Народ нас је изабрао да допринесемо свој дио остварењу његових вековних идеала: правде, човјечности и поштења. У томе циљу дао нам је у руке све: и живот и слободу и част. Предао нам је све оно што је сматрао својим највећим светињама. И сада, господо, док ми сједимо овдје држећи у рукама те величанствене знакове, од којих треба чело да гори, питам се: Да ли ћемо свим својим снагама покушати да оправдамо то народно повјерење да ли ћемо од себе дати све савјесно, истинито, да нас сиротиња не прокуне и они храбри не пљуну нам на образ.

Тешко ми је рећи: Не. Али ми је исто тако тешко рећи: Да. Ако има нечега доброга у ономе што смо учинили — у што не сумњам — ја тога нећу да спомињем. Ни наш народ није такав да своје дужности назива заслугама. И ради тога, што је ово мјесто где ми треба да дајемо рачуна о својим дужностима, осјећам потребу да кажем оно, што ми нисмо учинили, јер један борац никада не сме да се задовољава оним, што је учинио него да вјечно тежи ка ономе што га још чека.

Болно искуство за ових последњих седамнаест година дало нам је довољно поуке, да огромна штета по опште народне и државне интересе настала у моменту, када се рјешавање извесних ствари остави дванајестом часу, или још боље као што смо то већ и дочекали, да тим значајним и судбоносним рјешавањима приступамо онда, када се већ хрћаве и деструктивне последице почињу јасно да манифестују.

Нама је, господо, свима добро познато, да је послератно доба затекло наш народ у изграђивању великога дјела кога је Вожд Карађорђе започео, Блаженопочивши Краљ Петар наставио и дјелу привео, а Краљ Мученик Својом крвљу запечатио.

И напослетку послје тешких размимоилажења и лутања 6. јануар довео нас је на линију југословенства, да би одатле пошли даљнем изграђивању и спровођењу шестојануарске поли-

тике и њене идеологије у читавом југословенском народу.

Прошла Народна скупштина пјевала је на уста свију нас славопојке народном и државном јединству, величајући шести јануар. Читаве филипике изречене су у адресној, као и у свима буџетским дебатама. И може се поуздано рећи да је читав наш југословенски народ са одушевљењем прихватио шестојануарску политику, осјећајући се срећним да су престала партијска, вјерска и племенска гложења. А ако ништа друго, ово је сигурно био један позитиван резултат у стишавању и сређивању разбукталих страсти.

У спровођењу шестојануарске идеологије, долази нам појачана општа привредна и економска криза која зауставља и ремети читав социјални и културни прогрес. Настаје општи поремећај и пустош у савјести, моралу и карактерима, и поред тога што је приватна иницијатива тежила да сачува наше болесно друштво од моралне декаденце, изграђујући југословенску идеологију, буђећи у нашем народу онај предатни бујни национализам, који је увијек био регулатор на свима пољима нашега народног и државног живота.

Одатле је, господо, почела наша општа несрећа и ту је она наша Ахилова пета, па одатле треба посматрати читаву нашу државну политику, јер се је тим путем почела гушити правда и истински осећај свих родољубивих елемената, којима је отаџбина била изнад свега, вјерујући да без живота отаџбине нема ни личног живота.

Извјесне појаве о којима ћу касније говорити пружају нам сигурне доказе о томе, да су лични интереси појединаца ишли испред општих државних и народних и да су поједине котерије својим разорним радом довеле земљу у веома тежак положај. У низу ових општих фапомена, дозволите ми, господо, да се задржим на једној која је по мом личном схватању она од најболнијих и једна од оних које су у директној опреци — ово подвлачим — са најдубљим народним осјећањима и схватањима, али зато једна од најопаснијих. То је, господо, крађа. Да, крађа, обична срамна, прљава крађа. Назовите је корупцијом или каквим другим термином, у свјетини својој, по последицама својим, то су све одвратне и огавне крађе. Није било дана да је нисмо срели на сваком кораку и у свима видовима: од проневере ситних режисера, до превара великога стила брижљиво чуваних често пута и од оних, који су позвани да их откривају. Узмимо, господо, само ово неколико последњих година: Није било дана а да није избила каква афера, превара, крађа, самоубиство, безаконје итд. Наши дневни листови нису били ништа друго, него стална криминална хроника наше јадне садашњице. Све те многобројне афере, почев од шумских, рударских, шипијунских, превратних до аграрних, па и посланичких, дају јасан доказ колико је морални муљ избацио на површину читаве чете свих могућих полтрона и бескичмењака и у највише случајева они су долазили из црно жутих редова, који су у већини случајева били претставници страних капитала, али који су, на нашу срамоту све то чинили преко наших никоговића, вршећи на тај начин атак на наш живи организам. И све је то у таквом сплету, у таквој повезаности, да су честити људи очајнички посматрали ове мафије, почињући губити вјеру у правду и нашу бољу будућност. Крађе су

профанисале појам национализма! крађе су профанисале појам државе; крађе су уништиле вјеру у правду; крађе су срозале политички рад до шарлатанства најбједније врсте; крађе стварају у широким народним слојевима сумњу у способност водећих људи; крађе стварају огорчење и револт у души читавог нашег народа. Покушајте господо, повести данас какву акцију већег стила. Била она не знам како узвишена, она ће бити дочекана са сумњом и иронијом, јер је народ престао вјеровати у поштење свакога рада, сит је већ тих многобројних подвига сјајно рекламисаних и звучно извиканих, а иза којих је редовно грактало јато гавранова. Јер, господо, о таквим стварима води рачуна и онај последњи чобан у планини. Народ није глуп ни слијеп. Он води о томе свему рачуна са запањујућом оштрином и дубином схватања, јер то удара на његово најосновније схватање права и правде. Он се зграђава над работом господе и потпуно бјесни противу те сите хидре, која нема у себи ничега осим доњег дијела тијела. Сељак је у суштини душе своје идеалиста. Покажи му само да хоћеш право и несебично, живот ће свој дати.

Крађе, господо, ометају наш нормални и правилни државни развитак и то баш у овим тренуцима када се политичка, социјална и привредна питања постављају у оштрој форми и дискусији с много жучности; када многобројне социјалне невоље претстављају отворену рану на тијелу друштвеног живота; када социјалне неједнакости постају упадљиве и све упорније изазивају потребу њиховог смишљеног уклањања; када се наша омладина запаја и трује страним утицајима. Зато ми овде можемо да изгласавамо буџете, можемо да стављамо стручне и мудре примедбе, можемо све те послове да доведемо до идеалног савршенства, али ако црв сумње подгриза народну душу, онда је то, господо, веома јалов посао. Ако се потмули бијес жува сакривен и пригушен због прљавих недјела, која су сваким даном све чешића и очевиднија и која у овој атмосфери одјекују стотруким страшним одјеком, онда и најсавршенији буџет није ништа друго него хрпа бескорисне хартије.

Не кажем, господо, да ми немамо система да отклонимо ту срамоту од нашег народа. Не. Ми немамо нечега што је далеко пресудније: немамо довољно људи, помагача на том отклањању. Можда никада није учињен већи немар — обзиром на вријеме и задатке — него данас при одабирању људи, који би требали да буду носиоци смисла, снаге и ауторитета државне власти. У једном великом проценту послати су у народ људи без енергије, без одлучности, без моралне чврстине, да га васпитавају у духу законитости, духу државотворства, духу одушевљења и љубави за државу. Ја не кажем да таквих сјајних примјера нема. Има их средом, али ја кажем да их има мало.

Кад бисмо поставили друго мјерило за вриједност једнога човјека, а то се данас мора безусловно, онда ћемо видјети како ће се прориједити редови те интелигенције за коју се каже да је у хиперпродукцији. Ми морамо да тражимо сараднике на народном препороду, а не готоване, који лијечно и поспане иду животом, док се крај њих и са њиховим сазнањем краде народна имовина. Данашња времена захтевају од свакога човјека, да од себе даде највећу мјеру. То се с правом захтјева од

сваког. Данас се од државног, од савременог народног чиновника, захтјева много више и много савремених потреба. Данас није доста да чиновник отправља савјесно свој канцеларијски посао: он треба да буде и народни просвјетитељ, борац, савјест друштва и времена, будни чувар народних светиња. Данашњи државни и самоуправни чиновник мора да буде творац савремених, културних, стварања, творац научног, умјетничког прогреса, једном ријечју, потстрекач свих културних и цивилизаторских прегнућа. У том погледу данас се ништа не тражи, нити се шта даје.

Нас чекају огромни, судбоносни задатци. Ми, који пролазимо кроз села и народ, најбоље то осјећамо. Зато не би смјели, да беспомоћно оборимо руке и да чекамо да нас вријеме прегази. Ми морамо одлучно, без поштеде, прећи на стварање величине народа и државе. Несмијемо се више задовољавати половицима мјерама кукавица и слабића. Морамо да са пуним еланом, срчаном и по цијену личних живота, кренемо на нову борбу, у борбу уништавања свега онога што слаби државну и народну снагу. Да омогућимо да пробије, проклија и сазре све оно, што ће нам свима бити на дику и понос. На нама несмије да остане љага, да смо корупционаши, крадљивци и без способности да створимо реда код своје куће. Силина нашега рада, кога несмије ништа да запријечи треба да буде страх и трепет свима душманима и онима који нам добро не мисле, а потстрек свима оним честитим душама и пламеним срцима, који су умјели увијек и часно да испуне своју патриотску и грађанску дужност. Ми видимо, господо, да се ствара на све стране, да се полиже дух подмлатка, формирају колоне великих будућих прегалаца, а ми чекамо, ћутимо, гледамо крај себе лоповлуке и крађе, трпимо лењивце и кукавице, слушамо излапеле и субверзивне величине. Ми, господо, просто не можемо да се познамо од прије рата и после рата. Гдје су сада они величанствени борци, гдје су оне несебичне душе, које су крв давале у темеље ове отаџбине без бола и јавка? Гдје је она гранитна фигура Карађорђа, онако несебичног и решенога да најрођеније своје жртвује за честитост? Гдје је лични Хајдук Вељко, који је талирима пуно топове да одбрани отаџбину? Гдје су борци са Куманова, са Мачковог камена, са Кајмакчалана? Гдје су та срца од којих је залрхтало пола Европе? Да, огроман број њих лежи и снови вечни санак, огроман број тих личних бораца предаде нам своје најсветије дијело, своје надање и своју величину. Сви они легоше жедни да виде своју ослобођену браћу, проширену и вједињену отаџбину, снажну и силну Југославију. А ми, господо, шта радимо заједно са нашим државницима? Зашто трпимо излапелу и дан нитковлуку, крађе, корупцију и гледамо субверзивне елементе како минирају темеље наше отаџбине. Зашто не радимо ништа да се то спријечи?!

Мјесто лијечења ових немилних појава, које се провлаче кроз читав наш народни организам, иступа изигравање Устава, долазе атаци на Народну скупштину и многе друге ствари, које су с тим у уској вези. Претставници овакве наопаке политике, хоће да унесу забуну у наше редове, несхватајући да стварност једне цјелине никада није заснована на изузетцима њених дјелова. Али њихова је политика за нас провидна. Народ ће у своје доба достојно проговорити. Зато нека упамте,

да је југословенство старије од једне генерације и надмоћније од ма којег нашег племена. Али у исто време нека добро упамте да су Александровску Југославију вијекови стварали пролијевајући море крви и брда костију, милионске жртве знаних и незнаних витезова, да би наш цјелокупан народ био слободан, не само политички, него и национално и социјално и географски и етнографски. Мјесто јалове политике, коју мисли Краљевска влада да изводи преко неких својих чланова као претставника створених вјерских фронтова, тобоже да послужи смиривању разбукталих страсти, много би боље учинила, да се ухвати у коштац са корупцијом, са нашом болесном и гломазном администрацијом, са економском и привредном кризом и да спасава широке народне масе.

Да поједини претставници данашње Краљевске владе желе и инсистирају на томе, да се брише цијела наша национална историја од Уједињења до данас, најбоље свједоче пунктације разних група које се провлаче већ неколико година и које су нашле свога одјека код данашње Краљевске владе. Међу тим пунктацијама има их које наносе не само највеће увреде и клевете према Шумадији, него замишљају неку државну заједницу, без сумње федеративну државу, на племенској дакле триалистичкој основи. У тим пунктацијама они спомињу и истичу три народа, који треба да имају своју земљу и своју територију. Тамо се нигдје не спомиње ни Југославија, нити југословенски народ, а у опште нема говора ни о државном ни о народном јединству.

Према томе, господо, данас се тражи триалистичка држава, коју је некада Аустрија обећала Хрватима и Словенцима, али то обећање није никада извршила. Ту аустријску концепцију траже данас господо пункташи. Према пројекту пунктација све би се окретало око три центра: Београда, Загреба и Љубљане. Остала би једна бивша Босна и Херцеговина у некаквој прелазној зони као некаква „тампон“ држава, преко које би хујали оркани који би распиривали највећи племенски и вјерски иредентизам.

Целокупна група г. др. Антона Корошца, Министра унутрашњих дела стављала је захтеве да се уједине сви Словенци, који данас живе у Италији, Аустрији, Мађарској и Југославији у једну самосталну државу. Јасно је њихово гесло: Сви Словенци из свију земаља треба да се уједине. Ово што ћу сада рећи нисам мислио да кажем, него сада после говора г. Драгише Цветковића. У стенографским белешкама од прошле године написао сам господо на једну ствар која се тиче г. др. Антона Корошца, садашњег Министра унутрашњих дела. Ово што ћу рећи господо, то је прошле године бивши наш друг г. др. Милан Метикош цитирао јавно у Народној скупштини и те његове речи налазе се у стенографским белешкама. Та изјава према цитираним редовима г. др. Милана Метикоша гласи овако: „Ја видим да ми Словенци овде нећемо моћи живети. Овако не можемо. Ми смо потпуно два света. Ја држим да је данас Словенци једини излаз, да ми одемо у Италију. Нас Словенаца има 1,500.000. И то 500.000 у Италији, а 1.000.000 је овде. Не можемо помислити да ми можемо оних 500.000 Словенаца довести овамо, али се даде помислити, да ми можемо отићи, па ћемо својим везама преко Ватикана, моћи добити

бар културну аутономију, па ћемо живјети како тако, али као културни народ”.

Тако је, господо према изјави г. др. Милана Метикоша говорио г. др. Антон Корошец, и ако сви знамо да је и он био претседник оне владе и у оној Скупштини, која се у извесним крајевима наше отаџбине назива крвава скупштина, после 20 јула 1928 године. И тај исти г. др. Антон Корошец после 6 јануара био је више година и у диктаторском режиму и спроводио политику Словеније онако, како је он хтео. И данас, када седи у данашњој влади и потписује декларацију, у којој је наглашено државно и народно јединство можете ли му господо веровати? Тако вам говори следбеник великога Штросмајера, за кога знамо да је у своје доба проповедао да је циљ заједничких тежњи и напора код Срба, Хрвата, Словенаца и Бугара, да буду уједињени у независну и слободну народну, државну, југословенску заједницу.

Овакови, господо, претставници изазвали су и разбуктали политичке страсти, које су биле проузроковане страховитом економском кризом дајући на тај начин хране овако створеним и нездравим страстима у толикој мери, да су сви честити родољуби озбиљно забринути овом новоствореном политичком ситуацијом.

То се, господо, чини у моменту када штампа разних, нама ненаклоњених земаља, агресивно наступа на нашу земљу. То се чини у времену Хиртенбершких афера, када су се пушке и остали ратни материјал тамо гомилао да би се одатле све то отпремило на нашу северну границу.

То се чини у моменту, када се на нашој северној граници организују логори и чете.

И ово, господо, све чине људи који су још 1904, па 1917 на Крфу, затим 1918 и 1919 у Народном претставништву били носиоци интегралне југословенске политике и који су развили барјак државног и народног јединства. Ти људи данас потежу питање историјско-политичких индивидуалитета и питање федерације. Све се ово своди на Уроша и Мрњачевиће. Овдје поново долазе до израза оне болне речи владике Његоша: „Великани, проклете им душе, на комаде раздробиле царство”.

Зато је, господо, потребно, да се у овоме дому чује истинита, искрена и одлучна ријеч Краљевске Владе, да би народ осјетио, да дјело Блаженопочившег Краља није сахрањено, него да је Његов аманет неприкосновено народно достојанство.

И напослетку, господо, зар је нама данас потребно и зар није злочин у овоме највећем поремећају читава свјета, када се све оружја до зуба, да покрећемо наша унутарња питања? Губимо из вида оне историјске ријечи највећег Витеза Краља Мученика: „Југославија ће и у будуће с оружјем у руци бранити јединство државе свом својом снагом против сваког непријатеља, па ма ко тај био”.

Ја, господо, смјело тврдим, да ми нисмо међусобно завађени. Ако има каквих несугласица, онда узроке треба тражити у првом дјелу мога говора. Ја смјело тврдим, да наши централни крајеви желе и вапију за братским миром вјерујући, да су ово само експерименти бјесне господе и тровање са нашим највећим светињама. Ми у централним крајевима наше Отаџбине живели смо и

живимо у најлепшој слози и љубави са нашом браћом свих вјера и да није било несавјесне агитације прошлих избора, која је до врхунца разбуктала страсти не би нигдје дошло ни до најмањег инцидента. Сада тек почињу прогањања и персекуције.

Јао ми је што није г. Драгиша Цветковић ту, да му кажем да оде на терен, у централне крајеве наше Отаџбине, да види шта ради улица и да види шта раде неодговорни типови. Државна власт срочана је до краја јер су у тим нашим централним крајевима дошли на површину најгори неваљалци и зликовци потпомагани одозго.

Хтео сам да кажем ово неколико речи на адресу г. Цветковића јер узроке баш те извјесне нетрпељивости и повод разбукталима страсима треба тражити на другим странама а не на оним на које циља г. Цветковић. Ја сам у почетку указао на најболније рак ране и зато Краљевска Влада треба да ради на сузбијању тих сепаратистичких, субверзивних и превратничких елемената и да унесе спокојство у наш народ. А онда, Краљевска Влада треба да изведе извесне реформе које се састоје у следећем:

1) Хитно поднијети Народној скупштини предлог закона о сузбијању корупције;

2) Проширити Закон о заштити државе на све случајеве корупције, насиља и злоупотребе власти, тумачећи те пороке такођер издајом према народу;

3) Извршити прогон свих странаца јер су се огријешили о наше гостопримство као и ревизију свих оних страних држављана, који су од 1919 године добили наше држављанство;

4) Уклонити све стране раднике и намјештенике из државне и приватне службе у интересу јавног морала и највиших народних и социјалних разлога;

5) Хитно предузети да се ријешу проблем земљорадничких дугова, као и заштите малог човјека — занатлије и трговца;

6) Дефинитивно скинути са дневног реда три најболнија питања: инвалидско, добровољачко и насељеничко;

7) Водити бригу о вјерској осјетљивости и свуда наглашавати, да се наше цркве не дијеле по ономе што је у њима божанскога већ по ономе што је у њима пролазно и људско;

Ту нека се покаже Краљевска Влада. Вјешала за корупционаше, правде и хлеба гладнима, једнакости и равноправности, па ће нестати нетрпељивости и настаће мир и љубав у нашој земљи. (Бурно плескање).

Potpretsednik Fraujo Markić: Има рећ народни посланик г. Јоаким Кунјашић.

Јоаким Кунјашић: Ријећ је о буџету а то значи да смо ми позвани — установивши потребштине државне управе — да законом наметнемо држављанима дажбине, порезе за покриће тих потребштina. I кад смо позвани да ријешавмо и о висини и о намакнућу тих државних потребштina, дућност нам је и као законодавцима и као заступницима народа, да с једне стране држави дамо све што јој треба, а са друге да држављане не оптеретимо преко њихове могућности.

Наћело је да се дажбине убиру само од оних држављана који од свoga рада или иманја имају неки чисти добитак. Од тога чистог добитка има да се одреће неки

мали dio за јавне дажбине. Мали а не велики dio, јер од овог чистог добитка држављани имају да покрију потребштине свoga живљенја, па ако им се превише узме, одузимље им се свакитађњи насућни крућ.

Наћи су буџети — кад је цијена пољопривредној продукцији била 3—4 пута већа — допирали до око 13 милијарди, а узимало се је и онда порезницима велики dio чистог добитка. Сада када је цијена тој продукцији пала на једну трећину или чак на једну четвртину, наћ буџет не би смео бити већи од око 4 милијарде.

Читава зарата народа иде на око 24 милијарде, па ако се узме и 20% те зарате опет не би буџет смео бити већи од 4—5 милијарди. А ми узимљемо народу за државне, бановинске и опћтинске буџете преко половину читаве његове зарате.

Теће последиче оваквог опорезивања нису изостале: опште незadowољство народа, pauperizacija, prezadoweћеност, ослабљенје volје за радом и продукцијом, бијеганје са продуктивног рада у непродуктивна намјештенја, оћајнићтво народа, мрћња на социјални поредак, на власт и на родену своју државу. Свибанјски избори доказали су довољно ово психолошко располаћенје народа, а сваки будући избори бити ће јоћ јаћи, јоћ громовитији, јоћ страћнији protest protiv оваквог јавног газдованја.

Ако јоћ мало овако отидје даље, — јоћ само мало — ми ћемо доћи до катастрофе, до економског сломе, а у нашој јоћ некonsolidованој земљи, skupa са економским сломом долази и политички. Дућност ми је да више не ћутим, већ да са овога мјеста каћем и Краљевској влади и вама, gospodo, оно што видим, што осјећам и чега се бојим. Дућност ми је подвикнути Краљевској влади, да су ово већ задњи часови у којима је јоћ могуће спасти домовину.

Или треба да се народна зарата попне на 60 милијарди, или да се буџет reducira на 4 милијарде; једно или друго, gospodo, јер се је стрпљенје народа iscrplo, јер ућасна одговорност која пада на нас заступнике народа, а јоћ је тећа она одговорност коју Влада, према оћајном народу на себе prima.

Моћда ће се одговорити, gospodo да је то немoguће, да је немoguће sniziti буџет и да је немoguће postignuti већу зарату народа. Ако Влада одговори тако, онда она одговара да је немoguће избјегнути привредну и политичку катастрофу.

Ја пак велим, да је то могуће, да је и могуће а и дућност је државне управе, и наглашавам, да је зловичин ако се то не провадја.

Рећиће ми се: Лакo је то казати али нићко незна указати како да се то спроведе. Као да се моће са двије рећи указати једна читаве економска и политичка sanacija државе од 14 милиона дућа! Али ипак моће се казати, да се строгим ћуванјем социјалне правде и државнићком мудроћћу, мора наћи прави put, или ако га се не налази, значи да је ту otsustvo једног или другог од ова два увјета.

Наћи учени велики људи ишли су по великим градovima, престолницима да се обогате са знанјем. Видели су тамо еватућу цивилизацију, progres, богатство, lagodно живљенје, обилни standard живота. I наравно не познавајући довољно стварност наше пољопривредне балканске земље, unosили су ту цивилизацију, тај progres, тај обилни standard живота у наћ крај, не мислећи ко ће то све да плати. Такoви назори наћи су одраза у наћим јавним буџетима, па су се сваке године буџетти prepisivали из прошле године, без иницијативе, без gospodarskog критерија; uravnoteћavao се је на папиру државни буџет, без раћуна да ли то uravnoteћенје не

baca van ravnoteže budžete pojedinača a time i skupošću. I na prigovore o visini budžeta prisposobljuju naši ljudi naš budžet sa onima u drugim državama. E pa to je baš posledica nedostatnog poimanja ne samo naše nego i tuđe države.

Samo onaj svijet koji brahijalno radeći proizvodi životne potrebštine, hranu, odijelo, stan itd., ima pravo na život, a onaj koji te potrebštine ne producira, može da žive samo onda ako mu ih daje onaj koji ih izradjuje. Znači da su svi oni koji brahijalno ne rade u službi radnoga naroda. E pa taj radni narod drži u službi svojoj onoliko plaćeničkog svijeta koliko mu je potreba i koliko ga može prema svojim prihodima da izdrži, i nagradjuje ga obilnije ili skromnije prema svojoj zaradi, i prema dobru koji mu ovaj pruža.

Država liči na jednu familiju. Kada su dobitci familije veći ona nabavlja slugu, kuharicu, sobaricu, šoferu itd. povećava standard života; kada dobitci počnu padati, pametni pater familijas trudi se da nade nove, bolje izvore dobitka, ali ako to ne uspeva, otpušta šofera, sobaricu, kuharicu, slugu, potisne članove porodice da intenzivnije rade i štede, da snize standard života. Mi ćemo takovog otca obitelji pohvaliti kao pametna čovjeka, a onoga koji pri zatajavanju dobitaka ostane prekrštenih ruku, i koji odgovara da sa standardom života ne može natrag, već čeka da mu sve propadne, onoga ćemo nazvati bednikom, propalicom, i ako nam je ona familija i malo na sreću, predložiti ćemo sudu da joj se postavi skrbnik.

Gospodo, zamislite se pri određivanju prihoda i rashoda državne uprave u ovaj svakidašnji primjer i utvrdite u svojoj patriotskoj duši, u svojoj bistroj pameti, u kojemu se stadiju ova naša familija nalazi, i ne prezajte pred ni jednom žrtvom pred nikakvom odredbom za ozdravljenje domovine, jer je „Salus rei publicae suprema lex”.

Narodu treba osigurati mirni i koristan rad kako bi se uravnotežili budžeti pojedinača, tako da im bude moguće doprinositi dio svojih dobitaka javnoj upravi. Zato treba u prvom redu uravnotežiti poljoprivrednika o kojemu ovisi čitav naš ekonomski život. Ali što smo mi zapravo na tom polju učinili?! Veći čisti prihod težaka može se postignuti ili sa smanjenjem njegovih izdataka ili sa povećanjem njegovih prihoda. Ovo prvo kao da je svakome od nas zazorno i svi volimo govoriti o povećanju težačkih prihoda. Treba gospodo, u prvom redu smanjiti rashode poljoprivrednika, treba hitno donijeti zakon o uređenju kreditnih odnosa u zemlji, kako bi se poljoprivrednik a i svi ostali staleži oslobodili horrendnih kamata i neizbrojivih danguba i troškova oko tih pitanja. Treba da se poljoprivrednik bez straha pred sudbenim i poreznim ovrhovoditeljom priljubi ponovo svojoj zemlji sa sigurnošću da će mu ona pružiti životak i da mu je — dok radi i štedi — nitko neće otimati. Skupa sa nekoliko časnih naših drugova ja sam podnio takav zakonski predlog Narodnoj skupštini. Vlada je obećala da će ga iznijeti na raspravu, pa i ovom prilikom molim Kraljevsku vladu da to čim prije učini.

Od nas predloženim nacrtom predviđena je sanacija i našeg zadrugarstva, te najjače potpore našeg poljoprivrednika, predviđena je i sanacija naših seoskih opština, pa kad vidimo u kakvom je bijednom stanju naše zadrugarstvo i naše opštine, onda se ne bi smelo ni časa čekati a da se taj zakon donese.

Treba posvetiti najveću brigu racionalizaciji poljoprivrednog rada, kako bi težak sa što manje troška i vremena postigao što veći i bolji prihod. Treba

povećati produkciju kvantitativno, poboljšati ju kvalitativno, kako bi prehrana naroda bila jeftinija, i kako bi sa viškovima izdržali konkurenciju na strani. Treba zato dirigovati produkciju kako će se udovoljiti potrebama naroda i naći plasman viškovima. Zato treba naučiti i nagraditi poljoprivrednika koji svoju zemlju racionalno i intenzivno obrađuje, a oduzeti zemlju onome koji ju slabo ili nikako ne radi. Domovina naša ima toliko zemljišta da bi sa racionalizacijom poljoprivrede mogla, ne 14 već 40 miliona duša da izdržava, a mi i sa ovoliko naroda imamo krajeva naše zemlje koji trpe glad. Dok u drugim poljoprivrednim zemljama racionalizacija poljoprivrede nas postavlja u situaciju da su naši produkti preskupi za izvoz, mi govorimo o povećanju cijene poljoprivrednim produktima.

I ova riječ o povećanju cijena našim najglavnijim artiklima je čudna, ona dovoljno karakterizuje našu gospodarsku sposobnost. Poljoprivredniku je sasvim indiferentno da li će on svoj artikal prodati jeftinije, ako mu je življenje jeftinije, ako je ono što plaća jeftinije i manje. Ali nije indiferentno da li je prehrana naroda jeftinija, niti je indiferentno da li možemo konkurisati na strani sa našim viškovima. Meni je sasvim svejedno ako u jednom poslu utrošim 100 a primim 110 ili ako utrošim 50 a primim 60, ali nije isto onomu koji će mesto 60 platiti 110. Svaki producent nastoji svoj artikal nuditi jeftinije, smanjivši mu troškove produkcije, svaka solidna državna uprava vodi borbu protiv skupoće, protiv povećanja cijena, a mi idemo obrnutim pravcem, ne u istinskom cilju da pomognemo poljoprivredniku, već da mu govorimo slatke ali otrovne riječi, a u istini da nam ne bude trebalo misliti o smanjenju njegovih rashoda i o reduciranju državnog budžeta. Između odluke da li povećati cijenu poljoprivrednim artiklima ili smanjiti troškove poljoprivrednika, samo je ova druga razborita, a i samo je ona moguća, jer niko nije u stanju pri konkurenciji povećati cijene, ali smanjiti troškove može se uvijek samo ako se hoće.

Smanjenjem troškova poljoprivrednika postizava se njegov bolji čisti prihod, pojeftinjuje se život u zemlji, javni budžeti mogu da se reduciraju, zemlja naša postaje privlačnija za turiste, narodna prehrana se solidnije garantuje, pa ako hoćete i ono što je u vladinoj deklaraciji naglašeno, bolje se time čuva vrijednost narodnog novca.

Teškom privrednom stanju u zemlji, kaže se sa strane površnih ili lukavih ljudi — da je uzrok opća svjetska privredna depresija. Ali, gospodo, kako to može da bude? Mi smo poljoprivredna zemlja, koja najveći dio svojih potrebština nalazi kod kuće, a umanjenje cijena industrijskim artiklima što vani prouzrokuje krizu, nama može biti samo od koristi. Nije uzrokom našem teškom stanju svjetska kriza, nego je u nas kriza razbora, kriza volje za radom, za istinskom brigom za poljoprivrednika, a to znači za narod ove zemlje.

Racionalizacijom poljoprivrede smanjiti će se troškovi poljoprivrednika i time će život u zemlji biti jeftiniji, a time će se smanjiti i javni budžeti. Ja sam takav nacrt zakona o racionalizaciji poljoprivrede po želji Blagopokojnog Kralja Aleksandra Njemu uručio, a jedan otisak — isto po Njegovoj želji — predao ondašnjem Ministru poljoprivrede g. dr. Frangešu. Ali moji osjećaji da se zaštiti onaj koji radi, možda su uzrokom da Ministar poljopri-

vrede taj zakon još ne donosi na pretres, pa i za ovo molim Kraljevsku Vladu da to čim prije učini.

Zapuštanje poljoprivrede i brige o njenom rentabilitetu odvratilo je ljude od zemlje sa koje svak bježi kogod može. Pogodovali smo urbanizaciju pa se u gradovima sakuplja sve veći balast; ljudi bježe sa sela, sa produktivnoga rada i jeftinijega života na skupoću i lagodnosti gradske neproduktivnosti; sve je više grla koja konsumiraju, sve je manje ruku koje produciraju, i naravno sve više nesretnika, koji će sve to više stradati čim će radnome narodu biti veći teret da taj balast hrani. A mi se ponosimo i natječemo da povećamo stanovništvo u gradovima. Treba zakonom zabraniti stanovanje u gradovima onim licima koja nemaju dostatno prihoda ili solidnog zaposlenja.

Naša užasna prosvetna politika moćno sudjeluje u pripremanju nesreće našoj zemlji. Nagrnuo je u srednje i više škole ogroman broj mladeži a da pri tome nismo vodili računa šta će taj umni proletarijat da radi kad ga je više nego što to nameštenika treba, i nego li to radni narod može da ishrani. Mi smo kao neka zemlja koja ima kolonije pa treba da producira više intelektualaca za izvoz u kolonije. Treba zakonom omogućiti, dapače olakšati učenje onim koji su za to vrijedni, bez obzira da li su oni sinovi gospode ili seljaka, a otežati dangubu oko škole onima koji za to ne vrijede. I zato treba povećati doprinos školarine kako će se sa ovom moći dobar deo troškova za odnosne škole da pokrije. Ali raspodjela te školarine ima se vršiti prema rezultatu uspeha dotičnog daka, tako, da onaj sa najvećim brojem ocena ništa ne plaća, dapače da ga se i pomaže, a što su niže ocene tim da je veća školska taksa.

Za srednje škole i uopće za sva nadležstva koja nisu vezana svojim pozivom na stanovite varoši treba da privrednici onoga mesta doprinosaju dobar dio sveukupnih troškova, ili pak da ne traže da im dotična škola ili nadležstvo bude u mestu; jer nije pravedno da selo doprinosi za uzdržavanje a da sav novac koji nadležstvo troši, ostaje u gradu. Time bi se u mnogom rasteretio budžet a ne bi bilo krivo onima kojima je nadležstvo od njihovog mesta na dane hoda udaljeno.

U svima srednjim i visokim školama treba uvesti kao obavezan predmet obradivanje zemlje teoretski i praktički, te da oni, koji prekinu škole ili ih svrše a ne mogu naći kruha, da se budu mogli vraćati natrag na zemlju i na posao otaca; jer zemlje ima dosta, jer će na zemlji naći svak uposlenja i života ko nije umno ili fizički degenerisan.

Naš teški budžet koči prehranu zemlje i izmenu poljoprivrednih artikala, tako da sve što poljoprivrednik producira prodava jeftino, a što nabavlja plaća skupo. Zato treba svesti prevozne tarife za poljoprivredne artikale prema cijeni njihovog koštanja tako; da prevozne tarife, naročito za pasivne krajeve, ne premašuju ni u slučaju najveće udaljenosti 20% cijene njihove vrijednosti.

Treba pogodovati prodaju onih artikala o kojima je jedan kraj isključivo ovisan. Na primer Dalmacija producira izvrsno vino, to joj je skoro jedini artikal od kojega egzistencija ovoga pučanstva ovisi, a mi puštamo da se u krajevima koji su sposobni za svaku kulturu gomilaju vinogradi, da tako Dalmacija koja nam je daleko i otsečena od glavnih tržišta mora ovaj jedini artikal davati u besćenje, ili ga uopšte ne prodati. K tome dolazi još i uvoz suhog grožđa i uporaba šećera i alkohola, čime se

povećava kvantum vina na štetu poštenog producenta. Ali najgore što pogada baš najviše onoga jadnog Dalmatinca, jeste trošarina na vino, pa Bog i socijalna pravda traže od nas da se radi siromašne Dalmacije, ukine u opće trošarina na vino, a da se finansiski efekat nadoknadi sa zemljarinom na vinograde, ali i preklasifikacijom čistog prihoda od vinograda, istinskim ustanovljenjem tog čistog prihoda, jer je taj u Dalmaciji 8—14 puta manji nego u plodnim drugim krajevima.

Dakle, ne poskupljenje već pojeftinjenje života, svodenje rashoda na normalnu granicu, uravnoteženje budžeta pojedinaca i skupnosti, a time i istinska ravnoteža javnih budžeta koji ne smiju drugo da budu nego slika, nego odraz privrednog života naroda!

Prirodno je, sa ovako lošim gazdinstvom koje se je do sada provodilo, da je naš čovjek ekonomski ruiniran i da se je već došlo dotle da je izgubio vjeru da će se ikad već moći da pridigne, pa pokušaj svakog stišavanja, svakog smirivanja ne može da postigne cilj, jer se ne uklanjaju uzroci toga uznemirenja.

Ali, uzrok nezadovoljstva i nemira u narodu nije samo ovo teško privredno zlo, već je i naša čudna i glomazna administracija, i naša nerazborita unutarnja politika, koje su dovele do stanja koje se više ne može održati. Mi Srbi, Hrvati i Slovenci ujedinili smo se da nam ujedinjena snaga bude jača prema vani, da nam u međusobnoj bratskoj pomoći bude svakom pojedinom bolje. Ali baš možda što je država naša odjednom postala preglomazna — stavimo ruke na srce —, nismo znali njom upravljati tako kako bi svaki od nas osjetio pravednost i zakonitost, kako bi svi djelovi naroda mogli zadržati vjeru u jednakopravnosti, u pravednu podjelu beneficija i tereta koje slobodna država među jednake svoje građane dijeli.

Nije mi namjera da iznašam više ili manje opravdane rekriminacije, ali pogledajmo sve dosadašnje budžete, pa i ovaj koji je pred nama, pa ćemo uvideti svojim sopstvenim očima opravdanost žalbi prečanskih krajeva, a naročito onih koje naseljuju Hrvati. Tereti se razreduju i ubiru, a u istom ih se razmjeru ne troši, pa nam se događa kao u onoj porodici gdje svi članovi jednako rade i stiču za zajednicu, a otac pri opskrbi jedne voli a druge ne mari. Oni koji su zanemareni — prirodno je — žele ići napose pa sami voditi svoju ekonomiju.

Administracija nam je preglomazna i preslaba; svjet se je već toliko uvjerio da je ona loša, da traži zakon o proganjanju korupcije, a Hrvati se nalaze — usprkos svojih kvalifikacija — pri namještenjima prikraćenim jer je i tu razmjer na njihovu štetu.

E pa onda, gospodo, je li čudo da hrvatski dio naroda, uvidajući loše narodno i državno gazdinstvo, nerazmjernu podjelu tereta i beneficija, lošu administraciju, neopravdano zapostavljanje hrvatskih ljudi u državnoj i javnoj upravi, itd., je li onda čudo, kažem, da se tuži, da prigovara, da se punta, tražeći i zahtjevajući da se to ispravlja, da bi nam država bila bolja, pravednija, i gospodarski solidnije vodena.

Ali mjesto da se to prima sa ove strane kao koristna saradnja na ispravljanju grešaka i konsolidaciji domovine, proglašuju se Hrvati za neprijatelje države, da bi se kao takovi mogli progoniti. Žalosni događaji za doba P. P. vlade, žalosni 20 juni 1928. i dalje uvijek isto, Hrvate je sve više uvjeravao da se ne susreću sa onom bratskom susretljivošću koju

očekuje mladi od starijega brata koji hoće da ovaj sa njime živi u zajednici.

Hrvatski dio naroda uslijed svega toga osetio je potrebu međusobne solidarnosti. Ja sam, gospodo, Hrvat i katolik i ja sam u detinjstvu, u mladosti svojoj iskusio taj sentiment hrvatskog nacionalizma, napore za ujedinjenje hrvatskih krajeva, žarku ljubav za to hrvatsko hrvalište, mržnju protivu tudina, Madara, Nemaca i Talijana koji su nas razjedinjavali. I ja u punoj mjeri mogu da shvatim probudeni sentiment kod Hrvata da se skupa odupru svima, pokušajima da ih se kao Hrvati zbriše, da se zbog toga svojstva podreduju i zapostavljaju. Poštujmo taj sentiment, gospodo, jer je baš to bilo ono što je one hrvatske krajeve sačuvalo našem narodu i našoj domovini. Taj sentiment ne može biti na uštrb našeg državnog i narodnog jedinstva, naprotiv prigušenje njegovog — kada bi ga uopće bilo moguće prigušiti — moglo bi da ugrozi sigurnost jedinstva sa onim našim krajevima. Ali taj se osećaj nije znao poštovati. Uzalud sam ja i moji drugovi Hrvati koji smo ovde politički saradivali, uveravali ovamošnje faktore o potrebi iskrenog i stvarnog sporazuma sa Hrvatima; uvijek iz početka ukazana dobra volja razbila se je kasnije o razne ne važne uzroke. Izlivi hrvatskog nacionalizma uzimali su se uvijek kao protivdržavna rabota, ljudi su kažnjavani i tučeni što se nije ni pod tudincem dogodilo. I tako su silom odvracani Hrvati od države.

Katoličkom sveštenstvu — koje je najvećim djelom hrvatsko, — nije se iskazivao onaj obzir i ono poštovanje koje mu svaka razborita državna uprava ne sme uskratiti. Sveštenička hijerarhija je svuda sa narodom u kontaktu, onamo odakle svak bježi, gde niko neće da dolazi — osim samo u izbornu doba —, svećenik trajno ostaje uz narod. Pak ako se to svećenstvo neće uvažavati radi njegovog uzvišenog zvanja, a ono svaka vlast već iz oportuniteta treba da ga uvažava, kad katolički svećenik propovjeda narodu onu: omnis potestas a Deo.

Traži se ovde od svećenika da deluju na narod sa blagošću, da rade na stižavanju, izmirivanju itd. a sa tim klerom se ne postupa kao sa saradnikom već kao sa protivnikom.

Vidite, gospodo, da su ovakvim postupcima Hrvati na svima poljima ozlovoljeni, i da se je radilo baš tako kao da se je htelo Hrvatima staviti do znanja i uvjeriti ih da se u ovoj državi u najmanju ruku smatraju podredenima. I sada kada je do tog općeg narodnog uverenja kod njih došlo, sad je, gospodo, krajnje vreme da se i u državnom interesu niti časa ne odugovlači, već da se odmah prede na sklapanje — ali i na izvršavanje — jednog za obe strane razboritog i korisnog sporazuma. Sa neprikosnovenim načelom državnog jedinstva i jedinstvene države prema vani, pustite da Hrvati u krajevima gde su oni, sami sobom upravljaju. Moguće da će kod njih biti više volje za socijalnu pravdu, za uređenje kreditnih odnosa, za racionalizaciju poljoprivrede, za sastav svoga budžeta prema stvarnoj privredi seljačkog sveta.

Možda su ovo moji zadnji čedni napori na stižavanju srpsko-hrvatskog pitanja. Od ujedinjenja uvijek sam sipao vode u vatru, uvijek pomagao Vladu na velikom djelu konsolidacije države; ali ako se i dalje nema preći na brigu oko živutka radnoga svijeta, ako se i dalje imaju sve energije trošiti oko srpsko-hrvatskog pitanja, ako se i dalje hoće pošto-poto održati u državi nepomirljiva dva fronta, onda

će moje mesto biti na hrvatskom frontu; a mislim da će se onamo naći i drugi Hrvati koji su se poput mene oćaravali da ćemo saradnjom na ovoj strani konsolidaciju Jugoslavije i slogu Srba i Hrvata prije postignuti. A kad se i ja nalazim pri rešavanju da ostavim Beograd, onda znači da su naše svijeće više dogorele.

Ja verujem u Kraljevsku vladu, u kojoj sjedi više mojih starih prijatelja i sumišljenika, da će se ona svom žurbom prihvatiti sklapanja sporazuma Srba i Hrvata a ne manjom žurbom rešavanja privrednog problema, pa da joj u tome još jednom pomognem glasovaću za predloženi budžet i finansijski zakon. (Pljeskanje kod većine.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Ђуро Чејовић.

Ђуро Чејовић: Господо народни посланици, као посланик Среза барског узимам ријеч у овом узвишеном Дому да изнесем политичко схватање и животне потребе народа онога краја. Ја сам отворено приликом кандидације и говором и гласом истицао, да ћу у свему следовати политику г. др. Милана Стојадиновића, који је био дугогодишњи посланик Црне Горе. Народ је, ценећи плодни рад г. др. Милана Стојадиновића, онако обилато мене наградио поверењем. Тиме ме је обавезао на одређени правац политички. Поготово данас могу рећи, да сви без разлике одобравају политику његову у стишавању и сређивању прилика, пошто се црногорско приморје састоји од становништва трију вјера.

Црногорско Приморје које је увек било одано Краљу и Домовини, са одушевљењем поздравља декларацију Краљевске Владе.

Срез барски налази се на југозападу наше државе, на граници према Италији и Албанији. Обдарен је природним богатством, али народ живи у тешком економском стању, јер људска рука ни из далека није учинила што је могла и требала учинити.

Саобраћај је наше животне питање. Био је на много завидној висини када су биле стотине једрилица у улцињском и барском заливу, које су услед рата уништене, него ли данас, када су субвенционирани пруге. Прије рата по неколико пароброда је пристајало у наше пристаниште а сада три пута само седмично имадемо паробродарску везу. Молим, Господина Министра саобраћаја, да нареди субвенционираним паробродским друштвима да редовито свакодневно пристају у Улцињу, Бару, Сутомору и Петровцу, а специјално Зетској пловидби, којој признајем велики национални значај и саобраћајну улогу на нашем Јужном Приморју. Такође, да Зетска пловидба изгради у Бару, Улцињу и Сутомору добре хотеле како би се туризам проширио и на наше црногорско приморје. То може и треба учинити у смислу најновијег аранжмана са Министарством саобраћаја, за подизање хотела ради унапређења туризма, те мислим да треба исте подизати онде где их нема. А нажалост код нас их нема. Зато на нашем Приморју и нема посете туриста.

Питање барског друштва треба једном скинути са дневног реда, јер обилазећи ту пругу — превозом преко Бојане — Бар и Вир Пазар се коначно упропасти. Бар, који је некада исхрањивао сву цр-

ногорску сиротињу зими, где је било запослено до 2500 радника, где је био сав увоз и извоз Црне Горе, данас изумире. Треба поправити старе путеве и омогућити не само опстанак, већ развијање и напредовање најлепше луке на Јадрану.

Треба у Бару успоставити порто-франко, као што је било пре Европског рата, јер на тај начин би се Бару повратила његова предратна моћ увозна и извозна. Промет у барској луци мањи је сада за 95% него што је био пре рата.

Неопходно је потребно наставити са изградњом путева. Г. др. Стојадиновић, као министар финансија, цијенећи ову народну потребу а познавајући мој срез, дао је један милион динара за изградњу пута Вир-Пазар—Крајина. На овај начин омогућава се веза хиљаде породица које су зими, кад настану таласи на језеру, потпуно отсечене од државе. То је почетак, а треба још 10 пута толико. Исто тако је потребно наставак пута Вир-Пазар—Цетиње и Вир-Пазар—Глухи До—Петровац. Сем ових путова треба наставити са изградњом пута поред мора до Св. Николе и путова кроз Црмницу. Важна је веза Улцињ—Владимир али обзиром на схваћање и радње које је предузела Кр. влада од Сутомора до Бара, оправдано очекујемо изградњу путева као најважнијег животног захтева народног.

Рибарством обилује барски срез, у коме има доста морске а и ријечне рибе. Ово велико благо пропада. Сусједни народ, благодаречи модерним справама, свакодневно нам односи то наше благо. Апелујем на г. Министра пољопривреде да морално и материјално помогне тај наш свијет, особито рибарске задруге у Крњицама и Улцињу.

Винарством обилује срез. Но поред свега тога, овај земаљски плод није искоришћен, јер се примитивно обрађује. Лоза је у опадању. Према упутствима стручњака, требало би лозе гајити, те помоћу винарских задруга прерађено вино извозити, особито помоћу винарске задруге у Црмници.

Уљарством срез обилује. Познате су барске маслине, које су најглавнији извор за исхрану становника. Такође се у последње вријеме гаји у велико јужно воће, али нажалост није му посвећена она пажња која би се морала посветити тој грани, јер наша држава увози годишње више од 50 милиона динара јужног воћа. А познато је да наш крај са својим климатским приликама има све услове за то, те са једним планским радом у неколико година ми бисмо могли подмиривати све наше потребе у јужном воћу.

Гајењем дувана се народ бавио. То му је било забрањено. И сад постоји забрана на већем делу среза. Овим путем молим г. Министра финансија, да би за сав срез издао дозволу.

Сва горе изложена природна богатства најјасније говоре да би требало отворити једну средњу пољопривредну школу за јужну културу на државном добру Тополици. Сви услови постоје. Довољно је простора за развијање господарства. Постоји довољно зграда за школу. Захваљујући г. Министру пољопривреде, који је као стручњак схватио одмах важност ове институције за економски напредак нашег Приморја, те је удовољно моме захтеву и исту ће отворити, но, ја га молим, да то буде ове јесени.

Бар, једино природно излазно мјесто на Јадрану Црне Горе, треба да добије и све потребне

услове за развијање. Захваљујући г. Претседнику Владе, који познаје тамошње прилике, Краљевска је Влада усвојила мој предложени амандман и додјелила општини барској тзв. „Барско поље“, те тиме удовољила једном оправданом захтеву Бара, које се повлачи од уједињења до сада.

Срез барски прилично је маларичан. Тешко је то истребити, јер је скопчано са многим трошковима у вези са исушењем Скадарског језера и других мочвара. Могу се спровести каналисања појединих потока, што не чини велики трошак, а са друге стране молимо бих г. Министра народног здравља, да би подигао санаторијум на Суторману, где се меша планинска и приморска клима. На тај начин пружио би се могућност исправке здравља уз погодне услове. Неопходно је потребно довршити канализацију Букли Потока у Старом Бару и проширити водовод у Старом Бару.

Бару треба повратити окружни суд. Ми смо удаљени на стотину километара од сједишта суда. Ако то не би било могуће, онда бар успоставити среске судове у Улцињу и Вир-Пазару, јер су ту улогу вршили општински и варошки судови, а то је сада укинута. Молим г. Министра правде да о овоме донесе одлуку, јер сусједни срез има четири среска суда и један окружни а мањи је по простору и броју становника. Такођер треба одељење шеријатског суда при среском суду у Бару преместити у Ст. Бар и отворити у Улцињу, где је гро муслиманског живља.

Бар је значајан и у погледу историјских старина. У њему је српска примасија. Он треба да добије културни дом са именом Блаженопочившег Краља. Народ је учинио највећи напор и скупио једну већу суму новаца. Молим Господина Министра физичког васпитања, да би се обилатим прилогом омогућило подизање таквога дома. У томе дому ће бити сједиште свих националних, културних и витешких друштава. Једном ријечју, Краљ Петар Велики Ослободилац показао је нацији пут, подижући први на обали кућу и то се место по Тополи назвало Тополица.

Најлепше плаже на Јадрану налазе се на Црногорском Приморју. Ту је Петровац и Сутомор. Ту је чувена лековита бања Улцињ. Али, сем природе људска рука није дала ништа. Улцињу се не може прићи кад су таласи, јер нема пристаништа, иако су зато кредити вотирани. Све је то утршено на другу страну. Потребно је подићи један модерни хотел, народ то не може, јер је услед ратова доста економски настрадао. Потребна је помоћ од државе и бановине. Улцињу треба повратити испоставу као пограничном месту. Улцињу треба место изгубљене полугимназије дати одговарајућу стручну школу. Треба провести канализацију и асанацију улцињског поља као и проширење водовода по дотичним селима. Тако да се ова најлековитија бања и плажа ослободи потпуно од маларије те да се тиме омогући у велико посјета странаца. Такођер неопходно је потребно подићи мост и омогућити ма на који начин бесплатно прелаз преко порта Милена на државном путу Улцињ—Свети Никола.

О свему изложеном као и о другим потребама мога среза бићу слободан писмено доставити појединим министрима, као уређење појединих бујница у Црмници, јер постоји опасност да пропадну читава села особито: Лимљани, Болевини и Мачуге.

У општини Ливарској, где уопште нема воде, народ мора ићи по 20 км. удаљено лети да дође до воде. Можете мислити како је тамошњем народу. Неопходно је потребно направити неколико цистерни а то се може учинити са 150.000 динара а народ ће дати радну снагу. Општини владимирској дати помоћ за проширење водовода.

Потребно је неопходно подићи школе у селима: Комарно, Годиње и Мишићи, као и дати помоћи за довршење школа у Владимирову, Косићу, Сукобину, Остросу и т. д. и вјерујем да ћу наћи потпуног разумевања за тај наш гранични срез, особито кад се узме, да од уједињења наш срез врло мало је добио до сада, па зато, што се

је њему врло мало давало, остао је страшно запуштен.

На завршетку, прихватајући у цијелости Владину декларацију, гласаћу за буџетски прорачун, следећу политику г. д. Стојадиновића, а по налогу и овлашћењу својих бирача. (Пљескање код већине).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици са вашим пристанком закључујем данашњу седницу, а такође са вашим пристанком заказујем следећу за сутра, у недељу 21 о. м., у 8 сати пре подне са истим дневним редом.

Седница је закључена у 22.30 часова.

